ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದ
ಕ.ರಾ.ಶಿ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಬೀದರ

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶುವೈದ್ಯ ಜಾನಪದ

(ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ)

ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ
ರಾಜಕುಮಾರ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಡಾ. ಶ್ರೀಶೈಲ ನಾಗರಾಳ
ಕರಾಶಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ
ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಬೀದರ

ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ನಿಕಾಯ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ-585276
2018

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದ
ಕ.ರಾ.ಶಿ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಬೀದರ

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶುವೈದ್ಯ ಜಾನಪದ

(ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ)

ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ
ರಾಜಕುಮಾರ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಡಾ. ಶ್ರೀಶೈಲ ನಾಗರಾಳ
ಕರಾಶಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ
ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಬೀದರ

ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ನಿಕಾಯ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ-585276
2018

<u>ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರ</u>

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶುವೈದ್ಯ ಜಾನಪದ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು **ಡಾ. ಶ್ರೀಶೈಲ ನಾಗರಾಳ** ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿಯ ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ನಿಕಾಯದ ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಮೂಲವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ಪದವಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಪ್ರಕಟಣೆಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸ್ಥಳ: ಬೀದರ
ದಿನಾಂಕ:–20/02/2018

ರಾಜಕುಮಾರ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ
ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ
ಕರಾಶಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ
ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಶೋಧನ
ಕೇಂದ್ರ ಬೀದರ–585401

<u>ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರ</u>

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶುವೈದ್ಯ ಜಾನಪದ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು **ರಾಜಕುಮಾರ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ** ಅವರು ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಮೂಲವಾಗಿದ್ದು ಈ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ಪದವಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಕಟಣೆಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸ್ಥಳ: ಬೀದರ
ದಿನಾಂಕ:–21/02/2018

ಡಾ. ಶ್ರೀಶೈಲ ನಾಗರಾಳ
ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಕರಾಶಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ
ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಶೋಧನ
ಕೇಂದ್ರ ಬೀದರ–585401

ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ
ಬೀದರ

ಪರಿವಿಡಿ

ಅನುಬಂಧಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ – ೧

1.1 ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

1.2 ಪಶು ವೈದ್ಯ ಪರಂಪರೆ

1.3 ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ವೈಧಾನಿಕತೆ

1.4 ಇದುವರೆಗೆ ನಡೆದ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ.

1.5 ಅಧ್ಯಯನದ ಸ್ವರೂಪ.

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಅನುಭವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ, ನಂಬಿಕೆಯ ಮೂಲದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ. ಇದನ್ನು ಮೂಲಿಕಾವೈದ್ಯ, ನಾಟಿವೈದ್ಯ, ಮಂತ್ರವೈದ್ಯ, ಅನುಭವವೈದ್ಯ, ಜನಪದವೈದ್ಯ, ಭೂತವೈದ್ಯ, ಗೃಹವೈದ್ಯ, ಸುಲಭವೈದ್ಯ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೆಸರು ಏನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಈ ವೈದ್ಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಔಷಧಗಿಂತ ನಂಬಿಕೆ ಮುಖ್ಯ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸಾವಿಧಾನ ಪ್ರಧಾನವಾದರೆ, ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ರೋಗಿಯ ಅಥವಾ ವೈದ್ಯನ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ವಾಸಿಯಾಗುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು, ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಪ್ರಸಾರವಾಗಿ ಬಂದಿರುವಂಥದು, ಮೌಖಿಕ ಪ್ರಸಾರದಿಂದ ಮತ್ತು ರೂಢಿಯಿಂದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ ವಿಧಾನ, ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಮೊದಲ ಔಷಧಾಗಾರ. ಈ ಔಷಧಾಗಾರದಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮನುಷ್ಯ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಈ ಔಷಧಾಗಾರವು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ನಿರ್ವಚನ ಹೇಳುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಹಿಂದೆ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ, ಸಹಸ್ರಮಾನಗಳ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವೈದ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದುದೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಿರ್ವಚಿಸಬಹುದು. ಅನಾರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಸಾರವೇ ಜನಪದ ವೈದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಆಧಾರಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಇದು ಅನುಭವ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಔಷಧ ಬಳಕೆಯಾಗಬಹುದು. ಮನುಷ್ಯ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಕಲಿತ. ಕೆಲವನ್ನು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಕಲಿತರೆ, ಕೆಲವನ್ನು ಅಗತ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಕಲಿತ. ಬೇಟೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಅಥವಾ ಶತ್ರುಗಳೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದಾಗ ಗಾಯವಾದರೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಎಲೆಯ ರಸವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿದಾಗ ಗಾಯ ವಾಸಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಇಂಥ ಸಹಜ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯ ಉಂಟಾಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಅಥವಾ ವಿಧಾನಗಳ

ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದ ಜನಪದರು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವಿಧಾನದಿಂದ ರೋಗ ಮುಕ್ತರಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುವುದು ಸಹಜ. ಇಂಥ ಬಯಕೆ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಅನುಭವ ಮೂಲದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ.

ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಅದನ್ನು ಬೇರೆ ವೈದ್ಯವಿಧಾನಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಅಲೋಪತಿ ದೇಹಾಂಗಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ರೂಪಗೊಂಡ ವಿಧಾನ, ಎಷ್ಟು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದರೂ ಅಲೋಪತಿಯಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಲೋಪತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಸಾಯನಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ತಯಾರಾಗುವುದರಿಂದ ಅವು ದೇಹಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗುವುದು ಕಷ್ಟ. ಇದರಿಂದ ದೇಶೀಯ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಕಡೆ ಒಲವು ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯದೇ ಮೂಲ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಗಿ ಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಆಯುರ್ವೇದವಾಯಿತು; ಆದರೆ ಆಲೋಪತಿಯಂತೆ ಆಯುರ್ವೇದ ನವೀನ ವಿಜ್ಞಾನ ಪದ್ದತಿಗಳಿಂದ ರೂಪಗೊಂಡದ್ದಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲೂ ನವೀನ ರೀತಿಯ ಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇಂಥವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ವಿಧಾನಗಳು ಪುಷ್ಕಲವಾಗಿವೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯದಂತೆ ಆಯುರ್ವೇದ ರಹಸ್ಯವಾದುದಲ್ಲ. ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವವರು ಯಾರಾದರೂ ಅದನ್ನೂ ಕಲಿಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೋಪ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು, ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಅಭಾವ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಹಾರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಸುಲಭ. ಇದು ವಿದ್ಯಾವಂತರಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅವಿದ್ಯಾವಂತರಿಗೂ ವೇದ್ಯವಾಗಿರುವುದು, ಸುಲಭ ಸಾದ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಆಯುರ್ವೇದ, ಹೋಮಿಯೋಪತಿ, ಯುನಾನಿ, ಪ್ರಕೃತಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಜಲಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯವೇ ಮೂಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಧಾನಗಳಿಗಿಂತ ಜನಪದ ವೈದ್ಯವೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಚರಿತ್ರಪೂರ್ವಯುಗಕ್ಕೆ

ಸೇರಿದ್ದಾದರಿಂದ ಅದರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಹೇಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿ ಮರ, ಗಿಡ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಹಾಯಕವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಸ್ಯ ಸಂಬಂಧ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನುಳಿದ ಭಾಗ ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಸಂಬಂಧ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು.

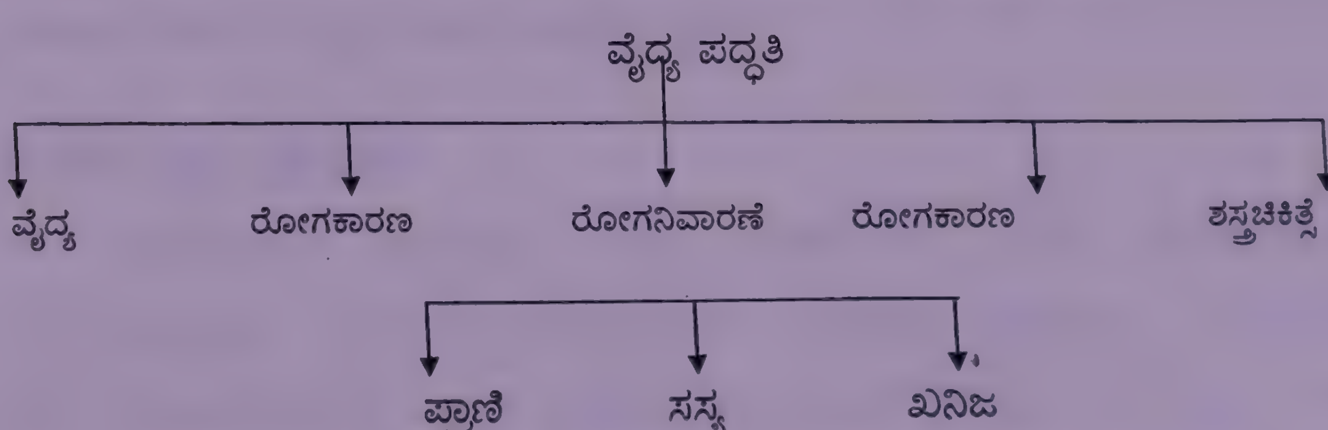
ಅನ್ವೇಷಣೆ, ಪರಿಶೀಲನೆ, ಪ್ರಯೋಗ, ಅನುಭವ, ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುದು. ಎಲ್ಲ ರೋಗಗಳೂ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ರೋಗಗಳೂ ಒಂದೇ ಔಷದಿಯಿಂದ ಗುಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಉಷ್ಣ ಪ್ರದೇಶದ ಔಷಧಿ ಶೀತಲ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಕೆಲವು ಔಷಧಿಗಳು ಹಲವು ರೋಗಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಳ್ಳಂಥವು. ಜೇನು ತುಪ್ಪಕ್ಕೆ ಅಂತ ಗುಣವಿದೆ. ಇದು ಸರ್ವರೋಗ ನಿವಾರಿಕೆ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಪ್ರಧಾನ ಆಹಾರವಾಗಿಯೂ ಔಷಧಿಯಾಗಿಯೂ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಮೂಲವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ವೈದ್ಯ ಮತ್ತು ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವೈದ್ಯ ಎಂಬ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲದೆ ಖನಿಜ ಸಂಬಂಧ ವೈದ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರಕೃತಿ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಸಸ್ಯ ಸಂಬಂಧ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಿಡ, ಮರ, ಬಳ್ಳಿ, ಬೇರು, ಎಲೆ, ಕಾಯಿ, ಹಣ್ಣು, ಬೀಜ ಮುಂತಾದವು ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣಿ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡುವ ವೈದ್ಯ ಒಂದಾದರೆ (ಕೆಲವರು ಪಶುವೈದ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ) ಪ್ರಾಣಿ ಮೂಲದಿಂದ ಬರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆ. ಹಾಲು, ಮೊಸರು, ತುಪ್ಪ, ಬೆಣ್ಣೆ ಮುಂತಾದವು ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಾದ ನೀರು, ಮಣ್ಣು, ಗಂಧಕ, ಉಪ್ಪು ಮುಂತಾದವು ಕೂಡ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ, ತಂತ್ರಗಳ ಪಾತ್ರವು ಗಮನಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಮಾಂತ್ರಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಾಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣರಿಗೆ ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಅಪಾರವಾದ ನಂಬಿಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. ತಾಯಿತ, ವಿಭೂತಿ, ಕೆಲವು ಲೋಹಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಮೇಲೆ

ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಕೆಲವು ಉಂಗುರಗಳಿಂದ, ರತ್ನಗಳ ಬಣ್ಣದಿಂದ, ಲೋಹಗಳಿಂದ ರೋಗ ವಾಸಿಯಾಗುವುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಹವಳ ಧರಿಸುವುದರಿಂದ ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು, ಗಾಯಗಳಿಂದ ರಕ್ತ ಸುರಿಯುವುದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆಂದು, ತೃಣಕಾಂತಮಣಿಯಿಂದ ರಕ್ತಭೇದಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಬಜರೀ ಬಜರೀ ವಜರ್ ಕಿವಾಡ್ ಬಜರೀ ಕಾಲುಂ ಆಸ್ ಪಾಸ್ ಮರ್' ಎಂಬ ಮಂತ್ರ ಹೇಳಿದರೆ ಹಾವು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತದಂತೆ. "ಓಂ ನಮೋ ಆದೇಶ ಗುರುಕೋ ಸಮುದ್ರ ಸಮುದ್ರಮೇ ಖಾಯಿೂ ಇಸ್ ಮರದಕೀ ಅಂಖಮೇ ಆಯೀ" ಎಂಬ ಮಂತ್ರ ಹೇಳಿದಾಗ ಕಣ್ಣಿನ ನೋವು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದಂತೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅನಾರೋಗ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬಂಜೆತನ ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವರೆಗೂ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ರೂಢಿಯಿದೆ.

ಕೇವಲ ಮಂತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ವೈದ್ಯ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯು ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯ, ತುಂಬೆ ಹೂವು, ಬಿಳಿಗುಲಗಂಜಿ ಬೇರು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ನಿಗದಿತ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ತಂದು ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಭೂತ ಪ್ರೇತಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಬಹುದೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ.

ಆರ್.ಎಸ್.ಬಾಗ್ಸ್ ಜನಪದ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನರಿಂದ ಬಳಕೆಯಾದ ಔಷಧಿಗಳು ಸುಸ್ಥಿರತೆ ಪಡೆದು ಶಿಷ್ಟ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಕೆಲವು ವಿಧಾನಗಳು ಯಾವ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗೆ

ಸೇರಿದುವೆಂಬುದನ್ನೂ ಖಚಿತ ಪಡಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಸಾಮಾನ್ಯರು ಹಾವು ಚೇಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಕಡಿತಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಪರಿಹಾರಗಳು, ಕಾಮಾಲೆಗಳಂಥ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ನೆಲದ ನೆಲ್ಲಿಯಂಥ ಔಷಧಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೈದ್ಯ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿವೆ. ವ್ಯಾಧಿಗ್ರಸ್ತರಾಗುವ ಮುಂಚೆಯೇ ವ್ಯಾಧಿನಿರೋಧಕ ಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದೆಂದು ಎಲ್ಲ ವೈದ್ಯ ವಿಧಾನಗಳೂ ಸಾರುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯವು ಹೊರತಾದುದಲ್ಲ. ಜನಪದರು ಆರೋಗ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಉಗುರು ಕಚ್ಚಬಾರದು, ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬಂದರೆ ಕಾಲು ತೊಳೆಯಬೇಕು, ಬೇವಿನ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಹಲ್ಲು ಉಜ್ಜುವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಹೊಗೆಯಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳು ತೊಲಗಿ ಪರಿಸರ ಶುಭ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ನಾವು ಅನೇಕ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಂಪರೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥ ನಂಬಿಕೆಗಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ರೋಗಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹಾವು, ಚೇಳು ಮಂತ್ರ ಅಂಥವೇ, ನಿಜಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರದಿಂದ ರೋಗ ಮುಕ್ತರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ದೃಢವಾದ ನಂಬಿಕೆಯಿದ್ದಾಗ ಮಂತ್ರವೇ ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ದೈಹಿಕ ರೋಗಗಳಿಗಿಂತ ಮಾನಸಿಕ ರೋಗಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಪೀಡಿಸುತ್ತವೆ. ದೈಹಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನಸಿಕ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ, ತನ್ನದೇ ಆದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಮನುಷ್ಯ ಮಾಡಿದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಮತ್ತು ಪರಿಶೀಲನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ರೂಪುಗೊಂಡಿತೆನ್ನಬಹುದು.

1.2 ಪಶು ವೈದ್ಯ ಪರಂಪರೆ

ನಾಗರಿಕತೆಯ ಗಂಧವಿಲ್ಲದ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರ ಬದುಕು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಜೀವನಾವಶ್ಯಕತೆಗಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅನಿವಾರ್ಯ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳು ಕೂಡಾ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿದ್ದವು. ಅಂತ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯವು ಒಂದು. ಆಯಾ ದೇಶದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನಾಗರೀಕತೆ ಮೊದಲಾದುದರ ಚರಿತ್ರೆ ಅಭ್ಯಸಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆ ದೇಶದ ಜನಪದವೇ ಆಕರ. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವಿಗಳು ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಜೀವಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆ, ಅಪಾಯ ಅನಿಸಿದಾಗ ತಾನು ಬದುಕಿ

ಉಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಯಾವುದಾದರು ಉಪಾಯ ಹುಡುಕುತ್ತಲೇ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಜಾಣತನವು ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಈಗಲೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಅವಲಂಬನೆ ಇಲ್ಲದೇ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಜೀವಿಗಳು ಆಗಿದ್ದವು. ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ತಮಗೆ ಕಾಯಿಲೆ ಬಂದಾಗ ತಾವೇ ಉಪಾಯ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ನಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ನಾಯಿಯು ತನಗೆ ತಿಂದ ಆಹಾರ ಜೀರ್ಣವಾಗದಿದ್ದಾಗ ಗರಿಕೆ ಹುಲ್ಲನ್ನು ತಿಂದು ವಾಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅದರಂತೆ ಹಾವಿಗೆ ಮುಂಗೂಸಿಗೆ ಕಡಿದಾಟ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಮುಂಗುಸಿಯು ಕಾರೆಕುಡಿ, ಈಶ್ವರಿಬೇರು ತಿನ್ನುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಮ್ಮ ನಾಟಿ ಪಂಡಿತರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತಂದು ನಾಲ್ಕು ಗೋಡೆಯ ನಡುವೆ ಇಟ್ಟು ತನ್ನ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಮಾನವ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅದರ ಎಲ್ಲಾ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ತಾನೇ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಕಾಯಿಲೆ ಬಂದಾಗ ಪ್ರಾಣಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ತಾನೇ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಸೋಲು-ಗೆಲುವಿನ ಅನುಭವವನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಜನಪದ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅಕ್ಷರ ಬರಹ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದ ನಮ್ಮ ಜನಪದ ಪಶುವೈದ್ಯರು ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ಈ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಒಂದು ಪೀಳಿಗೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪೀಳಿಗೆಯತ್ತ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪದ ಪರಂಪರೆ ಗುರು ಶಿಷ್ಯರದು. ತಂದೆ ಅಥವಾ ಕುಟುಂಬದ ಹಿರಿಯನೊಬ್ಬ ಗುರುವಾಗಿರಬಹುದು. ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡಿದ ಅನಂತರ ಪರಸ್ಪರ ವಿಶ್ವಾಸ ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ ರೋಗಿಯೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡಿದಾತನನ್ನು ಕಲಿಸುವಂತೆ ಕೇಳಬಹುದು. ಆಗ ವೈದ್ಯ ರೋಗಿಯ ಸಂಬಂಧ ಅಳಿದು ಗುರು-ಶಿಷ್ಯರ ಸಂಬಂಧ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವುದು. ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದು ಅದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೌಖಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೂಲವನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಜನಪದ ವಿಷಯ ಶುದ್ಧ ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ಸಾಗಿಬರಲು ಕನಿಷ್ಠ ಇಬ್ಬರಾದರೂ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಅಥವಾ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸೂತ್ರ ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿರಬೇಕು ಆಗ ಮಾತ್ರ ಅವರ ವೈದ್ಯ ಜನಪದವಾಗುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಕಥೆ, ಪುರಾಣ, ಘಟನೆ, ಐತಿಹ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ರೋಗಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದೆಡೆ ಒಂದೊಂದು

ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹರಕೆ ಹೊರುವುದು, ಜಾತ್ರೆ ಮಾಡುವುದು ಮುಂತಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಸವಜಯಂತಿ ದಿನ ಕೊರಳಿಗೆ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪು ಕಟ್ಟಿ ಕೊಂಬಿಗೆ ಮೈಯಿಗೆ ಹುರಮಂಜನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಇದೆ. ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಪಶು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಥೆ, ಪುರಾಣ, ನಂಬಿಕೆ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಹರಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ.

ಜನಪದ ಪಶು ವೈದ್ಯ ಇಂದಿಗೂ ಯಾಕೆ ಪ್ರಸ್ತುತ?

ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶಿ ಪದ್ಧತಿ ಹಳ್ಳಿಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲಕರ. ಕಾರಣ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪದ್ಧತಿಯು ಔಷಧಿ ಕೊಡುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತೊಂದರೆಗಳಿವೆ. ಉದಾ:

1. ಅನೇಕ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಔಷಧಿಯ ಅಲಭ್ಯತೆ (ಸದಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ).
2. ಅವುಗಳು ದೂರದ ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗಿ ಬರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದುಬಾರಿ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.
3. ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಬಳಸಲು ತಿಳಿಸುವ ಪರಿಣಿತರು ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿಕ್ಕರು ಅವರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ತರುವುದು ದುಬಾರಿ ಹಾಗೂ ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಜನಪದ ಪಶುವೈದ್ಯವನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿಡಿಸುವುದು ಅತಿ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ರೋಗಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಬಲ್ಲದು ಎಂಬುದು ಹಲವು ಹಿರಿಯ ವೈದ್ಯರ ಅಭಿಮತ. ಇದನ್ನು ಅನೇಕ ಪಶು ವೈದ್ಯರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಅವರ ಅಭ್ಯಾಸ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅದು ಇಲ್ಲ. ಪಶು ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿಯೇ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳ ಬಳಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಮತ್ತು ರೋಗ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ತಂತ್ರವನ್ನು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೈತರೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಬಗ್ಗದ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳನ್ನು ಜನಪದ ಪಶು ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಣಪಡಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಅಭ್ಯಾಸದ ಪ್ರಕಾರ ದೇಶಿ ಪಶು ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಜ್ಞಾನವು ಅತಿ ಇಳಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವೇ ವೈದ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ. ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಈ ಮಾಹಿತಿ

ದಾಖಲಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೂಡಲೇ ಜನಪದ ಪಶು ವೈದ್ಯದ ಬಳಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟರೆ ನಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಔಷಧಿ ವಿಧಾನವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ಅನೇಕ ಗಿಡ ಮೂಲಿಕೆಗಳ ಮಹತ್ವ ಕಂಡ ಸ್ಥಳೀಕರು ಅವುಗಳನ್ನು ಉಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಪಡುವರು.

1.3 ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ವೈಧಾನಿಕತೆ

ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯು ದಿನೇ ದಿನೇ ನಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿರುವ ಪಶುವೈದ್ಯ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಠಿ ಕೊಟ್ಟು ಕೇಳುವ ತಾಳ್ಮೆ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪಶುಗಳ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದೇ? ಎಂಬ ಅಪಹಾಸ್ಯದ ಮಾತುಗಳು ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿವೆ. ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಮಹನೀಯರ ಕುರಿತು ಕನಿಷ್ಟ ಪಕ್ಷ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯದ ಮಹತ್ವ ಪರಿಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರವೂ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಲವು ತೋರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಬಾರದೆಂಬ ಸದಾಶಯ ಹೊಂದಿ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಪಶುವೈದ್ಯರ ಬದಕನ್ನು ಅನಾವರಗೊಳಿಸಿ ಪಶುವೈದ್ಯದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಈ ಅಧ್ಯಯನದಾಗಿದೆ.

1) ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಪದ್ಧತಿ ಹೇಗೆ ಏನು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು.
2) ಪಶುವೈದ್ಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸ್ಥಿತ್ಯಾಂತರಗಳುಂಟಾದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು.
3) ಪಶುವೈದ್ಯದ ಗ್ರಹಿಕೆಗಳೇನು? ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತ ಆ ಗ್ರಹಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯರಿಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು.

* ಕೃಷಿಕರ ಜೀವನದ ಭಾಗವೇ ಆಗಿರುವ ಪಶುವೈದ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ ಜ್ಞಾನ ಜನಪದರ ಮನೋಭಾವ ಹೇಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಯಾವ ರೀತಿಯಿವು ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತು ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ತಲುಪಿಸುವುದು. ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ

ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಅಡ್ಡಪರಿಣಾಮಗಳಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಸುವುದು. ಪಶುವೈದ್ಯರ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಗತಿ ಹೇಗಿದೆ? ಅವರ ದುಡಿಮೆಗೆ ಸಮುದಾಯ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲ ಕೊಡುತ್ತಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು. ಪಶುವೈದ್ಯದ ಕುರಿತು ಸರ್ಕಾರದ ಧೋರಣೆಗಳೇನು ಎಂಬುದು ತಿಳಿಸುವುದು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಕುರಿತು ದಾಖಲಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಅದರ ಹಿರಿಮೆ ಗರಿಮೆಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪಶುವೈದ್ಯ ಸಂಬಂಧಿ ಮೌಖಿಕ ಜ್ಞಾನದ ವಿವರಗಳೂ ಮತ್ತು ಈ ಹೊತ್ತಿನ ಸಮುದಾಯದ ವಾಸ್ತವದ ನಡುವೆ ಸಾಮ್ಯತೆಗಳಿವೆಯೆ? ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಜಾನಪದವು ಆಧುನಿಕ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದಲ್ಲದೆ ಅದರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

<u>ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ವೈಧಾನಿಕತೆ:</u>

ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ಪಶುವೈದ್ಯ ಜಾನಪದವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಗಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಗಡಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿರುವ ಒಂದಡೆ ತೆಲಂಗಾಣ ಮತ್ತೊಂದಡೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕ್ಷೇತ್ರಾಧ್ಯಯನವು ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ 5 ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ಪಶುವೈದ್ಯರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಅಧ್ಯಯನವು ಕ್ಷೇತ್ರಾಧಾರಿತ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಿತವಾದ ಪಶುವೈದ್ಯ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು, ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಡೆದ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು, ಲೇಖನಗಳನ್ನು, ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಇಡೀ ನನ್ನ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಲಿಖಿತ–ಅಲಿಖಿತ, ಪ್ರಕಟಿತ–ಅಪ್ರಕಟಿತ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ಅನುಷಂಗಿಕ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಧಾನವು ಕ್ಷೇತ್ರಾಧಾರಿತ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಶ್ನಾವಳಿ, ಸಂದರ್ಶನ, ಅವಲೋಕನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪಶುವೈದ್ಯ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು

ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಬಂದಿಸಿದ ವಿಷಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಗುಂಪು ಚರ್ಚೆ ಮೂಲಕ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದೇನೆ.

1.4 ಇದುವರೆಗೆ ನಡೆದ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ:

ಜಾನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಜಾನಪದವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದದ್ದು ಕಡಿಮೆಯೇ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಾಗಿರುವ ಕೆಲಸ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಮಾತ್ರ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ನನಗೆ ಗೊತ್ತಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಳಲಿ ವಸಂತಕುಮಾರ ಅವರ ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಈ ನಿಟ್ಟಿನ ಪ್ರಥಮ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಪಶುವೈದ್ಯ ಕುರಿತು ಉಪನ್ಯಾಸ, ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಯೋಜನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕೇಂದ್ರ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಪಶುವೈದ್ಯ ಕುರಿತಾದ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹೊರತಂದ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ–27 ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಕುರಿತಾಗಿ ವಿವಿಧ ಲೇಖಕರಿಂದ ಬರೆಸಿ 17 ಲೇಖನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಈ ಮಸ್ತಕದ ಸಂಪಾದಕರು ಡಾ. ವ್ಹಿ.ಎಲ್. ಪಾಟೀಲರು ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಕುರಿತು ಒಂದೇ ಒಂದು ಲೇಖನ ಇದೆ. ಡಾ. ಜಿ.ವಿ. ಹೆಗಡೆ ಮತ್ತು ಇತರರ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲಿಕ ಪಶುವೈದ್ಯ ಎಂಬ ಮಸ್ತಕವನ್ನು ಬೈಫ್ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರೊ ಎಂ. ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ ಅವರ ಪಶುವೈದ್ಯ ಸಂಪದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 36 ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳಿವೆ. ಪಶುವೈದ್ಯ ಹಾಗೂ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಆಸಕ್ತ ಓದುಗರಿಗೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಡಾ. ಅಶೋಕ ಎಸ್. ಆಲೂರ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಔಷಧೀಯ ಮತ್ತು ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ ಬೆಳೆಗಳ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಸ್ತಕ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಮುದ್ರಿಸಿದೆ. ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವೈದ್ಯಕೀಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮಗಳ ಕುರಿತಾಗಿದೆ. ಪಶುವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೈಹಿಕ ರೋಗ ತಪಾಶಣೆ ಎಂಬ ಮಸ್ತಕವನ್ನು ಕೆ.ಎಸ್.ವಿಶ್ವನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿ

ಅವರು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಬೆಂಗಳೂರು 2000 ರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ 14 ಪಶುವೈದ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಕುರಿತು ಲೇಖನಗಳಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೈಹಿಕ ತಪಾಸಣೆ ಕುರಿತ ಪರಿಚಯ, ಪ್ರಥಮ ಹಂತದ ಸಾಮಾನ್ಯ ತಪಾಸಣೆ, ಸಾಮಾನ್ಯ ರೋಗಲಕ್ಷಣ ಪರೀಕ್ಷೆ, ಜೀರ್ಣಾಂಗಗಳ ತಪಾಸಣೆ, ಉಸಿರಾಟದ ಅಂಗಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆ, ರಕ್ತ ಪರಿಚಲನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಮೂತ್ರ ಜನಕಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ನರಮಂಡಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ದೇಹಚಲನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಜನನಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕುರಿತು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಡಾ. ಗಣೇಶ ಹೆಗಡೆ ನೀಲೇಸರ ಅವರು ಬರೆದ ಒಗ್ಗರಣೆ ಡಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ಪಶು ಆರೋಗ್ಯ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ನಾಡಿನ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿತು ಅವುಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಜೊತೆಗೆ ನೊಂದ ಮೂಕಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಸಾಂತ್ವನ ನೀಡಿ ಪರಂಪರಾನುಗತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧರಿರುವ ಜನಪದ ಪಶುಚಿಕಿತ್ಸಕರಿಗಾಗಿ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ವೈದ್ಯರಿಲ್ಲದೆಡೆ ಹಸುಕರು ಉಳಿಸಲು ಮನೆಮದ್ದು ಗೊತ್ತಿದೆ. ಅಡುಗೆಗೆ ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ಮನೆಮದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಶುಂಠಿ, ಜೀರಿಗೆ, ಸಾಸಿವೆ, ಅರಿಶಿಣಗಳ ಅಮ್ಮನ ಒಗ್ಗರಣೆ ಡಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ಪಶು ಆರೋಗ್ಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಸೀಗುತ್ತವೆ. ಪಶು ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಸಂಶೋಧನೆ, ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಇದು ಆಕರಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಜನಪದರ ಬಳಸಬಲ್ಲ ಜ್ಞಾನ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗದಂತೆ ದಾಖಲಿಸುವ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಂತಕುಮಾರಿ ಪಾಟೀಲರು 1980 ರಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ 101 ರೋಗಗಳ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ನಶಿಸಿ ಹೋಗಬಹುದಾದ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಔಷಧಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಪುಸ್ತಕ ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಡಾ. ಕೆ.ಎನ್. ವಿಶ್ವನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿ ಅವರು ಜಾನುವಾರು ರೋಗಗಳು ಕುರಿತು ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಪಶು, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿಗಳ 16 ಬಗೆಯ ರೋಗಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ ಔಷಧದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರವು ಡಾ.ಎಂ.ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ ಬರೆದ ಜಾನುವಾರು ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಇದು ನೆಲಮೂಲ ಜ್ಞಾನ. ಇದು ದೇಸೀ ವಿಜ್ಞಾನ. ದೇಶಿ ಪಶು ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಅವುಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಮನಗಾಣಬೇಕೆಂಬುವುದು ಸರ್ಕಾರದ ಒತ್ತಾಸೆಯೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಪಶು ಸಾಗಣೆಯ ರೈತರು

ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ನಾಟಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿದ್ದರೂ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಡಾ. ಟಿ.ಎಲ್. ದೇವರಾಜ್ ಅವರು ಬರೆದ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳು ಪುಸ್ತಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. 64 ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಬಳ್ಳಿ, ಗಿಡಮರ, ಫಲ, ಹೂ, ಹಣ್ಣು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಯಾವ ರೋಗಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಬಳಸಬೇಕೆಂಬ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇಶಿ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಅಮೇರಿಕಾ, ಜಪಾನ್, ಜರ್ಮನಿ, ರಷ್ಯಾ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕೆಂಬ ಆಶಯ ಈ ಪುಸ್ತಕ ಮೂಲಕ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಡಾ. ಎಸ್. ಪಾಟೀಲರು ಹೈನುದನಗಳ ರೋಗಗಳು ಔಷಧಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪುಸ್ತಕ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಮಾಜ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ 2010 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. 44 ವಿವಿಧ ರೋಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಔಷಧ ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರೊ. ಸೂಗಯ್ಯ ಹಿರೇಮಠ ಅವರು ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಕುರಿತು ಪುಸ್ತಕ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಗುಲಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು 1999 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯರು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನ-ದನದ ಸರ್ವ ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ ಔಷಧ ಹಾಗೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನಗಳು ಬಹು ವಿಶಿಷ್ಟವೂ ಆಗಿವೆ. ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಭಯಂಕರ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ನೀಡುವ ಶಕ್ತಿ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ ದನದ ರೋಗಗಳು ಮತ್ತು ಮದ್ದುಗಳು ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿವರವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಆಯುಷ್ ಇಲಾಖೆಯು ಪಾರಂಪರಿಕ ವೈದ್ಯರ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಮಾಹಿತಿ ದ್ರವ್ಯಕೋಶ ಭಾಗ 4 ಅನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾರಂಪರಿಕ ವೈದ್ಯರ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಮಾಹಿತಿ, ಅಲ್ಲದೆ ವಿವಿಧ 50 ರೋಗಗಳ ಪರಿಚಯ ನೀಡಿ ಅದನ್ನು ವಾಸಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಬೇಕೆಂಬ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಧನಸಹಾಯ ಆಯೋಗದ ಅನುದಾನದಲ್ಲಿ ಡಾ. ಜಗನ್ನಾಥ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ ಅವರು ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಕುರಿತು (Major Research Project) ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ರೋಗರುಜಿನಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವ ರೋಗಕ್ಕೆ ಯಾವ ಔಷಧಿ ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಡಾ. ಜಗನ್ನಾಥ

ಹೆಬ್ಬಾಳೆ ಅವರು ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಟಿ ವೈದ್ಯ ಡಾ. ಸೋಮನಾಥ ಯಾಳವಾರ ಮತ್ತು ಡಾ. ಕಾವ್ಯಶ್ರೀ ಪ್ರದೀಪ ಕೊಟ್ಟಗಿ ಅವರು ವೈದ್ಯ ಜಾನಪದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳು ವೈದ್ಯ ಜಾನಪದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ದಾಖಲು ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ ಮಹತ್ವದ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಕೆಲವು ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಬಹುಪಾಲು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬಂದ ಕೃತಿಗಳು ಅಥವಾ ಲೇಖನಗಳ ಮಾಹಿತಿ ಎನ್ನಬಹುದು.

1.5 ಅಧ್ಯಯನದ ಸ್ವರೂಪ:

ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಒಟ್ಟಾರೆ ಎಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ, ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ವೈಧಾನಿಕತೆ ಮತ್ತು ಇದುವರೆಗೆ ನಡೆದ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯದು ಸ್ವರೂಪ, ಅವುಗಳ ಇತಿಮಿತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶಗಳೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾಯ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶು ಸಂಪತ್ತು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಸ್ಯ ರೋಗ ವೈದ್ಯ ಚಿಕ್ಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಪರಂಪರೆ, ಧಾನ್ಯದ ಬೆಳೆಗಳು, ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳುಗಳ ಬೆಳೆಗಳು, ಬೆಳೆ ಕಾಳು ಬೆಳೆಗಳು, ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಲು, ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಗಳು, ಹಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆಗಳು, ಪ್ಲಾಂಟೇಶನ್ ಬೆಳೆಗಳು, ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಬೆಳೆಗಳು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಗೀಡಗಳು ಕುರಿತು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿವರಗಳು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸುವ ವಿಷಯದ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಅಧ್ಯಾಯ ಮೂರು "ಸಸ್ಯ ಪಶು ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ" ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಕುರಿತಾಗಿ ರೈತರು ತಾವೇ ನಾಟಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ಕ್ರಮ ಯಾವ ರೀತಿಯಿತ್ತು? ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜಾನುವಾರು ಕಾಯಿಲೆಗಳೆಂದರೆ ಜೀರ್ಣತೆ, ಭೇದಿ, ಕೆಮ್ಮು, ಜ್ವರ, ಕೆಚ್ಚಲು, ಗರ್ಭಧರಿಸದೆ ಇರುವಿಕೆ, ಮಾಸು ಬೀಳದೆ ಇರುವುದು, ಕಾಲುಬಾಯಿ ಜ್ವರ, ಚಪ್ಪೆರೋಗ, ಕಡಿಮೆ ಹಾಲಿನ ಇಳುವರಿ, ವಾಯು, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ, ಚರ್ಮರೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಾಯ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ "ಪಶುವೈದ್ಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವ ಒಂದು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಐದರಲ್ಲಿ "ಪಶುಗಳ ಕಾಯಿಲೆ ಮತ್ತು ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳು" ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಪಶುವಿನ ಮೈ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುವುದು, ರೋಮಗಳು ನಿಮಿರಿ ನಿಲ್ಲುವುದು, ಮಾಸಿನ ತುದಿ ಒಣಗಿರುವುದು, ಬೆನ್ನನ್ನು ಕೊಂಚ ಬಾಗಿಸಿ ತಲೆ ಕೆಳಗೆ ಹಾಕಿ ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲುವುದು, ಕಿವಿ ಮತ್ತು ಬಾಲವಾಡಿಸುವುದು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದು, ಗುದದ್ವಾರದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಲದ ಬುಡದ ಕೆಳಗೆ ಬೆರಳನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ, ಕಿವಿಯ ಬುಡವನ್ನು ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದರೆ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುವುದು, ಜ್ವರ ತೀವ್ರವಾದರೆ ಹಾಲು ಮತ್ತು ಸೆಗಣಿ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುವುದು. ಇಂಥ ಹತ್ತು ಹಲವು ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಔಷಧದ ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಬಳಸುವ ವಿಧಾನಗಳು ಹೇಗಿರುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಆರರಲ್ಲಿ "ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳು", ಹೇಗಿರುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಶು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವ ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಟ್ಟಿರುವ ಔಷಧ ಗುಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಪಶುವೈದ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಬಲ್ಲವು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತ. ಆಯಾ ಸಂಬಾರ ವಸ್ತುವಿನ ಔಷಧ ಗುಣಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಚಿತ್ರಣ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಪಶುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಮಾರೋಪದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎದುರಾದ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯ್ದೆ, ಪಶು ಔಷಧೀಯ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹೆಸರು, ಪಶು ಔಷಧಗಳ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು, ವಕ್ತಾರರ ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥ ಋಣ ನೀಡಿ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದುದು, ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾದುದು, ಅದು ಬದುಕಿನಿಂದ ದೂರವಾದುದೂ ಅಲ್ಲ. ಬೇರೆಯಾದುದೂ ಅಲ್ಲ. ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಬೆರೆತು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾಲದ, ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ, ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಾನಪದ ಸೊಗಡು ಸೂಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ

ನಮ್ಮ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಆದರಿಂದ ಹೊರತಾದುದಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಜಾನಪದ ಸತ್ವ ಮತ್ತು ತತ್ವ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಏಳರಲ್ಲಿ "ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ" ವಿಷಯದ ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದಗಳು ಒಂದೇ ತಾಯಿ ಬೇರಿನ ಎರಡು ಟಿಸಿಲುಗಳೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಜಾನಪದವೇ ಮೂಲ. ಜಾನಪದವೇ ಪರಿಷ್ಕೃತಗೊಂಡು ಶಿಷ್ಟಪದವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವೆರಡರ ಕೊಡು ಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಬಂಧ, ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ ನಿರಂತರವಾದುದೇ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದದ ಸಮೃದ್ಧ ಸೇರ್ಪಡೆ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಕವಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಿತೋ ಅರಿಯದೆಯೋ, ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಂಶಗಳು ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮಹಾಕವಿಯ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಜಾನಪದೀಯತೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದುವರೆ ಸಾವಿರ ವರುಷಗಳ ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಇತಿಹಾಸ, ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕನ್ನಡ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದುದ್ದಕ್ಕೂ ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಅದರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ್ಕ ಅಂಶಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಜನಪದ ಗಾದೆ, ಗೀತೆ, ಕಲೆ, ಕಥಾ ಮಾದರಿ, ನುಡಿಗಟ್ಟು, ಭಾಷೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆ, ಮಾಟ–ಮಂತ್ರ–ಯಂತ್ರ–ತಂತ್ರ, ಜನಪದ ವೈದ್ಯ, ಪಶು ವೈದ್ಯ, ಜಾತ್ರೆ–ಉತ್ಸವ... ಇವೆ ಮುಂತಾದ ಜಾನಪದೀಯ ಅಂಶಗಳು ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಅಡಕಗೊಂಡಿವೆ. ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೆಕ್ಕಿ ತೆಗೆದು, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರೆ, ಜಾನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಿನೂತನ ಆಯಾಮವೊಂದು ತೆರೆಕಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರುಚಿಂತನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಜಾನಪದದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು, ಆಧುನಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡುಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡ 'ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ' ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗುರುತಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಗೊಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪು ಕೊಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಎಂಟರಲ್ಲಿ ಸಮಾರೋಪದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎದುರಾದ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪಶು ರೋಗ ನಿವಾರಣೆ – ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯ್ದೆಗಳು, ಪಶು ಔಷಧೀಯ ಪದಾರ್ಥಗಳಿವೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹೆಸರುಗಳು, ಪಶು ಔಷಧಗಳ ಸಸ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರುಗಳು, ಗ್ರಂಥ ಋಣ, ವಕ್ತಾರರ ಪಟ್ಟಿ, ನೀಡಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ –2

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶು ಸಂಪತ್ತು

ಅಧ್ಯಾಯ – 2

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶು ಸಂಪತ್ತು

ರಾಜ್ಯದ ರೈತರ ಕೃಷಿ ಬದುಕಿನ ಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದರೆ ಪಶು ಸಂಗೋಪನೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪಶು ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿರುವ ನಮ್ಮ ರೈತರಿಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಉಳುಮೆಗೆ ಎತ್ತುಗಳೇ ಆಧಾರ. ಉಳುಮೆಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕೃಷಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಸಾಗಣೆ, ನೀರೆತ್ತುವಿಕೆ – ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ಎತ್ತುಗಳೇ ಸಾಧನ. ಇನ್ನು ಹಾಲಿಗೆ ನಮ್ಮ ಹಸು ಎಮ್ಮೆಗಳೇ ಆಧಾರ, ಪಶು ಸಂಪತ್ತು ಕೃಷಿ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರಕ್ಷಾ ಕವಚವಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆಯು ಒಂದು ದೃಢವಾದ ಅಂಗ. ಅದರಲ್ಲೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುವ ಕೃಷಿ ಹಿಡುವಳಿಗಳು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುವ ಹಳೆಯ ಕೃಷಿ ಕ್ರಮಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂದುಳಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪಶು ಸಂಗೋಪನೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದೆ. ಪಶು ಸಂಪತ್ತು ಕೃಷಿ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಚಾಲಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪಶು ಸಂಗೋಪನೆಗೆ ಮಹತ್ವವಾದ ಪಾತ್ರವಿದೆ. ಎತ್ತು, ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ, ಇತರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜನರ ಒಡನಾಡಿಗಳಾಗಿ, ರೈತರಿಗೆ ವೃತ್ತಿಗಾಧಾರವಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇವುಗಳ ಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಪೋಷಣೆ ಮನುಷ್ಯನ ಪಾಲನೆ ಪೋಷಣೆಯಷ್ಟೇ ಮಹತ್ವವಾದುದು. ಆದಿ ಮಾನವನಿಗೆ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತಿದ್ದವು. ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕೃತಿಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಆರಂಭವೆಂದರೆ "ಕೃಷಿ" ಎಂದರ್ಥ. ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಕೃಷಿ ತಾಯಿಯಾಯಿತು. ಈ ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ದನ ಸಾಕಣೆ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿದೆ. ವ್ಯವಸಾಯದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾನವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಸಾಕತೊಡಗಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದನ ಸಹ ಒಂದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಯುರೋಪಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿನ ಹಳೆಯ ಶಿಲಾಯುಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕುರುಹಗಳಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಸಾಕಣೆಯ ಪುರಾವೆಗಳಿಲ್ಲವಾದರೂ ನವಶಿಲಾಯುಗದ ವೇಳೆಗೆ ಈ ಉದ್ಯಮ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಸ್ವಿಸ್–ದೇಶ ನಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಬ್ಯಾಬಲೋನಿಯಾ ಹಾಗೂ ಇಜಿಪ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಪೂ. 3500ಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನಿಂದ ದನಗಳ ಸಾಕಣೆ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಂತೂ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ದನಗಳು ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ

ತುಂಬ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ. ಆರ್ಯರು ತಮ್ಮ ದನಗಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹುಲ್ಲು, ನೀರು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿ ವೇದಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ರಾಜ ಮಹಾರಾಜರುಗಳು ಪಶುಪಾಲನೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನಕ ಮತ್ತು ದಿಲೀಪ ಮುಂತಾದ ಮಹಾರಾಜರು ದನಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಗೋಪಾಲ ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಉಂಟು. ಕೌರವರ ಗೋಗ್ರಹಣ ಮಹಾಭಾರತದ ಯುದ್ಧಕ್ಕೇ ಮೂಲವಾಯಿತು. ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಹಿಂಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಮಧೇನುವಿಗಾಗಿ ಋಷಿ ವಸಿಷ್ಠರಿಗೂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗೂ ಯುದ್ಧವೇ ಆಯಿತು. ಪಶುಪತಿ ಎಂದರೆ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪಶುವೇ ವಾಹನ, ಭಾರತದ ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಾಲಯಗಳ ಮುಂದೆ ಬಸವನ ವಿಗ್ರಹವುಂಟು. ಬಸವನಿಗೆಂದೇ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೃಹದಾಕಾರದ ಬಸವನ ಶಿಲಾ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಶುಪಾಲನೆಯ ಉಚ್ಚ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಇದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು 5 ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಪಶುಪಾಲನೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ಹರಪ್ಪಾ ಮೊಹೆಂಜೋದಾರೋ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಪೂರ್ವಿಕರು ಜನರ ಸಿರಿವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಅವರಲ್ಲಿರುವ ದನಗಳಿಂದ ಅಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ದನಗಳು ಮಾನವನ ಮುನ್ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಸಾಧನಗಳು ಬರುವ ಮುನ್ನ ಗಾಡಿ ಎಳೆಯುವ ಎತ್ತಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾನವನು ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಉಳುಮೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿತ ಮೇಲೆ ಮಾನವಕುಲ ಊರುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು, ದನ ಸಾಕಣೆಯಿಂದ ವ್ಯವಸಾಯ, ಹಾಲು ಮತ್ತು ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಉಪಯೋಗ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ದನಗಳ ಗೊಬ್ಬರ ಭೂಮಿಗೆ ಸಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಆಹಾರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಹೆಚ್ಚಳದ ಸಾಧನವಾಯಿತು.

ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಯು ನಾಗರಿಕತೆಯೊಂದಿಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ವೃತ್ತಿ. ಬೇಸಾಯಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಈ ವೃತ್ತಿ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಪಶುಸಂಪತ್ತು ಸೌಲಭ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಈಗಿನ 11 ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಾವು ಈ ದನಸಾಕಣೆ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಬೀದರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ, ರಾಯಚೂರ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಬಿಜಾಪೂರ, ಬಾಗಲಕೋಟ, ಬೆಳಗಾವಿ, ಗದಗ, ಹಾವೇರಿ, ಧಾರವಾಡ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಉತ್ತರ

ಕರ್ನಾಟಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ಹೈದ್ರಾಬಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಮುಂಬಯಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರದೇಶ ಈ ದನಸಾಕಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಕಾಲಿಕ ಮಳೆ, ಭೀಕರ ಬರಗಾಲ, ಪಂಚನದಿಗಳ ಬೀಡಾದರೂ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ಹಾಹಾಕಾರ, ಇವು ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಣ. ನಮ್ಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 60 ರಿಂದ 70 ಜನ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ದನಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು ಇಂದಿನ ಕೃಷಿಯ ಹಿನ್ನೆಡೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಈಗೀಗ ಪಶುಸಂಗೋಪನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ದನ ಸಾಕಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ಜನ ದನಕರುಗಳನ್ನು ದೇವರೆಂದು ಪೂಜಿಸಿ ಪೋಷಿಸಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಪಶುಪಾಲನೆ ನಮ್ಮ ಭಾಗದ ಜನರ ಜೀವನಾಡಿಯಾಗಿದೆ. 1997ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಾದ್ಯಂತ ಜಿಲ್ಲಾವಾರು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ 16ನೆಯ ಜಾನುವಾರು ಗಣತಿ–ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ದನಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕ್ರ ಸಂ.	ಜಿಲ್ಲೆ	ದನಕರುಗಳು		ಹೈಬ್ರೀಡ	ಒಟ್ಟು	ಎಮ್ಮೆಗಳು
		ದೇಶೀಯ	ಪರದೇಶದ			
1	ಬೀದರ	2,57,669	–	19,035	2,76,704	1,49,508

ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ದನ ಸಾಕಣೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬಾಗಿದೆ. ರೈತ ದನವನ್ನು ದೇವರೆಂದು ಪೂಜಿಸಿ ಭಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈಗೀಗ ನಾಗರಿಕತೆಯ ನಾಗಾಲೋಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೇನೋ ಎಂದು ಅನಿಸಿದರೂ ಹಾಗಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳು ಇಂದು ಈ ಪಶುಗಳು ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟದಾಯಕವಾದ ಈ ಕಾರ್ಯದತ್ತ ಜನರ ಒಲವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂದು ರೈತ ಹಂತೀ ಕಡ್ಡಿ ರಾಶಿ ಮಾಡುವುದು ನಮ್ಮಿಂದ ಬಹುದೂರವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದೊಂದು ದೂರವಾದರೆ ಹೇಗೆ? ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸುವಂತಾಗಿದೆ. ಈ ವರ್ಷದಿಂದ ಬಸವ ಜಯಂತಿಯಂದು ಜಾನುವಾರ ಸಪ್ತಾಹ ಎಂಬ ಹೊಸ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೊಂದನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ತಂದಿದೆ. ಒಂದು ವಾರಗಳ

ಕಾಲ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಜಾನುವಾರುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ನಿಂತಿರುವುದು ಸಂತೋಷದ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಪಶುಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಪಶುವೈದ್ಯ ಸೇವೆ ಇಲಾಖೆ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ದನಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವ

ಈ ವಿಷಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಗಂಭೀರವಾಗಿಯೇ ನಾವು ವಿಶದ ಪಡಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಯುಗುಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದನಗಳ ಆಕಾರ ಸ್ವಭಾವ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿರುವ ತಳಿಗಳನ್ನು ನಾವು ನೋಡೋಣ. ಈ ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇಸೀಯ, ವಿದೇಶಿ ಮಿಶ್ರತಳಿ (ಹೈಬ್ರಿಡ್) ಎಂದು ಅಭ್ಯಾಸದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ದೇಶೀಯ ತಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಖಿಲಾರಿ, ಜವಾರಿ, ದೇವಣಿ, ಕೃಷ್ಣಾಲೀಲಾ, ಕಂಬೇರ, ಕಕ್ಕೇರಿ, ಅಮೃತ ಮಹಲ, ವಿದೇಶಿ, ಜರ್ಸಿ ಮತ್ತು ಎಚ್.ಎಫ್. (ಮಿಶ್ರ ತಳಿ) ಹೈಬ್ರೀಡ್, ಜರ್ಸಿ ಮತ್ತು ಎಚ್.ಎಫ್. ನಮ್ಮ ದೇಶಿ ತಳಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ತಳಿಗಳು. ಇನ್ನು ಎಮ್ಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ತಿ, ಮುರ್ರಾ, ಜವಾರಿ, ಧುಲೆ, ಜಾಫರಾ, ಬಾದಿ, ಧಾರವಾಡಿ, ಪಂಢರಾಪುರಿ, ಸೋಲಾಪುರಿ, ಗೇಳನ್ ಹಾಗೂ ಇತರ ತಳಿಗಳು. ಖಿಲಾರಿ : ಇವು ಬಹಳ ಚುರುಕು ದನ. ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಬೂದು ಅಥವಾ ಬಿಳಿ. ಇವು ಅಮೃತಮಹಲ ದನಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಎತ್ತುಗಳು ಬಹಳ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಹಸುಗಳು ಕರೆಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೋಲಾಪುರ ಹಾಗೂ ಸಾತಾರಾ ಜಿಲ್ಲೆ. ಇವು ಬೆಳಗಾಂವಿ, ಧಾರವಾಡ, ಗದಗ, ಹಾವೇರಿ, ಬಿಜಾಪುರ, ಬಾಗಲಕೋಟ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ದನಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ, ರಾಯಚೂರ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಬೀದರಿನಲ್ಲಿ ಶೋಕಿಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಬೀಜಿಗಾಗಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಜವಾರಿ: ಈ ತಳಿಗಳು ಕೂಡ ಖಿಲಾರಿಯನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದು ದುಡಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಖಿಲಾರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮ ಪಡುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಹಾಲು ಕರೆಯಲು ಖಿಲಾರಿ ಹಸುಗಳಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ದೇವಣಿ: ಇದು ನಮ್ಮ ದೇಶೀ ತಳಿ. ಉಳುಮೆಗೆ ಬಹಳ ಉಪಯೋಗಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಮೈಬಣ್ಣ ಬೂದು, ಕಪ್ಪು ಮಚ್ಚೆಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕರಿ ಮಚ್ಚೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನೀಳವಾದ ಕಪ್ಪು ಕಿವಿಗಳಿವೆ. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊಡ್ಡದು. ಭಾರ ಎಳೆಯಲು ಮತ್ತು ಬಿರುಸಾದ ಭೂಮಿಗೆ ಮತ್ತು ಬಿಸಿಲಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹಸುಗಳು ಹಾಲು ಕರೆಯಲು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ದನಗಳ ಮೂಲಸ್ಥಾನ, ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಪಶ್ಚಿಮ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೀದರ, ಕಲಬುರ್ಗಿ, ರಾಯಚೂರು, ಕೊಪ್ಪಳ ಇಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ, ಬಿಜಾಪೂರ, ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾಂವ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕೃಷ್ಣಾವ್ಯಾಲಿ:ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ತೀರದ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತಳಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಬೂದು ಅಥವಾ ಬಿಳುಪು. ಎತ್ತರವಾದ ದಪ್ಪನೆಯ ಕಾಲು, ಅಗಲವಾದ ಗೊರಸು, ದಪ್ಪ ಚರ್ಮ, ಚಿಕ್ಕ ಕೊಂಬುಗಳು. ಈ ತಳಿಗಳು ಎರೆಭೂಮಿಯ ಉಳುಮೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿವೆ. ಹಸುಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಹಾಲು ಕರೆಯುತ್ತವೆ.

ಕಂಬೇರ ಮತ್ತು ಕಕ್ಕೇರಿ: ಈ ತಳಿಗಳು ಜವಾರಿಯಂತೆ ಇದ್ದು ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ, ಬೀದರ, ರಾಯಚೂರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯಾದಗೀರ, ಸೇಡಂ, ಚಿಂಚೋಳಿ ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ದುಡಿಮೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಬಿಸಿಲಿಗೆ ತಕ್ಕ ತಳಿಗಳಾಗಿವೆ. ಹಸುಗಳು ಕೂಡ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅಮೃತ ಮಹಲ : ಈ ತಳಿ ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ ಬೂದು ಮತ್ತು ಬಿಳುಪು. ಹೋರಿಗಳ ಮೈ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಬೂದು ಬಣ್ಣ, ತೊಡೆ, ಮುಖ, ಕತ್ತು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ. ಕೋಪೋದ್ರೇಕ ಸ್ವಾಭಾವದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಗಲವಾದ ಹಣೆ, ನೀಳವಾದ ಮುಖ, ಕೊಂಬುಗಳು ಒಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೊಂದು ಹೊರಟು ಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬಾಲದ ಕೂದಲು, ಕಾಲ್ಗೊರಸಿನವರೆಗೆ ನೀಳವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದು ಇವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಇವು ನಮ್ಮ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವುದು ಅಪರೂಪ.

ವಿದೇಶಿ : (1) ಜರ್ಸಿ – ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶದ ಜರ್ಸಿ ದ್ವೀಪದ ತಳಿ. ಇದು ಕಂದು ಬಣ್ಣದ್ದು, ಇದರ ಕೋಡು ಹಳದಿ, ತುದಿ ಮಾತ್ರ ಕಪ್ಪಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಣೆಯು ತಟ್ಟೆಯಾಕಾರವಿದ್ದು ಕಣ್ಣುಗಳು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಹೊರಚಾಚಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇದರ ಹಸುಗಳು ಒಂದು ಸೂಲಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 3000 ದಿಂದ 4000 ಲೀಟರ್ ಹಾಲು ಕೊಡುತ್ತವೆ. (2) ಎಚ್.ಎಫ್. : ಹೋಲಸ್ಟಿನ್ ಫ್ರಿಜಿಯನ್ ಇದು ಹಾಲಂಡ್ ದೇಶದ ತಳಿ. ಹಾಲು ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಈ ತಳಿಯಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬೇರಾವ ತಳಿ ಇಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಹೋರಿ ತಳಿಯಿಂದ ದೇವಣಿ ತಳಿಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಮಿಶ್ರ ತಳಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ

ಮಿಶ್ರ ತಳಿ ಹಸುಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ನಮ್ಮ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮಿಶ್ರ ತಳಿ : ಈ ತಳಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ದೇಶೀ ತಳಿಯೊಂದಿಗೆ ವಿದೇಶಿ ತಳಿಗಳಾದ ಜರ್ಸಿ ಹಾಗೂ ಎಚ್.ಎಫ್. ತಳಿಗಳ ಹೋರಿಗಳ ವೀರ್ಯ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸಂಸ್ಕರಣಗೊಂಡ ತಳಿಗೆ ಮಿಶ್ರತಳಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಇವು ದುಡಿಮೆಗೆ ಹಾಗೂ ಹಾಲು ಕರೆಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಇವು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. "ಎಮ್ಮೆ" ನಮ್ಮ ಭಾಗದ ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಹಾಗೂ ಗಟ್ಟಿ ಹಾಲು ನೀಡಿ ಹೈನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತಳಿಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸೂರ್ತಿ, ಮುರ್ರಾ, ಜವಾರಿ, ಜಾಫರಾಬಾದಿ, ಧಾರವಾಡಿ, ಪಂಡರಾಪುರಿ, ಗೌಳನ ಹಾಗೂ ಇನ್ನು ಅನೇಕ ರೀತಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸೂರ್ತಿ : ಈ ತಳಿ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಗುಜರಾತ ರಾಜ್ಯದ ಮಹಿ ಮತ್ತು ಸಾಬರಮತಿ ನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶ. ಎಮ್ಮೆಗಳು ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರವಿದ್ದು ಕೋಡುಗಳು ಕುಡುಗೋಲಾಕಾರ ಅಥವಾ ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕಾರದ್ದಾಗಿದೆ. ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ, ಬಾಲದ ತುದಿ, ನಾಲ್ಕು ಕಾಲುಗಳ ಕೆಳಭಾಗ ಹಾಗೂ ಕೊರಳಿನ ಕೆಳಗೆ ಬಿಳಿ ಪಟ್ಟಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚರ್ಮ ಹೊಂದಿರುವುದು. ಬೇಗನೆ ಪ್ರಾಪ್ತ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದು ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ಬೆದೆಗೆ ಬಂದು ಗರ್ಭ (ಗೊಬ್ಬ) ಧರಿಸುವುದು ಈ ತಳಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಸೂಲದಲ್ಲಿ ಸರಾಸರಿ ಹಾಲು ಉತ್ಪಾದನೆ 1,200 ರಿಂದ 1,500 ಲೀಟರ್ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಎಮ್ಮೆಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಇವೆ. ಮುರ್ರಾ : ಈ ತಳಿಯ ಮೂಲಸ್ಥಾನ ಪಂಜಾಬ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ರಾಜ್ಯಗಳು, ಈ ಎಮ್ಮೆಗಳು ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ದೇಹ ಹೊಂದಿದ್ದು ಕೋಡುಗಳು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮುಂದುಗಡೆ ಪೂರ್ತಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಎಮ್ಮೆಗಳಿಗೆ ಆಹಾರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ತಿ ತಳಿಗಿಂತ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬೆದೆಗೆ ಬಂದು ಗರ್ಭ ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ತಳಿಯ ಎಮ್ಮೆಗಳು ಒಂದು ಸೂಲಿನಲ್ಲಿ 1,800 ರಿಂದ 2,000 ಲೀಟರ್ ಹಾಲು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಎಮ್ಮೆಗಳು ನಮ್ಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಜವಾರಿ : ಈ ತಳಿ ನಮ್ಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲೆ ಆಯಾ ಭಾಗದವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗೌಳಿಗರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಎಮ್ಮೆ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೂ ಎಮ್ಮೆ ಸಾಕಾಣಿಕೆ ಹಣ ಗಳಿಸುವ ಸುಲಭ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಈ ಎಮ್ಮೆಗಳು

ದಷ್ಟಪುಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಎತ್ತರವಾಗಿ, ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಬಿಸಿಲಿನ ನಮ್ಮ ತಾಪಮಾನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಎಮ್ಮೆ ಸಾಕಣೆ ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸ ಎನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗಾದೆ ಮಾತು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. "ಸುಖದ ಜೀವಕ್ಕೆ ಎಮ್ಮೆ ಹೈನ" ಎಂದು. ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿ ಆಕಳಿಗಿರುವಷ್ಟು ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಾನ ಎಮ್ಮೆಗೆ ಇಲ್ಲ. ಆಕಳು ದೇವರೆಂದು ಪೂಜಿಸಿದರೆ ಎಮ್ಮೆ ದೆವ್ವ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಇದೆ. ದೀಪಾವಳಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಕೋಡಿಗೆ ಸುಣ್ಣ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಹುರಮುಂಜ ಹಚ್ಚಿ, ಹಲಿಗೆ ಬಾರಿಸುತ್ತಾ ಮೆರೆಸುತ್ತಾರೆ. ದನಗಳ ಲಕ್ಷಣ : ದನಗಳನ್ನು ಸಾಕುವಾಗ ನಮ್ಮ ಜನ ಬಹಳ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಅದರ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಖರೀದಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ದನಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಕೆಲವು ಜನ ಊರಿನ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಒಳ್ಳೆ ದನಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ಇಂದಿಗೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜನಗಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಚಾರಗಳಿವೆ. ಸುಳಿ ನೋಡಿ ದನ ಖರೀದಿಸು ಎಂಬ ಗಾದೆ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾತಾಗಿದೆ. ಆ ದನದ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಅದರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನೇ ಅಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ದನಗಳ ಕುರಿತು ಕೆಲ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳೋಣ.

1) ಆಕಳಾಗಲೀ, ಎತ್ತಾಗಲೀ ಇವುಗಳ ಒಂದು ಕಣ್ಣು ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಕಣ್ಣು ಬೆಕ್ಕಿನಂತಿದ್ದರೆ ಆ ಪಶು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.
2) ಹೋರಿಯ ಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಚಂದ್ರ ಇರದಿದ್ದರೆ ಅದು ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ.
3) ಎತ್ತಿನ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಗೋಮ ಅಂದರೆ ಕೂದಲಿನ ಸುಳಿ ಇದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ.
4) ಆಕಳು ಪೂರ್ತಿ ಕಪ್ಪಾಗಿದ್ದರೆ ಬಹಳ ಉತ್ತಮ.
5) ಯಾವುದೇ ಎತ್ತಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಆಕಳುಗಳ ಗೊರಸು ಕಪ್ಪಾಗಿದ್ದರೆ ಉತ್ತಮ. ಬೆಳ್ಳಗಿದ್ದರೆ ಕೆಟ್ಟ ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದರೆ ಮಧ್ಯಮ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.
6) ಆಕಳದ್ದಾಗಲೀ ಎತ್ತಿನದಾಗಲೀ ಬಾಲ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ.
7) ಎತ್ತಿನ ತುಟಿ ಕಪ್ಪಾಗಿದ್ದು ತೇಗುವಂಥದಿದ್ದರೆ ಅವಲಕ್ಷಣ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.
8) ಎತ್ತಿನ ಗಂಗೆದೊಗಲಿನಲ್ಲಿ ನರಗಳು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅನಿಷ್ಟವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.
9) ಎತ್ತಿನ ಕೋಡು ಒಂದು ಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಳಗೆ ಬಾಗಿದ್ದರೆ ಅವಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ.

10) ಎತ್ತಿನ ಹೊಟ್ಟೆ ಜೋಲುಬಿದ್ದು ಅಂಡು ಜೋತಾಡುತ್ತಿರುವ ಎತ್ತು ಭಾರ ಎತ್ತುವಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

11) ಆಕಳು ಅಥವಾ ಎತ್ತಿನ ಬಾಲ ಉದ್ದವಾಗಿದ್ದು ಭೂಮಿಗೆ ಹತ್ತುವಂತಿದ್ದು ಕಣ್ಣು, ಮೂಗು ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದರೆ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯದು.

12) ಹೋರಿಗೆ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಳಿ ಇದ್ದು ತುಟಿ, ತೊಡೆ ಕೆಂಪಾಗಿಯೂ ಕಿವಿ ನೇರವಾಗಿದ್ದು ಕಾಲುಗೊರಸು ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಲಕ್ಷಣ.

13) ಎತ್ತಿನ ಟೊಂಕ ಡೊಂಕಾಗಿ ಬೆನ್ನಿನ ಎಲುಬು ಎತ್ತರವಿದ್ದು ಕಣ್ಣುಗಳು ಭಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತಿದ್ದರೆ ಆ ಎತ್ತು ಅವಲಕ್ಷಣ.

14) ಮೈಬಾಚಿಕೊಂಡು ಉದ್ದವಾದ 48–50 ಅಂಗುಲ ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ, ಕಿರಿದಾಗಿಯೂ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿಯೂ ಕಿವಿಗಳು ಸಣ್ಣಗೂ ಕುತ್ತಿಗೆ ಸುಮಾರು ಉದ್ದವಾಗಿಯೂ ಬಲವಾದುದಾಗಿಯೂ ಹಿಣಿಲು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಆಕಾರ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಗಂಗೆದೊಗಲು ತೆಳ್ಳಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿಯೂ ಎದೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಅಗಲವಾಗಿಯೂ ಭುಜಗಳು ಮತ್ತು ಹಿಂಭಾಗವು ಬಲವಾಗಿ ಸಮತಟ್ಟಾಗಿಯೂ ಪಕ್ಕದೆಲವುಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಗ್ಗಿ ಸೊಂಟದ ಎಲಬುಗಳವರೆಗೆ ಚದುರಿಕೊಂಡು ಬೆನ್ನ ಹಿಣಲಿನಿಂದ ಬಾಲದವರೆಗೆ ನೆಟ್ಟಗೂ, ಸೊಂಟವು ಅಗಲವಾಗಿಯೂ, ಪಕ್ಕೆಗಳು ಕಿರಿದಾಗಿಯೂ, ಸಗಣಿಯು ಸರಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಹೋಗುವ ಮಲದ್ವಾರವು ಎತ್ತರವಾಗಿಯೂ, ಕಾಲುಗಳು ನೆಟ್ಟಗೆ, ಗಿಡ್ಡಗೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿಯೂ, ನಡೆಯುವಾಗ ಕಾಲುಗಳು ನೆಟ್ಟಗೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ತಗಲದಂತೆ ಗೊರಸುಗಳು ಸಣ್ಣಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ, ಗೊರಸುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಅಂತರ ಕಿರಿದಾಗಿ ಕೊಂಬು, ಗೊರಸು ಮುಸುಡಿ ಕಪ್ಪಾಗಿ ಚರ್ಮ ಮೆತ್ತಗೂ ದೇಹವು ವಿಶೇಷ ಬೊಜ್ಜಿಲ್ಲದೆ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಉತ್ತಮ ತಳಿ.

ದನಗಳ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ : 'ದನ ಕಾಯುವವರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟರು ದನದವರಿಗೆ ಬಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವೆ?' ಎಂಬ ಗಾದೆಯ ಮಾತು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕೇವಲ ಹಣದಾಸೆಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಸಾಕಿ ಸರಿಯಾಗಿ ದನಗಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ನೋಡದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ? ದನಗ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೆ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಬಹಳ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದಂತಹ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಸ್ವಚ್ಛತೆಯಂತೆಯೇ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೂ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ಕೂಡ

ಬಹಳ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಕ್ರಮಣದ ಸುಗ್ಗಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದನಗಳನ್ನು ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಟ್ಟಿ ಹಸಿ ಮೇವನ್ನು ಮೇಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ಕೆಲವು ಭಾಗದ ಜನ ಬಾಡಿ ಕಟ್ಟುವ ಪದ್ಧತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ದೊಡ್ಡದಾದ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ದಿನಾಲು, ಬೆಳಗು, ಸಾಯಂಕಾಲ, ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಪೂಜಿಸಿ ಉತ್ತಮ ಲೋಬಾನ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು.

ದನಗಳ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಾಗ ಕೆಲವರು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವೈದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಲಹೆ ಮೇರೆಗೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

1. ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಎತ್ತರವಾದ, ಸಮತಟ್ಟಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಬೇಕು.
2. ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಸಿಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು.
3. ರಸ್ತೆ ಸೌಲಭ್ಯವಿರಬೇಕು.
4. ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯ ಉದ್ದನೆಯ ಭಾಗ ಪೂರ್ವ, ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗೆ ಹಿತಮಿತವಾಗಿ ಶುದ್ಧ ಗಾಳಿ, ಬೆಳಕು ಬರುವಂತಿರಬೇಕು.
5. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದನಕ್ಕೂ ನಿಲ್ಲಲು, ಮಲಗಲು, ಸಾಕಷ್ಟು ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಇರಬೇಕು.
6. ಹೇರಳವಾಗಿ ಶುದ್ಧ ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯುತ್‌ಶಕ್ತಿಯು ಲಭ್ಯವಿರಬೇಕು.
7. ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಹತ್ತಿರ ಮೇವಿನ ಬೆಳೆಯುವ ಪ್ರದೇಶ ಇದ್ದರೆ ಮೇವು ಸಾಗಾಟದಲ್ಲಿ ವೇಳೆ, ಹಣ ಮತ್ತು ಶ್ರಮ ಉಳಿತಾಯವಾಗುವುದು.
8. ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ಮತ್ತು ಒಣದಾಗಿ ಇಡಬೇಕು.

ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ನಮ್ಮ ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವಂತಹ ಸರಿ ಸುಮಾರು 70% ರೈತರಿಗೆ ಇದು ಬಹುಶಃ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ರೈತ ಸಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಸಾಲದಲ್ಲೇ ಬೆಳೆದು, ಸಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಯುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಯಾರೋ ಮಾಡಿದ ಸಾಲಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಇಡೀ ಶ್ರಮವನ್ನೇ ವ್ಯಯಿಸುವ ರೈತರೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ರೈತರು ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದನದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ತಮಗೆ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ತಾವೇ ಜೋಪಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬದುಕು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ದನಗಳಿಗೆಲ್ಲಿಯ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ. ಇದ್ದುದರಲ್ಲಿಯೇ ಚಪ್ಪರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ

ಪತ್ರಾ ಇಲ್ಲವೆ ಹುಲ್ಲಿನ ಹೊದಿಕೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ತಮಗೇ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಲ್ಲದಾಗ ದನಗಳಿಗೆಲ್ಲಿಂದ ಶುದ್ಧ ನೀರು ತರಬೇಕು? ತಾವೇ ಇನ್ನೂ ಕತ್ತಲೆಯ ಕೂಪದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೆಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಬೆಳಕು, ಹೀಗಾಗಿ ದನಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಔಪಚಾರವಿಲ್ಲದೆ ರೋಗಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿವೆ. ಕರೆಯುವ ಹಸುಗಳು ಕೂಡ ಸರಿಯಾದ ಉಪಚಾರವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಹಾಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು : ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಎರಡು ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. (1) ಬಂಧಮುಕ್ತ ಪದ್ಧತಿ, (2) ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವ ಪದ್ಧತಿ – (ಅ) ಮುಖಾ–ಮುಖಿ ಪದ್ಧತಿ, (ಆ) ಬಾಲಕ್ಕೆ ಬಾಲ ಪದ್ಧತಿ.

(1) ಬಂಧನಮುಕ್ತ ಪದ್ಧತಿ : ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ದನಗಳಿಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡದಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಹಾಕಿ ಅದರ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಬಂದು ಮಾಡುವುದು. ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ, ಅವು ಮುಕ್ತವಾಗಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಹಳಷ್ಟು ದನಗಳಿರುವ ರೈತರು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

(2) ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವ ಪದ್ಧತಿ : (ಅ) ಮುಖಾ-ಮುಖಿ ಪದ್ಧತಿ : ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ದನದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಡುವೆ ದಾವಣಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ದನಗಳನ್ನು ಎದುರು ಬದುರಾಗಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ.

(ಆ) ಬಾಲಕ್ಕೆ ಬಾಲ ಪದ್ಧತಿ : ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದಾವಣಿ ಎದುರು ಬದುರು ಗೋಡೆಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿ ದನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಎರಡೂ ಪದ್ಧತಿಯ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ದನಗಳಿಗೆ ನೀರು ಕುಡಿಯಲು ದೊಡ್ಡದಾದ ಮಂತಣಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ದನಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಹಗ್ಗ : ಕೊರಳ ಹಗ್ಗ (ಕಾಂಡಾ) ಮಗಡಾ ಮೂಗದಾಣಿ, ಗುದ್ದಿಗೆ, ಗೂಟ, ಆಟೆಗ್ಗ, ಚಕ್ಕಾ, ಜಂತಿಗೆ, ಮಿಣಿ, ಹಳಗಿನ ಹಗ್ಗ, ಸರಪಳಿ, ಹಣ ಕಟ್ಟ, ಝೂಲಾ, ಗೆಜ್ಜೆ ಸರಾ, ಗಂಟೆ, ಬಾರಕೋಲು. ಕೊರಳ ಹಗ್ಗ (ಕಾಂಡಾ) : ಹುಟ್ಟಿದ ಕರುವಿಗೆ, ತಿಂಗಳೊಪ್ಪತ್ತು ಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ನಂತರ ಕೊರಳೊಳಗೆ ಕಾಂಡಾ ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲ ಜನ ತಮ್ಮ ದನಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲು, ಹಸುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹಾಲು ಕರೆಯಲು ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಾಂಡಾ

ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಬಿಜಾಪುರದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇದನ್ನು ಲಡ್ಡ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ದಾಂವ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಗೂಟದಿಂದ ಒಯ್ದು ದನಗಳ ಕೊರಳಿನ ಕಾಂಡಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಕೊರಳಿಗೂ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ನೂಲಿನ ಹಗ್ಗ ಪುಂಡಿನಾರ, ಭೂತರಕ್ಷಿ ನಾರ, ಸಣಬಿನ ನಾರುಗಳಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸರಪಳಿಯನ್ನು ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಗಡಾ : ದನಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೂ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲ ನಾರಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ಚರ್ಮದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಮೂಗದಾಣಿ (ಮೂಗುದಾರ) ಇದನ್ನು ಸೊಕ್ಕಿನ ದನಗಳಿಗೆ ಹೊಡೆಯುವ, ದನಗಳಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಹೊಸ ಹೋರಿಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವಾಗ ಇದನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನೂಲಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಘುಂಡಿ ನಾರಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಟೆಗ್ಗ ಹಚ್ಚಿ ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆಟೆಗ್ಗ : ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉದ್ದನೆಯ ಹಗ್ಗ, ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಣೆ ಹಗ್ಗ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಲೊಳ್ಳಿ : ಇದನ್ನು ಹಳಂಡಿ ದನಗಳಿಗೂ ಎಮ್ಮೆಗಳಿಗೂ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಉದ್ದನೆಯ ಕಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಕೊರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ದನಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಓಡಾಡಲು ಬರುವದಿಲ್ಲ, ಕಾಲ್ತೊಡಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಲೊಳ್ಳಂಡಿ, ಗುದ್ದಿಗೆ, ಡೊಂಗಾ, ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದನ ಕಾಯಲು ಹೋಗುವ ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳು ಈ ಸಾಧನ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಚಕ್ಕು : ಅಂತರ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುವಾಗ ಬೆಳೆ ತಿನ್ನದಂತೆ ಹಾಗೂ ದನ ಕಾಯಲು ಹೋದಾಗ ಬೇರೆಯವರ ಬೆಳೆ ಹಾಳುಮಾಡದಂತೆ, ಬಾಯಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಜಾಳಿಗೆಯಂತಿರುವ ಸಾಧನ. ಇದನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ನಾರಿನಿಂದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ದಾಂಗಡಿಬಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ಈಚಲು ಮರದ ಫರಿಯಿಂದಲೂ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಚಿಕ್ಕು ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮುಸ್ಕಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರು. ಜಂತಿಗೆ : ಕುಂಟೆ, ಗಾಡಿ ಹೊಡೆಯುವಾಗ ನೊಗ ಹೆಗಲ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕೊರಳ ಪಟ್ಟಿ ಬಿಗಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಜಂತಿಗೆ (ಜತ್ತಿಗೆ) ಎಂಬು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ನೂಲು, ನಾರು, ತೊಗಲು ಇವುಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಲಂಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಿಣಿ : ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುವಾಗ ಉಪಕರಣಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವ ದಪ್ಪ ಹಗ್ಗ, ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ತೊಗಲು, ನಾರು, ನೂಲಿನಿಂದಲೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈಗೀಗ

ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್‌ನಿಂದಲೂ ತಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಳಗಿನ ಹಗ್ಗ : ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಣಕ್ಕೆ ಹುಲ್ಲು, ಹೊಟ್ಟು ತರಲು ಈ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಉದ್ದನೆಯ ಹಗ್ಗಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹಳಗೆ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಹಳಗಿನ ಹಗ್ಗ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಳಗ ಎಂದರೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಒಂದು ರಂಧ್ರ (ತೂತು) ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ಸರಪಳಿ : ದನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವರಾದರೂ ಕೆಲವು ಸೊಕ್ಕಿನ ದನಗಳು ಹಗ್ಗ ಕಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದುಂಟು. ಕೆಲವು ದನಗಳು ಕಟ್ಟಿದ ಹಗ್ಗವನ್ನೇ ತಿನ್ನುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸರಪಳಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಣಕಟ್ಟ : ಇದನ್ನು ವಿಶೇಷ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಬಸವ ಜಯಂತಿ, ಮದುವೆ, ಮುಂಜಿ ಸಮಾರಂಭಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ, ವಿಶೇಷ ಮೆರವಣಿಗೆ ಇದ್ದಾಗ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಇದನ್ನು ದನಗಳ ಹಣೆಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ನೂಲಿನಿಂದ, ನಾರಿನಿಂದ ಮಾಡಿ ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚಿರುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದೆ ಗೊಂಡೆಯಾಕಾರ ಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಝೂಲ : ಇದನ್ನು ಎತ್ತುಗಳಿಗೆ, ಹೋರಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಳಿಗೂ ಇದನ್ನು ಹೊದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಝೂಲಾ ಅಂದರೆ ದನಗಳ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಿಂದ ಹೊಲಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತಮ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಹೊಲಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕಾರ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಬಸವ ಜಯಂತಿ, ಮೆರವಣಿಗೆ ಸಂದರ್ಭ ಜಾತ್ರೆಗೆ, ಮದುವೆಗೆ ಹೊರಟಾಗ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಗೆಜ್ಜೆ ಸರ : ಇದನ್ನು ತೊಗಲಿನ ಪಟ್ಟಿಯೊಳಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಗಂಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಗೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನೂ ಈ ತೊಗಲಿನ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಜೋಡಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ವಿಶೇಷ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಬಸವ ಜಯಂತಿ, ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಮೆರವಣಿಗೆ ಸಮಾರಂಭಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಇವನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸಪ್ಪಳ ಹೊರಟು ಆನಂದವನ್ನು ತರುತ್ತದೆ. ಗಂಟೆ : ಇದನ್ನು ಅಂದರೆ ಗೆಜ್ಜೆಸರಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿದ ಗಂಟೆಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವ ಗಂಟೆ. ಕೊರಳೊಳಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಎತ್ತುಗಳಿಗೂ, ಆಕಳಿಗಳಿಗೂ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಝುಂಗ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳು ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಬಾರಕೋಲು : ಇದನ್ನು ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಚಿಕ್ಕಕೋಲಿಗೆ (ಗುಣಿಗೆ) ನೂಲಿನಿಂದಾಗಲೀ ಇಲ್ಲವೆ ನಾರಿನಿಂದಾಗಲೀ ಹೆಣೆದು ಕಟ್ಟ ಅದರ ಮುಂದೆ ತೊಗಲಿನ ಬಾರು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ನಾರಿನಿಂದ

ಮಾಡುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಎತ್ತುಗಳಿಗೆ ಹೊಡೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲ ಜನರು ಶೋಕಿಗಾಗಿ ಬಾರಕೋಲ ಗುಣಿಗೆ ಜಂತ್ರ ಹಿಡಿಸಿ – ಸುಂದರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗೂಟ : ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದಲೇ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಭಾಗ ಚೂಪಾಗಿ ಕೆತ್ತಿ ಅದನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟು ಮೇಲ್ತುದಿಗೆ ಗಂಟಿನಾಕಾರ ಮಾಡಿ ಹಗ್ಗ ಕಟ್ಟಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದಲೂ ಇದನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಖಿಲಾರಿ ಅಥವಾ ಸೊಕ್ಕಿನ ದನಗಳಿಗೆ ಎಡಕ್ಕೊಂದು, ಬಲಕ್ಕೊಂದು ಗೂಟು ನೆಡಸಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ದನಗಳಿಗೆ ಬರುವ ರೋಗಗಳು, ರೋಗ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನ. ಮಾನವನಂತೆ ದನಗಳಿಗೂ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ದನಗಳ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳೂ ಇವೆ. ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈಗ ತಿಳಿಯೋಣ. ರೋಗಗಳು: ಗಂಟಲು ಬೇನೆ : ಈ ಬೇನೆಯ ಪಾಸ್ಟುರೆಲ್ಲಾ ಮಲ್ಟೋಸಿಡಾ ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುವಿನಿಂದ ಎಮ್ಮೆ, ಆಕಳು, ಕುರಿ, ಹಂದಿ, ಆಡುಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳಿರುವ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ನೀರನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ದೇಶೀ ಔಷಧ (ಗಾಂವಟಿ ಔಷಧ) ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಗಂವಟಿ ಔಷಧವೆಂದು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಯವನೇ ವೈದ್ಯ, ಈ ಬೇನೆಗೆ ಕುತ್ತಿಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ಗೆಜ್ಜೆ ಸರದಂತೆ, ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಗಂಟಾಗುವವು. ಅವು ಕ್ರಮಸಾಧನೆಯಿಂದ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತ ವ್ರಣಸ್ಫೋಟಕವಾಗುವವು. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಅಜವಾನ 1 ತೊಲಿ, ಸೋರುಪ್ಪು 11 ತೊಲಿ, ಕರ್ಪೂರ ಮುಕ್ಕಾಲು ತೊಲಿ, ಔಡಲ ಎಣ್ಣೆ, 10 ತೊಲಿ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ 4 ಗಂಟೆಗೊಮ್ಮೆ ಒಂದೊಂದು ಗೊಟ್ಟ 3 ದಿನ ಹಾಕಬೇಕು. (2) ಚಪ್ಪೆ ರೋಗ : ಕ್ಲಾಸ್ರಿಡಿಯಂ ಚವಾಯ ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುವಿನಿಂದ ಈ ರೋಗವು ಆಕಳು, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಜೂನ್‌ನಿಂದ ನವೆಂಬರವರೆಗೆ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳಿರುವ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ನೀರನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಹರಡುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು – ವಿಪರೀತ ಜ್ವರ (106^0–108^0ಫೆ) ದೊಡ್ಡ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು (ಚಪ್ಪೆ) ಬಾತುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೈ ಆಡಿಸಿದಾಗ ಪರ್ ಪರ್ ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದವು ಬರುತ್ತದೆ. ಕುಂಟುವುದು ನಂತರ ಮಲಗಿರುವುದು ಸರಿಯಾಗಿ ಆಹಾರ ಸೇವನೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಹಾಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ನಂತರ 1 ರಿಂದ 5 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯುವುದು. ದೇಶೀ ಔಷಧ, ಗಂವಟಿ ಔಷಧ : ಬಾವಿನ ಮೇಲೆ ಕಾಯ್ದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಳೆಯಿಂದ ಬರೆ ಕೊಡುವದೊಂದೇ

ಉಪಾಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಬಾವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಕರ್ಪೂರ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಮಾಡಿ ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಬಿಳಿ ಗಣಜಲೆ ಸಮೂಲ 2 ಮೆಣಸು, 2 ಬಳ್ಳೊಳ್ಳಿ ಬೇಳೆಗಳನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರಿದು ದಿನಾ 2 ವೇಳೆ ಒಂದೊಂದು ಗೊಟ್ಟದಂತೆ 3 ದಿನ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಚಪ್ಪೆರೋಗ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.. (3) ನೆರಡಿರೋಗ : ಈ ರೋಗವು ಬೆಸಿಲಸ್ ಅಂಟ್ರ್ಯಾಸಿಸ್ ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುವಿನಿಂದ ದನಗಳಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಾದರೂ ಬರಬಹುದು. ಈ ರೋಗವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳಿರುವ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ನೀರನ್ನು ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಹರಡುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಬಿದ್ದು ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕೂಡಲೇ ಸಾಯಬಹುದು. ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಜ್ವರ (106^0–107^0ಫ.) ಆಹಾರ ಮತ್ತು ನೀರನ್ನು ಸೇವಿಸದೇ ಇರುವುದು ಹೃದಯ ಬಡಿತ ಮತ್ತು ಉಸಿರಾಟವು ಜೋರಾಗುವುದು, ಹಾಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದು ದೇಹದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೂಗಿನಿಂದ ಕಿವಿಯಿಂದ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಗುದದ್ವಾರದಿಂದ ಮತ್ತು ಯೋನಿಯಿಂದ ಹೆಪ್ಪಾಗದ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ರಕ್ತನು ಬರುತ್ತದೆ. 6 ಗಂಟೆಯಿಂದ 3 ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮ : ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಟ್ರ್ಯಾಕ್ಸ್ ಲಸಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದರೆ ಈ ರೋಗವು ಬರದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. (2) ಈ ರೋಗದಿಂದ ನರಳಿ ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹವನ್ನು ಮರಣೋತ್ತರ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡದೆ ಅದನ್ನು ಸುಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ ಹೂಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ರೋಗವು ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹರಡುವುದು. (3) ಗುಂಡಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ತಗ್ಗನ್ನು ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ 6" ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ದೇಹವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರ ಮೇಲೆ ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಮಣ್ಣನ್ನು ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಿದರೆ ಇದರಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಕ್ರಿಮಿಗಳು ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹರಡುವದಿಲ್ಲ.

(4) ಕಂದು ಹಾಕುವ ಬ್ರೂಸೆಲ್ಲಾ ಅಬಾರ್ರ್ವಸ್ ಎಂಬ ರೋಗ : ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುವಿನಿಂದ ಆಕಳು, ಎಮ್ಮೆ (ಬ್ರೂಸೆಲ್ಲೋಪಿಸ್) ಜಿಂಕೆ, ಒಂಟೆ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಈ ರೋಗವು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳಿರುವ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ನೀರನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಉಸಿರಾಟದ ಮೂಲಕ ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಚರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಕೃತಕ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಹೋರಿ ಅಥವಾ ಕೋಣವನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿದಾಗ ಈ ರೋಗವು ಹರಡುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ : ಗರ್ಭ ಧರಿಸಿದ ಜಾನುವಾರುಗಳಲ್ಲಿ 5 ತಿಂಗಳ ನಂತರ ಗರ್ಭಪಾತ. ಮಾಸ ಬೀಳದೆ ಇರುವುದು ಗರ್ಭಾಶಯದ ಕಾಯಿಲೆ ಮತ್ತು

ಕೀಲುಗಳು ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಊದಿಕೊಂಡಿರುವುದು. ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮ : ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 4 ರಿಂದ 6 ತಿಂಗಳಿನ ಒಳಗಿರುವ ಕರುಗಳಿಗೆ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಒಮ್ಮೆ ಇದನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಈ ರೋಗವು ಬಹುಶಃ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಕಂದು ಹಾಕಿದ ಹಾಗೂ ಹಾಕದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. (2) ಈ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪಶುವೈದ್ಯರಿಂದ ಔಷಚಾರ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. (3) ಈ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಹೋರಿ ಮತ್ತು ಕೋಣಗಳ ವೀರ್ಯವನ್ನು ಕೃತಕ ಇಲ್ಲವೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಗರ್ಭಧಾರಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ದೇಶೀ ಔಷಧ (ಗಂವಟಿ ಔಷಧ) : ಸ್ವಲ್ಪ ಶುಂಠಿ ಪುಡಿ ಸರಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ತಂಬಿಗೆ ಬಿಸಿನೀರು ಸೇರಿಸಿ ದಿನದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಗೊಟ್ಟಾ ಹಾಕಿದರೂ ಅಥವಾ ಮರಾಠ ಮಗ್ಗನ್ನು ಅರೆದು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಇಲ್ಲವೆ ಅಗನೆಯ ಪುಡಿ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಕುಡಿಸಿದರೂ ಕಂದ ಹಾಕಿದ ನಂಜು ದೋಷವು ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಗರ್ಭವು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದು. (5) ಕೆಚ್ಚಲು ಬಾವು : ನಾನಾ ಜಾತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳಿಂದ ಈ ರೋಗವು ಆಕಳು ಮತ್ತು ಎಮ್ಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗದಿಂದ ಹಾಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗದಿಂದ ಆಕಳುಗಳು ಸಾಯಲೂಬಹುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ರೋಗವು ಹಾಲನ್ನು ಹಿಂಡುವವರಿಂದ ಅಂದರೆ ಗೌಳಿಯ ಕೈಯಿಂದ ಮತ್ತು ಹಾಲನ್ನು ಹಿಂಡುವ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಮೊಲೆ ಮತ್ತು ಮೊಲೆ ತೊಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಗಾಯಗಳಾದಾಗ ವಿಷ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಮೊಲೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕೆಚ್ಚಲು ಬಾವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ದನಗಳ ಮತ್ತು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯ ಸ್ವಚ್ಛತೆ ಕಾಪಾಡದಿದ್ದರೆ ಈ ರೋಗವು ಹರಡುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಕೆಚ್ಚಲು ಬಾತುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ತುಂಬಾ ನೋವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಲು ಕೆಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಸಣ್ಣ ಗಡ್ಡೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹಾಲು ನೀರಿನಂತೆಯೂ ಅಥವಾ ಮೊಸರಿನಂತೆಯೂ ಇರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಆಕಳುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಜ್ವರ ಬರುವುದು, ನೀರು ಕುಡಿಯುವದಾಗಲಿ, ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯಾಗಲಿ ಇರದೆ ಇರಬಹುದು. ಕೆಲವು ಆಕಳುಗಳು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಬಿದ್ದು ಯಾವ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸದೆಯೇ ಸಾಯಬಹುದು.

ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮಗಳು :

(1) ಆಕಳು ಮತ್ತು ಎಮ್ಮೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕೆಚ್ಚಲನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಡಬೇಕು.

(2) ಅವುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಜಾಗವು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಒಣದಾಗಿರಬೇಕು.

(3) ಕೆಚ್ಚಲನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದ ನಂತರ ಹಾಲನ್ನು ಹಿಂಡಬೇಕು.

(4) ಒಂದು ಆಕಳಿನ ಅಥವಾ ಎಮ್ಮೆಯ ಹಾಲನ್ನು ಹಿಂಡಿದ ಮೇಲೆ ಗೌಳಿಯು ತನ್ನ ಕೈಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಸಾವಲಾನ್ ಅಥವಾ ಐಟಿಯಾಲ್ ಅಥವಾ ಡೆಟಾಲ್ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಕೈಗಳನ್ನು ಅದ್ದಿ ನಂತರ ಬೇರೆ ಆಕಳಿನ ಅಥವಾ ಎಮ್ಮೆಯ ಹಾಲನ್ನು ಹಿಂಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ರೋಗವು ಹರಡುವದಿಲ್ಲ.

(5) ಹಾಲನ್ನು ಹಿಂಡಿದ ಮೇಲೆ ಮೊಲೆಯ ತೊಟ್ಟಿನ ತುದಿಯನ್ನು 1–2 ಚಮಚ ಸಾವಲನ್ ಅಥವಾ ಐಟಿಯಾಲ್‌ನ್ನು 1 ಲೀಟರ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿದ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ 2–3 ನಿಮಿಷ ಅದ್ದಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳು ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಹೋಗುವದಿಲ್ಲ.

(6) ಆಕಳು ಅಥವಾ ಎಮ್ಮೆಯು 1–2 ತಿಂಗಳು ಕರು ಹಾಕುವದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೆ – ಒಂದೊಂದು ಮೊಲೆಗೆ ಒಂದೊಂದು ಟ್ಯೂಬಿನಲ್ಲಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ, ಈ ರೋಗವು ಕರುವು ಹಾಕಿದ ನಂತರ ಬಹುಶ: ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಬಂದರೂ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ.

ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣು (ವೈರಸ್)ನಿಂದ ಬರುವ ರೋಗಗಳು

(1) ಕಾಲುಬಾಯಿ ಜ್ವರ (ಕಾಲು ಬಾಯಿ ರೋಗ) – ಈ ರೋಗವು ಕಾಲುಬಾಯಿ ಬೇನೆ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುವಿನಿಂದ ಆಕಳು, ಎಮ್ಮೆ, ಹಂದಿ, ಕುರಿ ಮತ್ತು ಆಡಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಬೇಕಾದರೂ ಬರಬಹುದು, ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನವರಿಯಿಂದ ಮಾರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುವಿರುವ ನೀರು ಮತ್ತು ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನುವದರಿಂದ ಮತ್ತು ಉಸಿರಾಟದ ಮೂಲಕ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಬಂದರೆ ಶೇಕಡ 100ರಷ್ಟು ದನಗಳಿಗೆ ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚಿನಂತೆ ಹರಡುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ವಿಪರೀತ ಜ್ವರ (104^0–107^0ಫೆ.) ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನುವದಕ್ಕೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಾಲಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ನಂತರ ಅವು ಒಡೆದು ಹುಣ್ಣುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಬಾಯಿಯಿಂದ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಜೊಲ್ಲು

ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊರಸುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಹುಣ್ಣುಗಳಾಗಿ ಹುಳುಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಕೀವು ಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕಾಲಿಗೆ ಅತಿ ನೋವಾಗಿ ದನಗಳು ಕುಂಟುತ್ತ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲವೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಮಲಗುತ್ತವೆ. ಮೊಲೆ ಮತ್ತು ಮೊಲೆಯ ತೊಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣುಗಳಾಗಿ ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಬಾವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಹಾಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಬಹಳ ಕುಂಠಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ರೋಗದಿಂದ 1 ಅಥವಾ 2 ವಾರ ನರಳಿ ಬಳಿಕ ದನಗಳು ಗುಣಮುಖವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಈ ರೋಗದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ದನಗಳು ನೋವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ತೀವ್ರ ಉಸಿರಾಟ, ಮೇವು ತಿನ್ನದೇ ಇರುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಹಾಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕಳು ಗರ್ಭ ಕಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಸಾಕಿದವರಿಗೆ ತುಂಬಲಾರದ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. (2) ದೊಡ್ಡ ರೋಗ : ಹಿರೇಬೇನೆ : ಈ ರೋಗವು ಅತೀ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುವಿನಿಂದ ಆಕಳು, ಎಮ್ಮೆ, ಕುರಿ, ಆಡು, ಹಂದಿ ಮತ್ತು ಒಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸೀಮೆ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರತಳಿ ಆಕಳುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರೀ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅತಿ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಯಾವಾಗ ಬೇಕಾದರೂ ಬರಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉಸಿರಾಟದ ಮೂಲಕ ಈ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಒಂದರಿಂದ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ದನಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುವಿರುವ ನೀರು ಮತ್ತು ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸುವದರಿಂದಲೂ ಹರಡುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಮೊದಲು ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ ಜ್ವರವು ಬಂದು ನಂತರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಜ್ವರವು ಬರುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ, ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ನೀರಿನಂತೆ, ಜೊಲ್ಲು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ. ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗುತ್ತವೆ. 4 ಅಥವಾ 5ನೇ ದಿವಸ ಭೇದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ರಕ್ತಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಭೇದಿಯು ಅತಿಯಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹಾಲಿನ ಪ್ರಮಾಣವು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗ ಬಂದ 1 ಅಥವಾ 2 ವಾರದಲ್ಲಿ ಶೇಕಡಾ 90 ರಿಂದ 100 ವಿದೇಶಿ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರತಳಿ ಆಕಳುಗಳು, ಶೇಕಡಾ 50 ನಾಟಿ ಆಕಳುಗಳು ಮತ್ತು ಎಮ್ಮೆಗಳು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಒಕ್ಕಲಿಗನಿಗೆ ಹಾನಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮ : ಈ ರೋಗವು ಬರದೇ ಇರುವ ಹಾಗೆ ದೊಡ್ಡರೋಗದ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದನ್ನು 6 ತಿಂಗಳು ಮೀರಿದ ದನಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿಸಬೇಕು. ಈ ಲಸಿಕೆಯನ್ನು 2 ಅಥವಾ 3 ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೂ ಹಾಕಿಸಬೇಕು. (2) ಈ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಕೂಡಲೇ ದೊಡ್ಡರೋಗ ನಿವಾರಣಾ ಯೋಜನೆಯವರಿಗೆ ಅಥವಾ

ಪಶುವೈದ್ಯ ಇಲಾಖೆ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಅವರು ಕೂಡಲೇ ಯೋಗ್ಯ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. (3) ಈ ರೋಗವು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಆ ಊರಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬೇರೆ ಊರಿಗೆ ಹೋಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಈ ರೋಗವು ಬೇರೆ ಊರಿಗೆ ಹರಡುವದಿಲ್ಲ. ಗಾಂವಟಿ ಔಷಧ (ದೇಶೀ ಔಷಧ) – ಹೊನ್ನಾವರಿ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಊರು ಹಂದಿಯ ಮಲ ಇವೆರಡನ್ನು ಹುಳಿಯ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ 3 ಗೊಟ್ಟದಂತೆ 3 ದಿನ ಹಾಕಬೇಕು. ಅಥವಾ ಬಿಳೇ ಎಕ್ಕೆಗಿಡದ ಬೇರಿನ ತೊಗಟೆ ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ 1 ಗೊಟ್ಟು ಕುಡಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ರೋಗ ಗುಣವಾಗುವುದು. (2) 1 ತೊಲಿ ಸೋರುಪ್ಪು, ಆರಾಣೆ ತೂಕ ಉಮ್ಮತ್ರಿ ಬೀಜ, 1 ತೊಲಿ ಕರ್ಪೂರ, 1 ತೊಲಿ ನೆಲಬೇವು ಇವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ 10 ತೊಲಿ ಸರಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಗೊಟ್ಟದಿಂದ ಹಾಕಿ ನಂತರ ಗಂಜಿ ಪಾವಿನಷ್ಟು ಕುಡಿಸಬೇಕು. ರೋಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ನೀರಿನ ಬದಲು ಗಂಜಿಯನ್ನೇ ಕುಡಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ. (3) 1 ತೊಲಿ ಸೀಮೆ ಸುಣ್ಣ, 1 ತೊಲಿ ಕಾಚು, 1 ತೊಲಿ ನೆಲಬೇವು, 4 ಆಣೆ ತೂಕ ಅಫು ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಅರೆದು 6 ತೊಲಿ ಸರಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ನಂತರ 1 ಸೇರು ಅಕ್ಕಿ ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ 12 ತಾಸಿಗೊಮ್ಮೆ ಗೊಟ್ಟದಿಂದ ಹಾಕಬೇಕು. ಬಹಳ ಭೇದಿ ಇದ್ದರೆ 12 ತೊಲಿ ಅಳ್ಳಿಕಾಯಿಪುಡಿ ಕೂಡಿಸಿ ಹಾಕಬೇಕು. (3) ಹುಚ್ಚುನಾಯಿ ರೋಗ (ರೇಬಿಸ್) – ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ಈ ರೋಗ ರೇಬಿಸ್ ಎನ್ನುವ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುವಿನಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗವು ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ನರಿ, ತೋಳ ಮತ್ತು ಬಾವಲಿಗಳು ಕಡಿಯುವದರಿಂದ ನಾಯಿಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಯಿಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಯಾವ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಕಡಿದರೂ ಆ ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದು ಒದರುವದು. ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಗಳು ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದ ಪ್ರಾಣಿಯ ಜೊಲ್ಲಿನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಹುಚ್ಚುನಾಯಿ ಕಡಿದ ತಿಂಗಳಿಂದ ವರ್ಷದೊಳಗಾಗಿ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಲು ಶುರುವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಆಕಳುಗಳು ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಒದರುತ್ತವೆ. ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹಾಯುತ್ತವೆ. ನಾಯಿಗಳು ಕಾಣುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಹೋಗಿ ಕಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಕಂಡದ್ದನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿದರೆ ಕಡಕೊಂಡು ಓಡುತ್ತವೆ. ನೀರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅಂಜಿ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣ ಕಂಡ 2-3 ದಿನದ ನಂತರ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಕುಳಿತುಬಿಡುತ್ತವೆ. ಆಹಾರ ತಿನ್ನುವದಿಲ್ಲ, ಸಪ್ಪೆ ಮುಖ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ನೀರೂ ಕುಡಿಯುವದಿಲ್ಲ, ಎಬ್ಬಿಸಲು ಹೋದರೆ

ಏಳುವದಿಲ್ಲ, ಮುಂದೆ ರೋಗದ ಪೂರ್ಣ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡ 10 ದಿನಗಳೊಳಗಾಗಿ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮ : ಈ ರೋಗವು ಊರಲ್ಲಿ ನಾಯಿಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಅಂದರೆ ಹುಚ್ಚುನಾಯಿ ಕಚ್ಚುವದರಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗವು ಬಾರದಂತೆ, ಎಲ್ಲ ನಾಯಿಗಳಿಗೂ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದನ್ನು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಹಾಕಿಸಲೇಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ರೇಬಿಸ್ ಎನ್ನುವ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೇ ಹಾಕಿಸಬೇಕು. (2) ಬೀಡಾಡಿ ನಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಾಯಿಸಬೇಕು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇವು ಎಲ್ಲೆಡೆ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಹುಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಇತರ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕಚ್ಚಿ ರೋಗ ತರುತ್ತದೆ.

(3) ಹುಚ್ಚುನಾಯಿ ರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಬಾರದು. ಅದನ್ನು ಪಶುವೈದ್ಯರಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಬಳಿಕ 10 ದಿನ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ, ಅದನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ 10 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅವು ಸಾಯುತ್ತವೆ. (4) ಹುಚ್ಚು ನಾಯಿ ಕಡಿದ ತಕ್ಷಣ ಪಶು ವೈದ್ಯರಿಗೆ ತೋರಿಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (5) ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಆರೈಕೆ ಮಾಡುವವರು ರೇಬಿಸ್ ರೋಗವು ಬರದಂತೆ, ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ಹಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕು. ದೇಶೀ ಔಷಧ (ಗಾಂವಟಿ ಔಷಧ) – ಕತ್ತೆ ಕಿರುಬಿನ ಎಲಬು 1 ತೊಲಿ, ಸೂರತಿ ಕಾಚು 2 ತೊಲಿ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಿಶಿನ 2 ತೊಲಿ, ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಅಚ್ಚೇರು ಸಗಾಯಿಯಲ್ಲಿ 7 ದಿನ ಹಾಕಬೇಕು. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ನೆರಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಬೇಕು. (2) ಬಿಳೇ ಗುಲಗಂಜಿ ತಪ್ಪಲು, 1 ಸೇರು ಬಿಳಿ ಗಣಜಲು ಸಮೂಲ 1 ಸೇರು, ಗಂದವೀಡೆ ಉಪ್ಪು 2 ತೊಲಿ, ಸರಾಯಿ 1 ಸೀಸೆ, ಹಿರೇಮದ್ದಿನ ಗಡ್ಡೆ 2 ಸೇರು ಇವನ್ನು ಅರ್ಧ ಮಾಡಿ ಸರಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ ಹಂಚಿನಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಮಾಡಿ ಉಳಿದರ್ಧ ಸರಾಯಿಯಲ್ಲಿ 3 ದಿನಗಳವರೆಗೆ ನೆನೆಯಿಟ್ಟು ಬಳಿಕ ಹೊರತೆಗೆದು ಎಲ್ಲ ಸಾಮಾನು ಅರೆದು 7 ದಿನ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದಿನಾಲು 3 ಗೊಟ್ಟದಂತೆ, 14 ದಿನ ಹಾಕಬೇಕು. ಅಕ್ಕಿ, ಜೋಳ, ರಾಗಿ (ಗಂಜಿ) ಅಂಬಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಪರೋಪ ಜೀವಿಗಳಿಂದ ಬರುವ ರೋಗಗಳು

(1) ಒಳ ಪರಾವಲಂಬಿ ಜೀವಿಗಳು

(i) ಜಂತಿನ ರೋಗ : ಈ ರೋಗವು ಟಾಕ್ಸೋಕೇರ ಮಿಟಲೋರಂ ಎಂಬ ಜಂತು ಹುಳುವಿನಿಂದ ಎಮ್ಮೆ ಮತ್ತು ಆಕಳುಗಳ ಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಆಕಳಿಗೆ ಬಂದ ಈ ರೋಗವು ಅದರ ಕರು ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. (2)

ಭ್ರೂಣವು ಬೆಳೆಯುವಾಗ ತಾಯಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. 3ನೆಯದಾಗಿ ಜಂತಿನ ಮರಿ ಇರುವ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದರೆ ಅಥವಾ ಮೇವನ್ನು ತಿಂದರೆ ಈ ರೋಗವು ಬರುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಕರುಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ, ತೂಕ ಕಡಿಮೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ದೊಡ್ಡದು. ದೇಹದ ಕೂದಲು ಒರಟು ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ, ಸಗಣಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಹಾಕುವದಿಲ್ಲ, ಸಗಣಿ ಗಟ್ಟಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಭೇದಿಯೂ ಆಗಬಹುದು. ಕೆಲ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಸ್ತಾಗಿ ಮಲಗಿರುತ್ತವೆ. ದೇಹದ ಉಷ್ಣತೆ ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೈ ತಣ್ಣಗಾಗಿ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಶೇಕಡಾ 25 ರಿಂದ 50 ರಷ್ಟು ಹುಟ್ಟಿದ ಕರುಗಳು ಈ ರೋಗದಿಂದ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಒಕ್ಕಲಿಗನಿಗೆ ತುಂಬಲಾರದ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮಗಳು : ಈ ರೋಗವು ಬರುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಕರುಗಳು ಸಾಯುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಕರುಗಳಿಗೆ 1, 2, 3 ಮತ್ತು 4 ತಿಂಗಳಾದಾಗ ಪೈಪರೈಜಿನ್ ಎಂಬ ಔಷಧವನ್ನು ಪಶುವೈದ್ಯರ ಹೇಲಿಕೆಯಂತೆ (5 ರಿಂದ 30 ಮಿಲಿ) ಕುಡಿಸಬೇಕು.

ದೇಶೀ ಔಷಧ (ಗಾಂವಟಿ) : 4 ಆಣೆ ತೂಕ ಇಂಗನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಗೊಟ್ಟದಿಂದ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೂ 6 ತೊಲಿ ಔಡಲ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷಮಂಜರಿ ಪುಡಿ 12 ತೊಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಗೊಟ್ಟದಿಂದ ಹಾಕಿದರೆ ಜಂತುಗಳು ನಾಶವಾಗುವವು.

(ii) ಸ್ಟ್ರಾಂಗಿಲೋಸಿಸ್ : ಈ ರೋಗವು ಕರುಳಿನಲ್ಲಿರುವ ನಾನಾ ಜಾತಿಯ ದುಂಡನೆಯ ಹುಳುಗಳಿಂದ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪರೋಪ ಜೀವಿಯ ಮರಿಯಿರುವ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದಾಗ ಅಥವಾ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಈ ರೋಗದಿಂದ ನಗಳುತ್ತಿರುವ ಕರುಗಳು ಕುರಿ ಮರಿ, ಹಂದಿ ಮರಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ತೂಕ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ರಕ್ತಹೀನತೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೈಮೇಲಿನ ಕೂದಲು ಒರಟಾಗಿ ಸಗಣಿಯು ನೀರಿನಂತೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ರಕ್ತವೂ ಹೋಗಿ ಸಾಯಬಹುದು. ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮಗಳು : ಈ ರೋಗ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಪ್ರಾಣಿಗಳು 2 ಅಥವಾ 3 ತಿಂಗಳು ಇದ್ದಾಗ ಪಾನಕೊರ್ ಅಥವಾ ನಿಲ್‌ವರ್ಮ ಎನ್ನುವ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಪಶುವೈದ್ಯರ ಆದೇಶದಂತೆ ಕುಡಿಸಬೇಕು. (iii) ಪಿಸಾಸಿ ರೋಗ, ಮೂಗುಬತ್ತಿ : (ಮೂಗುಣ್ಣು, ಮೂಗೇರಿ) : ಈ ರೋಗವು ಸಿಸ್ಟೋಸೋಮನೇಸೇಲ ಎಂಬ ಮೂಗಿನ ರಕ್ತನಾಳದಲ್ಲಿರುವ ಪರೋಪ ಜೀವಿಯಿಂದ ಆಕಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಎಮ್ಮೆ ಕುರಿಗಳಲ್ಲೂ ಬರಬಹುದು. ಈ ರೋಗದಿಂದ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ನರಳುತ್ತವೆ. ಕೆರೆ

ಕುಂಟೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಸವನ ಹುಳುಗಳಿಂದ ಬರುವ ಈ ಪರೋಪ ಜೀವಿಯ ಸಣ್ಣ ಮರಿಗಳಿಂದ ರೋಗವು ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ದನಗಳು ಈ ನೀರು ಕುಡಿಯುವದರಿಂದ ಈ ರೋಗ ಬರುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಈ ರೋಗ ಬಂದ ದನಕರುಗಳು ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಗಡ್ಡೆಗಳು ಆಗುವದರಿಂದ ಶ್ವಾಶೋಚ್ಛ್ವಾಸಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಿ ಗೊರಕೆ ಹೊಡೆಯುವ ಸಪ್ಪಳ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೂಗಿನಿಂದ ಸಿಂಬಳವು ಸೋರುತ್ತದೆ. ಎತ್ತುಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ದುಡಿಯುವದಿಲ್ಲ, ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೂ ಸುಸ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಹಸುಗಳು ಹಾಲು ಕೊಡುವುದನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ರೋಗದಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ವರ್ಷಾನುಗಟ್ಟಲೆ ನರಳುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮ : ಈ ರೋಗ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಒಯ್ದು ಪಶುವೈದ್ಯರಿಗೆ ತೋರಿಸಿ ಉಪಚಾರ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. (2) ಕೆರೆ ಕುಂಟೆಗಳಿಗೆ ಮೈಲುತುತ್ತ (ಕಾಪರ್ ಸಲ್ಫೇಟ್)ನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಬಸವನಹುಳು ಸತ್ತು ರೋಗ ಹರಡುವದಿಲ್ಲ. (3) ಗಪ್ಪಿ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಮೀನನ್ನು ಕೆರೆ ಕುಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಈ ಪರೋಪ ಜೀವಿಯ ಮರಿಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ರೋಗ ಹರಡುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು.

ದೇಶೀ ಔಷಧ (ಗಂವಟಿ ಔಷಧ) : ಗುಗ್ಗಳ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಜರಮರಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ದಾಳಿಂಬ ಹೂವಿನ ರಸ ಕರೇತುಳಸಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಹಿಂಡಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ 2 ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಗಡ್ಡಿ, 1 ತೊಲಿ ರಸಕರ್ಪೂರ ಸರಿಯಾರಿ ಅರೆದು ಕೂಡಿಸಿ ಹದ್ದಿನ ಪುಚ್ಚ ರಸದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಗಾಯವಾದ ಮೂಗಿನ ಹೊರಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹಚ್ಚಬೇಕು. 10–15 ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಯ ಮಾಯುತ್ತದೆ. (iv) ಫೇಶಿಯೋಲಿಯಾಸಿಸ್ : ಈ ರೋಗವು ಫೇಸಿಯೋಲ್ ಜೈಗಾಂಟಿಕಾ, ಫೇಸಿಯಲ್ ಮ್ಯಾಗ್ನ ಮತ್ತು ಫೆಸಿಯೋಲ್ ಹೆಪಾಟಿಕಾ ಎಂಬ ಪರೋಪ ಜೀವಿಗಳಿಂದ ಆಕಳು, ಎಮ್ಮೆ, ಕರುಗಳು, ಕುರಿ ಮತ್ತು ಹಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಕೆರೆ, ಕುಂಟೆ ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಸವನ ಹುಳುಗಳಲ್ಲಿ ಪರೋಪ ಜೀವಿಗಳ ಮರಿಗಳಿದ್ದು ಅವು ರೋಗವನ್ನು ಹರಡುತ್ತವೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಈ ರೋಗದಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಸಾಯಲೂ ಬಹುದು. ಉಳಿದವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಗಂಟಲಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಬಾವುತ್ತದೆ. ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬೆಳೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ನಿಶ್ಯಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಹಾಲಿನ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಮಾಂಸದ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮಗಳು : ಈ ರೋಗ ಬಾರದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಪ್ರಾಣಿಗಳು 2–3 ತಿಂಗಳಿರುವಾಗ 3 ತಿಂಗಳಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಜಾನಿಲ್ ಅಥವಾ

ಡಿಸ್ಪೋಡಿನ್ ಎನ್ನುವ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಕುಡಿಸಬೇಕು. (2) ಕೆರೆ, ಕುಂಟೆ, ಕಾಲುವೆಗಳಿಗೆ ಆಗಾಗ ಕಾಪರ್ ಸಲ್ಫೇಟನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಬಸವನ ಹುಳು ಸಾಯುತ್ತದೆ. (3) ಬಾತುಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಕೆರೆ ಕುಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಅವು ಬಸವನ ಹುಳುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. (v) ಥೈಲೇರಿಯೋಸಿಸ್ (ಮಲೇರಿಯಾದಂತಹ ರೋಗ) : ಈ ರೋಗವು ಥೈಲೇರಿಯಾ ಅನ್ನುಲೇಟಾ ಎಂಬ ಪರೋಪ ಜೀವಿಯಿಂದ ವಿದೇಶಿ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರತಳಿ ಹಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪರೋಪ ಜೀವಿಯ ಜೀವನವು ಉಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವದರಿಂದ ಈ ರೋಗವು ಉಣ್ಣೆಗಳಿಂದ ಹರಡುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಭಯಂಕರ ಜ್ವರ (105^0–107^0ಫೆ) ರಕ್ತಹೀನತೆ ಲಿಂಫ್ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಬಾತುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹಸುಗಳು ಹಾಲನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮ : ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಈಗ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಯವರು ತಯಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕರುಗಳು ನಾಲ್ಕಾರು ತಿಂಗಳಾದಾಗ ಹಾಕಿಸಬೇಕು. ಬಳಿಕ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹಾಕಿದರೆ ಉತ್ತಮ. (2) ಈ ರೋಗ ಕಂಡ ತಕ್ಷಣ ಪಶುವೈದ್ಯರನ್ನು ಕಂಡು ಔಷಧೋಪಚಾರ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. (3) ಉಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕೊಠಡಿಗಳಿಗೆ ಪರೋಪ ಜೀವಿಗಳ ನಾಶನಾ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಈ ರೋಗ ಬರುವದಿಲ್ಲ. (2) ಹೊರ ಪರಾವಲಂಬಿ ಜೀವಿಗಳು : ಉಣ್ಣೆ, ಚಿಗಟ, ಚಿಕ್ಕಾಡು ಹಾಗೂ ಹೇನು, ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಆಕಳು, ಎಮ್ಮೆ ಕರುಗಳು, ಹಂದಿ, ಕುರಿ, ಮೇಕೆ ಇವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪರೋಪ ಜೀವಿಗಳಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಈ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಹರಡುತ್ತವೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಈ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರಕ್ತ ಹೀರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಹೀನತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. (2) ಈ ಕ್ರಿಮಿಗಳಿಂದ ಥೈಲೇರಿಯೋಸಿಸ್, ಬೆಬಿಸ್ಸಿಯೋಸಿಸ್, ಅನಾಪ್ಲಾಸ್ಮೋಸಿಸ್ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮಗಳು : ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಡಬೇಕು. (2) ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಪರೋಪಜೀವಿಗಳ ನಾಶದ ಔಷಧವನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ

ಸಿಂಪಡಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ 2–3 ಬಾರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ನಂತರ 3 ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಪಶುವೈದ್ಯರನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಸರಿಯಾದ ಔಷಧ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಔಷಧವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಇವು ವಿಷವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಔಷಧ ಸಿಂಪಡಿಸಿದ ಒಂದು ದಿನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೈಯನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ತೊಳೆಯಬೇಕು. ಈ ಔಷಧ ಬಿಸಿಲಿದ್ದಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. (11)ಮೇಂಜ (ಕಜ್ಜಿಯ ತರಹದ ಕಾಯಿಲೆ) : ಈ ರೋಗವು ಸಾರ್‌ಕಾಪ್ಟಿಸ್ ಸ್ಕೇಬಿಯಮ್, ಸೊರಪ್ಟಿಸ್ ಮತ್ತು ಡೀಮೋಡೆಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಪರೋಪ ಜೀವಿಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಮೇಂಜನಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಇವುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕೋಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಈ ರೋಗವು ಹಬ್ಬುತ್ತದೆ. ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು : ಮೈ ತುರಿಕೆ, ಮೈ ಉಜ್ಜುವುದು, ಚರ್ಮವು ದಪ್ಪಾಗುವುದು ಹಾಗೂ ಸುಕ್ಕಾಗುವುದು, ಕೂದಲು ಉದುರುವುದು, ತೊಗಲು ಮೊದಲು ಕೆಂಪಾಗಿ ಬಳಿಕ ಕಪ್ಪಾಗುವುದು, ದೇಹದ ತೂಕ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸುಸ್ತಾಗುವುದು. ಬಹಳ ದಿನ ನರಳಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮಗಳು : (1) ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೂ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಡಬೇಕು. (2) ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹವನ್ನು ಟೆಟ್ಮಾಸೋಲ್ ಎಂಬ ಸೋಪಿನಿಂದ ತೊಳೆಯಬೇಕು. (3) ಪಶುವೈದ್ಯರಿಂದ ಸರಿಯಾದ ಉಪಚಾರ ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೂ ಈಗ ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಐವರ್‌ಮೆಕ್ಟಿನ್ ಎಂಬ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ದನಗಳ ಚರ್ಮ : ದನಗಳ ಚರ್ಮವೂ ಬಹಳ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಕವಿಯೊಬ್ಬರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

ಹಾಯೆ ಹರಿಗೋಲಾದೆ ।
ರಾಯ ಭೇರಿಗೆಯಾದೆ ।
ರಾಯರಾ ಕಾಲಿಗೆ ಮುಳ್ಳೊತ್ತುವಾದೆ
ಆಯವರಿತು ಹೊಡೆಯೆ ಮಧುರಗಾನಕ್ಕಾದೆ
ನೀನಾರಿಗಾದೆಯೋ ಎಲೆ ಮಾನವಾ ।
ಹರಿ ಹರಿ ಗೋವು ನಾನು ॥

ಈ ದನಗಳ ಚರ್ಮವು ನದಿ ದಾಟಲು ದೋಣಿ, ದೇವರ ಮುಂದೆ ಬಾರಿಸುವ ನಗಾರಿ, ಕಾಲಿಗೆ ಕಾಲ್ಮರಿ ಹಾಗೂ ಬಾರಿಸುವ ದಮಡಿ, ತಬಲಾ, ಡೋಲಕ್, ಡೊಳ್ಳು, ಹಲಿಗೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ ಮರದಂತೆ ದನದಂತಹ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಲಿಗೆ : ಒಂದು ವಾದ್ಯ. ಇದು ಈಗ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಶುಭ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೂ, ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥರಾದಾಗಲೂ ಈ ವಾದ್ಯ ಬಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಪ್ಪಲಿ : ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ಮುಳ್ಳು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕಾಲಿಗೆ ಗಾಯವಾಗದಂತೆ, ನೋವಾಗದಂತೆ ಚಪ್ಪಲಿಗಳನ್ನೂ, ಬೂಟುಗಳನ್ನೂ, ಸ್ಯಾಂಡಲುಗಳನ್ನೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಗಾರಿ : ದೇವ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಾರಿಸುವ ವಾದ್ಯ. ಇದನ್ನು ಚರ್ಮದಿಂದಲೇ ಬಿಗಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಳಗೆ ಪಡಗ ಇರುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ಚರ್ಮದಿಂದ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಬಿಗಿಯುತ್ತಾರೆ. ತಬಲಾ, ಡಗ್ಗಾ, ಡೋಲಕ್ಕ, ಡೊಳ್ಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಮಟ್ಟಿ : ಇದು ಬಾವಿಯೊಳಗಿನ ನೀರನ್ನು ಹೊರಹಾಕಿ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಉಣಿಸಲು ಬಳಸುವ ಸಾಧನ. ಇದನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಚರ್ಮದಿಂದಲೇ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಗೀಗ ಯಂತ್ರಗಳು ಬಂದು ಈ ಸಾಧನ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಒಕ್ಕಲುತನದ ಸಾಮಾನುಗಳು : ಒಕ್ಕಲುತನದಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಚರ್ಮವೂ ಬಹಳ ಉಪಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಮಿಣಿ, ಇದನ್ನು ಚರ್ಮದಿಂದಲೂ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬಾರಕೋಲು, ಜಂತಿಗೆ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕೊರಳೊಳಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಗಂಟೆ ಸರ ಈ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪೋಣಿಸಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ನಾಯಿಯ ಕೊರಳೊಳಗೆ ಪಟ್ಟಾ ಎಂದು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈಗ ಆಧುನಿಕ ಜನರು ಪ್ಯಾಂಟ್ ಕಟ್ಟಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಾ ಎಂದು ಬಿಗಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ಹುಡುಗಿಯರ ಬಗಲಲ್ಲಿಯ ಬ್ಯಾಗು ಈ ಚರ್ಮದಿಂದಲೇ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಬ್ಯಾಗನ್ನು, ಗಂಡಸರು ಫ್ಯಾಶನ್ನೆಂದು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ದನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ : ವ್ಯಾಪಾರವೆಂದರೆ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಹಾರ, ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಾಜಾರದಲ್ಲಿ (ಸಂತೆ) ಕೊಂಡು ತರುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಗಿದ್ದ ಸಾಮಾನು ಬಜಾರದಲ್ಲಿ ಮಾರುತ್ತೇವೆ. ಅದರಂತೆ ದನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ರೈತ ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಹೆಚ್ಚಿನ ದನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ತನಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಕೊಡದ ದನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ತನ್ನ ಅಡಚಣೆಗಾಗಿ ದನಗಳನ್ನು ಮಾರುತ್ತಾನೆ. ಇದರಂತೆ ರೈತ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ದನಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಹೈನುಗಾರಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ದನಗಳನ್ನು ಸಂತೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಡು ತರುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಊರಿನ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ದನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ದನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಒಬ್ಬ ದಲಾಲ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ದನಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ತನ್ನ ಮಾಮೂಲು ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ದನ ಮಾರುವವರ ಹತ್ತಿರವೂ ಮಾಮೂಲೂ ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈಗಿನ ಸದ್ಯದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರೈತಾಪಿ ಜನರಿಗಿಂತ ಕಟುಕರೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದನಗಳನ್ನು

ಖರೀದಿಸಿ ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿ ಮಾರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈಗ ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳು ಬಂದು ಎತ್ತುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಜನರು ಒಳ್ಳೆ ಹಸುಗಳನ್ನೂ, ಎಮ್ಮೆಗಳನ್ನೂ, ಹೋರಿ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಸಿ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ. ಈಗಿನ ಸಧ್ಯದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಜಾತಿಯ ಒಂದು ಜತೆ ಎತ್ತಿಗೆ ಸರಿಸುಮಾರು 25 ಸಾವಿರದಿಂದ 30 ಸಾವಿರದವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಬೀಜದ ಹೋರಿ ಒಂದೇ 60 ಸಾವಿರದಿಂದ 80, 90 ಸಾವಿರದವರೆಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ದನಗಳ ಹಬ್ಬ : ನಮ್ಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬ, ಹರಿದಿನಗಳು ತಮ್ಮವೇ ಆದ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನ ಹೊಂದಿವೆ. ಮಾನವರಿಗೆ ಇರುವಂತೆ ದನಗಳಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಹಬ್ಬಗಳುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ (1) ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆ, (2) ಬಸವ ಜಯಂತಿ. ಕಾರ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಎಲ್ಲ ದನಗಳಿಗೆ ಮೈ ತೊಳೆದು ಕೋಡುಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚಿ ಅವುಗಳ ಮೈಗೆ ಗುಲ್ಲಾ (ಬಣ್ಣದ ಸಿಕ್ಕಾ) ಕೊಟ್ಟು ಅಂದು ಹೊಸ ಕಾಂಡಾ, ಮಗಡಾ ಗಂಟೆ ಸರ ಹಾಕಿ ಶೃಂಗರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಹಾರ ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾಯಂಕಾಲ, ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಿಂದ ಮೇಯಿಸಿದ ಎತ್ತು ಹೋರಿಗಳಿಂದ ಕಾರುಣ್ಣಿ ಬಂಡಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಓಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಎಲ್ಲ ರೈತರು ಹುರುಪು ಹುಮ್ಮಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು ಸಾಯಂಕಾಲ, ಕರಿ ಕಡಿಯುವುದನ್ನು ಮಾಡಿ ಊದಿಸುತ್ತ, ಬಾರಿಸುತ್ತ ದನಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬಸವ ಜಯಂತಿ : ಈ ದಿನವನ್ನು ಬಸವೇಶನ ಹುಟ್ಟುಹಬ್ಬದ ನಿಮಿತ್ಯವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂದು ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಮೈತೊಳೆದು ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಬಂಡಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎತ್ತುಗಳೆಂದರೆ ಬಸವೇಶ್ವರನ ಅವತಾರವೆಂದು ನಂಬಿರುತ್ತಾರೆ, ಅಂದು ಎಲ್ಲ ದನಗಳ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಅಮಾವಾಸೆ ದಿನ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯಿಂದ ಶೃಂಗರಿಸಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಬ್ಬ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳು ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಹಾಲಿನಿಂಧ ತಯಾರಿಸುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು : ಹಾಲಿನಿಂದ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಹಾಲಿನಿಂದ ಮೊಸರು, ಮಜ್ಜಿಗೆ, ಬೆಣ್ಣೆ ತಯಾರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕಾಸಿ ಉತ್ತಮವಾದ ತುಪ್ಪವನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ದನಗಳಿಗೆ ಇಡುವ ಹೆಸರುಗಳು : ಮಾನವರಾದ ನಾವು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳು ನಮಗೆ ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅವುಗಳಿಂದ ನಾವು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಅದರಂತೆ ದನಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ರೈತರು ಅವಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಹೆಸರನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಳ್ಳೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಕಿದ ದನ ಅದಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕೂಗಿದರೆ ಓಡಿ ಬರುತ್ತದೆ. ದನಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಭಾಷಾ, ರಾಜಾ, ಗುಂಡ್ಯಾ, ಕಲ್ಯಾ, ಸೋಮ್ಯಾ, ಬಸ್ಯಾ, ಭೀಮಾ, ನವಲ್ಯಾ ಪಿಂಟ್ಯಾ ಹಸುಗಳಿಗೆ, ಗೋದಿ, ಕಾಳಿ, ರಾಮಿ, ಚನ್ನಿ, ರಾಣಿ, ಗುಲಾಬಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಶಾರದಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮೂಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅವುಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೂಗಿದ ಕೂಡಲೇ ಬರುತ್ತವೆ. ದನಗಳನ್ನು ಕೂಗಲು ಬಳಸುವ ಶಬ್ದಗಳು : ಮಾನವರನ್ನು ಅವರ ಹೆಸರಿಡಿದು ಕೂಗುವಂತೆ ದನಗಳನ್ನು ಕೂಗಲು ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಕರೆಯಲು, ಏsssಬಾ, ಬಾ, ಬಾ, ಅಂಬಾ, ಬಾಬಾ, ಹೈಂಕ್ಕು ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೂಗುತ್ತಾರೆ. ಆದೇಶ ಶಬ್ದಗಳು : ನಾವು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹೋಗು, ಬಾ, ಕೂಡು, ನಡಿ, ಹಾಡು, ಮಲಗು ಎಂದು ಆದೇಶಿಸುವಂತೆ ದನಗಳಿಗೂ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಆದೇಶಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ಹರ್sss, ಹರ್‍ಯಾ, ಹರ್.... ಅಂದರೆ ಹೊರಳು ಎಂದರ್ಥ. ಹೋರೆ ಹೋ ಪ್sಪ್ ಎಂದರೆ ನಿಲ್ಲು ಎಂದರ್ಥ. ಹಂ, ನಡಿ, ಚಲ್, ಬೇಟೆ ಎಂದರೆ ನಡೆ ಎಂದರ್ಥ.

ದನದಿಂದ ಬರುವ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬಳಕೆ :-

ದನಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಬಳಕೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ (1) ಚರ್ಮ – ದನಗಳ ಚರ್ಮ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹಲಿಗೆ, ತಬಲಾ, ಮಟ್ಟಿ, ಮಿಣಿ, ಬಾರಕೋಲು ಇತ್ಯಾದಿ. ಹಸುಗಳು ಹಾಲು ಕೊಡುವದರಿಂದ ಅವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ. ಹಸು ಮಕ್ಕಳಿಗಂತೂ ಅಮೃತ. ಹಾಲಿನಿಂದ ಮೊಸರು, ಮಜ್ಜಿಗೆ, ಬೆಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ ಇವುಗಳನ್ನು ನಾವು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಅನೇಕರು ದನಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹಸುಗಳು ಕೊಡುವ ಹೋರಿಗಳಿಂದ ಹೊಲದ ಉಳುಮೆ, ವ್ಯವಸಾಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಕೆಲಸಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ದನ ಮಾರಿದಾಗ ಬರುವ ಹಣದಿಂದ ಜೀವನ ಸಾಗುತ್ತದೆ, ಅಡಚಣೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಗಣಿ (ಹೆಂಡಿ) ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು. ಮನೆ ಸಾರಿಸಲು, ಗೊಬ್ಬರ, ಗೊಬರ್ ಗ್ಯಾಸ್, ಕುಳ್ಳು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿಜಾಪೂರದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ಕುಳ್ಳುಮಾರಿ ಬುಗುಜ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಲಿ ಬುರಜ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಕುಳ್ಳು

ಮಾರಿ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಾತ್ರೆ, ಪೂಜೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆ : ಮಾನವ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜಾತ್ರೆ, ಪೂಜೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಜಾತ್ರೆ : ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜಾತ್ರೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕು ಸಾಮಾನುಗಳ ಮಾರಾಟದೊಂದಿಗೆ ದನಗಳ ಮಾರಾಟವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. (ಕೆಲವೊಂದು ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ) ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ, ಅಡಿಗೆ, ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಪೂಜೆ : ವಿಶೇಷ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೋವಿನ, ಎತ್ತಿನ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ದೀಪಾವಳಿ, ಪಾಡ್ಯದ ದಿನ ಬೆಂಕಿ ಅಂದರೆ ಉರಿ ಮಾಡಿ ದನಗಳನ್ನೂ ಹಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಊರಿಗೆ ಹೊರಟಾಗ ಗೋಮಾತೆಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ದಿನ ಹಸುವಿನ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ನಮ್ಮಲ್ಲುಂಟು. ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆ ಅಂದರೆ ಸೀರೆ, ಪಂಚೆ ಬಳಸುವ ಮುನ್ನ ಹಸುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊದಿಸಿ ನಂತರ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಹಸುಗೂಸುಗಳನ್ನು ಹಸುವಿನ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಬುಡದಿಂದ ಹಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಮಗುವಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾಗುವದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ. ಹಸುಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುವುದರಿಂದ ತಮಗೊದಗುವ ಕಷ್ಟಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ.

ದನಗಳ ಜನನ, ಮರಣ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು

ದನಗಳ ಜನನದ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ಭಾವನೆಗಳಿವೆ. ಆಕಳು, ಎಮ್ಮೆ ಗರ್ಭ ಧರಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಹಾಗೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಪಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರು ಜನಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಅದರ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೊಲಸನ್ನು ತೆಗೆದು ಅದರ ಖುರ ಉಗುರಿನಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿ ಆ ಕರುವನ್ನು ಆಕಳ ಮುಂದೆ ಕೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಕಳು, ಎಮ್ಮೆ ತನ್ನ ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ಅದರ ಮೈ ಸವರಿ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆಕಳು, ಎಮ್ಮೆ ಈದಾಗ ಬೀಳುವ 'ಮಾಸ'ವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆಲವನ್ನು ಅಗೆದು ಹುಗಿಯುತ್ತಾರೆ. ದನದ ಮೈ ಬಿಸಿ ನೀರಿನಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದು ಅದರ ಹಾಲು ಊರಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲ ದೇವರ ಗುಡಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಹೊಸ್ತಿಲ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ದಿನಾಲು ಹಾಲು ಕರೆದಾಗ ಆ ಹಾಲನ್ನು ತಮ್ಮ ಬಂಧು ಬಾಂಧವರಿಗೆ ಪರಿಚಯದವರಿಗೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಲು ನೀಡಿದ ತಂಬಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಜೋಳ, ಅಕ್ಕಿ, ಗೋದಿ, ತುಂಬಿ ಕಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಹಾಲಿನಿಂದ 'ಗಿಣ್ಣ' ಮಾಡಿ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ

11 ದಿವಸ ಅಥವಾ 5 ದಿವಸ 'ಮಿಸಲು' ಹಿಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಮಾರದೆ ತುಪ್ಪ ತಯಾರಿಸಿ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪದ ದೀಪ ಉರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗುರುಗಳಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ದನ ಸತ್ತಾಗ ಕೂಡಾ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ದನ. ಎಮ್ಮೆ ಸತ್ತಾಗ ಅದರ ಚರ್ಮ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಚರ್ಮ ಉಪಯೋಗಿಸುವವರು ಹಾಗೂ ಮಾಂಸ ತಿನ್ನುವವರು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಆಕಳು. ಎತ್ತು, ಮನೆಯ ಉನ್ನತಿಗಾಗಿ ದುಡಿದು ಸತ್ತಾಗ ಅವುಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿ ತೋಟದಲ್ಲಿ, ಹೊಲದಲ್ಲಿ ನೆಲ ಅಗೆದು ಹುಗಿದುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಕರು ಸತ್ತರೆ ಕೆಲವು ಆಕಳು, ಎಮ್ಮೆಗಳು ಕರುವಿಲ್ಲದೆ ಹಾಲು ಕರೆಯಲು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಸತ್ತ ಕರುವಿನ ಮಾಂಸ ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ತುಂಬಿ ಕರುವಿನ ಆಕಾರ ಮಾಡಿ ಹಾಲು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಕಳು, ಎಮ್ಮೆ, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಸಿದ ಕಾಂಡ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. 'ಈದೆ' ದಿವಸ ಹಾಲು ಸರಿಯಾಗಿ ರುಚಿಯಾಗಿರಲಿ ಎಂದು ಹುಗ್ಗಿ ಮಾಡಿ ಗುಗ್ಗರಿ ಮಾಡಿ ತಿನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಎತ್ತುಗಳ ಗೊದಲಿಗಳು ತಲೆ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಕಾರಣ, ದನಗಳು ಮನೆಯೊಳಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ತಲೆ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಬಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ. ದನ ಕಟ್ಟುವ ಗೊದಲಿಗಳು ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿರದೇ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವಾಗಿರಬೇಕು. ದನಗಳ ಸುಳಿಗಳು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದನಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಾಗಲೀ ಭೀಮನ ಸುಳಿ, ಗ್ವಾದಲಿ ಸುಳಿ, ಗದ್ದಿಗಿ ಸುಳಿ ದನಗಳಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಕಾಗಿ ಸುಳಿ, ಉರುಲು ಸುಳಿ, ಬೇಡಿ ಸುಳಿ, ತುರಾಯಿ ಸುಳಿಯಾಗಲೀ ತಲೆದೂಗುವ ಚಟ ಇರಬಾರದು. ಕಾಡಿಗೆ ಕಣ್ಣಿನ ದನಗಳು ಮನೆಗೆ ಅಪಶಕುನವೆಂದು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಬಿತ್ತಲಿಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಕಪ್ಪನೆ ದನ, ಕಾಡಿಗೆ ಕಣ್ಣವಳು ಎದುರು ಬಂದರೆ ಬರುವ ಪೈರಿನ ತೆನೆ ಕಾಡಿಗೆ ಆದೀತೆಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ದಂದಾಕಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ದನಕರುಗಳು ಮೈ ಹಚ್ಚಿ ಮಲಗಿದರೆ ಶುಭವಂತೆ. ಒಕ್ಕಲಿಗರು ನಮ್ಮ ಒಕ್ಕಲುತನ ಒಮ್ಮೆಯಾಗಿ ಸರಾಗವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದೆಂದು ಬಗೆದು ಸಂತೋಷದ ಭರದಲ್ಲಿ ಗೊದಲಿಗೆ ಕಾಯಿ ಒಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಿತ್ತಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಕೂಡ ದನಗಳು ಒಮ್ಮೆ ಹಚ್ಚಿ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಎತ್ತುಗಳು ಮಲಗಿದರೆ ಅಂದು ಬಿತ್ತದೇ ಹಾಗೆ ಮನೆಗೆ ಬರುವರು. ಇದು ಕೂಡಾ

ಸಂತೋಷದ ಅಬ್ಬರವೇ ಆಗಿದೆ. (ಜಾನಪದ 1991, ಒಕ್ಕಲುತನದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು : ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಕಂಬಾರ)

ನಂಬಿಕೆ : ನೊಗದಂತಹ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಎತ್ತುಗಳು ಮುರಿದರೆ ಆ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಬದಲಿ ಮಾಡಬೇಕು. ದನಗಳಿಗೆ ರೋಗ ಬಂದಾಗ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಗಳೆಗಾಡಿ ಹೊಡೆವಾಗ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೇ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಕಾರಹುಣ್ಣಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಕೂದಲಿನ ಬಾಲದ ಎತ್ತು ಕರಿ ಹರಿದರೆ ಬಿಳಿ ಜೋಳ ಜಾಸ್ತಿ. ಕೆಂಪಾದದ್ದಾದರೆ ಕೆಂಜೋಳ ಜಾಸ್ತಿ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ. ಕರಿ ಹರಿದ ಎತ್ತು ನೇರವಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಬರಬಾರದು. ಸೀಮೆ ದಾಟಿ ಹೋಗಬಾರದು. ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟ ದನಗಳನ್ನು ಬಡಿಯಬಾರದು. ಅದು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಮೇಯ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ 11 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾದ ಬೀದರ ಕೊಪ್ಪಳ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ರಾಯಚೂರ, ಗುಲಬರ್ಗಾ, ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾವಿ, ಬಿಜಾಪುರ, ಗದಗ, ಹಾವೇರಿ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದನ ಸಾಕಣೆ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ ಮತ್ತು ಪಶುವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೇವಾ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಇವರು ಈ 'ದನ ಸಾಕಣೆ' ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿದೆ. ನಮ್ಮ ಭಾಗದ ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ 'ಗೌಂಟಿ' ಔಷಧಿ ನೀಡುವ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪಶುವೈದ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವುದೇ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ವೈದ್ಯರ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಒಂದು ಲೇಖನ ಹೊರ ಬರಬೇಕಿದೆ. ಸರ್ಕಾರ ಕೂಡ ದನ ಸಾಕಣೆ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಯೋಜನೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ, ಜನಾಂಗ, ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗ, ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರಿಗಾಗಿ ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ, ವಿಶೇಷ ಜಾನುವಾರು ತಳಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಅರ್ಹ ಫಲಾನುಭವಿಗಳಿಗೆ ಮಿಶ್ರ ತಳಿ ಹಸುಗಳು, ಉತ್ತಮ ಎಮ್ಮೆಗಳು, ಕರುಗಳ ಸಾಕಣೆಗೆ ಸಮತೋಲನ ಆಹಾರ ನೀಡಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಐ.ಆರ್.ಡಿ.ಪಿ. ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಹಸು, ಎಮ್ಮೆಗಳಿಗೆ ಸಾಲ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ದನ ಸಾಕಣೆ ನಮ್ಮ ಭಾಗದ ಜನರ ಸಂಜೀವಿನಿಯಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಬಡತನದ ಬವಣೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೂಡಾ ಅದನ್ನು ಇಂದು ಬೆಳೆಸಲು

ಶ್ರಮ ಪಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಯುವ ಜನಾಂಗ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಹಾಯಿಸಿ ತಮ್ಮ ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ತನವನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಿದೆ. ದನ ಸಾಕಣೆ ಕೈಗೊಂಡು ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಆದಷ್ಟು ಲಾಭದಾಯಕವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದೇಶಕ್ಕೂ, ನಾಡಿಗೂ, ತಮಗೂ ಪ್ರಯೋಜನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

<u>ಅಧ್ಯಾಯ : 3</u>

ಸಸ್ಯ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ

3.1 ಸಸ್ಯ ರೋಗ ವೈದ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಪರಂಪರೆ

3.2 ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳು ಬೆಳೆಗಳ ರೋಗಗಳು

3.3 ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಯ ರೋಗಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು

3.4 ಅರಣ್ಯ ಗಿಡಗಳ ರೋಗಗಳ ಪದ್ಧತಿ.

ಅಧ್ಯಾಯ : 3

ಸಸ್ಯ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ

ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಇಳುವರಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಜೀವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಕುಂಠಿತ ಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣು ಜೀವಿಗಳಿಂದ ಬರುವ ರೋಗಗಳ ಪಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದೆ. ಮೂಲತ: ರೋಗಗಳ ಬಾಧೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೆ ಸಸ್ಯಗಳ ಜೊತೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ ನಂಟಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತಳಿಗಳು ವರ್ಷವಿಡೀ ಬೆಳೆಯುವ ಹವ್ಯಾಸವನ್ನು ನಮ್ಮ ಜನಾಂಗ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ರೋಗಗಳನ್ನು ತರತಕ್ಕ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣು ಜೀವಿಗಳು ಸದಾ ಕಾಲ ಸಸ್ಯಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ರೋಗಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿಸುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಇಳುವರಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿತಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ರೋಗಕ್ಕೀಡು ಮಾಡುವ ಮುಖ್ಯ ರೋಗಾಣುಗಳೆಂದರೆ, ಶಿಲೀಂದ್ರ, ದಂಡಾಣು, ನಂಜಾಣು (ವೈರಸ್) ಪೈಟೋಪ್ಲಾಸ್ಮ ಹಾಗೂ ಪ್ರೋಟೋಜುವ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ರೋಗಾಣುಗಳು ಒಂದೇ ಸಮಾನ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ, ಅನೇಕ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಹರಡುತ್ತವೆ. ಸಸ್ಯಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಬೀಜಮ ಆರೋಗ್ಯದ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರದೆ, ಅದು ಬೆಳೆಯುವ ಜಾಗದ ಮಣ್ಣು, ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಗಾಳಿಯ ನೈರ್ಮಲ್ಯಮ ಮೇಲೂ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರೋಗಾಣುಗಳ ಮೂಲವನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರೋಗಗಳನ್ನು ಬೀಜ ಜನ್ಯ, ಮಣ್ಣು ಜನ್ಯ, ವಾಯುಜನ್ಯ ಮತ್ತು ಕೀಟ ಜನ್ಯ ರೋಗಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವೇನೆಂದರೆ ಈ ರೋಗಾಣುಗಳ ಪೀಡೆ ಸಸ್ಯದ ಒಂದೆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ರೋಗಾಣುಗಳಿಂದ ಬಾಧೆಗೀಡಾಗುವ ಸಸ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರೋಗಗಳನ್ನು ಬೇರು ರೋಗ, ಎಲೆಗಳ ರೋಗಗಳು, ಕಾಂಡ ರೋಗ, ಹಣ್ಣು ರೋಗ, ದಾಸ್ತಾನು ರೋಗಗಳೆಂದು ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ರೋಗಗಳ ಉಲ್ಬಣತೆ ಸಸಿಮಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆದ ಸಸಿಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೆ ಕೆಲವು ರೋಗಗಳು ಬೆಳೆದ ಗಿಡಗಳಲ್ಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಹವಾಮಾನದ ಏರುಪೇರುಗಳು ರೋಗಗಳು ಕಾಣಿಸುವಿಕೆ, ಅದರ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಆಗುವ ನಷ್ಟವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ

ರೋಗಗಳು ಬೆಳೆಯ ಇಳುವರಿ ಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಅದರ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಕ್ಷೀಣಿಸಿ ರೈತರಿಗೆ ದೊರೆಯಬೇಕಾದ ಪ್ರಮಾಣದ ಬೆಲೆ ಸಿಗದೆ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರಿಯಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಸರಿಯಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಔಷಧೋಪಚಾರ ಮಾಡಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಜಾನಪದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಂತಹ (ಸಸ್ಯ ರೋಗ ನಿವಾರಣ) ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯೋಣ.

<u>3.1 ಸಸ್ಯ ರೋಗ ವೈದ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಪರಂಪರೆ :</u>

ಸಸ್ಯ ರೋಗ ನಿವಾರಣಾ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅನೇಕ ಪುರಾತನ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಬೈಬಲ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ವೃಕ್ಷಾಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮೂರು ಅಧ್ಯಾಯನಗಳಲ್ಲಿ (ಪರಾಹಮಿಹಿರ, ಚವುಸ್‌ಧಾರಯ ಮತ್ತು ಸಾರಂಗಧಕ) ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗ ಮತ್ತು ಕೀಟಬಾಧೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗ ನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಜಾಸ್ತಿ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಋಷಿಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭೂಮಿಯ ಫಲವತ್ತತೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಜೀವಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗ ತಕ್ಕಂತ ಪದಾರ್ಥಗಳು ರೋಗಾಣುಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಕಡಿತಗೊಳಿಸಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬೀಜವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಸಗಣಿರಾಡೆಯಿಂದ ಉಪಚರಿಸಿ, 5 ದಿನಗಳ ನಂತನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ 5 ದಿನ ತೋಯಿಸಿ, ತದನಂತರ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೋಯಿಸಿ, ತೆಂಗಿನ ನೀರು ಸವರಿ, ಕಡೆಗೆ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಸವರಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ರೋಗಗಳ ಬಾಧೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಿತ್ತನೆ ಬೀಜಕ್ಕೆ ನೀರು ಚಮಕಿಸಿ, ನಂತರ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಆರೋಗ್ಯವಂತ ಸಸಿಗಳು ಅನೇಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಳಕೆಯೊಡೆಯುತ್ತವೆಂದು ವೃಕ್ಷಾಯುರ್ವೇದದ 'ಲೋಕಪಾಲ' ಎಂಬ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೀಜೋಪಚಾರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ 10 ದಿನಗಳವರೆಗೆ ನೆನಸಿ, ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿನ ತುಪ್ಪ ಸವರಿದ ಕೈನಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆದು ಸಗಣಿ ರಾಡೆಯಲ್ಲಿ ಉರುಳಾಡಿಸಿದ ನಂತರ ಜಿಂಕೆಯ ಮಾಂಸದ ಲೇಪನ ಮಾಡಿ ಬಿತ್ತನೆ ಮಾಡುವುದಗಿಂದಲೂ ರೋಗಗಳ ಬಾಧೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾಗೆ. ಇದರಂತೆ ಬಿತ್ತನೆ ಮುಂಚೆ ಬೀಜಗಳಿಗೆ ಬೆಣ್ಣೆಯ ಲೇಪನ ಕೂಡ ರೋಗಗಳನ್ನು

ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈಗಲೂ ಪುರಾತನ ಪದ್ಧತಿಗಳಾದ ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಸವರಿ ಒಣಗಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮಾಡುವುದು, ಭತ್ತದ ಉಗ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಹಾಕುವುದು ಭತ್ತದೊಂದಿಗೆ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಮಿಶ್ರಣಮಾಡಿ ಗೋಣಿ ಚೀಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು, ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಬೂದಿಯಿಂದ ಧೂಳೀಕರಿಸುವುದು, ಬಿತ್ತನೆ ಶುಂಠಿಯನ್ನು ಇಂಗು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ರಸದಿಂದ ಉಪಚರಿಸಿ ಬಿತ್ತುವುದು, ಹಸುವಿನ ಗಂಜಲ ಮತ್ತು ಸಗಣಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುವ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಿಂಪರಣೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬೀಜೋಪಚಾರವಲ್ಲದೆ ಸಿಂಪರಣೆ ಅಥವಾ ಧೂಳೀಕರಣ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಇವೆ. ಮತ್ತು ಇಂಗು–ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ರಸದ ನೀರಿನ ದ್ರಾವಣದಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತನೆ, ಶುಂಠಿಯನ್ನ ನೆನಸಿ ಬಿತ್ತುವುದು ಈಗಲೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ಕೆಲವು ಕ್ರಮಗಳಾಗಿವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿ ಸಿಂಪರಣೆ ಅಥವಾ ಧೂಳೀಕರಣವನ್ನು ಕೂಡ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ರೈತ ಜನಾಂಗ ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ಬೇವು, ಸಗಣಿ, ಹಸುವಿನ ಗಂಜಲ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಮರಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ರೋಗ ತಡೆಗಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳದೆ ಹೋದರೂ ಸಸ್ಯ ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆಂದು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಭಾಗ ಸಗಣಿ ಮತ್ತು ಹತ್ತು ಭಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಅಥವಾ ಹಸುವಿನ ಗಂಜಲ ಇದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರೋಗದ ಗಿಡಗಳ ಸಿಂಪರಣೋಪಚಾರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಸ್ಯರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ರೈತ ಸಮುದಾಯ ಸಸ್ಯ ಮೂಲ ಔಷಧಿಗಳ ಸಿಂಪರಣೆಯನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಸಸ್ಯ ರೋಗಗಳನ್ನು ತಡೆಯಬಹುದೆಂದು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಸಸಿಗಳಾದ ಮುಕುಡಾಕ ಅಥವಾ ಕಾಸರ್ ಕಾಯಿ (ಸ್ಟ್ರಿಕ್‌ನಸ್ ನಕ್ಸೋಮಿಕ) ಅಥವಾ ಬೀಜ (ಅಜಡರ್‍ಯಾಕ್ಟ ಇನ್‌ಡಿಕ) ಅಥವಾ ಕತ್ತಾಳೆ (ಅಗೀವ್ ಅಮೇರಿಕಾನ)ಯ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ಲೀಟರ್ ಕುದಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ಒಂದು ಕಿಲೋ ಗ್ರಾಂ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೆನಸಿ 24 ಗಂಟೆ ಕಾಲ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು ನಂತರ ಎಲೆಗಳ ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಸೋಸಿ ಬಂದ ಡಿಕಾಕ್ಷನ್‌ನ್ನು 1 ರಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣ 10 ರಷ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಸಿಂಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ರೋಗಗ್ರಸ್ಥ ಸಸಿಗಳನ್ನು ರೋಗದಿಂದ ವಿಮುಕ್ತಿಗೊಳಿ ಬಹುದೆಂದು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಕಾಫಿ ಮತ್ತು ಸಿನಮೊಮುಮ್‌ನಲ್ಲಿ ದಂಡಾಣು

ಮತ್ತು ವೈರಸ್ ರೋಗಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಔಷಧಿ ಮೂಲ ಹೊಂದಿರುವ ಸಸ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಬಜೆ (ಅಕೊರಸ್ ಕೆಲಮಸ್) ಟ್ರಗೇರಿಯ ಇನ್ ಏಲ್ ಆಕ್ಸಿಡೆನ್ ಟೇಲ್, ಸೀತಾಫಲ (ಅನ್ನೋನ ಸ್ವಾಮೋಸ), ಕೆಲಟ್ರೋಪಿಸ್ ಗೈಗ್ಯಾನ್‌ಸಿಯ, ಹೊಂಗೆ (ಪೊಂಗ್ಯಾಮಿಯ ಗ್ಲಾಬ್ರ) ಮೆಣಸು (ಪೈಪರ್ ವೈಗ್ರಾಮ್‌ವ), ಬೇಲಿಗಿಡ (ಲಾಂಟನಾ ಟೆಲೆಂಕೋಲಿಮಾ ಮತ್ತು ಅಕೊರಸ್ ಕೆಲಮಸ್). ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಬರುವ ರೋಗಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲು ಅನುಸರಿಸಿದ ಕ್ರಮಗಳು ಒಳ್ಳೆ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ನಿರವಯವ ವಸ್ತುಗಳು ಬರುವುದರ ಮೊದಲು ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಾಂಡ ಸೋರುವ ರೋಗಕ್ಕೆ ಸರ್ಜರಿ ಮೂಲಕ ಉಪಚಾರ ಮಾಡಿ ರೋಗ ನಿವಾರಿಸಿದ ನಿದರ್ಶನಗಳು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಪಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ರೋಗಕ್ಕೀಡಾದ ಭಾಗದ ಮೇಲ್ಪದರವನ್ನು ಕೆತ್ತಿ ತೆಗೆದು. ಗಾಯವಾದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಪೇಸ್ಟ್‌ರೂಪದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಎಮ್‌ಬೆಲಿಯ ರೈಬ್ಸ್‌ನ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹಸುವಿನ ಹಾಲು, ತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಣ್ಣಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರಸಿ ಮಾಡಿದ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಲೇಪಿಸಿ, ಆ ಜಾಗಕ್ಕೆ ತಿಳಿನೀರಿನ ಹಾಲನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸುವುದು, ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಿಕೆ ಮತ್ತು ತೆಂಗಿನಲ್ಲಿ ಕಾಂಡ ಸೋರುವ ರೋಗಕ್ಕೆ ಪೀಡಿತವಾದ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಜರಿ ಮಾಡಿ, ಆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಿಸಿಯಾದ ಡಾಂಬಾರ್‌ನ್ನು ಲೇಪಿಸುವುದರ ಮೂಲಕವೂ ರೋಗದ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಯಂತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ನಾಟಿ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ, ನೀರು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸದೆ ಇರುವ, ಅತ್ಯುಪಯುಕ್ತ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಸಸ್ಯ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿ ಮೂಲಗಳಿಂದಲೇ ಆದ ರೀತಿ ಮತ್ತು ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿ ರೋಗಗಳನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕರು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ತೊಪ್ಪಲು, ತಿಪ್ಪೆಗೊಬ್ಬರ, ಬೇವಿನಹಿಂಡಿ, ಕೆರೆಮಣ್ಣು, ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಅನೇಕ ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅವರ ಜಮೀನಿನ ಫಲವತ್ತತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇದರ ಸಸ್ಯಗಳು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಪೋಷಕಾಂಶ, ನೀರು ಮತ್ತು ಲವಣಗಳ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲದೆ ದಷ್ಟ ಪುಷ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖವೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಜೀವಿಗಳು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ರೋಗಾಣುಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ, ಗಿಡ ಸದಾ

ಆರೋಗ್ಯದಿಂದಿರಲು ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಡುವುದು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ನಿದರ್ಶಗಳಿಂದ ಜಾನಪದ ಸಸ್ಯ ವೈದ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪುರಾತನ/ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಅಂದಿನ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ. ಈಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಸಸ್ಯಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ರೋಗಗಳು, ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಜೀವಿಗಳು ಮತ್ತು ಧಾತು ಮೂಲ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳ ಔಷಧೋಪಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯೋಣ:

ನಮ್ಮಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳ ಸಂಪತ್ತು :

1) ಧಾನ್ಯದ ಬೆಳೆಗಳು : ಭತ್ತ, ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ರಾಗಿ, ಸಜ್ಜೆ.
2) ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳು ಬೆಳೆಗಳು : ಶೇಂಗಾ, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ, ಸೋಯಾಬೀನ, ಕುಸುಬೆ.
3) ಬೇಳೆ ಕಾಳು ಬೆಳೆಗಳು : ತೊಗರಿ, ಕಡಲೆ, ಹೆಸರು, ಉದ್ದು.
4) ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳು : ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ತಂಬಾಕು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ.
5) ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಗಳು : ಬದನೆ, ಬೆಂಡಿ, ಟೊಮೆಟೊ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಕೋಸು.
6) ಹಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆಗಳು : ಬಾಳೆ, ಕಿತ್ತಳೆ, ಅನಾನಸ್, ಮಾವು, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಚಿಕ್ಕು.
7) ಪ್ಲಾಂಟೇಶನ್ ಬೆಳೆಗಳು : ಅಡಿಕೆ, ತೆಂಗು, ಕೋಕೊ, ಗೋಡಂಬಿ.
8) ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥ ಬೆಳೆಗಳು : ಏಲಕ್ಕಿ, ಮೆಣಸು.
9) ಅರಣ್ಯಗಿಡಗಳು : ತೇಗ, ನೀಲಗಿರಿ, ಆಕೇಶಿಯ, ಗಾಳಿಮರ.

1) ಧಾನ್ಯದ ಬೆಳೆಗಳು : ಭತ್ತ, ಜೋಳ, ಗೋದಿ, ರಾಗಿ, ಸಜ್ಜೆ.

ಭತ್ತ ಬೆಳೆಗಳು ಶೀಲೀಂದ್ರದಿಂದ ಬರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯರೋಗ ಕಂದು ಎಲೆ ಚುಕ್ಕೆ ರೋಗ ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಎಳ್ಳಿನ ಆಕಾರದ ಸಣ್ಣ ಚುಕ್ಕೆಗಳಾಗಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ನಂತರ ಅವುಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಎಲೆಯ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಅವರಿಸಿ ಸುಟ್ಟಂತೆ ಮಚ್ಚೆಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲೆಗಳು ಸಾವನ್ನೀಡುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಭತ್ತದಲ್ಲಿ ದಂಡಾಣುವಿನಿಂದ ಎಲೆ ಅಂಗಮಾರಿ ರೋಗ ಮೊದಲಿಗೆ ಎಲೆಗಳ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ತೆಳು ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಉದ್ದನೆಯ

ತೇಪೆಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಕೊನೆಗೆ ಇಡೀ ಎಲೆಯನ್ನೇ ಆವರಿಸಿ ಪೂರ ಸಸಿಗಳನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಸಾಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಜೋಳ : ಈ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ಬಾಧೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು, ಅದರಿಂದ ಕೇದಿಗೆ ರೋಗ, ಕಪ್ಪುಕೊಳೆರೋಗ, ತುಕ್ಕು ರೋಗ, ಕಾಳು ಬೂಸ್ಟು ರೋಗ, ಜೋನಿ ರೋಗ ಮತ್ತು ಎಲೆ ಮಚ್ಚೆರೋಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೇದಿಗೆ ರೋಗವು ಬೀಜ ಮತ್ತು ಭೂಮಿ ಜನ್ಯವಲ್ಲದೆ ಗಾಳಿ ಮೂಲದಿಂದಲೂ ಹರಡತಕ್ಕ ರೋಗವಾಗಿದೆ. ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಎಲೆಗಳ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ಹತ್ತಿಯ ಎಳೆಯಾಕಾರ ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ದುಪ್ಪಟದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆವರಿಸಿರುತ್ತದೆ, ಎಲೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ತಿಳಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ್ದು ಆರೋಗ್ಯ ಎಲೆಗಳ ಗಾತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದು ವಿಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಸಸಿಗಳು ಗಿಡ್ಡಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ರೋಗ ಉಲ್ಬಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ನಾರನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಪೀಡಿತವಾದ ಸಸಿಗಳು ಕಾಳುಕಟ್ಟುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪುಕೊಳೆ ರೋಗವು ಕಾಂಡವನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿ ಅದು ಸೀಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಆ ಸೀಳಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಿಲಿನ ಬಣ್ಣದ ಲಕ್ಷಣ ಕಂಡುಬಂದು ಕಾಂಡ ಮುರಿದು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ತುಕ್ಕು ರೋಗ ಎಲೆಯ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಸಣ್ಣ ಗಾತ್ರದ ಗುಳ್ಳೆಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಬೆಳೆಯು ಕಾಳುಕಟ್ಟುವ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಾತಾವರಣದ ತೇವಾಂಶ ಜಾಸ್ತಿಯಾದಂತೆ ಕಾಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿಲೀಂಧ್ರವು ಬೆಳೆದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣದ ಬೂಸ್ಟ್‌ನಂತೆ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಆವರಿಸಿ ಕಾಳುಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹದೆಗೆಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಜೋನಿರೋಗವು ಹೂವಾಡುವ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಳುಕಟ್ಟುವ ಹಂತಕ್ಕೆ ಜೇನು ತುಪ್ಪದ ಬಣ್ಣದ ದ್ರವ ಹೊರಸೂಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅದು ಅಂಟಂಟಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ತದನಂತರ ಇಂತಹ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೂದಿ ಬಣ್ಣ ಉದ್ದನೆಯ ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ಕಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. **ಗೋದಿ:** ಈ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ತುಕ್ಕು ರೋಗ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಸಣ್ಣ ಗುಳ್ಳೆಗಳಂತೆ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿ ಹರಡಿ ಬೆಳೆ ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತವೆ. **ರಾಗಿ:** ಈ ಬೆಳೆಯಲ್ಲೂ ಭತ್ತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ರೋಗಗಳಾದ ಬೆಂಕಿ ರೋಗ, ಕಂದು ಚುಕ್ಕೆರೋಗ, ದಂಡಾಣುವಿನ ಅಂಗಮಾರಿ ರೋಗಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಬತ್ತದ ರೋಗಗಳಿಗೆ ನಮೂದಿಸಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

3.2 ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳು ಬೆಳೆಗಳ ರೋಗಗಳು :

ಶೇಂಗಾ: ಎಲೆಚುಕ್ಕಿ ರೋಗ : ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಅಂಚುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕಪ್ಪು ಚುಕ್ಕೆಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ನಂತರ ಅವುಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಇಡೀ ಎಲೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟಂತೆ ಮಾಡಿ, ಎಲೆಗಳನ್ನು ಉದುರುಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೋಗ ಶಿಲೀಂದ್ರದಿಂದ ಬರುವಂತಹದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೂವಾಡುವ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಉಲ್ಬಣ ಆವಸ್ಥೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸುಳಿಕೊಳೆರೋಗ ಈ ರೋಗ ನಂಜಾಣುವಿನಿಂದ ಬರುವಂತದ್ದಾಗಿದ್ದು ಬೆಳೆಯ ಯಾವುದೆ ಹಂತದಲ್ಲಾದರೂ ಬರುವಂತಾದಾಗಿದೆ. ಬೆಳೆಯ ಎಲೆಗಳು ಸಣ್ಣದಾಗಿ, ಗಿಡಗಳು ಆರೋಗ್ಯವಂತ ಗಿಡಗಳಿಗಿಂತ ಅತಿ ಗಿಡ್ಡಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ತುದಿಭಾಗ ಒಣಗಿ ಕೊಳೆತು ಸತ್ತಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. **ಸೂರ್ಯಪಾನ:** ಕೇದಿಗೆ ರೋಗ, ಎಲೆಗಳ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಹತ್ತಿ ಬಣ್ಣದ ಶಿಲೀಂದ್ರ ದುಪ್ಪಟದ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಎಲೆಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗ ತಿಳಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕಿದ್ದು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಗಿರುವುದು ಗಿಡ್ಡಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಎಲೆ ಮತ್ತು ಚೆಂಡು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿ ಆಕಾಶದ ಕಡೆಗೆ ಮೇಲ್ಮುಖಮಾಡಿ ನಿಂತಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಬೀಜ ಅಥವಾ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಾರವಾಗತಕ್ಕ ಮತ್ತು ಇಡೀ ಬೆಳೆಯನ್ನೇ ನಾಶಮಾಡತಕ್ಕ ರೋಗವಾಗಿದೆ. ಎಲೆ ಅಂಗಮಾರಿ ರೋಗ: ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಅಂಚುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಪೂರ್ತಿ ಎಲೆಯನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಕಪ್ಪು ಮಚ್ಚೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಬೀಜಗಳ ಮೇಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. **ಸೋಯಾಬೀನ:** ತುಕ್ಕು ರೋಗ: ಎಲೆಗಳ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ರೋಗ ಅತಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹರಡಿ ಬೆಳೆಯ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಅಡಿ ಕನಿಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಇಳಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ರೋಗವಾಗಿದೆ.

1) ಬೇಳೆಕಾಳು ಬೆಳೆಗಳ ರೋಗಗಳು: ತೊಗರಿ ಮತ್ತು ಕಡಲೆ : ಸಿಡಿರೋಗ : ಬೆಳೆದಂತ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕೆಲವೇ ಕೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ಬಾಡಿ ನಂತರ ಕೊಂಬೆ ಒಣಗಿರುತ್ತದೆ. ಬುಡದ ಕೆಳಭಾಗದಿಂದ ಕೊಂಬೆವರೆಗೆ ಸುಟ್ಟಂತ ತೇಪೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಗಿಡವೇ ಒಣಗಿ ಸಾಯುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ರೋಗಾಣುವಿನಿಂದ ಬರತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದ್ದು ಶೇ 100 ರಷ್ಟು ಬೆಳೆಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಗಳ ರೋಗಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು :

1) ಧಾನ್ಯದ ಬೆಳೆಗಳ ರೋಗಗಳು: ಭತ್ತ : ಬೆಂಕಿರೋಗ, ದಂಡಾಣು ಎಲೆಯ ಅಂಗಮಾರಿರೋಗ, ಕಂದು ಎಲೆ ಚುಕ್ಕೆ ರೋಗ, ಬೆಂಕಿರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಸಿಮಡಿಯಿಂದ ಕಾಳುಕಟ್ಟುವ ಹಂತದೊಳಗೆ ಯಾವಾಗದರೂ ಎಲೆ ಅಥವಾ ಕಾಂಡ ಅಥವಾ ಕಾಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂದುಬಣ್ಣದ ಅಂಚುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಬೂದಿ ಬಣ್ಣದ ಅಂಡಾಕೃತಿಯ ಸಣ್ಣ ಚುಕ್ಕೆಗಳಾಗಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ನಂತರ ಎಲ್ಲಾ ಚುಕ್ಕೆಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟಂತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಇಡೀ ಬೆಳೆಯನ್ನೆ ನಾಶಪಡಿಸುವ ರೋಗವಾಗಿದೆ. **ಉದ್ದು ಮತ್ತು ಹೆಸರು : ಬೂದಿ ರೋಗ:** ಎಲೆ, ಸಸಿಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಹಸಿಕಾಯಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಪವಡರ್ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಮಾಸಿದ ಬಣ್ಣದ ಮಚ್ಚೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ರೋಗದ ಉಲ್ಬಣತೆ ಜಾಸ್ತಿಯಾದಂತೆ ಎಲೆಗಳು ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಉದುರುತ್ತವೆ.

1) ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ರೋಗಗಳು:

ಹತ್ತಿ: ಅಂಗಮಾರಿ ರೋಗ : ಎಲೆಯ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಸಣ್ಣ ತೇಪೆ ನರಗಳು ಒಣಗುವಿಕೆ, ಸಸಿ ಬಾಡುವಿಕೆ, ನರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ಚುಕ್ಕೆಗಳು ಕಾಣುವುದು.

1. ಸಿಡಿ ರೋಗ : ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯ ಹಸಿ ಎಳೆಯ ಎಲೆಗಳು ಬಾಡಿ, ಗಿಡ ಬಗ್ಗಿದಂತಾಗಿದ್ದು ಒಣಗಿರುತ್ತದೆ. ಗಿಡಕ್ಕೆ ನೀರು ಕೊಟ್ಟರೂ ಸುಧಾರಣೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.
2. ಕಾಯಿಕೊಳೆ : ಕಾಯಿಗಳು ಹತ್ತಿ ಬಿಡುವ ಮೊದಲು ಅಥವಾ ಬಿಟ್ಟ ನಂತರ ಕೊಳೆತು ಕೆಳಮುಖಮಾಡಿ ಬಗ್ಗಿರುತ್ತವೆ. ಹತ್ತಿಯ ತೊಳೆಗಳು ಕೊಳೆತು ಕಂದು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹತ್ತಿಯ ಇಳುವರಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಅದರ ಗುಣಮಟ್ಟವೂ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತದೆ.
3. ಕಂದು ಜೋನಿರೋಗ : ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಹುಡಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಇಡೀ ಎಲೆಯನ್ನು ಆವರಿಸುವುದು. ಇಂಥ ಎಲೆಗಳು ಉದುರಿ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಕಬ್ಬು: ಕಾಡಿಗೆ ರೋಗ: ಎರಡರಿಂದ ಮೂರು ಅಡಿ ಉದ್ದನೆಯ ಕಪ್ಪು ಚಾವಟಿಯಂತಿರುವ, ಅಂಕುಡೊಂಕಾದ ಆಕೃತಿ ಗಿಡದ ಸುಳಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಚಾವಟಿಯು ಮೊದಲಿಗೆ

ತೆಳುವಾದ ಪದರದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ನಂತರ ಹರಿದು ಲಕ್ಷಾಂತರ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಬೀಜ ಕಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಕಪ್ಪು ಪುಡಿಯನ್ನು ಹೊಲದ ತುಂಬೆಲ್ಲಾ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಕೆಂಪು ಕೊಳೆ ರೋಗ: ರೋಗ ಗ್ರಸ್ಥ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಗರಿಗಳು ಮಾಸಿದಂತೆ ಬಾಡುತ್ತ ಸುಳಿಯವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿದು, ಕಡೆಗೆ ಸುಳಿಯು ಒಣಗುತ್ತದೆ. ಸೋಂಕಿನ ನಂತರದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿನ ರಸ ಬತ್ತಿದಂತಾಗಿ, ಸೀಳು ಬಿಟ್ಟು ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಗರಿಗಳನ್ನು ಸೀಳಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಒಳಗಿರುವ ಕಾಂಡ ಪೊಳ್ಳಾಗಿದ್ದು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನರಗಳ ಮೇಲೂ ಕೆಂಪು ಪಟ್ಟಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ತಂಬಾಕು: ಸಸಿಕೊಳೆ: ಸಸಿ ಮಡಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಒಂದೆ ಸಲ ಅನೇಕ ಸಸಿಗಳು ಗುಂಪಾಗಿಯು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಬೇರುಗಳು ಸಡಿಲವಾಗಿ ಕೊಳೆತಿರುತ್ತವೆ. ಬೂದಿರೋಗ: ಎಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ಬೂದಿಯಂತೆ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ.

3.3 ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಯ ರೋಗಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು:

ಟೋಮೋಟೋ, ಬದನೆ ಮತ್ತು ಆಲೂಗಡ್ಡೆ : ಈ ಸಸಿಗಳು ಒಂದೆ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ತರಹದ ರೋಗಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

1. ದಂಡಾಣುವಿನ ಸೊರಗು ರೋಗ: ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಗುಂಪಾಗಿ ಗಿಡಗಳು ಬಾಡಿಸಾಯುತ್ತವೆ. ರೋಗ ಬಂದ ಎರಡು ಮೂರು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಬೆಳೆ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.
2. ಎಲೆ ಮಚ್ಚೆರೋಗ: ಆಲ್ಟರ್ನೇರಿಯ ಸೊಲನಿ ಎಂಬ ಶಿಲೀಂದ್ರದಿಂದ ಎಲೆ ಚುಕ್ಕೆ ರೋಗ ಕಂಡುಬಂದು, ತೇವಾಂಶ ಜಾಸ್ತಿ ಇದ್ದಂತೆ ಎಲೆಗಳು ಸತ್ತು ಕೊನೆಗೆ ಇಡೀ ಗಿಡವನ್ನೇ ಸಾಯಿಸುತ್ತದೆ.

ನಂಜಾಣು ರೋಗ : ನಂಜಾಣುವು ಸಸ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಮೊಸೈಕ್ ರೂಪದ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಈ ರೋಗ ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ನಂಜಾಣು ರೋಗಗಳು ಅಷ್ಟೇನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಳದಿ ನಂಜುರೋಗ: ಮೊದಲಿಗೆ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನರಗಳು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಮಿಕ್ಕ ಜಾಗವೆಲ್ಲ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಎಲೆಯ ಪೂರ್ತಿ ಭಾಗ

ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗತ್ತದೆ, ಗಿಡದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕುಂಠಿತವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಕಾಯಿಗಳು ವಿಕಾರವಾಗಿ, ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಹಳದಿಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ರೋಗ ಬಿಳಿ ನೊಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

1) ಹಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆಗಳ ರೋಗಗಳು : ಬಾಳೆ : ಗುಚ್ಚ ತಲೆಯ ನಂಜಾಣುರೋಗ: ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಎಲೆಗಳು ಸಣ್ಣದಾಗಿ ತಿಳಿ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ್ದು ಎಲೆಗಳು ಗುಂಪಾಗಿ ಒಂದರಿಂದೊಂದಕ್ಕು ಅಂತರವಿಲ್ಲದೆ ಗಿಡದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳು ಗೊಂಚಲಿನಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ಕಾಯಿ ಬಿಡದೆ ಗೊಡ್ಡಾಗೆ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗ ಬಿತ್ತನೆ ಕಂಡುಗಳು ಮತ್ತು ಹೇನಿನ ಮೂಲಕ ಹರಡಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪನಾಮ ರೋಗ: ಎಲೆಗಳು ತಿಳಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂಠಿತಗೊಳ್ಳುವುದು. ಹಾಗೂ ಅಂತಹ ಕಾಂಡಗಳನ್ನು ಸೀಳಿ ನೋಡಿದಾಗ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಅನಾನಸ್: ಎಲೆಕೊಳೆಕರೋಗ: ಈ ರೋಗ ತರತಕ್ಕಂಥ ರೋಗಾಣು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಪ್ರಸಾರ-ವಾಗುವುದು ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಅನಾನಸ್ ಹಣ್ಣು ಫಲಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಬೇರಿನ ಮೂಲಕ ಬಂದು ಇಡೀ ಹಣ್ಣನ್ನು ಕೊಳೆಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಾವು: ಬೂದಿ ರೋಗ: ಮಾವು ಚಿಗುರು ಬಂದ ನಂತರ ಮತ್ತು ಹೂವಾಡುವ ಹಂತಕ್ಕೆ ಬಿಳಿ ಬೂದು ಬಣ್ಣದ ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಎಲೆ ಅಲ್ಲದೆ ಹೂವು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಕಾಯಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಉದುರಿಸುತ್ತದೆ.

ದ್ರಾಕ್ಷಿ: ಜೋನಿ ರೋಗ: ತುತ್ತಾದ ಗಿಡದ ಎಲೆ, ಕಾಂಡ, ಮೊಗ್ಗು, ಎಳೆ ಹಣ್ಣುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ಬಿಳಿ ಕವಚಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ನೋಡಬಹುದು. ಎಲೆಗಳು ಮುರುಟುಗೊಂಡು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಪುಡಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಹಣ್ಣುಗಳು ಕೂಡ ಮುರುಟಾಗಿ, ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿ ಉಳಿದುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗವು ಕೂಡ ಅತಿ ಭಯಾನಕವಾಗಿದ್ದು ಇಡೀ ಬೆಳೆಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

1) ಪ್ಲಾಂಟೇಶನ್ ಬೆಳೆಗಳ ರೋಗಗಳು:

ಅಡಿಕೆ ಮತ್ತು ತೆಂಗು ಕೊಳೆ ರೋಗ (ಮಹಾಲಿ) : ಅಡಿಕೆ ಕಾಯಿಗಳು ಒಂದರಿಂದೆರಡು ಸೆಂ.ಮೀ. ಇದ್ದಾಗ ನೀರ್ಗಿಚ್ಚಿನಂತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಇಡೀ ಕಾಯಿಯನ್ನೇ ಆವರಿಸಿ, ನಂತರ ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಇಂತಹ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಉದುರಿಸುತ್ತದೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲೂ ಈ ಶಿಲೀಂಧ್ರವು ಬೇಗನೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೊಂದಿ ಒಂದು ಗಿಡದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾವಣೆ ಆಗಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

1) ತುದಿ ಕೊಳೆ : ಮೊದಲಿಗೆ ತುದಿ, ಗರಿಗಳು ತಿಳಿಹಳದಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಒಣಗಿ ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಸುಳಿಗಳನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಮೇಲಕ್ಕೆಳೆದರೆ ಅತಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊರ ಬಂದು ತುದಿಯಿಂದ ದುರ್ನಾತ (ವಾಸನೆ) ಬರುತ್ತದೆ. ಸುಳಿಯ ತಳಭಾಗ ಕೊಳೆತಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಶಿಲೀಂಧ್ರದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ.
2) ಕಾಂಡ ಸೋರುವ ರೋಗ : ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿಂದ ಬುಡಭಾಗದವರೆಗೆ ಯಾವುದೇ ಜಾಗದಿಂದಾದರೂ ರಂಧ್ರಗಳಾಗಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಕಪ್ಪನೆಯ ದ್ರಾವಣ ಹೊರ ಸೋರುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅಂತಹ ಕಾಂಡ ಟೊಳ್ಳಾಗಿ ಕಾಯಿ ಬಿಡದೆ ಗೊಡ್ಡಾಗಿ ಸಾಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಶಿಲೀಂಧ್ರದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ.
3) ಅಣಬೆ : ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ಮರಗಳ, ಬುಡದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಅಣಬೆ ರೂಪದ ಶಿಲೀಂಧ್ರಕಣಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಈ ಅಣಬೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತಾಗ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಹೊಳಪುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದು ಕೆಳಭಾಗ ಕೆಂಪು ವರ್ಣದ ಮೇಣದಂತಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಮರದ ಕಾಂಡದೊಳಗಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದಿದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಗಿಡದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಿಡಗಳೂ ಒಣಗಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ.

1) ಸಂಬಾರ ಬೆಳೆಗಳ ರೋಗ ಲಕ್ಷಣಗಳು:

ಏಲಕ್ಕಿ: ಕಟ್ಟೆರೋಗ: ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉದ್ದನೆಯ ತಿಳಿಹದಿಯ ಎಳೆಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. (ಸ್ಪೀಕ್‌ನ)

ಮೆಣಸು: ಸೊರಗುವ ರೋಗ: ಹಸಿ ಎಲೆಗಳು ಬಾಡಲು ಶುರುವಾಗಿ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಬಳ್ಳಿಯೇ ಬಾಡಿ ಸಾಯುತ್ತದೆ. ಬೇರುಗಳು ಕೊಳೆತಿರುತ್ತವೆ, ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ನೀರನ್ನು ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

3.4 ಅರಣ್ಯ ಗಿಡಗಳ ರೋಗಗಳ ಪದ್ಧತಿ

ತೇಗ: ತುಕ್ಕು ರೋಗ: ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿ ಕಂದು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಗಂಧದ ಬಣ್ಣದ ಮೇಲೆದ್ದಿರುವ ಗುಳ್ಳೆಗಳಂತೆ ಎಲೆಯ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬೇರು ಕೊಳೆ ರೋಗ: ಎಲೆಗಳು ತಿಳಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ್ದು, ಮರದ ತೊಗಟೆ ಸೀಳಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಕೊಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಣ್ಣದ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರದ, ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ಅಣಬೆಗಳು ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ. **ನೀಲಗಿರಿ :** ಪಿಂಕ್‌ರೋಗ: ಮಳೆಗಾಲದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾಂಡದ ಮೇಲೆ ಗುಳ್ಳೆಯಾಕಾರದ ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆರ್ದ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ಕಣಗಳು ಹನಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉದ್ದನೆಯ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ಕಣಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಉದುರುವವು ಇಂತಹ ಕಣಗಳು ಬರುವ ವರ್ಷದ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ರೋಗ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂಠಿತವಾಗಿದ್ದು ಪೇಪರ್ ತಯಾರಿಸಲು ಬೇಕಾದಂತಹ ನಾರಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. **ಗಾಳಿಮರ :** ಬೇರು ಕೊಳೆ ರೋಗ : ಎಲೆಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ ತಿಳಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಕೊನೆಗೆ ಬಾಡಲು ಶುರುವಾಗಿ ಒಣಗುತ್ತವೆ. ಬೇರುಗಳು ಕೊಳೆತಿರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಕಿತ್ತ ಬೇರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪನೆಯ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಶಿಲೀಂದ್ರ ಬೀಜ ಕಣಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಬೇರು ಕೊಳೆ ಹಾಗೂ ಕೆಚ್ಚು ರೋಗಗಳು ಮ್ಯಾಂಜಿಯಮ್‌ದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ರೋಗಗಳು, ಈ ರೋಗಗಳ ಬಾಧೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಗಿಡಗಳ ರೆಂಬೆಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಒಣಗಿ, ಕಾಂಡಗಳ ಮೇಲೆ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳ ಕಣಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ರೋಗ ಹತೋಟಿ ಕ್ರಮಗಳು: ಧಾತು ಮೂಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದಂತಹ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ನಾಶಕಗಳಾದ ಬೋರ್ಡೊ ಮಿಶ್ರಣದ ಶೇಕಡಾ 1 ರ ಸಿಂಪರಣಾ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಜೋನಿ ರೋಗ, ಅಡಿಕೆ ಕಾಯಿ ಕೊಳೆ ರೋಗ, ಕರಿಮೆಣಸಿನ ಸೊರಗು ರೋಗಗಳ ಹತೋಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕರಗುವ ಶೇ. 0.3 ರ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬೆಳೆಗಳ ಬೂದಿ ರೋಗಗಳ ಹತೋಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾವಯವ ಗಂಧಕದ ರೂಪಿನಲ್ಲಿ ಸಿಗುವಂತಹ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ನಾಶಕವನ್ನು "ರಾಮಬಾಣ" ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶೇ. 0.2 ದ್ರಾವಣ

ಹಲವಾರು ರೋಗಗಳ ಹತೋಟಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಅಡಿಕೆ, ತೆಂಗು, ತೇಗ, ಗಾಳಿಮರ, ರಬ್ಬರ ಗಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬೇರು ಕೊಳೆ ರೋಗ ಹಾಗೂ ಅಣಬೆ ರೋಗದ ಹತೋಟಿಗಾಗಿ 30/30/30 ಸೇಂ.ಮೀ. ಆಕಾರಮ ಕಂದಕಗಳನ್ನು ತೋಡಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಧಕದ ಹುಡಿಯನ್ನು ಧೂಳಿಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಬೇರುಗಳ ಮೂಲಕ ಪಸರಿಸುವ ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ಎಳೆಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಸಸ್ಯ ಮೂಲ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಸ್ಯಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ರಸವು ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗ ಹತೋಟಿ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಬೇವಿನ ಬೀಜದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ನಾರದ ಶೇ. 0.5 ರ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಹತ್ತಿಯ ಕಾಯಿಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಸಿಂಪಡಿಸಿದರೆ ಕಾಯಿ ಕೊಳೆ ರೋಗದ ಬಾಧೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಬೇವಿನ ಹಿಂಡಿ, ಹೊಂಗೆ ಹಿಂಡಿ ಹಾಗೂ ಹಸಿರೆಲೆ ಗೊಬ್ಬರಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿಗೆ ಬೆರೆಸುವುದರಿಂದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ರೋಗ ತರುವಂತಹ ರೋಗಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಉಪಯೋಗಕಾರಿ, ನಿರುಪದ್ರವಿ ಶಿಲೀಂಧ್ರ ದಂಡಾಣುಗಳ ವೃದ್ಧಿಗೆ ಈ ಸಸ್ಯ ಜನ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಈರುಳಿ, ಅರಿಷಿಣ ಪುಡಿಗಳಂತಹ ವಿಶೇಷ ಬಗೆಯ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಹೊರಸೂಸುವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ರಸಸಾರವನ್ನು ಕೂಡ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ರೋಗಗಳ ಹತೋಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶೇಂಗಾ ಬೆಳೆಗೆ ತಗಲುವ ತುದಿ ಕೊಳೆ ರೋಗದ ಬಾಧೆಯನುಣ ಒಣಗಿದ ಜೋಳದ ಎಲೆ ಅಥವಾ ಒಣಗಿದ ತೆಂಗಿನ ಎಲೆಗಳು 70 ಡಿಗ್ರಿ ಸೆಂ. ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ 30 ನಿಮಿಷಗಳ ಕಾಲ ನೆನೆ ಇಟ್ಟು ಬಂದ ರಸಸಾರವನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಿದರೆ ಹತೋಟಿ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ – ಶಾಲಿನಿ ರಘುನಾಥ (ಸಂ) ಪುಟ–119. ಬಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪನಾಮ ರೋಗ ಹಾಗೂ ಕರಿಮೆಣಸಿನ ಸೊರಗು ರೋಗಗಳ ಹತೋಟಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಣಿ ಜನ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಪಂಚಗವ್ಯ (ಎರಡು ಭಾಗ ಆಕಳ ತುಪ್ಪ 5 ಭಾಗ ಆಕಳ ಹಾಲು 5 ಭಾಗ ಆಕಳ ಮೊಸರು 48 ಭಾಗ ಆಕಳ ಶಗಣಿ 40 ಆಕಳ ಮೂತ್ರ ಎರಡು ಭಾಗ ಉಪ್ಪು 0.01 ಗ್ರಾಮಿನಷ್ಟು ಈಸ್ಟವನ್ನು) ವನ್ನು ಮಣ್ಣಿಗೆ ಬೆರೆಸುವುದರಿಂದ 5 ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ರೋಗವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

<u>ಅಧ್ಯಾಯ : 4</u>

ಪಶುವೈದ್ಯ ವಿಧಾನಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ : 4
ಪಶುವೈದ್ಯ ವಿಧಾನಗಳು

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೈತರು ತಾವೇ ನಾಟಿಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಜಾನುವಾರು ಕಾಯಿಲೆಗಳೆಂದರೆ ಅಜೀರ್ಣತೆ, ಭೇದಿ, ಕೆಮ್ಮು, ಜ್ವರ, ಕೆಚ್ಚಲು ಬಾವು, ಗರ್ಭ ಧರಿಸದೆ ಇರುವಿಕೆ, ಮಾಸು ಬೀಳದೆ ಇರುವುದು, ಕಾಲುಬಾಯಿ ಜ್ವರ, ಚಪ್ಪೆರೋಗ, ಕಡಿಮೆ ಹಾಲಿನ ಇಳುವರಿ, ಶಲೆ (ವಾಯು, ಕುಂದು), ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ, ಚರ್ಮರೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದೇಸಿ ಪಶುಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವ ಒಂದು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಪ್ರಯತ್ನವಿದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ದೇಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಅಂದಾಜಿನಂತೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 8000 ಔಷಧೀಯ ಸಸ್ಯಗಳಿವೆ. ಈ ಔಷಧೀಯ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾನವರ ಮತ್ತು ಜಾನುವಾರುಗಳು ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ನಾಟಿ ವೈದ್ಯ ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನದು. ಔಷಧದ ಅಡ್ಡ ಪರಿಣಾಮಗಳೂ ಕಡಿಮೆ. ಹೆಬ್ಬಾಳದ ಪಶುವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜಿನ ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಡಾ.ವಿ.ಎನ್. ವಿಶ್ವನಾಥ ರೆಡ್ಡಿಯವರು ಕೆಲವು ನಾಟಿ ಪಶುವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ವಿವರಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

1. ಕಣ್ಣಿನ ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ : ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಕಣ್ಣಿನ ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ಬಂದರೆ ಅಂದರಿ ಸೊಪ್ಪನ್ನು (Dodonaea viscosa) ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ, ಪುಡಿಮಾಡಿ, ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು, ಶೋಧಿಸಿದ ಪುಡಿಗೆ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ಒಂದಿಷ್ಟು ರಸ ಸೇರಿಸಿ, ಕಲಸಿ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕಣ್ಣು ರೆಪ್ಪೆಯ ಬಳಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ತಾಕುವಂತೆ ಸವರಿದರೆ ಕಣ್ಣಿನ ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ಉಲ್ಬಣಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.
2. ಕಣ್ಣಿನ ಪೊರೆ : ನಂದಿಬಟ್ಟಲು ಹೂವಿನ (Tabernaemontana divaricata) ರಸತೆಗೆದು ಅಥವಾ ಮಧುನಾಶಿನಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸುರಿದರೆ ಕಣ್ಣಿನ ಪೊರೆ ವಾಸಿಯಾಗುವುದು.
3. ಪಲ್‌ಪಿರಿ : ಮೊಲೆಯ ತೊಟ್ಟುಗಳ ಮೇಲೆ ಪಲ್‌ಪಿರಿಗಳು ಆಗಿದ್ದಾಗ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂಜಿಯಿಂದ ಚುಚ್ಚಿ, ಚುಚ್ಚಿದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಸೀಮೆ ಎಣ್ಣೆ ಗಿಡ (ಜಿಡ್ಡುಗಿಡ) (Croton tigilium) ದ ಎಲೆಯಿಂದ ಒಸರುವ ಹಾಲಿನಂತಹ ರಸವನ್ನು ನಿತ್ಯ ಮೂರರಿಂದ ಐದು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿದಗೆ ಪಲ್‌ಪಿರಿಗಳು ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

4. ಕಾಲು ಬಾಯಿ ಜ್ವರದ ನಂತರದ ತೊಂದರೆಗಳು : ಜಾನುವಾರುಗಳು ಕಾಲು ಬಾಯಿಜ್ವರ (ಗೊರಸಲು) ದಿಂದ ಬಳಲಿ ಬೆಂಡಾದ ನಂತರದ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ದನಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ತುಂಬಲು 500 ಗ್ರಾಂಗಳಷ್ಟು ಹುರಿದ ಎಳ್ಳು, 300 ಗ್ರಾಂ ಬೆಲ್ಲ ಕಲಸಿ ಹತ್ತು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ತಿನ್ನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮರಖಲ್ ಗ್ರಾಮದ ಮುನಿಹನುಮಪ್ಪ ಅವರ ಅನುಭವದಂತೆ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಲವಣದ ಕೊರತೆ ಆದಾಗ ಹಸುವೊಂದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಹಿಡಿ ಉಪ್ಪು, ಏಳೆಂಟು ಹಸಿರು ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಹದಕ್ಕೆ ಕುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹಸುವಿನ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದೆಳೆದು ಈ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಜ್ಜಿದರೆ ಲವಣಗಳ ಕೊರತೆ ನೀಗಿದಂತಾಗುವುದು. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಡವಾದ ಗ್ರಾಮದ ಯರಸೆಟ್ಟಿಹಳ್ಳಿ ಮುನಿಯಮ್ಮ ಹೇಳುವಂತೆ, ಕರು ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ಹಸುವಿಗೆ ಒಂದೆರಡು ಹಿಡಿ ಬಿದಿರು ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಿಸಿದರೆ ಸೆತ್ತೆ ಬೀಳುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರಾಳವಾಗಿರಬಹುದು. ಸೆತ್ತೆ (ಮಾಸುಚೀಲ) ಬಿದ್ದೇ ಬೀಳುತ್ತೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. 'ಗೋರೋಚನ'ವು ದನಗಳ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತೆ. ಹೆಬ್ಬೆರಳು ಗಾತ್ರ ಇರುತ್ತವೆ. ಘಮ್ಮಂತ ಸುವಾಸನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಕೆಮ್ಮಿಗೆ ಇದು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಔಷಧ. ಒಂದು ಚೂರು ಈ ಕಸ್ತೂರಿ ಗೋರೋಚನವನ್ನು ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕುಡಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ' ಎಂದು ಗೋರೋಚನದ ಜಾತಕ ಬಿಡಿಸಿಡುತ್ತಾರೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಂದಾಪೂರ ಗ್ರಾಮದ ಮುನಿಯಪ್ಪ ಅವರು ಕೊಡುವ ಮಾಹಿತಿಯಂತೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ ಬಂದಾಗ ಜೀರಿಗೆ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಚಕ್ಕೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ ತಿನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತಿವಾಳ ಗ್ರಾಮದ ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಅವರು ತಮ್ಮ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಕೆಮ್ಮು ಬಂದಾಗ ಬೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ನಾಟಿ ಈರುಳ್ಳಿಯನ್ನು ಜಜ್ಜಿಕುಟ್ಟಿ ತಿನ್ನಿಸಿದರೆ ಕೆಮ್ಮು ಮಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೋರಿ ಬಿಡುವುದು : ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಾದಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಅವರು ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಹಳ್ಳಿಕಾರ್ ತಳಿಯ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಟ್ಟು ಮಸ್ತಾದ ಹಳ್ಳಿಕಾರ್ ತಳಿಯ ಹೋರಿಯನ್ನೇ ತಲಾಶು ಮಾಡಿ ಹೋರಿ ಬಿಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲವೇ ಹೋರಿ ಕೊಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎನ್ನುವುದು ಅವರದೇ ಬಾಯಿಂದ ಕೇಳಿಬಂದ ಮಾತುಗಳು. ಜಠರದ ಮೂಲಕ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಚುಚ್ಚಿಕೊಂಡ ಚೂಪಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೂರು, ಮೊಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಸ್ಯೆ ನಿವಾರಣೆಗೆ : ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿಂದೋಲ

ಗ್ರಾಮದ ವೆಂಕಟಪ್ಪನರವರು ಹೇಳುವಂತೆ ದನಗಳು ಮೇಯುವಾಗ ಹುಲ್ಲಿನ ಜೊತೆ ಬಯಲಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೂರು ಅಥವಾ ಮೊಳೆಗಳನ್ನು ನುಂಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ, ಅದು ಜಠರ ಸೇರಿ ಜಠರದ ಪೊರೆಯ ಮೂಲಕ ಚುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಗಲಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೃದಯದ ಬಡಿತಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅನುಭವಸ್ಥ ರೈತರು ಎದೆಯ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಎಗರಿಸಿ ಒದ್ದರೆ ಚುಚ್ಚಿಕೊಂಡ ಕಬ್ಬಿಣದ ವಸ್ತು ಮೆಲುಕು ಜಠರದೊಂದಿಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸವೇ, ಹಾಗಾದಾಗ ಅಂತಹ ಜಾನುವಾರು ಹಾರ್ಟ್ ಅಟ್ಯಾಕ್ ಆದಂತಾಗಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪುತ್ತವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗದಿರಲು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದನಗಳಿಗೆ ಹುಲ್ಲು ಹಾಕುವಾಗ ಹುಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಚೂರುಗಳಿವೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸದಾ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿರಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರು ವಿವರಿಸುವಂತೆ, ನಾಲಗೆಯ ಕೆಳಗೆ ರಕ್ತ ನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ದನಗಳು ಮೇವಾಡುವುದು ನಿಂತುಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಆಗ ಆ ರಕ್ತ ನಾಳವನ್ನು ಬಗೆದು ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದ ರಕ್ತವನ್ನು ಹೊರ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಮಾಮೂಲಿಯಾಗಿ ಆ ದನಗಳು ಮೇವಿಗೆ ಒಗ್ಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ, ಮೇವು ತಿನ್ನುತ್ತವೆ, ಮೆಲುಕು ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾಡವಾದ ಗ್ರಾಮದ ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಕರಡೇರ ಅವರು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ನಾಟೀ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

1. ಲದ್ದಿ ಬೇನೆ : ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಲ್ಕಿಯ ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಕರಡೇರ ತಮ್ಮ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಲದ್ದಿಬೇನೆ ಆಗಿ ಸಗಣಿಯು ಕುದುರೆ ಲದ್ದಿಯಂತೆ ಗಟ್ಟಿ ಉಂಡೆಗಳಾಗಿ ಸಗಣಿ ಹಾಕಲು ಕಷ್ಟವಾದಾಗ ಇದರ ಲಕ್ಷಣಗಳಾದ ಮೇವು ತಿನ್ನದಿರುವುದು, ನೀರು ಕುಡಿಯದೆ ಇರುವುದು ಮತ್ತು ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ ವಾಗುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿಕಿತ್ಸೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹಾಲವಾಣ (ವಾರಜೀಪ ಮರ) ಗಿಡದ ತೊಗಟೆ, ಏಳು ಮೆಣಸಿನಕಾಳು, ಏಳು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಶುಂಠಿ, ಇವುಗಳನ್ನು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚಜ್ಜಿ ಚರಟವನ್ನು ತೆಗೆದು ಮೂರು ಗೊಟ್ಟದಂತೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಾರಿ ಕುಡಿಸಿದರೆ ಸರಾಗವಾಗಿ ಸಗಣಿ ಹಾಕುವುದಂತೆ.
2. ಭೇದಿ : (ಉಚ್ಚುವುದು) ವಾಸನೆಯುಕ್ತ ನೀರಿನಂತಹ ಸಗಣಿಯನ್ನು ಉಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಕಾಡಶೆಂಬಿ ಗಿಡದ ಸೊಪ್ಪು ಎರಡು ಹಿಡಿಯಷ್ಟು, ಕುಂಟಿಗನ ಸೊಪ್ಪು ಒಂದು ಹಿಡಿಯಷ್ಟು, ಏಳು

ಮೆಣಸಿನಕಾಳು, ಏಳು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಶುಂಠಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಸಣ್ಣಗೆ ಜಜ್ಜಿ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗೊಟ್ಟದಷ್ಟು ಕುಡಿಸಬೇಕು.

3. ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಬರುವುದು : ಅಂಟುವಾಳಕಾಯಿಯ ನೊರೆ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಕಮ್ಮಿಯಾಗುವುದು.

4. ಜ್ವರ : ಹುಲ್ಲು ತಿನ್ನದೆ ಸಪ್ಪೆ ಮುಖ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಜ್ವರ ಆಗಿರಬಹುದು. ಆಗ ಮುಳ್ಳು ಕಳ್ಳಿ ಬೇರು ಒಂದು ಹಿಡಿ, ಏಳು ಮೆಣಸಿನಕಾಳು, ಏಳು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಶುಂಠಿ ಸೇರಿಸಿ, ಜಜ್ಜಿ ಚರಟ ತೆಗೆದು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಬಳಕೆ : ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳುಮೆಗೆ, ಬಿತ್ತನೆಗೆ, ಕಳೆ ತೆಗೆಯುವಾಗ, ಕುಂಟೆ ಹೊಡೆಯುವಿಕೆಗೆ, ಆರ್ಗಡ್ಡಿ ಮೇಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ, ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಗೆ, ಕಣದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ, ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ದೇಸೀ ದನಗಳನ್ನು ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಆರ್‌ಕಡ್ಡಿ ಮೇಯಿಸುವುದು: ರಾಗಿ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ತೆನೆ ಬರುವುದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಬೆಳೆದು ನಿಂತ ರಾಗಿ ಪೈರುಗಳ ತುದಿಯ ಗರಿಗಳನ್ನು ಮೇಯಲು ನಾಟಿದನಗಳನ್ನು ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ದನಗಳು ಪೈರಿನ ಬುಡಕ್ಕಾಗಲಿ, ಮಧ್ಯಭಾಗಕ್ಕಾಗಲಿ ಬಾಯಿಹಾಕದೆ ನಾಲಗೆಯಲ್ಲೇ ಪೈರಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಗರಿಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಯುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಆರ್‌ಕಡ್ಡಿ ಮೇಯಿಸುವುದು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಪೈರುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗಿ ತೆನೆ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಹೊರಟು ಚನ್ನಾಗಿ ಕಾಳು ಕಟ್ಟಿ ಉತ್ತಮ ಇಳುವರಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮರಖಲ್ ಗ್ರಾಮದ ಅಮೃತಪ್ಪಾ ಇವರು ಜಾನುವಾರು ರೋಗಗಳ ಉಪಶಮನಕ್ಕೆ ಈ ಮುಂದಿನ ನಾಟಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

1. ರಕ್ತ ಭೇದಿ. ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ, ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತ : ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಎರಡು ಹಿಡಿಯಷ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಲೋಟದಷ್ಟು ನೀರು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿದ ನಂತರ, ರಸ ಹಿಂಡಿ, ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬಾರಿಯಂತೆ ಕುಡಿಸಿದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗುಣ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

1. ಗಬ್ಬ ನಿಲ್ಲಲು : "ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಸುವಿಗೆ ಹೋರಿ ಕೊಡಿಸಿದ ನಂತರ, ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಎಳೆ ಹಲಸಿನ ಚಿಗುರು, ಎರಡು ಹಿಡಿ ಆವರಿಕೆ ಹೂ ಅಥವಾ ಮೊಗ್ಗು, ಒಂದು ಚಮಚೆ ಅರಿಶಿನ ಮತ್ತು ಎರಡು ಹಿಡಿ ನಾಟಿ ಈರುಳ್ಳಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ, ಎರಡರಿಂದ ಮೂರು ಲೋಟದಷ್ಟು ತಿಳಿ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆಗ ಗರ್ಭ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು". ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಸಿಂಗ್ರಯ್ಯನವರು. ಈಗಿನ ಕೃತಕ ಗರ್ಭಧಾರಣಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಹ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಫಲಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ರೈತರ ನಂಬಿಕೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾವದಗೇರಿ ಗ್ರಾಮದ ರಾಮಣ್ಣಾ ಹುಲ್ಲುಕೆರೆ ಇವರ ಅನುಭವದಂತೆ, ಹಸುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದಿ ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಅರ್ಧ ಹಿಡಿಯಷ್ಟು ಜಂಬುನೇರಳೆ ಮರದ ಚಕ್ಕೆ (ಹೆಚ್ಚಿನ ನಾರಿನಂಶ ಇರುವ) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ನೆನೆಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಎರಡು ಹಿಡಿ ಮೆಂತ್ಯ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ನೆಲದುರ್ಬ ಸೊಪ್ಪು, ಈ ಮೂರನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಉಂಡೆ ಕಟ್ಟಿ ವೀಳ್ಯದ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ತಿನ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ಭೇದಿ ನಿಂತ ಹಲವಾರು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಅಥವಾ ಇದೇ ಅರೆದ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸುಮಾರು ಒಂದು ಲೀಟರು ತಿಳಿ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕುಡಿಸುವುದರಿಂದ ಭೇದಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುಮನಾಬಾದಿನ ಶಾಮಣ್ಣಾ ಇವರು ಕಂಡುಕೊಂಡಂತೆ, ಕ್ಯಾಸೆ ಹೊಟ್ಟನ್ನು (ಭತ್ತದ ನುಣುಪಾದ ಹೊಟ್ಟು ಅಥವಾ ನುಣುಪಾದ ತೌಡು), ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ತಿನ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ಹಾಲುಕರೆವ ಹಸುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರವಿರಲಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರವರು. ಹಾಗೆಯೇ, ಎಳೆಕರುಗಳಿಗೆ ಬತ್ತದ ಒಣಹುಲ್ಲನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿನ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಯಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭತ್ತದ ಹುಲ್ಲನ್ನು ಹಿತಮಿತವಾಗಿ ಕೊಡಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರವರು. ಕೆಚ್ಚಲು ವಾತವಾದಾಗ ಲೋಳೆಸರ ಅಥವಾ ಲೋಕಸರದ ಒಂದು ಪಟ್ಟೆ (ಎಲೆ) ಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರ ಸಿಪ್ಪೆ ತೆಗೆದು ಅರಿಶಿನದಲ್ಲಿ ಬೆರಸಿ ಊತಗೊಂಡಿರುವ ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿದರೆ, ಆ ಭಾಗವನ್ನು ತಣ್ಣಗಾಗಿಸಿ, ಊತ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಳ್ಳದಕೇರಿ ಗ್ರಾಮದ ರುದ್ರಸ್ವಾಮಿಯವರು ಹಸುಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರಾವರ್ತಿತ (ಫಲ ನಿಲ್ಲದೆ ಪದೇ ಪದೇ ಬೆದೆಗೆ ಬರುವ) ಬೆದೆ ಕಂಡುಬಂದಾಗ, ದಿನಕ್ಕೆ

ಎರಡು ಹಿಡಿಯಂತೆ ಕರಿಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪು ತಿನ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ಹಸುಗಳು ಫಲವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂದಗಾಂವ ಗ್ರಾಮದ ದಿನೇಶ್ ಅವರು ಹೇಳವಂತೆ, ಬೆದೆಗೆ ಬಾರದ ಪಡ್ಡೆಗಳು ಅಥವಾ ರಾಸುಗಳು ಇದ್ದಲ್ಲಿ, ಅಥವಾ ಕೆಲವು ಕಡಸುಗಳು ಪ್ರೌಢಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬಂದರೂ ಬೆದೆಗೆ ಬಾರದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಕರುಹಾಕಿ ಸುಮಾರು ಐದಾರು ತಿಂಗಳು ಕಳೆದರೂ ಬೆದೆಗೆ ಬಾರದಿರುವ ಹಸುಗಳಿಗೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡರಿಂದ ಮೂರು ಹಿಡಿಯಷ್ಟು ನುಗ್ಗೆಸೊಪ್ಪು ಅಥವಾ ಒಂದು ಪರಂಗಿ ಕಾಯಿಯನ್ನು, ಸುಮಾರು ಒಂದು ವಾರದ ಕಾಲ ತಿನ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ಕಡಸುಗಳು ಹಾಗೂ ಹಸುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆದೆ ಚೋದಕ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆದೆಗೆ ಬರುತ್ತವಲ್ಲದೆ ಫಲ ನಿಲ್ಲುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆಯಂತೆ. ದಿನೇಶ್ ಹೇಳುವಂತೆ ಮೊನಚಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಾದ ಗಾಯಗಳಿಗೆ ತಕ್ಷಣ 'ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ' ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನು ಗಾಯದ ಮೇಲೆ ಹಿಂಡಿ, ಹಿಂಡಿದ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಗಾಯದ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವುದರಿಂದ ರಕ್ತ ಸ್ರಾವವು ತಕ್ಷಣ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಅಡ್ಡಿಕೆ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಎಲೆ ಬಿಡಿಸಿ ಅದರ ರಸವನ್ನು ಗಾಯದ ಮೇಲೆ ಹಿಂಡಿ ಸುತ್ತಲೂ ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ಸವರುವುದರಿಂದ ಗಾಯವು ಬೇಗ ವಾಸಿಯಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ನೊಣಗಳು ಗಾಯದ ಮೇಲೆ ಕೂರದಂತೆ ತಡೆಯಬಹುದು. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೈಲೂರನ ಶಂಕರಪ್ಪ ಹಾರೂರ ಇವರು ಹಸುಗಳು ಕರು ಹಾಕಿದ ನಂತರ ಸೆತ್ತೆ (ಮಾಸು) ಬೀಳದಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕರುಹಾಕಿದ 12 ರಿಂದ 24 ಗಂಟೆಗಳೊಳಗಾಗಿ ಸೆತ್ತೆ ಬೀಳುವುದು ಆರೋಗ್ಯವಂತ ಹಸುವಿನ ಲಕ್ಷಣ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಹಸುಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಹಾಕಿದ ನಂತರ ಸೆತ್ತೆ ಬೀಳದಿರುವುದು ಕಂಡಾಗ ಸುಮಾರು 3 ಗಿಂದ 4 ಹಿಡಿ ಬಿದಿರಿನ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ತಕ್ಷಣ ಸೆತ್ತೆ ಬೀಳುತ್ತದೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಊರವರು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಉಪಾಯ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆ ಬಿದಿರಿನ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ರೋಜನ್‌ಗೆ ಸರಿಸಮನಾದ ವಸ್ತುವಿದ್ದು ಅದು ಗರ್ಭಕೋಶವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ಸೆತ್ತೆ ಅಥವಾ ಮಾಸನ್ನು ಹೊರಹಾಕಲು ಸಹಕಾರಿಯಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ, "ಅದೇನೋ, ಅದೆಲ್ಲಾ ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿಕ್ಕಪೇಟ ಗ್ರಾಮದ ಗೌರಮ್ಮ ಇವರು ಹೇಳುವಂತೆ, ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬಿದಿರು ಸೊಪ್ಪಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಹಕ್ಕುಲ್ಲು (ಶುಂಠಿ ಹುಲ್ಲು) ಅಥವಾ ಗರಿಕೆ ಹುಲ್ಲನ್ನು ತಿನ್ನಿಸಿದರೆ ಸೆತ್ತೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬೀದರ

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅತಿವಾಳ ಗ್ರಾಮದ ನಾಗಪ್ಪ ಅವರು ಹೇಳುವಂತೆ, ಆಹಾರದಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಹೊಟ್ಟೆಉಬ್ಬರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹಿಡಿಯಷ್ಟು ಹಸಿಶುಂಠಿ, ಎರಡರಿಂದ ಮೂರು ಹಿಡಿ ನಾಟಿ ಈರುಳ್ಳಿ, ಒಂದು ಚಮಚೆಯಷ್ಟು ಅರಿಶಿನ ಮತ್ತು ಇಂಗು, 3 ರಿಂದ 4 ಚಮಚೆ ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕರ್ಪೂರ, ಎರಡು ಹಿಡಿ ನೆನೆಸಿದ ಮೆಂತ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನು ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆದು ಬೆಚ್ಚಗಿನ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಸುವುದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ ಇಳಿಯುವುದಲ್ಲದೆ ಬಹು ಬೇಗನೆ ಹಸು ಮೆಲುಕು ಹಾಕಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನೌಬಾದ ಗ್ರಾಮದ ಮುರಳಿ ಮೋಹನ್ ಹೇಳುವಂತೆ "ಕೆಚ್ಚಲು ಬಾವು" ಅಲ್ಲದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆಯುವ ಹಸುಗಳ ಕೆಚ್ಚಲಿನ ತೊಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಹಾಲು ಕರೆಯುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ರಕ್ತ ಹರಿದು ಬಂದರೆ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ ಗಿಡವನ್ನು ಹಸುವಿನ ಮೇವಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಡಿ, ರಕ್ತಸ್ರಾವ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಬರುತ್ತದೆ. ಮುರುಳಿ ಮೋಹನ್‌ರವರ ಅನುಭವದ ಪ್ರಕಾರ ದನಗಳ ಮೈಮೇಲೆ ಚಿಗಟ, ಉಣ್ಣೆ, ಹೇನುಗಳು ಬಿದ್ದರೆ ಬೇವಿನ ಬೀಜವನ್ನು ಕೊಂಚ ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದುಕೊಂಡು ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲಾ ಲೇಪಿಸಿದರೆ ಅವು ಉದುರಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಹೊರಮೈ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಮುಂದೊದಗಬಹುದಾದ ರಕ್ತಹೀನತೆಯಿಂದ ದೂರವಿರಬಹುದು. ಜತೆಗೆ ಇದೇ ಪರವಾಲಂಬಿಗಳಿಂದ ಹರಡಬಹುದಾದ ರಕ್ತ ಕಾಯಿಲೆಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು. ದನಗಳು ಪಿಟ್ಟೆಪಟ್ಟೆಯಾಗಿ ಗಟ್ಟಿ ಸಗಣಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರೆ ಎರಡು ಮೂರು ಹಿಡಿಯಷ್ಟು ಹರಳಿನ ಬೀಜಗಳನ್ನು ರುಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಲೀಟರ್ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಸಿದರೆ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಸುಮಾರು ಕಾಲು ಲೀಟರಿಗಿಂತ ಕಮ್ಮಿ ಹರಳೆಣ್ಣೆಯನ್ನೂ ಕುಡಿಸಬಹುದು. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೈಲೂರನ ರಾಮಣ್ಣ ರವರ ಅನುಭವದಂತೆ ಈ ಮುಂದಿನ ನಾಟಿ ಪಶುಸಂಗೋಪನಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮೂಗಿನಿಂದ ರಕ್ತ ಸೋರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಎಂಟು ಬೇವಿನ ಎಲೆಯ ರಸವನ್ನು ಎಂಟು ಹನಿ ಉತ್ತರಾಣಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ಎಲೆಯ ರಸದೊಂದಿಗೆ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳೊಳಕ್ಕೆ ಸುರಿದರೆ ರಕ್ತ ಸ್ರಾವ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಕಣ್ಣಿನ ತೊಂದರೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯ ರಸವನ್ನು ಕಾಡಿಗೆ ಹಚ್ಚುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನ ಸುತ್ತಲೂ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಾರಿ ಹಚ್ಚಬೇಕು. ದನಗಳಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿ ಕುರುಡನ್ನು

ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದು ತುಸು ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸವೇ. ಆದರೆ ರೈತರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವದ ಪ್ರಕಾರ ದನದ ವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಪದೆ ಪದೇ ಗಮನಿಸಿ ರಾತ್ರಿ ಕುರುಡನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ರಾತ್ರಿ ಕುರುಡು ಇರುವ ದನಕ್ಕೆ ಕುಂಬಳಕಾಯಿಯ ಬೀಜವನ್ನು ಸುಟ್ಟು, ಅದರ ಬೂದಿಯೊಂದಿಗೆ, ಎರಡರಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕಲೆಸಿ, ಗಂಧ ತೇಯ್ದಂತೆ ತೇಯ್ದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಡಿಗೆಯಂತೆ ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಹಾಲು ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೈಯಂಗನೆ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಎಲೆಯಂತೆ 40 ದಿನದವರೆಗೆ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಸತಾವರಿ (Asparagus jalcata) ಗಿಡದ ಬೇರಿನ ಕಷಾಯವನ್ನು ಕೊಂಚ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾರಿಗೆ 50 ಮಿಲಿ ಲೀಟರಿನಂತೆ ದಿನಕ್ಕೆರಡು ಬಾರಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ದನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆ ಕಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೆ ತೆಂಗಿನ ಬೇರನ್ನು ಅರೆದು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಗಾಯವಾಗಿ ರಕ್ತ ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕುತ್ತಿದರೆ ಲಂಟಾನ (Lantana aculeata) ದ ಎಲೆಗಳ ರಸವನ್ನು ಗಾಯದ ಮೇಲೆ ಹಿಂಡುವುದು. ಅಥವಾ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಹರಿಶಿನ ಪುಡಿ ಹಚ್ಚಬಹುದು. ಹರಿಶಿನ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿಯೂ ಹಚ್ಚಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತ ಸ್ರಾವ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಭೇದಿಯ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಂದಾಗ ಜಾಜಿಕಾಯಿ (ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಯಿಕಾಯಿ) (Myristica dactyloides) ಯನ್ನು ಕುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮಜ್ಜಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಮಲಬದ್ಧತೆಯಾದಾಗ ಗಂಜಿಗಿಡ (ಕೇಲಾ ಹೂ, ಸರ್ವಜಯ, ಕರೇಗುಲಗಂಜಿ, ಹೂದಿಂಗಣ) (Canna indica) ದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನು ದಿನಾ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿ ಸುಮಾರು 300 ಮಿಲಿ ಲೀಟರಿನಷ್ಟು ಕುಡಿಸುವುದು. ಅಥವಾ ನುಗ್ಗೆಗಿಡದ ಚಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಅರೆದು, ರಸ ಮಾಡಿ ದಿನಾ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿ 300 ಮಿಲಿ ಲೀಟರಿನಷ್ಟು ಕುಡಿಸುವುದು. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಳವಾಡ ಗ್ರಾಮದ ಎಸ್.ವಿ ಸಜ್ಜನ ಇವರು ಜವಾರಿ ದನಗಳನ್ನು ಸಾಕುತ್ತಾ ಬಂದವರು. ಅವರ ನಾಟಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಕ್ರಮಗಳು ಹೀಗಿವೆ. ಸೆಳೆ ಆದಾಗ : ನಾಲಿಗೆ ನರ ಬಗೆದು ರಕ್ತ ಸೋರಿಸಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಮೆಣಸು, ನಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಕುಡಿಸಿದರೆ ಸರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬಿದರೆ : ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬಿದರೆ ಹಸುಗಳು ಮೆಲುಕು ಹಾಕುವುದಿಲ್ಲ ಆಗ ಬಜೆ ಉಜ್ಜಕೊಂಡು, ಔಡಲೆಣ್ಣೆ ಜತೆಗೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಉಣ್ಣೆ

ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ : ಮೈಮೇಲೆ ಉಣ್ಣೆಗಳಿದ್ದರೆ, ಸೀತಾಫಲ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ರುಬ್ಬಿ ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲಾ ಸವರಬೇಕು. ಗಾಯಕ್ಕೆ ಹುಳ ಬಿದ್ದಾಗ : ತೊಂಡೆ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ರುಬ್ಬಿ ಗಾಯದ ಮೇಲೆ ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಕಾಲು ಬಾಯಿ ಜ್ವರ : ಇದು ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದು. ಗೇರು ಬೀಜ ಜಜ್ಜಿ ಮುದ್ದೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ನುಂಗಿಸುವುದು. ಹೆಗಲು ಬಾವಿಗೆ : ಹರಿಶಿನ ಮತ್ತು ಮೊಸರು ಕಲಸಿ ತಿಕ್ಕುವುದು. ಕಾಲು ಮುರಿದಾಗ : ಮುರಿದ ಕಾಲಿನ ಹೊರಮೈ ಮೇಲೆ ಬಂದ್ರಿಕೆ ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಕಟ್ಟು ಹಾಕುವುದು. ಮೇವು ತಿನ್ನಲಿಕ್ಕೆ : ಸರಳ ಅಜೀರ್ಣತೆಯಿಂದ ದನಗಳು ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಖಿನ್ನತೆ, ಮೇವು ತಿನ್ನದಿರುವುದು, ಮೆಲುಕು ಹಾಕದಿರುವುದು, ಇಂತಹ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಆಗ ಒಣಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಈರುಳ್ಳಿ ರುಬ್ಬಿ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು. ಜ್ವರ ಬಂದಾಗ : ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಮೆಣಸು, ರುಬ್ಬಿ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು. ಹಾಲು ಕರೆಯದೆ ಇದ್ದಾಗ : ಈಶ್ವರಿ ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಕರುವಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ ನೆಕ್ಕಿಸಿ, ದತ್ತುರಿಯ ಎರಡು ಎಳೆಯದಾದ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ಕರೆಯದೆ ಇದ್ದ ಆಕಳು ಅಥವಾ ಎಮ್ಮೆ ಹಾಲು ಕರೆಯಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತವೆ.

ಬೀದರನ ಎತ್ತಿನ ಗುಡ್ಡದ ಶ್ರೀಕಾಂತ್ ತಮ್ಮ ನಾಟಿ ವಿಧಾನಗಳ ಬುತ್ತಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಬಿಚ್ಚಿಟ್ಟರು.

1. ಕಾಲುಬಾಯಿ ಜ್ವರ : ಈ ಖಾಯಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ಸುಡುವ ಉಸುಕಿನಲ್ಲಿ ದನಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಮಣ್ಣು ಏರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಈ ಸುಡುವ ಮರಳಿನ ಬಿಸಿಗೆ ಆ ಖಾಯಿಲೆ ಬರಿಸುವ ರೋಗ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಹುಳ ಬಿದ್ದರೆ ಚೆಂಡು ಹೂವಿನ ಸೊಪ್ಪು, ರಾಗಿ ಹಿಟ್ಟು, ಚಿಮಣಿ ಎಣ್ಣೆ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಬಾಯಿ ಬೇನೆ ಆಗಿ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಯಗಳಾದರೆ, ಬಾಯಿ ತೊಳೆದು ಕೊತ್ತಂಬರಿ, ಮೆಂತೆ ಸೊಪ್ಪು ತಿನ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು.
2. ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬಿದರೆ : ಅಜೀರ್ಣತೆಯಿಂದಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆ ಎಳ್ಳು, ಮೆಣಸು, ವೀಳ್ಯೆದೆಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಅದರ ರಸವನ್ನು ಗೊಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಸುತ್ತೇವೆ.

3. ಗಂಟಲು ಬೇನೆ, ಚಪ್ಪೆ ಬೇನೆ : ಚಪ್ಪೆ ಬೇನೆ ಆದರೆ ಹಿಂಗಾಲುಗಳ ಮಾಂಸ ಖಂಡಗಳು ಊದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಬುರಬುರ ಶಬ್ದ ಬರುತ್ತದೆ, ಆಗ ನಾವು ನರಕ್ಕೆ ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಖೆಯಿಂದ ಬರೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೆವು.
4. ಹಿಂಡುವ ದನಗಳಿಗೆ ಕೆಚ್ಚಲು ಬೇನೆ : ಇದು ಆದಾಗ ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ಬೆರೆಸಿ ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಉಜ್ಜುತ್ತೇವೆ. ಗಂಜಲ ಕಾಯಿಸಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತೇವೆ.

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರೈತ ಗುರುಪ್ರಸಾದ್ ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ತಾರೆ.

1. ಹೆಗಲು ಬಾವು ಆದಾಗ ಹುರುಳಿಕಾಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ಲೋಕಸಾರ (ಲೋಳೆ ಸರ)ದ ಲೋಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಪಟ್ಟಿ ಹಾಕುವುದು.
2. ಕೆಚ್ಚಲು ಬಾವು: ಲೋಕಸಾರವನ್ನು ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಲೇಪಿಸುವುದು.
3. ರಕ್ತ ಮಿಶ್ರಿತ ಭೇದಿ ಮತ್ತು ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಸೋರುವುದು : "ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ" ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಅರೆದು ರಸವನ್ನು ತಿಳಿಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಡಿಸುವುದು.
4. ಸೆತ್ತೆ ಬೀಳದಿರುವುದು : ಕರು ಹಾಕಿ ಒಂದು ದಿನವಾದರೂ ಸೆತ್ತೆ ಬೀಳದಿದ್ದರೆ ಬಿದಿರು ಸೊಪ್ಪು, ಕುಂಬಳಸೊಪ್ಪಿನ ಚಿಗುರು, ಬೆಲ್ಲ, ಎಳ್ಳು ಎಲ್ಲಾ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ತಿನ್ನಿಸುವುದು.
5. ಗಾಯಗಳು : ಇದ್ದಿಲು ಪುಡಿ, ಹರಿಶಿನ ಪುಡಿಯನ್ನು ಲೇಪಿಸುವುದು.
6. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು : ಅಡಿಗೆ ಉಪ್ಪಿನ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಾಯಿಂದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಉಗುಳುವುದು.
7. ಕೊಂಬು ಗಾಯ : ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆ ಹಾಗು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಗಾಯಗೊಂಡ ಕೊಂಬಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ, ಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತುವುದು.
8. ಸೆಲೆ : ವೀಳ್ಯದ ಎಲೆ, ಮೆಣಸು, ಇಂಗು, ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆ ಹಾಗು ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ತಿನ್ನಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಿಸುವುದು.
9. ಅಜೀರ್ಣ : ಹಸಿಶುಂಠಿ, ಇಂಗು, ಎಣ್ಣೆ, ಬಜೆ ಮತ್ತು ದತ್ತೂರಿ ಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಕೊಡುವುದು.
10. ಹೇನು/ಉಣ್ಣೆ : ಸೀತಾಫಲದ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆದು ಮೈಗೆಲ್ಲಾ ಲೇಪಿಸುವುದು ಅಥವಾ ತುಂಬೆರಸವನ್ನು ಲೇಪಿಸುವುದು.

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಂಗೂರ ಗ್ರಾಮದ ಎಸ್.ಎಂ. ದೊಡ್ಡಿಯ ಮರಿಗೌಡರು ತಮ್ಮ ದನಗಳಿಗೆ ಕೆಚ್ಚಲು ಬಾವು ಆಗಿ ಕೆಚ್ಚಲು ವಿಪರೀತ ಊದಿಕೊಂಡರೆ, ಅದರಿಂದಾಗಿ ದನಕ್ಕೆ ನೋವಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಹರಶಿನದ ಪುಡಿಯನ್ನು ಅರಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ದಿನಕ್ಕೆರಡು ಸಾರಿ ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಬಿಗಿದುಕೊಂಡ ಕೆಚ್ಚಲು ಸಡಿಲಗೊಂಡಂತಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಹಸು ನರಳುವುದು ತಪ್ಪುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರತ್ನಮ್ಮ ಅವರ ಪಶುಪಾಲನೆಯ ಅನುಭವದಂತೆ ಕುಂದು ಬಂದರೆ ರಾಲಿ ಸೊಪ್ಪು (ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಂತಾನೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ) ಮತ್ತು ಒಳ್ಳೆ ಎಳ್ಳಿನ ಕಡ್ಡಿಗಳ ಹೊಗೆ ಹಾಕಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಆನೆ ಲದ್ದಿಯ ಹೊಗೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಹಾಕಬಹುದು. ಕುಂದು ಬಂದರೆ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಉಸಿರು ಆಡುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಸದಾ ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ತುಂಬಾ ತ್ರಾಸದಾಯಕ ಖಾಯಿಲೆ. ಇದರ ತೀವ್ರತೆ ಎಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಕುಂದಿನಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಜಾನುವಾರುಗಳು, ತನ್ನ ತಾಯಿ ಹಸು ತನ್ನನ್ನು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಕಂದು ಹಾಕಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಇಂದು ನಾನು ಈ ಖಾಯಿಲೆಯಿಂದ ನರಳುವ ಸಂದರ್ಭವೇ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಪಶುಪಾಲನಾ ರೈತರದ್ದು. ಕಾಲು ಬಾಯಿ ಜ್ವರ ಆದಾಗ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣುಗಳಾಗಿ ದನಗಳು ಮೇವು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ನಾಟಿ ಕೋಳಿ ಮೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ತಿನ್ನಿಸುವುದು, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಮೂಲಂಗಿ, ಬೆಲ್ಲ ರುಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಕುಡಿಸುವುದು. ಗಡ್ಡೆ ಕರ್ಪೂರ ಬಾಳೆ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತಿನ್ನಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಜೇನು ತುಪ್ಪವನ್ನು ನಾಲಿಗೆಗೆ ಉಜ್ಜುವುದು. ಇದರಿಂದ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ತುಂಬಿದಂತಾಗುವುದರ ಜತೆಗೆ ಗಾಯಗಳು ವಾಸಿಯಾಗಲು ಅನುಕೂಲಕರ ವಾತಾವರಣ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲುಬಾಯಿ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಗೆ ಗಾಯ ಆಗಿ ಹುಳ ಬಿದ್ದರೆ ಹೊಂಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಜತೆಗೆ ನುಸಿ ಉಂಡೆಯನ್ನು ಕಲಸಿಕೊಂಡು ಕೋಳಿಯ ರೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿಕೊಂಡು ಗಾಯಕ್ಕೆ ನವುರಾಗಿ ಲೇಪಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಬಿದ್ದಿರುವ ಹುಳಗಳು ಸಾಯುತ್ತವೆ. ಹೊಟ್ಟೆ ಊದಿಕೊಂಡರೆ ಬೆಲ್ಲ, ಈರುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ನುಗ್ಗೆ ಚಕ್ಕೆಯನ್ನು ಅರೆದು ಕುಡಿಸುವುದು. ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಕೊಬ್ಬರಿಯನ್ನು ರುಬ್ಬಿ ಕುಡಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಬ್ಬಿನಾಂಶವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಸರು ಬೇಳೆಯನ್ನು ರುಬ್ಬಿ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು. ಸೋರೆಕಾಯಿ ಬೇಯಿಸಿ ತಿನ್ನಿಸಿದರೆ ಹಾಲು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಪೂರಕ ಅಂಶಗಳು ಒದಗಿ ಅಧಿಕ ಹಾಲು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಾಣಂತಿ ಹೆಂಗಸರೂ ಕೂಡ ಇದೇ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಸೋರೆಕಾಯಿ ಸಾರನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಲಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಶ್ರೀಕಾಂತ್

ಹೆಗಡೆಯವರು ತಮ್ಮ ಆಕಳುಗಳು ಹಾಗೂ ಎಮ್ಮೆಗಳು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆದೆಗೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ, ಅಥವಾ ಬೆದೆಗೆ ಬಂದರೂ ಬೆದೆಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತೋರಿಸದ್ದರೆ ಕೂಮನ ಗೆಡ್ಡೆ, ಶಿಂಡ್ಲೆ ಕಾಯಿ (ಬುಡುಮ ಕಾಯಿ) ಮತ್ತು ವೆನಿಲ್ಲಾ ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ತಿನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಕಳು ಹಾಗೂ ಎಮ್ಮೆಗಳು ಬೆದೆಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಬೆದೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಹಾಗೆಯೇ, ಶ್ರೀಕಾಂತ್ ಹೆಗಡೆಯವರು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಇತರೆ ನಾಟಿ ಪಶುಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನಗಳ ಸರಮಾಲೆಯೇ ಇದೆ. ಜ್ವರ ಬಂದಾಗ ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿಯ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಕುಡಿಸಿ ಉಪಶಮನ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಜಂತು ಹುಳುಗಳ ಬಾದೆಯಾದಾಗ ದನಕರುಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರುಗಳ ಬಾಯಿ ಸುತ್ತಲೂ ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೂದಲು ಉದುರುವುದನ್ನು ಇವರು ಚವಿ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಾದಾಗ, ಬಿಲ್ವ ಪತ್ರೆ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಸಿ ಕೂದಲು ಉದುರುವುದನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲಗೆಗೆ ಕಪ್ಪೆ ರೋಗವಾದಾಗ (ನಾಗೇರು ಅಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ) ನಾಲಗೆಗೆ ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿಯನ್ನು ತಿಕ್ಕುವುದರಿಂದ ನರಗಳು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿಯುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆಕಳುಗಳಲ್ಲಿ ಗರ್ಭ ಕೋಶ ಹೊರಬಂದರೆ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ತಿನ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ರಕ್ತ ಸ್ರಾವ ಕಮ್ಮಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ, ಮಂಜು ಗಡ್ಡೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ಬೆರಸಿ ಗರ್ಭಕೋಶಕ್ಕೆ ಸವರಿದರೆ ಗರ್ಭಕೋಶದ ಗಾತ್ರ ಕಮ್ಮಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮೊದಲಿನ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಒಳ ನೂಕಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ದನಗಳು ಜಗಳವಾಡಿ ಕೋಡು ಮುರಿದುಕೊಂಡರೆ, ರೋಷಾವೇಷದಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ ತಲೆಯುಜ್ಜಿ ಕೋಡು ಮುರಿದುಕೊಂಡರೆ, ಹುತ್ತದೊಳಕ್ಕೆ ಕೊಂಬು ಸೇರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಮೀಟಲು ಹೋಗಿ ಕೊಂಬು ಮುರಿದುಕೊಂಡರೆ ಹೊನ್ನೆ ಮರದ ಮೇಣವನ್ನು (ಮರದ ತೊಗಟೆ ತೆಗೆದರೆ ರಕ್ತದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸುರಿಯುವ ಕೆಂಪು ಮೇಣ) ಹಚ್ಚಿದಾಗ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕೋಲಾರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತ್ಯಾವನಹಳ್ಳಿಯ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನೋರು ಸಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಐನಾತಿ ಹೋರಿಗೆ ದಿನಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕರಿಂದ ಐದು ಹಸಿ ಕೋಳಿ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊಟ್ಟೆಯ ಹಳದಿ ಭಂಡಾರವು ಹೋರಿಯು ಇನ್ನೊಂದಿಷ್ಟು ಕೊಬ್ಬಲು ಸಹಕಾರಿ ಎಂಬುದು ಇದರ ಹಿಂದಿರುವ ಪೋಷಕಾಂಶದ ತರ್ಕ. ಇದೇ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿ, ಜನವರಿಯಿಂದ ಮಾರ್ಚ್

ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲು ಬಾಯಿ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಉಪಾಯವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಕಾಲು ಬಾಯಿ ಜ್ವರ ಬಂದಿದೆಯೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಹರಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಊರ ಬಾಗಿಲ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ, ದಾರಿಯಗಲಕ್ಕೂ ಅಗೆದು ಕೆಸರು ಪಾತಿ ಮಾಡಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ಕಿಲೋ ಗ್ರಾಂಗಳಷ್ಟು ಅಡಿಗೆ ಸೋಡಾ ಬೆರಸಿ ದಿನಾ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಜೆ ದನಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅಡಿಗೆ ಸೋಡಾ ಒಂದು ಕ್ಷಾರೀಯ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಂತಹ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಸೋಂಕು ತಗುಲಿದ್ದರೂ ಕಾಲು ಬಾಯಿ ಜ್ವರದ ವೈರಾಣುಗಳು ಬದುಕಿ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಕಾಲುಬಾಯಿ ಜ್ವರದ ಸೋಂಕನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಊರ ಬಾಗಿಲಲ್ಲೇ ಕೆಸರು ಪಾತಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮೇಯಲು ಹೊರಟ ಎಲ್ಲಾ ದನಗಳು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹಾದು ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬ್ರಹ್ಮ ಶ್ರೀ ಡಾ. ಶಿವಪ್ಪ ಡಿ.ಎಸ್. ಒಂದೆಡೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮನೆ ವೈದ್ಯ. ಆರೋಗ್ಯ ಪಾಲನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಪೂರ್ವಿಕರು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಗಮನ ಗಮನೀಯ. ಅವರು ಆರೋಗ್ಯವಂತರಾಗಿ ಬಹುಕಾಲ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನುಭವದಿಂದ ಜನಪದ ವೈದ್ಯರು ತುಂಬ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಔಷಧಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು". ಜನಪದರ ಮೌಖಿಕ ವೈದ್ಯ ಪರಂಪರೆಯೇ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಲಿಖಿತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚೌಕಟ್ಟು ಇಲ್ಲ. ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷದ ಹಿಂದಿನ ಮಾತು. ಆಗಲೂ ಜನಪದರ ವೈದ್ಯ ಜೀವಂತವಾಗಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಪ್ರಯೋಗ, ಪರಾಮರ್ಶೆ ನಡೆಯಿತು. ವೈದ್ಯರ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಅಂತಿಮ ತೀರ್ಪುಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದುವು. ಅಂತಹ ಸತ್ಯಗಳ ದಾಖಲಾತಿ ನಡೆಯಿತು. ಆಯುರ್ವೇದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಂಟು ಅಂಗಗಳು ಅಂದಿನ ವಿಶೇಷಜ್ಞತೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತು. ಇಂದು ಆ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಶಿಷ್ಟ ವೈದ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಆಯುರ್ವೇದ ಎಂದು ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ತಮಿಳು ನೆಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿಯ ವಿಚಾರ ಧಾರೆಯನ್ನು ಶೈವ ಸಿದ್ಧ ಪರಂಪರೆ ಎಂದು ಗುರುತಿಸುವೆವು. ಅದೇ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧ ವೈದ್ಯ ಪರಂಪರೆಯೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ನಾಲ್ಕು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಈ ಪರಂಪರೆ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ. ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ಆರ್ಯ ವೈದ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ತಮಿಳು ಸಂತರ ಕೊಡುಗೆಯಾದ ಸಿದ್ದ ವೈದ್ಯವನ್ನು ದ್ರಾವಿಡ ವೈದ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇತಿಹಾಸದ ಮಧ್ಯಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. 800ರ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ

ಭಾರತಕ್ಕೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರೊಂದಿಗೆ ಯೂನಾನದ ವೈದ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಾಲಿರಿಸಿತು. ಯುನಾನಿ ಎಂದು ಇಂದು ಗುರುತಿಸಲು ಈ ವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂದಿನಿಂದಲೂ ರಾಜಾಸರೆ ದೊರೆಯಿತು. ದೇಶೀಯ ಪರಂಪರೆಯೊಂದಿಗೆ ಮಿಳಿತಗೊಂಡ ವಿದೇಶೀ ವೈದ್ಯ ಯುನಾನಿಯನ್ನು ದೇಶೀಯ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದೇ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿಚಿತ್ರ ಎಂದರೆ ಈ ವೈದ್ಯದ ಕುರುಹು ಕೂಡಾ ಅದರ ಮೂಲ ನೆಲೆಯಾದ ಅರಬ್, ಯೂನಾನದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಚೂರು ಪಾರು ಯುನಾನಿ ವೈದ್ಯವು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಅಳಿದುಳಿದಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದ, ಸಿದ್ಧವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ತೃತೀಯ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿರುವ ದೇಶೀ ವೈದ್ಯ ಯುನಾನಿ, ಹಕೀಮರನೇಕರು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಜರ್ಮನಿಯ ಚಿಂತನಶೀಲ ವೈದ್ಯ ಹಾನ್ನಿಮೆನ್ನರು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿದ ಹೋಮಿಯೋಪತಿ ವಿದೇಶೀ ವಲಸೆಯ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಾಲಿರಿಸಿತು. ಸರಳ, ಸುಲಭ ವಿಧಾನಗಳುಳ್ಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯ ಮೂಲದ ಮೂಲಿಕೆಗಳು ಅನೇಕ ಹೋಮಿಯೋಪತಿ ಔಷಧಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಂಡವು. ಇಂದು ಹೋಮಿಯೋಪತಿಗೆ ವ್ಯಾಪಕ ಜನಮನ್ನಣೆ ಇದೆ. ಸರಕಾರದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಿವೆ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿ ನಿರತರಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಾಚೀನ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಾದ ಚೀನೀ ವೈದ್ಯದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಗಡಿನಾಡು ಟಿಬೆಟ್ ವೈದ್ಯವು ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯದ ಹೋಲಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಟಿಬೆಟ್ ವಲಸಿಗರಿರುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವಾಂಚಲ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟಿಯನ್ ವೈದ್ಯವು ಪ್ರಚಲಿತ. ಕೆಲವು ಪ್ರಕಟಿತ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಉಪಲಭ್ಯ. ಪಂಚಭೂತ ಶರೀರವನ್ನು ಪಂಚಭೂತಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ತಹಬಂದಿಗೆ ತಂದು ರೋಗ ಬಾರದಿರುವಂತೆ, ಬಂದರೆ ಔಷಧಿ ರಹಿತವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳು ಯುರೋಪಿನಿಂದ ಆಮದಾದರೂ ಇಂದು ಈ ವೈದ್ಯವು ಭಾರತೀಯತೆಯ ಹಣೆಪಟ್ಟಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಿಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರವಲ್ಲ. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ವಿಭಾಗವಾದ ಆಸನ, ಪ್ರಾಣಾಯಾಮ, ಹಠಯೋಗಗಳನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅಗ್ನಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ವರ್ಣಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಣಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಸುಗಂಧಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಪುಷ್ಪ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಕ್ಯೂಪಂಕ್ಚರ್, ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಂಥ ಪರ್ಯಾಯ ವಿಧಾನಗಳು ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಹಾಗೂ ಭಾರತದ ಕೆಲವೆಡೆ ಪರಿಚಿತ. ಕಳೆದ ಒಂದು ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ

ನಡೆದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳು ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯ ಚರಮ ಶಿಖರಕ್ಕೊಯ್ಯಲು ನೆರವಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯರ ಜನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕತೆ ತಲೆಹಾಕಿದಂತೆಯೇ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯವು ಅನಿವಾರ್ಯ ಎನ್ನಿಸುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮನೆಮಾತಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಹಾಗೂ ಇತರ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಹಿನ್ನಡೆಗೆ ಪ್ರಮುಖ ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ ಕೂಡಾ. ಆಧುನೀಕರಣ, ನಗರೀಕರಣ ಮತ್ತು ಜಾಗತೀಕರಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಬದುಕಿನ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಅಳಿದುಳಿದ ಜನಪದ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಹಲವು ಹತ್ತು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಮೂಲಿಕೆ ವೈದ್ಯ, ಪಶುವೈದ್ಯ, ಮೂಳೆ ಕಟ್ಟುವ ವೈದ್ಯ, ವಿಷ ವೈದ್ಯ, ರಸ ವೈದ್ಯ, ವ್ರಣ ವೈದ್ಯ, ಏಕರೋಗ ವಿಶೇಷ ವೈದ್ಯ, ಸೂತಿಕೋಪಚಾರ ವೈದ್ಯ, ಮಂತ್ರ ವೈದ್ಯ ಹಾಗೂ ಗೃಹ ವೈದ್ಯ ಪರಂಪರೆಗಳವು. ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಹರ್ಬಲಿಸಂ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಡಿ ಗುರುತಿಸುವ ಮೂಲಿಕೆ ತಜ್ಞತೆ ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಾಗೂ ಬುಡಕಟ್ಟು ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವಂತ. ಪರಿಸರದ ಮೂಲಿಕೆ, ಮರ, ಎಲೆಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಅನಂಜನ ಸಹಿತವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಾಂತರಗೊಳಿಸಿ ಆರೋಗ್ಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಬಳಸುವ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮೂಲಿಕೆ ತಜ್ಞರಿಗಿದೆ. ದೇಶೀಯ ಶಿಷ್ಟ ವೈದ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 500 ಸಸ್ಯೌಷಧ ಬಳಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಅಂದಾಜೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ದೇಶದ 15,000 ಸಸ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳ ಪೈಕಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಎಲ್ಲ ಮೂಲಿಕೆಗೂ ಮದ್ದಿನ ಗುಣ ಧರ್ಮಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಅರಿತವರು, ಅರಿತು ಬಳಸುವವರು ವಿರಳವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲಿಕೆ ವೈದ್ಯರ ಬಳಿ ಬತ್ತದ ಬತ್ತಳಿಕೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಯೋಜಕರು ದುರ್ಲಭ. ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದ ಕುರಿ, ಮೇಕೆ, ಹಸು, ಎಮ್ಮೆಗಳ ತೊಂದರೆ ನಿವಾರಿಸುವ ವಿಧಾನ ಇಂದಿಗೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೀಮಿತ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಕುದುರೆ, ಆನೆ, ಒಂಟೆಯಂಥ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಸಹಕಾರಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವೈದ್ಯ ಹಿಂದೆ ಶಿಷ್ಟ ರೂಪದಲ್ಲಿತ್ತು. ಗಜಾಯುರ್ವೇದ, ಹಸ್ತ್ಯಾಯುರ್ವೇದ, ಅಶ್ವಾಯುರ್ವೇದಗಳ ಮಾಹಿತಿ ಇಂದು ಖಿಲಗೊಂಡಿವೆ. ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಪಶುವೈದ್ಯರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೆರೆಮರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಮುರಿದ ಎಲುಬು, ಜಾರಿದ ಕೀಲು ಕಟ್ಟುವ 'ಭಗ್ನ ಚಿಕಿತ್ಸಕ'ರು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಸುಶ್ರುತನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳೆನ್ನಬೇಕು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂದಾಜೊಂದರಂತೆ ಸುಮಾರು 250 ಮೂಳೆ ಕಟ್ಟುವ ಪರಿಣಿತರಿದ್ದಾರೆ. ಸಸ್ಯ, ಖನಿಜ, ಪ್ರಾಣಿ ಘಟಕ ಬಳಸಿ ಎಲುಬು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಒಂದಿಷ್ಟು ಅಂಗವಿಕಲತೆ ಉಳಿಸಿದರೂ ನಿರುಪಾಯರಾದ ಬಡ ಜನರ ಪಾಲಿಗೆ ದೈವೀಭೂತರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಚೀನ

ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಯುದ್ಧದ ಗಾಯಾಳುಗಳಿಗೆ ಇಂಥ ವೈದ್ಯರಿಂದ ಸಮರ್ಥಸೇವೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ದಾಖಲೆ ಇದೆ. ಇವರು ಬಳಸುವ ಸಸ್ಯ, ನಿಭಾಯಿಸುವ ಕೈಚಳಕ ಮತ್ತು ರೋಗಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೊಂದಿರುವ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಎಲ್ಲವೂ ಅನನ್ಯ, ಪ್ರಶಂಸನೀಯ. ವಿಷ ಜಂತುಗಳ ಕಡಿತಕ್ಕೆ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರತ್ಯುಪಾಯಗಳು ನಮ್ಮ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಅಲೆಗ್ಸಾಂಡರ್ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಹಾವು, ಜೇಡ, ಇಲಿ, ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಡಿತಕ್ಕೆ ನೀಡುವ ಪ್ರಥಮ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಮುಂದುವರಿಸುವ ಉಪಚಾರ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ; ಇಂದಿಗೂ ಸಮಸ್ಯೆ ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಜ್ವಲಂತ. ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದ ಜನಪದ ವೈದ್ಯರನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಕಲೆ ಹಾಕಿ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿ ಸಮಗ್ರ ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಮಾಡಿ ಜನಪದವನ್ನು ಶಿಷ್ಟಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನವಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1336ರಲ್ಲಿ ಮುಗುಳಿಪುರವೆಂಬಲ್ಲಿ ಸೀಮಂತ ರಾಜನಾಗಿದ್ದ ಮಂಗವಿಭುವಿನ ಪುತ್ರ ಮಂಗರಸನೆಂಬಾತ ಜೈನಕವಿ. ಆತನ ಗ್ರಂಥ 'ಖಗೇಂದ್ರಮಣಿದರ್ಪಣ' ವೆಂಬ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥವು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ವಿಷವೈದ್ಯದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಆಕರಗ್ರಂಥ. ಆತನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ಗ್ರಂಥಪಾಠಗಳನೇಕ ಇಂದಿಗೂ ಜನಪದರ ವಿಷವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತ. ಹೀಗೆ ಶಿಷ್ಟ ವೈದ್ಯವು ಜನಪದದಲ್ಲಿ, ಜನಪದ ವೈದ್ಯವು ಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಬಲು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಹಾಗೂ ಗಮನೀಯ. ಗರ ವಿಷ (ಇಕ್ಕು ಮದ್ದು) ಪಾಠಗಳೂ ಖಗೇಂದ್ರಮಣಿ ದರ್ಪಣದಲ್ಲಿವೆ. ವೇದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂಬಷ್ಟಾ ಎಂಬ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಗೃಹವೈದ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಜನಪದದ ವೈಶಿಷ್ಟ. ರೋಗ ನಿಧಾನ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪಾಠ ಮನೆಯ ತಾಯಂದಿರಿಗೆ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ಸಮಾಜದ ಆಗು ಹೋಗುಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಮನಗಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಆರೋಗ್ಯ ಪಾಠಗಳವು. ಅನೇಕ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಶಿಷ್ಟ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ, ಆದರೆ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ರೂಢ ಮೂಲವಾದ ಆರೋಗ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವುದನ್ನು ಮರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಂತರ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಗತಿ ಸಾಮಾನ್ಯ. 'ಮರಳಿ ಮಣ್ಣಿಗೆ' ಕಾದಂಬರಿಯ ನಾಯಕ ಮುಂಜಾವಿನ ಇಬ್ಬನಿಗೆ ನೆನೆದು ಜ್ವರ ಬರಿಸಿಕೊಂಡದು ರೋಗ ನಿಧಾನವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಜೀವದಲ್ಲಿ ವೈಭವೋಪೇತ ಅಭ್ಯಂಗಸ್ನಾನವು ಶಿಷ್ಟ ವೈದ್ಯದ ಸ್ನೇಹ ಸ್ವೇದೋಪ ಕ್ರಮವನ್ನು ಮನೆಮಾತಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಫಣಿಯಮ್ಮನ ಕೂದಲುದುರಿಸುವ ಮದುಗುಣಿಕೆ ಕಾಯಿ ಲೇಪ ಮಲೆನಾಡಿನ ಪರಂಪರೆ ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತದೆ. ಮೈನೆರೆತ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಚಿಗಳಿ ಉಂಡೆ, ತಂಬಿಟ್ಟು ಪಾಠಗಳು, ಕತೆ-ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಅಡಿಗೆ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲೂ,

ಆಹಾರ ವೈವಿಧ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಗೃಹವೈದ್ಯ ಪರಿಕರ, ಪರಿಶ್ರಮನುಸುಳಿರುತ್ತದೆ. ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳ ಉಣಿಸುತಿನಿಸುಗಳು, ವಿಶೇಷ ಅಡಿಗೆಗಳು ಆಯಾ ಋತುವಿಗನುಗುಣವಾಗದ ಪಾಠ ಪಾಕಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಖನಿಜಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಹೊರತೆಗೆದು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ದೇಹವನ್ನು ಲೋಹವಾಗಿಸ ಹೊರಟ ರಸ ಸಿದ್ಧರನೇಕರು. ನಾಗಾರ್ಜುನನೆಂಬಾತ ರಸವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರವರ್ತಕ. ಚಿನ್ನ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ದೇಹವನ್ನು ಅಜರಾಮರಗೊಳಿಸುವ ಚುರಮಗುರಿ ರಸ ವೈದ್ಯದ್ದು. ಪಾದರಸಾದಿ ಖನಿಜ ಮತ್ತು ಮೂಲಿಕ ಬಳಸಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ 'ಕುಪ್ಪಿಕಟ್ಟು ಮಾತ್ರೆ'ಗಳು, ಅವುಗಳ ಅತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜನಜನಿತ. ವಿಯನಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ ಅರಸರಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವೈದ್ಯರು ಇಂಥ ಮಾತ್ರೆ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಮದ್ದಿನ ವಿಶೇಷ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಖನಿಜ ವಸ್ತು ಬಳಸಿ ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣಪಡಿಸುವ ತಜ್ಞರೂ ಜನಪದದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ವ್ರಣ ಅಥವಾ ರಣವೈದ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಗಾಯ ಗುಣಪಡಿಸುವ ವಿದ್ಯಬಲ್ಲ ಒಬ್ಬಾತ ಇದನ್ನು ರಣವೈದ್ಯ ಎಂದು ಕರೆದ. ತಾನು, ತನ್ನ ಪರಂಪರೆ ಮಹಾರಾಜರ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದವರೆಂದು ಆತ ಸ್ಮರಿಸಿದ. ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ಹಿಂದಿನ ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಸುಶ್ರುತನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಶಲ್ಯತಂತ್ರ. ದೇಹಕ್ಕೆ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಪೀಡೆ ಮಾಡುವ ಕೀವು, ಗಾಯ, ಶಲ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯೇ ಆತನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದು ಆಯುರ್ವೇದದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಗ. ಅಂಥ ಪರಂಪರೆ ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತವಿದೆ ಎಂದರೆ ಅಚ್ಚರಿ ಮಾತೇ ಸೈ. ರಣ ಎಂದರೆ ಯುದ್ಧ. ಯುದ್ಧದ ಗಾಯ ಮಾಯಿಸುವ ತಂತ್ರವೇ ರಣವೈದ್ಯ. ಕಾಮಾಲೆ, ಲಕ್ವ, ಮುಟ್ಟುಸ್ರಾವ, ಒಂದೇ ಪಾರ್ಶ್ವದ ತಲೆನೋವು, ಹಲ್ಲು ನೋವು, ಸರ್ಪ ಸುತ್ತು, ಕೆಂಗಣ್ಣು, ಚರ್ಮ ಕಾಯಿಲೆ, ನರೌಲಿಯಂತಹ ಕಾಯಿಲೆಗೆ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮದ್ದು ನೀಡುವ ಕುಟುಂಬಗಳನೇಕ ಇವೆ. ಏಕರೋಗ ತಜ್ಞತೆ ಇವರದು. ಆಯಾ ಖಾಯಿಲೆ ನಿಖರವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲರು. ನಿಗದಿತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮದ್ದು ನೀಡುವರು. ನಿಗದಿತ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಗುಣವಾದರೆ ಸೈ, ಅನ್ಯಥಾ ತಮ್ಮ ಕೈಲಾಗದು ಎಂಬ ಇತಿಮಿತಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಏಕರೋಗ ತಜ್ಞರ ಸೇವೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ.

ಪರಂಪರೆಯ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯರು ಇಂದು ಕೇವಲ ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯಷ್ಟು ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕೊನೆಯಕೊಂಡಿ ಕಳಚುತ್ತಿದೆ. ಗರ್ಭಿಣಿಗೆ ಬೇಕು ಬೇಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಲ್ಲ, ಹೆರಿಗೆ ನಡೆಸಬಲ್ಲ, ಬಾಣಂತಿ, ಶಿಶು ಆರೈಕೆ ನೀಡಬಲ್ಲ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯರು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದ

ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ತಾಳ್ಮೆಯ ಸಾಂತ್ವನದ ಉಪಚಾರ ಕ್ರಮ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. 'ಸಂಕಟ ಬಂದಾಗ ವೆಂಕಟರಮಣ' ಎಂಬ ಗಾದೆಯ ಹಿಂದೆ ಕೊನೆಯ ಕ್ರಮ ಉಪಾಯ ಕಾಣದ ದೈವಕ್ಕೆ ಮೊರೆ. ಮಂತ್ರ ವೈದ್ಯದ ಮೂಲಕ ಉಳುಕು, ಚಳುಕು, ಹಲ್ಲುನೋವು, ಲಕ್ವ, ಹಾವಿನವಿಷ ಪರಿಹರಿಸುವ ವಿಧಾನ ಸೋಜಿಗಮಯ. ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ವರ್ಷದ ಹಿಂದಿನ ಅಥರ್ವನ್ ಇಂದಿನ ಮಂತ್ರ ಹಾಕುವ ಪೂಜಾರಪ್ಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶಿಷ್ಟ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈವದ್ಯಪಾಶ್ರಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಇದೆ. ಅಶ್ವತ್ಥಕಟ್ಟೆ ಪ್ರದಕ್ಷಣೆ, ತಿರುಪತಿ ಯಾತ್ರೆ, ಶಬರಿಮಲೆ ಕಾಲ್ನಡಿಗೆ, ಕೇಶ ಮುಂಡನ ವಿಧಾನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಥರ್ವಣಕಾಲದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ವಿಧಾನಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಇಂಥ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಆಧುನಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರಕುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಮನೋದೈಹಿಕ ರೋಗ, ಪಾಪಪ್ರಜ್ಞೆಗಳ ವಿಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಕಂಡರೆ ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರೆಂದು ಮೂಲೆಗುಂಪಾಗಿಸುವ ಶಿಷ್ಟ ವೈದ್ಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಆಯುರ್ವೇದ, ಯುನಾನಿ, ಸಿದ್ಧ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಾಟಿ ವೈದ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯುವ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಮಾತು ನಿಜ, ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ವರ್ಷಗಳಿಂದ, ತಲೆ ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ಈ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ ಎಂದರೆ ಅವುಗಳ ತಾಳುವಿಕೆಗೆ ಏಕಮೇವ ಕಾರಣ ಅವುಗಳ ತಾಕತ್ತು. ಅವು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಎಂದೋ ಮೂಲೆಗುಂಪಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಜಾನಪದ ದರ್ಶನ (ಸಂ) ಶಾಲಿನಿ ರಘುನಾಥ ಪು-42. ಜನಪದ ವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಜನಪದದ ಮನ್ನಣೆ ದೊರಕುವಷ್ಟು ದಿನ ಅದು ಖಂಡಿತ ಮೂಲೆ ಗುಂಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿಷ್ಟ ವೈದ್ಯರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸಮಾಧಾನ ಚಿತ್ತದಿಂದ, ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯರೂ ಈ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಸಂಶೋಧನಾಪರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಾಂಬರಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ ಇಂದಿದೆ. ಕಾಳು ಜೊಳ್ಳು ಬೇರಾಗಿಸಬೇಕು. ಸಮಗ್ರ ದಾಖಲಾತಿ ಸಹ ಅಷ್ಟೇ ಅಗತ್ಯ. ಉಳಿದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೇವೆಯಷ್ಟೇ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸುವ ಅಗತ್ಯವೂ ನಮ್ಮ ಮುಂದಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : 5

ಪಶುಗಳ ಕಾಯಿಲೆ ಮತ್ತು ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳು

5.1 ಸಾದಾ ಜ್ವರಗಳು

5.2 ವಿವಿಧ ಜ್ವರಗಳು

5.3 ರೋಗ ಪರಿಹಾರಗಳು

5.4 ನೋವು ಪರಹಾರಗಳು

5.5 ಕಿವಿಯ ಪರಿಹಾರಗಳು

5.6 ಎಲುಬು ನರಮಂಡಲದ ಪರಿಹಾರಗಳು

5.7 ಗಾಯ ವ್ರಣಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

5.8 ಕೆಚ್ಚಲು ಬಾವುಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

5.9 ಕಣ್ಣಿನ ತೊಂದರೆಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

5.10 ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

5.11 ಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

5.12 ಬಾಣಂತಿ ಪಶುವಿನ ಆರೈಕೆಗಳು

5.13 ಮೂಗುರಿ ರೋಗಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

5.14 ಕಣ್ಣಿನ ತೊಂದರೆಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

5.15 ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

5.16 ಕೋಳಿ, ಕುರಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು.

ಅಧ್ಯಾಯ : 5

ಪಶುಗಳ ಕಾಯಿಲೆ ಮತ್ತು ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳು

ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಜ್ವರದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೀಗಿವೆ; ಪಶುವಿನ ಮೈ ಬಿಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಮಗಳು ನಿಮಿರಿ ನಿಲ್ಲಬಹುದು. ಮೂಗಿನ ತುದಿ ಒಣಗಿರುತ್ತದೆ. ಬೆನ್ನನ್ನು ಕೊಂಚ ಬಾಗಿಸಿ ತಲೆ ಕೆಳಗೆ ಹಾಕಿ ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಕಿವಿ ಮತ್ತು ಬಾಲವಾಡಿಸುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಗುದದ್ವಾರದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಲದ ಬುಡದ ಕೆಳಗೆ ಬೆರಳನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ, ಕಿವಿಯ ಬುಡವನ್ನು ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದರೆ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುವ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಜ್ವರ ತೀವ್ರವಿದ್ದರೆ ಹಾಲು ಮತ್ತು ಸೆಗಣಿ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ತರಹೇವಾರಿ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಹಲವು ವಿಧದ ಔಷಧಗಳಿವೆ. ಔಷಧಗಳ, ತಯಾರಿ, ಬಳಸುವ ವಿಧಾನಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

5.1 ಸಾದಾ ಜ್ವರ :

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಜೀರಿಗೆ, ಅರಿಷಿಣ, ಓಮ, ಶುಂಠಿ, ಅಜವಾನ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಹುಣಸೆ ಹುಳಿ.

- ಬಿಸಿ ನೀರಿಗೆ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಉಪ್ಪು, ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸು ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಅರಿಷಿಣ ಸೇರಿಸಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ತುಂಡು ಹಸಿ ಅರಿಶಿಣ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಅಡಿಗೆ ಸೋಡಾ, ಐದು ಚಮಚ ಓಮ ಮತ್ತು ಒಂದು ಈರುಳ್ಳಿ ಸೇರಿಸಿ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಅರ್ಧ ಮುಷ್ಟಿ ಒಣ ಶುಂಠಿಯನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- 500 ಗ್ರಾಂ ಅಜವಾನ, 200 ಗ್ರಾಮ ಕೊಡಸಿಗ ಬೀಜ ಮತ್ತು 200 ಗ್ರಾಂ ಜಿರಾತ ಕಡ್ಡಿ ಅರೆದು ತಲಾ 200 ಗ್ರಾಂ ಗುಳಿಗೆ ಮಾಡಿ ಒಂದನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೊಡಬಹುದು. ಇದು ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಅಜೀರ್ಣ ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ ಸೇರಿದಂತೆ ಸರ್ವರೋಗ ಮಾತ್ರೆ ಎಂದು ಕೆಲವು ಜನಪದ ಚಿಕಿತ್ಸಕರು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ಮದ್ದುಗುಣಿಕೆ ಕಾಯಿಯ ಬೀಜ ತೆಗೆದು ಕಾಯಿ ಒಣಗಿಸಿಡಬೇಕು. ಇಂತಹ ಮೂರು ಕಾಯಿಗಳ ಬೀಜ, ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಅಜವಾನ, ಶುಂಠಿ, ಜೀರಿಗೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕಾಳುಮೆಣಸು ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ಉಮ್ಮತ್ತದ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

- ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹಾಲೆ ಮರದ ಚಿಗುರು ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ ಹಾಗೂ ಎರಡು ಹಿಡಿ ಹಾಲು ಕೊರಟಿಗೆ ಸೊಪ್ಪು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ತಾರೆ ಕಾಯಿ, ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಅಳಲೆಕಾಯಿ ಪುಡಿಗೆ ಒಂದು ಲೋಟ ಹುಣಸೆ ಹುಳಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಮತ್ತು ಶುಂಠಿಯೊಂದಿಗೆ ಅರ್ಧ ಹಿಡಿ ಬೇರು ಸಹಿತ ನೆಲಬೇವು ಅರೆದು ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಐದು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಜಜ್ಜಿ ಒಂದು ಲಿಂಬೆ ರಸ ಸೇರಿಸಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

1) ಅಗ್ರ ಜ್ವರ

ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ಬರುವ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಅಗ್ರ ಜ್ವರ ಎಂದು ಕೆಲ ಜನಪದ ವೈದ್ಯರು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಓಮ, ಶುಂಠಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಆನಂಗಿ ಚಕ್ಕೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಓಮ, ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಅರೆದು ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ಹಿಡಿ ನಂಜಟ್ಲೆ ಸೊಪ್ಪು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಕುಡಿಸಿದರೆ ಉತ್ತಮ.

2) ಕರು ಹಾಕಿದ ನಂತರ ಬರುವ ಜ್ವರ

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಬೋಳು ಕಾಳು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ

ಐದು ಬೋಳು ಕಾಳು, ಐದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆಗೆ ಒಂದು ಮುಷ್ಠಿ ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆ ಜಜ್ಜಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

ಒಣ ನರಡಿ

ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಜ್ವರ, ಬಾಗಿದ ಬೆನ್ನು, ಒಣಗಿದ ಹಿಕ್ಕೆಯಂತಹ ಸೆಗಣಿ, ಒಣ ಚರ್ಮ, ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಆಹಾರ ತಿನ್ನುತ್ತವೆ, ಕೂದಲು ನೆಟ್ಟಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಕರಿಜೀರಿಗೆ, ಓಮ

ಎರಡು ಚಮಚ ಕರಿಜೀರಿಗೆ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರು, ಕಾಲು ಕೆಜಿ ಹಿರೇಮದ್ದಿನ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಗಡ್ಡೆ ಎಲ್ಲ ಅರೆದು ನೀರು ಬೆರೆಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

3) ಕುಂಟ ಹಲಗೆ ರೋಗ (ಎಫಿಮೆರಲ್ ಫೀವರ್): ಕಚ್ಚುವ ನೊಣದಿಂದ ಹರಡುವ ಈ ವೈರಸ್ ರೋಗದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಜ್ವರ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ಕಾಲು ಕುಂಟುತ್ತದೆ. ಮೇಲಕ್ಕೇಳಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯ ತರಲಾರದು.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ, ಜೀರಿಗೆ, ಓಮ

- ತಲಾ ಎರಡು ಮುಷ್ಟಿ ಕರಿ ಬೇವು ಮತ್ತು ಕಹಿ ಬೇವು, ಒಂದು ಎಲೆ ಲೋಳೆಸರ, ಎರಡು ಅಡಿಕೆ, ನಿಂಬೆ ಗಾತ್ರದ ಬೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರೆದು ಕಾಲು ಲೀಟರು ನೀರು ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಮೂರು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು, ನಿಂಬೆ ಗಾತ್ರದ ಬೆಲ್ಲ ಅರೆದು ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಈರುಳ್ಳಿ, ಎರಡು ಹಿಡಿ ತುಪ್ರದ ಎಲೆ ಕುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಒಂದೊಂದು ಲೀಟರಿನಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಎಂಟು ತುಂಡು ಶುಂಠಿ, ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಓಮ, ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ, ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಜಜ್ಜಿ ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರು ಹಾಕಿ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲ ಅರ್ಧ ಲೀಟರಿನಷ್ಟು ಕುಡಿಸಬಹುದು.

4) ಹಲಗೆ ಜ್ವರ

ಕಚ್ಚುವ ನೊಣದ ಒಂದು ಜಾತಿಯಿಂದ ಈ ರೋಗ ಹರಡುತ್ತದೆ. ತೀವ್ರವಾದ ಜ್ವರ, ಕಾಲು ಕುಂಟುವುದು ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯರು ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಜೀರಿಗೆ, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಲವಂಗ, ಒಣ ಮೆಣಸು, ಇಂಗು, ಅಜವಾನ, ಶುಂಠಿ

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಸೂಜಿಮೆಣಸು ಮತ್ತು ವಾಟೆಕಾಯಿಯ ಹುಳಿಪುಡಿ ಹಾಗೂ ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದಷ್ಟು ನುಗ್ಗೆ, ಮಾವು, ಗೋವೆ ಸಂಪಿಗೆ, ಆನಂಗಿ, ಹೊನಗಲ ತೊಗಟೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಜಜ್ಜಿ ಪುಡಿಮಾಡಿ ದೊಡ್ಡ ಲಿಂಬೆ ಗಾತ್ರದ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ಕಾಲು ಲೀಟರು ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ತಾಸಿಗೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಲವಂಗ, ಒಣ ಮೆಣಸು, ಒಣ ಕೊಬ್ಬರಿ, ಒಂದು ತುಂಡು ಒಣ ಶುಂಠಿ ಹಾಗೂ ಐದು ಚಮಚ ಬಿಳಿ ಹಾಲವಾಣ ಚಕ್ಕೆ, ಮೂರು ಚಮಚ ನುಗ್ಗೆ ಚಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಜಜ್ಜಿ ಕೊಂಚ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಒಣ ಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಬೋಳುಕಾಳು, ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಹಲಗೆ ತೊಗಟೆ ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಎರಡು ಒಣ ಅಂಟುವಾಳ ಕಾಯಿ ಜಜ್ಜಿ ಕಾಲು ಲೀಟರು ನೀರಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಅಜವಾನ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು, ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಕುಂಟನೇರಲ ತೊಗಟೆ, ಮತ್ತು ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆಗಳನ್ನು ಜಜ್ಜಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಈ ರಸದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಮರಕೆಸುವಿನ ಗಡ್ಡೆ, ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ, ಒಂದು ತಲಾ ಹಿಡಿ ಹಲಗೆ ಬಳ್ಳಿಯ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಸೂಜಿ ಮೆಣಸು, ಒಂದು ಚಮಚ ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಮೂರು ಲೀಟರು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಅಜವಾನ, ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಬೋಳುಕಾಳು, ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ, ಒಂದು ಮರಕೆಸುವಿನ ಗಡ್ಡೆ ಸೇರಿಸಿ ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹಲಗೆ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹೊನಾಲ ತೊಗಟೆ ಕುಟ್ಟಿ ಎರಡು ಎಳೆ ಔಡಲ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಅರೆದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಅಳಲೆ ಮರದ ತೊಗಟೆಯೊಂದಿಗೆ ಜಜ್ಜಿ ಕಷಾಯ ತಯಾರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಜಜ್ಜಿ ಕಾಲು ಲೀಟರು ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

5) ಒಣ ಹಲಗೆ

ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಒಣ ಹಲಗೆಯ ಒಂದು ರೂಪವೇ ಆಗಿದ್ದು ಪಶುವಿನ ಸೆಗಣಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಒಣಗಿದಂತಿರುವುದು, ಈ ರೋಗದ ಗುಣಲಕ್ಷಣ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಅಜವಾನ, ಶುಂಠಿ, ಬೋಳುಕಾಳು, ಮೆಣಸು

- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಅಜವಾನ ಮತ್ತು ಬೋಳುಕಾಳು, ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ ಜಜ್ಜಿ ಎರಡು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಸೋಸಿಕೊಂಡು ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಬಾರಿ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಕರಿಮೆಣಸು ಎರಡು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ತೊಂಡೆ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು, ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಹರಳೆಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಐದು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಕಾಳುಮೆಣಸು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಲೋಟ ತುಪ್ಪ ಸೇರಿಸಿ ಅದನ್ನು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

6) ಮುಂದಿನ ಕಾಲು ಕುಂಟುತ್ತಿದ್ದರೆ (ಹಲಗೆ ರೋಗ)

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕಾಳುಮೆಣಸು

ತಲಾ ಏಳು ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ ಅರೆದು ಕುಂದರನ (ಕೊಂದಟ್ಟು) ಹುಳು ಕಟ್ಟಿದ ಎರಡು ಗೂಡು ಸೇರಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಿವುಚಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಸೋಸಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರಿನಷ್ಟು ದ್ರಾವಣವನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

7) ಹಿಂದಿನ ಕಾಲು ಕುಂಟುತ್ತಿದ್ದರೆ (ಹಲಗೆ ರೋಗ)

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ

ತಲಾ ಏಳು ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ ಅರೆದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಹೊನಗಲ ತೊಗಟೆ ಜಜ್ಜಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಿವುಚಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಸೋಸಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರಿನಷ್ಟು ದ್ರಾವಣವನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

8) ಜ್ವರ ಬಂದು ತೇಕುತ್ತಿದ್ದರೆ

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಬೋಳುಕಾಳು

ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಬೋಳುಕಾಳು, ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಮದ್ದಾಲೆ ತೊಗಟೆ ಕುಟ್ಟಿ 'ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನಂದಿ ಮರದ ಪೊಟರೆಯಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

9) ಎಲ್ಲ ತರದ ಹಲಗೆ ರೋಗ

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸಾಸಿವೆ

ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಎರಡು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಐದು ಈರುಳ್ಳಿ, ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಉದ್ದದ ತುರಿಕೆ ಗಡ್ಡೆ ರುಬ್ಬಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

10) ಶಲೆ ಜ್ವರ

ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ತಗಲುವ ಜ್ವರವನ್ನು ಕೆಲವರು ಶಲೆ ಜ್ವರ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಇಂಗು, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಲವಂಗ, ಹುಣಸೆ ಹಣ್ಣು, ಧನಿಯ, ಬಜೆ, ಜಾಜಿಕಾಯಿ, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಇಂಗು, ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಲವಂಗ, ಕಾಳುಮೆಣಸು, 10 ತೊಳೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹುಣಸೆ ಸೊಪ್ಪು, 25 ವೀಳ್ಯದೆಲೆ, ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಧನಿಯ, ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಬಜೆ, ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಲವಂಗ, ಎರಡು ಚಮಚ ಪಚ್ಚ ಕರ್ಪೂರ, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಬೆಲ್ಲ, ಒಂದು ಜಾಯಿಕಾಯಿ ಮತ್ತು 25 ವೀಳ್ಯದೆಲೆಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಆಡಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಹಿಡಿ ಒಣ ಮೆಣಸು, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ಅರೆದು ಗಂಟೆಗೊಮ್ಮೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಬಜೆ ಮತ್ತು ಒಣ ಶುಂಠಿ ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಕುದಿಸಿ ತಣಿಸಿದ ಒಂದು ಸೇರು ನೀರಿಗೆ ಒಂದು ಸೇರು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರು ಹಾಕು ರುಬ್ಬಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

11) ಬಿಗಿ ರೋಗ

ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ರಾಸುಗಳ ಬೆನ್ನು ಗೂಡಾಗುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣ ಜ್ವರ ನಿರಂತರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ: ಅಜವಾನ, ಅರಿಷಿಣ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ, ಜಾಯಿಕಾಯಿ, ಲವಂಗ, ಜಾಪತ್ರೆ, ಕೆಂಪು ಮೆಣಸು

- ತಲಾ ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಅಜವಾನ, ಸಬ್ಬಸಿಗೆ ಮತ್ತು ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ, ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕು ಹಿಡಿ ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆ ಸೊಪ್ಪು ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ವಾರ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಅಜವಾನ, ಬಜೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಶುಂಠಿಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ತಲಾ ಅರ್ಧ ಕಿಲೋ ಹೊನಗಲ, ಮದ್ದಾಲೆ, ಆನಂಗಿ ಮತ್ತು ನುಗ್ಗೆ ಚಕ್ಕೆ, ಮುಕ್ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಆಡುಸೊಗೆ ಸೊಪ್ಪು ತಲಾ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ತಪಸಿ ಚಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರು ರುಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಆರು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಅರ್ಧ ಲೀಟರಿನಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ದಿನಕ್ಕೊಂದು ಬೊಗಸೆ ಬಿಳಿ ಮುರುಗಲು ಸೊಪ್ಪನ್ನು ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಐದು ಜಾಯಿಕಾಯಿ, ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಲವಂಗ, ಜಾಪತ್ರೆ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಕುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಕ್ಕಾಲು ಲೀಟರು ನಂದಿ ಮರದ ಪೊಟರೆಯ ನೀರು ಅಥವಾ ತೆಂಗಿನ ಮರದ ನೀರು ಅಥವಾ ಕಮ್ಮಾರನ ಸಾಲೆಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಅದ್ದಿದ ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲದಂತೆ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಒಣ ಕೆಂಪುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಹಿಪ್ಪೆ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಜಜ್ಜಿ ಎಂಟು ಮುಷ್ಟಿ ಒಣ ಕೊಬ್ಬರಿ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

12) ತಲೆದೂಗುವ ರೋಗ

ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ರಾಸುಗಳು ಮೈ ನಡುಗಿಸುತ್ತವೆ. ಏದುಸಿರು ಬಿಡುತ್ತ ತಲೆಯನ್ನು ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ತೂಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಮೇವು ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಅಜವಾನ, ಶುಂಠಿ

- ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕರಿಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು, ಆಡು ಮುಟ್ಟದ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹಾಲವಾಣ ಸೊಪ್ಪು ಎಲ್ಲ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ರಸ ಹಿಂಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

- ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಗೇರು ತೊಗಟೆ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ದುಂಪುರಾಶ್ಮೆ (ರೇಶ್ಮೆ ಗಡ್ಡೆ) ಜಜ್ಜಿ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಎರಡು ಚಮಚ ಅಜವಾನ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಒಣ ಶುಂಠಿ ಅರೆದು ಮುದ್ದೆ ಮಾಡಿ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

13)ಕುಂದು ರೋಗ

ನಾಟಿ ಪಶುಚಿಕಿತ್ಸಕರು ಕಂಡಂತೆ ಕುಂದು ರೋಗದಲ್ಲಿ ಪಶುವಿನ ಮೂಗಿನ ಹೊರಳೆಗಳು ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ಒಣಗಿರುತ್ತವೆ. ಮುಂಗಾಲು ಕುಂಟುತ್ತವೆ. ಸೆಗಣಿ ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆಗೆ ತಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಆಯಾಸದಿಂದ ಮಲಗಿರುತ್ತವೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ

- ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕಲ್ಲು ತುಂಬಿ ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲೆಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಬಿಳಿಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಅದ್ದಬೇಕು. ಈ ನೀರನ್ನು ತಣಿಸಿದ ನಂತರ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಬಡೆಸೊಪ್ಪನ್ನು ಎರಡು ಸೇರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

ರಾಸುಗಳಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ತೊಂದರೆಯಾದರೆ

ಕರುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ವಯಸ್ಕ ರಾಸುಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಜಂತುಹುಳುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಜಂತುನಾಶಕ ಔಷಧ ನೀಡಬೇಕು. ಕರು ಹುಟ್ಟಿದ ಹದಿನೈದು ದಿನಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಸಲ ಜಂತುನಾಶಕ ಕೊಡಬೇಕು. ಎಮ್ಮೆ ಕರುವಾದರೆ ಎಂಟೇ ದಿನಕ್ಕೆ ಜಂತುನಾಶಕ ಬೇಕು. ನಂತರ ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ವರ್ಷದ ತನಕ, ನಂತರ ಮೂರು ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನೀಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಜಂತುಹುಳು ನಿವಾರಕ, ಭೇದಿ ಮತ್ತು ಜೀರ್ಣಾಂಗವ್ಯೂಹದ ತೊಂದರೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಔಷಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಅಂಥ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಔಷಧಗಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಬಳಸುವ ವಿಧಾನ ಇಲ್ಲಿದೆ.

5.2 ವಿವಿಧ ಜ್ವರಗಳು

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ: ಅರಿಷಿಣ, ಇಂಗು, ಅಜವಾನ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಬಜೆ

- ಆರು ಚಮಚ ಅರಿಷಿಣ ಪುಡಿಗೆ ಒಂದು ಸೇರು ಕತ್ತಾಳೆ ಪಟ್ಟೆಯ ರಸ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಭೇದಿ ಉಂಟಾದರೆ ಈರುಳ್ಳಿಯನ್ನು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಸಣ್ಣ ಕರುಗಳಿಗೆ ಜಂತುನಾಶಕವಾಗಿ ಎರಡು ಚಮಚ ಬಜೆ, ಒಂದು ಮುಷ್ಠಿ ಮಾಚಿ ಪತ್ರೆ ಅರೆದು ಕೊಂಚ ಬೆಣ್ಣೆ ಕಲಸಿ ಅದನ್ನು ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಇಂಗಿಗೆ ಕೊಂಚ ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಿ. ನಂತರ ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಔಡಲ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ವಿಷಮಧಾರಿ ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಶಿಂಡ್ಲೆ ಕಾಯಿ, ಐದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಎರಡು ಚಮಚ ಅಜವಾನ ಸೇರಿಸಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಹುಳಿ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಹುಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕರು ಆಗಾಗ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಒಂದು ಲೋಟ ಮಜ್ಜಿಗೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಚಿಟಿಕೆ ಇಂಗು ಕದಡಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಕರುಗಳಿಗೆ ಜಂತು ಆಗದಂತೆ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಅಜವಾನದ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಚಮಚ ಕಹಿಬೇವಿನ ಎಲೆಗಳ ರಸವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕೊಡಬಹುದು.
- ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಇಂಗನ್ನು ಒಂದು ಲೋಟ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಐದು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ಜೀರಿಗೆ ಕಷಾಯವನ್ನು ಒಂದು ವಾರ ಕುಡಿಸಿದರೆ, ಜಂತು ಹುಳು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.
- ಮೆಂತೆ ಕಾಳನ್ನು ಕರ್ರಗಾಗುವಂತೆ ಹುರಿದು, ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ತಿನ್ನಿಸಿದರೆ ಜಂತು ಹುಳು ಬೀಳುತ್ತವೆ.
- ದಾಳಿಂಬೆ ಬೇರನ್ನು ಕುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಂದು ಭಾಗ ಈ ಪುಡಿಗೆ 16 ಭಾಗ ನೀರು ಹಾಕಿ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅರ್ಧ ಗಂಟೆಗೊಮ್ಮೆ ಅರ್ಧ ಲೋಟದಂತೆ ನಾಲ್ಕು ಸಲ ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ಎರಡು ಬೊಗಸೆ ದಾಳಿಂಬೆ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಎರಡು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಕಾಲು ಭಾಗದಷ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿ ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ರಸಕ್ಕೆ ಕೊಂಚ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಅಜವಾನ ಪುಡಿಯನ್ನು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಅಜವಾನ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹಾಲೆ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಜಜ್ಜಿ ಹುಳಿ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

6 **ಸಾಮಾನ್ಯ ಭೇದಿ :** ಮಳೆಗಾಲದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಎಳೆ ಹುಲ್ಲು ತಿಂದರೆ ಅಥವಾ ಕಲುಷಿತ ನೀರು ಕುಡಿದರೆ ಉಂಟಾಗುವ ದುರ್ವಾಸನೆಯುಕ್ತ ಭೇದಿಗೆ ಈ ನಾಟಿ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಮೆಂತೆ, ದಾಳಿಂಬೆ, ಜೀರಿಗೆ, ಸಾಸಿವೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಓಮ, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಸೋಂಪು

- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಮೆಂತೆ ಮತ್ತು ಎರಡು ಮುಷ್ಟಿ ಕಾರೆ ಎಲೆ ಸೇರಿಸಿ ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆದು ಕಾಲು ಲೀಟರು ಮಜ್ಜಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಗುಣ ಕಾಣುವವರೆಗೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಮೂರು ದಾಳಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನ ಸಿಪ್ಪೆ ಮತ್ತು 20 ಪಪಾಯ ಬೀಜ ಸೇರಿಸಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಕಿಲೋ ಸೋಂಪು ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಎರಡು ಲೋಟ ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ಕಷಾಯ ತಯಾರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂದೊಂದು ಹಿಡಿ ದಾಳಿಂಬೆ ಚಿಗುರು, ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿ ಎಲೆ, ಸೀಬೆ ಚಿಗುರು ಮತ್ತು ಹೂ, ದಾಗಡಿ ಬಳ್ಳಿಯ ಎಲೆ ಸೇರಿಸಿ 100 ಗ್ರಾಂ ಉದ್ದಿನ ಬೇಳೆ ಸೇರಿಸಿ ಕಷಾಯ ತಯಾರಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿ ಸಲಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಲೀಟರಿನಂತೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಐದು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ ಎರಡು ಬೆಲವತ್ತೆ ಹಣ್ಣಿನ ತಿರುಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಒಂದೂವರೆ ಲೀಟರು ಮಜ್ಜಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಹಾಕಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲದಂತೆ ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಲೀಟರಿನಂತೆ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ತಲಾ ಒಂದು ಬಿಳಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಮಲ್ಲಿಗೆ ಗಡ್ಡೆ, ಹಾಗಲ ಬಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಮರಸಣಿಗೆ (ಮರಗೆಣಸು) ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ವಾಟೆಹುಳಿ, ಓಮ, ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಉಪ್ಪು, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬೇಲಿ ಔಡಲದ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಕೆಂಡದಲ್ಲಿ ಕಾಸಿ ತೆಗೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಓಮದ ಜೊತೆ ಅರ್ಧ ಹಿಡಿ ಮದ್ದರಸ/ನಂದಿಬಟ್ಲ ತೊಗಟೆ ಸೇರಿಸಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಜೀರಿಗೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸಾಸಿವೆ, ಎಕ್ಕೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಗಜ್ಜುಗದ ಕಾಯಿ, ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ನುಗ್ಗೆ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

7 **ರಕ್ತ ಭೇದಿ :** ಕರುಳಿನ ಸೋಂಕು ಅಥವಾ ಉರಿಯೂತದಿಂದ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ರಕ್ತಮಿಶ್ರಿತ ಭೇದಿಯಾಗುವುದು ಸಹಜ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಭೇದಿ ದುರ್ವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಜ್ವರವೂ ಇರಬಹುದು. ಭೇದಿ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಈ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಶುಂಠಿ, ಏಲಕ್ಕಿ, ದಾಳಿಂಬೆ, ಮೆಂತೆ, ಜಾಯಿಕಾಯಿ

- ಎರಡು ಕಾಳು ಬಿಳಿ ಗುಲಗಂಜಿ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಪುಡಿ, ಎರಡು ಚಮಚ ಏಲಕ್ಕಿ ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಅರ್ಧ ಕಿಲೋ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು. ಭೇದಿ ನಿಂತ ನಂತರ ಪುಷ್ಟಿಗೆ ಈ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನೇ ಕಾಲು ಕಿಲೋ ನಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ಕರುವಿಗೆ ಭೇದಿಯಾದರೆ, ದಾಳಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಒಂದು ಚಮಚ ದಾಳಿಂಬೆ ಪುಡಿಯನ್ನು ಒಂದು ಲೋಟ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಬಾರಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ದಾಳಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನ ಬೀಜವನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಮೆಂತೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕಾರೆ ಎಲೆಯನ್ನು ಒಂದು ಸೇರು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎರಡು ಪಾಲು ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಗುಣವಾಗುವ ತನಕ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಜಾಯಿಕಾಯಿಯನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

4) ಸಿಂಬಳಸಹಿತ ರಕ್ತ ಭೇದಿ : ಹತ್ತು ಚಮಚ ಮುರುಗಲ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ತಿನ್ನಿಸಿದರೆ ಈ ಸಿಂಬಳಸಹಿತ ರಕ್ತಭೇದಿ ತಹಬಂದಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕರುಗಳಿಗಾದರೆ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ತುಪ್ಪ ಬೇಕು.

5) ಅತಿ ಭೇದಿ

- ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಹುಣಸೆ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಐದು ನಾಟಿ ಕೋಳಿ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಕವಚ ಕುಟ್ಟಿ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಹುರಿದು ಎರಡನ್ನೂ ತಲಾ ಕಾಲು ಲೀಟರು ಮಜ್ಜಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆಯಂತೆ ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಕಕ್ಕೆ ಕಾಯಿ ಪುಡಿಯನ್ನು ಒಂದು ಲೋಟ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

6) ಭೇದಿ ದುರ್ಗಂಧವಿದ್ದರೆ ಜೀರಿಗೆ, ಕೊತ್ತಂಬರಿಯನ್ನು ತಲಾ ಅರ್ಧ ಹಿಡಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಐದು ತಾಸು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ ಕಿವುಚಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

7) ಆಮಶಂಕೆ : ಭೇದಿ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ ಪುಡಿಗೆ ಒಂದು ಕಿರುಬಚ್ಚಲ ಬಳ್ಳಿ ರುಬ್ಬಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

8) ಮಲಬದ್ಧತೆ ನಿವಾರಣೆ

ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಕಾಡಜೀರಿಗೆ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿಗೆ ಒಂದು ಲೋಟ ಗ್ರಾಂ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು. ಸೋಂಪಿನ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ 3 ದಿನ ಕುಡಿಸಿದರೂ ಮಲಬದ್ಧತೆ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

9) ಹೊಟ್ಟೆ ನೋವು

ಪಶುಗಳಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆ ನೋವು ಉಂಟಾದರೆ ಹಿಂಗಾಲು ಜಾಡಿಸುವುದು, ಪದೇಪದೇ ಏಳುವುದು ಮಲಗುವುದು, ಸೆಗಣಿ ಹಾಕದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಕಾಲು ಜಾಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹೊಟ್ಟೆ ನೋವು ನಿವಾರಣೆಗೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಹುಣಸೆ ಹುಳಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಔಷಧ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ತಯಾರಿಸುವ ಔಷಧ ಮತ್ತು ಬಳಸುವ ವಿಧಾನ ಹೀಗಿದೆ.

- ತಲಾ ಏಳು ಒಣ ಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಕಾರೆ ಕಾಯಿ, ಅರಳಿಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ, ಶುಂಠಿ ಚೂರು, ಒಂದು ಚಮಚ ಹಿಪ್ಪಲಿ ಎಲೆಯ ರಸ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಆಡುಮುಟ್ಟದ ಸೊಪ್ಪು, ಕರಿಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಎಕ್ಕದ ಮುಗುಳು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆಯಬೇಕು. ತಾಸಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಮೂರು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಪುಡಿ, ಎರಡು ಚಮಚ ಕರಿ ಬಾಳೆ ಬೇರಿನ ಪುಡಿ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಗಂಧದ ಪುಡಿ, ಎಂಟು ಚಮಚ ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಬೆಲ್ಲ ಅರೆದು ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಹೊಟ್ಟೆ ನೋವು ತೀವ್ರವಿದ್ದರೆ ಮೇಲಿನ ಮಿಶ್ರಣಕ್ಕೆ 16 ಮೆಣಸು, 16 ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹುಣಸೆ ಹುಳಿ ರಸ ಮಾಡಿ ಗೊಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

10) ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ

ಹಸುವಿನ ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರಿಸಿದೆ ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ರೈತರು ಪಶು ವೈದ್ಯರಾದ ಅಮೃತಪ್ಪಾ ನಾಬಾದೆ ಮರಖಲ ರವರಿಗೆ ಕರೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಸಲಹೆ ನೀಡುವುದು ಇಷ್ಟೇ. ನಿಮ್ಮ

ಅಡುಗೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ನಾಲ್ಕೈದು ಚೂರು ಒಣ ಶುಂಠಿ ಅಥವಾ ಶುಂಠಿ ಪುಡಿ ತಕ್ಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅಡುಗೆ ಸೋಡ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಂಚ ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮರಖಲ ಗ್ರಾಮದ ಪಶುವೈದ್ಯರಾಗಿರುವ ಅವರ ಬತ್ತಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಔಷಧಿಯಿದೆ. ಅದೇಂದರೆ ಒಂದು ತೊಲೆ ಇಂಗು ಮತು ಎರಡು ಸೇರು ಮಜ್ಜಿಗೆ ಕದಡಿ ಕುಡಿಸುವುದು. ತೀರಾ ತುರ್ತು ಸಂದರ್ಭವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಂಥ ಮನೆ ಔಷಧಗಳು ಸಾಕಾಗುತ್ತವೆ. ತೀವ್ರ ಸಂಕಟವಿದ್ದರೆ ವೈದ್ಯರೇ ಹೋಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡುವವರೆಗೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕೈ ಮೀರದಂತೆ ಇವು ಕಾಪಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಷ್ಟಕ್ಕೂ ಹೊಟ್ಟೆ ಏಕೆ ಉಬ್ಬರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಗೊತ್ತಾ ? ಅಜೀರ್ಣವಾದರೆ, ವಿಷಾಹಾರ ಸೇವಿಸಿದರೆ, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ತಿಂದರೆ ಬೆಲ್ಲ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಸಿಹಿ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ತಿಂದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ವಾಯು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ರಾಸುಗಳ ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ಗಾಳಿ ಹೊರಹೋಗದಂತೆ ಅನ್ನನಾಳ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರೂ ಈ ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟೆಯ ಉಬ್ಬರ ತೀವ್ರವಾದರೆ ಶ್ವಾಸಕೋಶ ಮತ್ತು ಹೃದಯದ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ಉಂಟಾಗಿ ಮರಣವೂ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರಕ್ಕೆ ಉಪಾಧ್ಯರು ನೀಡಿರುವ ಔಷಧಗಳ ಜತೆಗೆ, ಮತ್ತೊಂದಿಷ್ಟು ಔಷಧಗಳ ವಿವರ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥ : ಇಂಗು, ಜೀರಿಗೆ, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ಮೆಂತೆ, ಅಜವಾನ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಸಾಸಿವೆ, ಬಜೆ, ಹುಣಸೆ ಹಣ್ಣು, ತುಳಸಿ, ಇಂಗು, ಅರಿಶಿಣ, ಗಸಗಸೆ

- ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಇಂಗು, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಬಡೇ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ ಅರೆದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ ಹಾಗೂ ಮೆಂತೆ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಅಕ್ಕಿ ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಕುಡಿಸಿ.
- ಒಂದು ಬಿಳಿ ಈರುಳ್ಳಿ ಮೊದಲಿಗೆ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು. ನಂತರ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆ ದಳ, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಅಜವಾನ, ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕಾಲು ಚಮಚ ಖಾರದ ಪುಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರೆದು ಒಂದು ಸೇರು ಶೇಂಗಾ ಎಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಮರುದಿನ ಉಳಿದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಷ್ಟೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅರ್ಧ ಸೇರು ಮಾತ್ರ ಶೇಂಗಾ ಎಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, 10 ಕಾಳು ಮೆಣಸು, 2 ಚಿಟಿಕೆ ಇಂಗು, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಆಡು ಮುಟ್ಟದ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಮೇಕೆ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಿ ದಿನದ ಮೂರು ಹೊತ್ತು ಕುಡಿಸಬಹುದು.

- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, 15 ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಬಜೆ ಬೇರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಸೇರು ಹರಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಹುಣಸೆ ಹಣ್ಣನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಿವುಚಿ ಎಂಟು ಚಮಚ ಅಳಲೆ ಕಾಯಿ ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರು ಹಾಕಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಏಲಕ್ಕಿ, ಐದು ಲವಂಗ, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಹತ್ತು ಚಮಚ ಗಸಗಸೆ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಲೋಟ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಅರ್ಧ ಹಿಡಿ ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಅರ್ಧ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಅರ್ಧ ಹಿಡಿ ಅಜವಾನ, ಕಾಲು ಹಿಡಿ ಖಾರ ಮೆಣಸಿನ ಪುಡಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆ ಸೊಪ್ಪು ಅರೆದು ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು. ನಂತರ ಒಂದು ಸೇರು ಶೇಂಗಾ ಎಣ್ಣೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಓಮ, ಎರಡು ಚಮಚ ಬೋಳುಕಾಳು, ಎರಡು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಶಿರಗತ್ತಿ ಬಳ್ಳಿ, ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು, ತುಳಸಿ ಮತ್ತು ಆಡುಸೋಗೆ ಎಲ್ಲ ಅರೆದು ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಎರಡು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಎರಡು ಚಿಟಿಕೆ ಇಂಗು, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಆಡುಸೋಗೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಬೆಲ್ಲ ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಮೇಕೆ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಮೂರು ಪಾಲು ಮಾಡಿ ಒಂದೇ ದಿನದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಸಾಸಿವೆ, 15 ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಎರಡು ಚಮಚ ಬಜೆ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸೇರು ಹರಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ನಾಲ್ಕು ಏಲಕ್ಕಿ, ಆರು ಲವಂಗ, ಅರ್ಧ ಮುಷ್ಟಿ ಗಸಗಸೆ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಲೋಟ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಕಷಾಯಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಒಣ ಶುಂಠಿ, ಒಂದು ಚಮಚ ಅಜವಾನ, 25 ಬೋಳುಕಾಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ಲೋಟ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಒಂದು ಸೇರು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದು ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಏಳು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಗೋವೆ ಸಂಪಿಗೆ ತೊಗಟೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಜಜ್ಜಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಹಿಡಿ ಅಜವಾನ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಬಿಸಿ ನೀರಿಗೆ ಹಾಕಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಎಂಟು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಐದು ಗ್ರಾಂ ಇಂಗು, ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಹರಳೆಣ್ಣೆ, ಒಂದು ಸೇರು ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಷಾಯಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲ ಒಮ್ಮೆ ಒಂದು ಲೋಟದಷ್ಟು ಕುಡಿಸಬಹುದು.

- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಹಸಿ ಅರಿಶಿಣ, ಎರಡು ದೊಮ್ಮೆ ಗಡ್ಡೆ, ನಾಲ್ಕು ಈರುಳ್ಳಿ, ಮೂರು ಹಿಡಿ ದೊಡ್ಡ ಮರದ ಚಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲ ಒಂದು ಬಾರಿಗೆ ಎರಡು ಲೋಟದಷ್ಟು ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಹಿಡಿ ತುಳಸಿ ಎಲೆ, 10 ಬಿಳಿ ದಾಸವಾಳ ಎಲೆ, ಎರಡು ಹಿಡಿ ಬಿಳಿ ದಾಸವಾಳ ಬೇರು. ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಆಡಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು ಎರಡು ವೀಳ್ಯದೆಲೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಚಮಚ ಉಪ್ಪು ಅರೆದು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಎರಡು ಚಮಚ ಇಂಗು, ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಗಂಧಕ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಉಪ್ಪು ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಹರಳೆಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಅಕ್ಕಿ ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ ಅತಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಅಜವಾನ, ತಲಾ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಚಕ್ರಾಣಿ ಬೇರು, ಅಂಕೋಲೆ ಬೇರು ಮತ್ತು ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಎರಡು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲಂಶದ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಂದು ಸೇರು ಈ ಔಷಧಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

11) ಹೊಟ್ಟೆ ರೋಗ

ಹೊಟ್ಟೆ ರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುವ ರಾಸುಗಳು ಮಂಕಾಗುತ್ತವೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ತೂಕಡಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ಮೇವು ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ, ಮೈಮೇಲಿನ ರೋಮಗಳು ಉದುರತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲ ನಾಟಿವೈದ್ಯರು ಗಮನಿಸಿ, ಗುರುತಿಸಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಹೊಟ್ಟೆ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಲವಂಗ ಮತ್ತು ಮೆಣಸಿನ ಔಷಧ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಲವಂಗ ಮತ್ತು ಸೂಜಿ ಮೆಣಸು ಪುಡಿಯನ್ನು ಕರಿಸಾಮೆ ಅಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಹಿ ಕುಂಬಳ ಕಾಯಿ ಹಾಕಿ ಮಾಡಿದ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ತಿನ್ನಿಸಿದರೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ರೋಗ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

12) ಅಜೀರ್ಣ

ರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಮೇವು ತಿನ್ನದೇ, ಹೊಟ್ಟೆ ಮುದುಡಿ ಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಉಬ್ಬರಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೂದಲು ನಿಮಿರಬಹುದು. ಬೆನ್ನು ಬಾಗಿಸಿ ಮಂಕಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಜೀರ್ಣ ರೋಗದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಅಜವಾನ, ಜೀರಿಗೆ, ಓಮ, ಮೆಂತೆ, ಸಾಸಿವೆ, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ಅರಿಶಿಣ, ಬೋಳ್‌ಕಾಳು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ

- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಕರಿ ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಓಮ, ಎರಡು ಚಮಚ ಉಪ್ಪು, ಒಂದು ಹುಳಿ ಕಂಚಿಕಾಯಿ ರಸ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಸಬ್ಬಸಿಗೆ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಮೆಂತೆಯನ್ನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿದು ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಉಪ್ಪು, ಸಾಸಿವೆ, ಒಣ ಮೆಣಸು ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಮಜ್ಜಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಭೇದಿಯಾಗುವ ಸಲುವಾಗಿ ಮೊದಲು 250 ಮಿಲೀ ಹರಳೆಣ್ಣೆ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ನಂತರ ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಶುಂಠಿ ಪುಡಿ, ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹತ್ತು ಚಮಚ ನೆಲಬೇವಿನ ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಚಮಚದಂತೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಕೆಂಪು ಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಚಿರಾಯತ ಕಡ್ಡಿ, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಬಿಸಿ ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಐದು ದಿನ ನೀಡಬೇಕು.
- ಎಂಟು ಚಮಚ ಕೆಂಪು ಮೆಣಸು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಚಿರಾಯತ ಕಡ್ಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಸೇರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಂಜೆ ನೂರೈವತ್ತು ಮಿಲೀ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಒಣ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಅರಿಶಿಣ, ಒಂದು ಬಿಳಿ ಈರುಳ್ಳಿ, ಒಂದು ಲಿಂಬೆ ಹಣ್ಣು ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಎರಡು ಬಿಳಿ ಈರುಳ್ಳಿ ಬೇಯಿಸಿ ಕಾಲು ಚಮಚ ಸುಣ್ಣ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕಾಜೀರಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ಅಜವಾನ, ಒಣ ಶುಂಠಿ, ಬೋಳಕಾಳು ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಎರಡು ಚಮಚ ಈ ಮಿಶ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ಚಮಚ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಅಡಿಕೆಯಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲದಂತೆ ಎರಡು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಶೇಂಗಾ ಹೊಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ತಿಂದು ಅಜೀರ್ಣವಾದರೆ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಅಜವಾನ, ಅರ್ಧ ಮುಷ್ಟಿ ಮೆಣಸಿನ ಪುಡಿ, 10 ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ಅರೆದು ಕಾಲು ಕೆ.ಜಿ. ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ಔಡಳೆಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ, ಚಿರಾತ ಕಡ್ಡಿ ಜಜ್ಜಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಉರಾಳ ಸೊಪ್ಪು (ಬೂದಿಗಿಡದ ಸೊಪ್ಪು), ಹಲಗೆ ಬಳ್ಳಿಯ ಸೊಪ್ಪು, ಆಡುಸೋಗೆ ಸೊಪ್ಪು, ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು, ಕರಿ ತುಲಸಿ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬಗಿನೆ ಬೇರು ಎಲ್ಲದರ ರಸ ತೆಗೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲೆಸಿ ಎರಡು ತಾಸಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಶುಂಠಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಅರ್ಧ ಸೇರು ಔಡಲ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಸಿ.

- 15 ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಎರಡು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಆಡುಮುಟ್ಟದ ಸೊಪ್ಪು, ಉಮ್ಮತ್ತಿನ ಸೊಪ್ಪು, ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬುಗುರಿ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ನಾಲ್ಕು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಅರಿಷಿಣ ಮತ್ತು ಕಾಳುಮೆಣಸು ಪುಡಿಯನ್ನು ಎರಡು ಬೊಗಸೆ ಶಿವಣೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ಜೊತೆ ಅರೆದುಕೊಂಡು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- 10 ಬೋಳುಕಾಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ವಾಯುವಿಳಂಗದ ಬೇರು ಅರೆದು ಕಾಲಂಶದ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಅರ್ಧ ಲೋಟದಂತೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

13) ಕರುಳು ನೋವು

ಈ ತೊಂದರೆಯಲ್ಲಿ ಪಶುವಿಗೆ ಅಜೀರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ, ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣು, ಜ್ವರ, ಮಲಗಿ ಹೊರಳುತ್ತದೆ, ಬಲ ಪಕ್ಕ ನೋಡಿ ಕೂಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಶುಂಠಿ, ಕೆಂಪು ಮೆಣಸು, ಇಂಗು, ಸಾಸಿವೆ, ಅರಿಶಿಣ

- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮೆಣಸು, ಎರಡು ಚಮಚ ಇಂಗು ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಲೋಟ ಹರಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಬಾರಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಪಶುವಿನ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕಂಬಳಿಯ ಶಾಖವನ್ನೂ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ.
- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ ಪುಡಿ, ಐದು ಬಿಳಿ ಈರುಳ್ಳಿ, ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣದ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಉತ್ತರಣೆ ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

14) ಕಪ್ಪೆ ರೋಗ

ಜನಪದ ಚಿಕಿತ್ಸಕರ ಪ್ರಕಾರ ನಾಲಿಗೆ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಪ್ಪೆ ರೋಗ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೋಗ ಬಂದ ಜಾನುವಾರುಗಳು ಆಹಾರ ಸೇವಿಸಲು ಕೊಸರಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣವಿದ್ದರೆ, ಅದನ್ನು ಕಪ್ಪೆ ರೋಗ ಎಂದೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಸಾಸಿವೆ, ಮೆಣಸು, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ,

- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಸಣ್ಣ ಮೆಣಸು ಮತ್ತು ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಜುಮ್ಮಿನ ಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ ಅರೆದು ನಾಲಿಗೆಗೆ ಹಚ್ಚಿ ತಿಕ್ಕಬೇಕು.

- ಎರಡು ಚಮಚ ಸೂಜಿಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಎರಡು ಚಮಚ ಉಪ್ಪು ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಹೋಳು ಕಂಚಿಕಾಯಿಯ ಒಳಗೆ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಆ ಕಂಚಿಕಾಯಿಗೆ ದಬ್ಬಣದಿಂದ ತೂತು ಮಾಡಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಒಂದು ದಾರ ಪೋಣಿಸಿ ಬಾಯಿ ಅಗಲಿಸಿ ಕಂಚಿಕಾಯಿಯ ರಸವು ನಾಲಿಗೆಗೆ ತಾಕುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ದಾರವನ್ನು ಬಾಯಿಯ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಹಿಂದೆ ತಂದು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಪಶು ನಾಲಿಗೆಗೆ ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ರಸ ನಾಲಿಗೆಗೆ ಲೇಪನವಾಗುತ್ತದೆ.
- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಜುಮ್ಮಿನ ಕಾಯಿ, ಎರಡು ಚಮಚ ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ನಾಲಿಗೆಗೆ ತಿಕ್ಕಬೇಕು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿಯನ್ನು ನಾಲಿಗೆಗೆ ತಿಕ್ಕಬೇಕು.

15) ಸನ್ನಿ ರೋಗ

ನಾಲಿಗೆ ಅಡಿಯ ಎರಡು ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಕಪ್ಪಗಾಗಿ ಪಶು ಆಹಾರ ತಿನ್ನದೇ ಇರುವ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿ ಚಿಕಿತ್ಸಕರು ಸನ್ನಿ ರೋಗ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೋಗ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅಂಟುವಾಳದ ಎಲೆ ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಹುಳಿಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಶುಗಳಿಗೆ ಚರ್ಮರೋಗ ಬಂದರೆ

ಪಶುಗಳಿಗೆ ಚರ್ಮರೋಗ ಬರಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಶಿಲೀಂಧ್ರ, ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ಅಥವಾ ಉಣ್ಣೆಯಂತಹ ಹೊರಪರೋಪಜೀವಿಗಳ ಸೋಂಕು, ತುರಿಕೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೂದಲು ಉದುರಿ ಬೋಳಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾನುವಾರು ಮರಕ್ಕೆ, ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯ ಗೋಡೆಗೆ ಅಥವಾ ಗೋದಲಿಗೆ ಮೈ ತಿಕ್ಕುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮ ಒಣಗಿ ಬಿರುಸಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುವ ಚರ್ಮರೋಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ತರಹೇವಾರಿ ಔಷಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಅವು ಈ ರೀತಿ ಇವೆ.

1) ಕಜ್ಜಿ, ತುರಿಕೆ

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಅರಿಶಿಣ, ತುಳಸಿ, ಸಾಸಿವೆ

- ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಸಾಸಿವೆಯನ್ನು ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆದು ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಅರಿಶಿಣ, ಹುಣಸೆಹಣ್ಣು ಅರೆದು ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ಹುಣಸೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರಿ ಬೇರನ್ನು ತೇಯ್ದು ಹದಿನೈದು ದಿನ ಹಚ್ಚಬೇಕು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಬೋಳಕಾಳಿನ ಪುಡಿಯನ್ನು ಒಂದು ಹಿಡಿ ವಾಯುವಿಳಂಗ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ವಾಯುವಿಳಂಗ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಜಜ್ಜಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಉಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಅದನ್ನು ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ಕಜ್ಜಿಯ ಮೇಲೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಹದಿನೈದು ದಿನ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿಯನ್ನು ಎರಡು ಚಮಚ ಗರಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಅರೆದು ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕಜ್ಜಿಯ ಮೇಲೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಹದಿನೈದು ದಿನ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ತುಳಸಿ ರಸಕ್ಕೆ ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ಅರಿಷಿಣ ಮತ್ತು ಬೇವಿನ ಎಲೆ ಅರೆದು ಲೇಪಿಸಬೇಕು.

2) ಚರ್ಮರೋಗ/ವ್ರಣ

ಕರಿಜೀರಿಗೆಯನ್ನು ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಲೇಪಿಸಿದರೆ ಚರ್ಮರೋಗ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

3) ರುತ್ತಿ/ಹುಣ್ಣು

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಹುಣಸೆ ಹಣ್ಣು, ದಾಳಿಂಬೆ, ಅರಿಶಿಣ

- ಹಳೇ ಹುಣಸೆ ಹಣ್ಣನ್ನು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ದಾಳಿಂಬೆ ರಸ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ಅರಿಶಿಣ ಮತ್ತು ಬೇವಿನ ಎಲೆ ಅರೆದು ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ಅರಿಶಿಣ ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ಮ ಮಾಡಿ ವೀಳ್ಯದೆಲೆ ಸೇರಿಸಿ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.

5.3 ರೋಗ ಪರಿಹಾರಗಳು

ಪಶು/ರಾಸುಗಳು ಶೀತದಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ದಮ್ಮು, ನರಡಿಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮನೆಯೊಳಗಿನ ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದಲೇ ಔಷಧ ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ತಯಾರಿಕೆ ವಿಧಾನ, ಬಳಸುವ ಬಗೆ ಹೀಗಿದೆ ನೋಡಿ.

1) ಒಣ ನರಡಿ

ಪಶು/ರಾಸು ಪದೇ ಪದೇ ಕೆಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಕಫ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ವರ, ಎದೆ ನೋವು ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಣ ನರಡಿಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಇಂಥ ಲಕ್ಷಣವಿರುವ ರಾಸುಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಎರಡು ಚಮಚ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು, ಎಂಟು ಚಮಚ ನುಗ್ಗೆ ಚಕ್ಕೆ, ಎಂಟು ಚಮಚ ತಪಸಿ ಚಕ್ಕೆ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರೆದು ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಐದು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.

2) ಕೆಮ್ಮು

ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಈ ತೊಂದರೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಯಿಲೆ ಇದು. ಈ ರೋಗವನ್ನು ಸಾಸುವೆ, ಶುಂಠಿ, ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಜೀರಿಗೆ, ಲವಂಗ, ಧನಿಯ, ಅರಿಶಿಣ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯನ್ನು ಬಳಸಿ ತಯಾರಿಸುವ ಔಷಧಗಳಿಂದ ಗುಣಪಡಿಸಬಹುದು.

- ಎಂಟು ಚಮಚ ಸಾಸುವೆ, ಎರಡು ಚಮಚ ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಅರೆದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಮೆಣಸು, ಎರಡು ಚಮಚ ಸೋರುಪ್ಪು ಎಲ್ಲ ಅರೆದು ಹುರುಳಿ ನುಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಜೀರಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಈರುಳ್ಳಿ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸಿನ ಪುಡಿಯ ಜೊತೆ ಒಂದು ಮುಷ್ಠಿ ನುಗ್ಗೆ ಬೇರು ಅರೆದು ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಹಿಡಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿದ ಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಲವಂಗದ ಪುಡಿ ತಲಾ ಆರು ಚಮಚ ತಪಸಿ ಮರದ ತೊಗಟೆ, ಕಾಗೆಮಾರಿ ಗಿಡದ ಸಮೂಲ, ಅಂದರು ಸೊಪ್ಪಿನ ಪುಡಿ ಎಲ್ಲ ಒಂದು ಬಾಟಲಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಟ್ಟು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಆರು ಚಮಚ ಪುಡಿಯನ್ನು ಒಂದು ಸೇರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೆಮ್ಮು ವಾಸಿಯಾಗುವವರೆಗೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಧನಿಯ, ಎರಡು ಬೊಗಸೆ ಮೆಣಸು, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಲವಂಗ, ಅರ್ಧ ಕಿಲೋ ಈರುಳ್ಳಿ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ರಾಮಗುಳ್ಳದ ಗಿಡ ಅಥವಾ ಸೂಜಿಮಲ್ಲಿಗೆ ಗಿಡ ಪೂರ್ತಿ ಅರೆದು ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದೂವರೆ ಲೀಟರು ನೀರು ಹಾಕಿ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಬಾಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ಲೋಟದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಸೂಜಿ ಮೆಣಸು, ಅರಿಶಿಣ, ಲವಂಗ, ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಬೇಕು. ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಇಂಗಳಾರ ಅಥವಾ ದೊಡ್ಡ ಮರದ ಚಕ್ಕೆ, ಹೊಂಗೆ ಚಕ್ಕೆ, ಹೂವರಸಿ ಚಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಒಂದೂವರೆ ಲೀಟರು ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಬಾಟಲಿಯಲ್ಲಿ

ಶೇಖರಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ಲೋಟದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಲೋಟ ನೀರಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಮೂರು ಹೊತ್ತು ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಸೂಜಿ ಮೆಣಸು, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಲವಂಗ, ಇಪ್ಪತ್ತು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಎರಡು ಚಮಚ ಮೈಲುತುತ್ತ, ಹೊಳೆ ಮತ್ತಿ ಚಕ್ಕೆ 10 ಹಿಡಿ, ಕಾಡು ಮೆಣಸಿನ ಬೇರು 10 ಹಿಡಿ, ತಪಸಿ ಮರದ ಚಕ್ಕೆ 10 ಹಿಡಿ, ಈಶ್ವರಿ ಬೇರು 10 ಹಿಡಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರು 10 ಹಿಡಿ, ಅರಳಿ ಮರದ ಚಕ್ಕೆ 10 ಹಿಡಿ, ಹೊಂಗೆ ಚಕ್ಕೆ 10 ಹಿಡಿ, ಹೂವರಸಿ ಚಕ್ಕೆ 10 ಹಿಡಿ, ಮಾವಿನ ಚಕ್ಕೆ 10 ಹಿಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರೆದು ಮಡಿಕೆಗೆ ತುಂಬಿ ಎರಡೂವರೆ ಲೀಟರು ನೀರು ಹಾಕಿ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಬಾಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ಲೋಟದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ ಪುಡಿ, ನಾಲ್ಕು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಮೂರು ಚಮಚ ಕರ್ಪೂರ ತೈಲ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಐದು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಅಗತ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಾಸಿವೆ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ಎದೆ ಹಾಗೂ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಶಾಖ ಬರುವಂತೆ ಉಜ್ಜಬೇಕು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಸಾಸಿವೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬಳೆವಡಕಿನ ಗಿಡದ ಬೇರು, ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿ, ಆಡು ಮುಟ್ಟದ ಬಳ್ಳಿಯ ಸೊಪ್ಪು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಜಜ್ಜಿ ಮೇಕೆ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಒಟ್ಟೂ ಮೂರು ಬಾರಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಐದು ಮೆಣಸು, ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, 100 ಗ್ರಾಂ ಮರಹಾಲೆ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ಹದಿನೈದು ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಎರಡು ಹಿಡಿ ಆಡುಸೋಗೆ ಜಜ್ಜಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಲೀಟರಿನಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಹತ್ತು ಬೋಳುಕಾಳು, ತಲಾ ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಒಂದು ಈರುಳ್ಳಿ, ಲೋಳೆಸರದ ಎಲೆ, ನಾಲ್ಕು ವೀಳ್ಯದೆಲೆ, 15 ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಯ ಎಲೆ, ಎರಡು ಕರ್ಪೂರ ಎಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಕಾಲು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಹತ್ತು ಬೋಳು ಕಾಳು, ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಎರಡು ಹಿಡಿ ಉಮ್ಮತ್ತಿನ ಎಲೆ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಇಪ್ಪತ್ತು ಬೋಳು ಕಾಳು, ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ತಲಾ 30 ಆಡುಸೋಗೆ ಎಲೆ, ಆಡು ಮುಟ್ಟದ ಬಳ್ಳಿಯ ಎಲೆ, ಎರಡು ಹಿಡಿ ತಗ್ಗಿ ಸೊಪ್ಪು, ಎರಡು ಲೋಳೆಸರದ ಎಲೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಲೋಟ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಎರಡು ಲೀಟರು ನೀರಿನ ಅರ್ಧಾಂಶದ

ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಸಲಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಲೀಟರಿನಂತೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

3) ಎದೆ ನೋವಿರುವ ಕೆಮ್ಮು

ತಲಾ ಒಂದು ಸೇರು ಬಾಲ ಮೆಣಸು, ಓಮ, ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು 10 ಬಿಳಿ ಗುಲಗಂಜಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸೇರು ಸೈಂಧವ ಲವಣ, ತಲಾ ಒಂದು ಮುಷ್ಠಿ ಗಾಜು ಲವಣ, ಮುರುಕು ಲವಣ ಮತ್ತು ಬೀಡು ಲವಣ ಹಾಗೂ 350 ಗ್ರಾಂ ಅಡಿಗೆ ಉಪ್ಪು ಎಲ್ಲ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಾಲ್ಕು ಪಪ್ಪಾಯ ಹಣ್ಣು ಸೇರಿಸಿ ತಲಾ ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಔಷಧ ಮುಗಿಯುವ ತನಕ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

4) ಕಫ/ಥಂಡಿ ಜ್ವರ ನಿವಾರಣೆಗೆ

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಕಾಲು ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ತುಳಸಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸಾಸಿವೆ, ಓಮ, ಬಜೆ

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ತುಳಸಿ ಎಲೆ ಸೇರಿಸಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಕಾಳು ಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಹಿಪ್ಪಲಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಗೋಳಿ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಹಾಗೂ ಕರಿ ಬದನೆ ಗಿಡದ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಸ ತಗೆಯಬೇಕು. ಮೇಲಿನಂತೆ ತಯಾರಿಸಿದ ಪುಡಿಯನ್ನು ಹತ್ತು ಚಮಚ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹುಳಿ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರೆದು ಸೋಸಿ ಎಲೆಗಳ ರಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಐದು ಗ್ರಾಂ ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ನಾಲ್ಕು ತೊಳೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಐದು ಗ್ರಾಂ ಶುಂಠಿ, ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ ಹಾಗೂ ಓಮ ಎಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ತಲಾ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ, ಸೇವಂತಿ ಗಿಡದ ಎಲೆ, ಲಕ್ಕಿ ಎಲೆ, ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಎರಡು ಈರುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಬೇಕು. ಕಬ್ಬಿಣವನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಗೆ ಕಾಯಿಸಿ ಈ ಮದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಬೇಕು. ಈ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಸಾಸಿವೆ, ಇಪ್ಪತ್ತು ಚಮಚ ಕಾಕಂಚಿ (ಪಾಣಲಾ) ಸೊಪ್ಪು, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಲೀಟರು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಒಣ ಶುಂಠಿ, ಎರಡು ಚಮಚ ಬಜೆ, ಎರಡು ಚಮಚ ಭದ್ರಮುಷ್ಠಿ, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಸೀತಾಳಿ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಎಲ್ಲಾ ಜಜ್ಜಿ ನಾಲ್ಕು ಲೀಟರ್ ನೀರು ಹಾಕಿ ನಾಲ್ಕಂಶದ ಕಷಾಯ ತಯಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಂದು

ಲೋಟ ಈ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಮೂರು ಚಮಚ ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆ, ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಒಂದು ಲಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

4) ಗಂಟಲು ರೋಗ

- ಜೋರು ಜ್ವರ. ಬಾಯಲ್ಲಿ ಲೋಳೆ ಸುರಿಯುವುದು, ನಡುಕ, ಗಂಟಲು ಊದಿ ಗುರ್ ಗುರ್ ಶಬ್ದ... ಇವು ಗಂಟಲು ರೋಗ ಅಥವಾ ಬೇನೆಯ ಲಕ್ಷಣ. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಬೇಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಸಿಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣ ಸಿದ್ಧ ಎಂಬುದು ಹಳ್ಳಿ ಚಿಕಿತ್ಸಕರ ಅಂಬೋಣ.
- ಇದು ಅತಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾವು ತರಬಲ್ಲ ರೋಗವಾಗಿದ್ದು ಪಶುವೈದ್ಯರ ಆಂಟಿ ಬಯೋಟಿಕ್ ಚುಚ್ಚುಮದ್ದಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಈ ನಾಟಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಅಜವಾನ, ಸಾಸಿವೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕಾಳು ಮಣಸು, ಜೀರಿಗೆ

- ತಲಾ ಮೂರು ಚಮಚ ಅಜವಾನ, ಸಾಸಿವೆ, ಎರಡು ಇಂಚು ಚೌಕದ ನೇರಲ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಮೂರು ಮುಷ್ಟಿ ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಗೇಣುದ್ದದ ಕೆಂಪು ಜಾಜಿ ಬೇರು, ಆಡು ಮುಟ್ಟದ ಗಿಡದ (ಆಡುಸಾಲ) ಬೇರು, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರೆದು ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಆಡು ಮುಟ್ಟದ ಗಿಡದ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಮದ್ದಾಲೆ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ನೀಲಿ ಮರದ ತೊಗಟೆ, ಎರಡು ಬಿಳಿ ಈರುಳ್ಳಿ ಎಲ್ಲ ಜಜ್ಜಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಬೋಳು ಕಾಳು ಪುಡಿಗೆ ಸೋಮವಾರಿ ಬೇರನ್ನು ನಿಂಬೆರಸದಲ್ಲಿ ತೇಯ್ದು ತಯಾರಿಸಿದ ಲೇಹ್ಯ ಸೇರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅರಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿಕೊಂಡು ನಾಲಿಗೆಗೆ ತಿಕ್ಕಿ ಲೋಳೆ ಹೊರತೆಗೆಯುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇದೆ.
- ಮೂರು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, 25 ಕಾಳುಮೆಣಸು, ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ, ಕುರುಡು ನಂದಿ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಹಲಗೆ ಬಳ್ಳಿಯ ತೊಗಟೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಹಲಗೆ ಬಳ್ಳಿಯ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ರುಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಕಾಯಿಸಿದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಸೋಸಿ ಒಂದು ಲೋಟದಂತೆ ಎರಡು ಸಲ ಕುಡಿಸ ಬೇಕು. ಜೊತೆಗೆ ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆಯನ್ನು

ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಯ್ದು ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ನಿಂಬೆರಸ ಸೇರಿಸಿ ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ಗಂಟಲಿನ ಹೊರಭಾಗಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಜೀರಿಗೆ, ಸಾಸಿವೆ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ನುಗ್ಗೆ ಚಕ್ಕೆ, ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ, ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಎಲ್ಲ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಸೂಜಿ ಮೆಣಸು ಹಾಗೂ ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಹೊನಾಲ ತೊಗಟೆ, ಬೇವಿನ ಮರದ ತೊಗಟೆ, ಕುಂಟನೇರಳೆ ತೊಗಟೆ, ಒಂದು ಹೆಗ್ಗರಣೆ ಬಳ್ಳಿಯ ಕಾಯಿ(ಹೆಗ್ಗಳನ), ಒಂದು ವಿಷ ಮುಂಗರಿ ಗಡ್ಡೆ, ಒಂದು ಕಹಿ ಹಿಂಡ್ಲೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ನುಗ್ಗೆ ಸೊಪ್ಪು ರುಬ್ಬಿ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಆರು ಚಮಚ ಬಡೆ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಅಜವಾನ ಹಾಗೂ ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಗೇರು ತೊಗಟೆ, ಮದ್ದಾಲೆ ತೊಗಟೆ ಜಜ್ಜಿ, ಅರೆದು ನೀರನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಒಂದು ಲೋಟ ರಕ್ಕಸಪಟ್ಟೆ ಬಾಳೆ ರಸ, ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಸುಣ್ಣ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

6) ಕರುವಿಗೆ ಕೆಮ್ಮು ಬಂದಾಗ

20 ಕಾಳುಮೆಣಸು ಪುಡಿಗೆ ಎರಡು ಲಿಂಬೆರಸ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

7) ಕಪ್ಪೆ ರೋಗ

ಜನಪದ ವೈದ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ಚಳಿಯಿಂದ ಬರುವ ರೋಗ ಇದು. ನಾಲಿಗೆಯ ಬುಡ ದಪ್ಪಗೆ ಉಬ್ಬುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ನೀರು ಸೇವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇತರ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಪಶು ಆಹಾರ ಸೇವಿಸದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಕಪ್ಪೆ ರೋಗ ಎಂತಲೇ ತಪ್ಪಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಶುಂಠಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕೆಂಪು ಮೆಣಸು, ಬೋಳುಕಾಳು, ಅರಿಶಿಣ

- ತಲಾ ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕೆಂಪು ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ/ಸೂಜಿ ಮೆಣಸು ಕುಟ್ಟಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ ಉಪ್ಪು, ಕೆಂಪು ಮೆಣಸಿನ ಕಾರ ಸೇರಿಸಿ ನಾಲಿಗೆಗೆ ತಿಕ್ಕಬೇಕು.
- ಮೂರು ಚಮಚ ಅಜವಾನ ಪುಡಿಗೆ ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಹುನಾಲ ಮತ್ತು ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಕೂಮನ ಗಡ್ಡೆ ರುಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಕುದಿಸಿ ಆರಿಸಿದ ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಒಣ/ಹಸಿ ಸೂಜಿಮೆಣಸು, ಬೋಳುಕಾಳು, ಅರಿಶಿಣ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಔಡಲ ಚಕ್ಕೆ ಅರೆದು ನಾಲಿಗೆ ತಿಕ್ಕಬೇಕು. ಉಳಿದುದ್ದದನ್ನು ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

8) ದಮ್ಮು

ಜಾನುವಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಉಸಿರಾಟದ ತೊಂದರೆಗೆ ದಮ್ಮು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವ ಜಾನುವಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವರ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಅಜವಾನ, ಶುಂಠಿ, ಅರಿಶಿಣ, ಮೆಂತೆ, ಮೆಣಸು, ಲವಂಗ, ಬೋಳುಕಾಳು

- ಕಡಲೆಕಾಳಿನಷ್ಟು ಗಾತ್ರದ ಇಂಗನ್ನು ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಹದಿನೈದು ದಿನ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಅಜವಾನ, ಆರು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ತಲಾ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಅರಿಶಿಣ, ಮೆಂತೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ನಾರು, ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಗರಗತ್ತಿ ತೊಗಟೆಯ ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ 15 ಭಾಗ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಒಂದು ಭಾಗದಂತೆ 21 ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಪುಡಿ ಮಾಡಿದ ಬಾಲಮೆಣಸು, ಲವಂಗ, ಅರಿಷಿಣ, ಉಪ್ಪು ಮಿಶ್ರ ಮಾಡಿ ತಲಾ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಹೊಂಗೆ, ಹೂವರಸಿ ಚಕ್ಕೆ ಕುಟ್ಟಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಒಂದೂವರೆ ಲೀಟರು ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ನೂರೈವತ್ತು ಮಿಲೀಯಂತೆ 10 ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- 30 ಬೋಳುಕಾಳು, ಎರಡು ಚಮಚ ಓಮ, ನಾಲ್ಕು ಈರುಳ್ಳಿ ಜಜ್ಜಿ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಸೋಮವಾರಿ ಬೇರಿನ ತೊಗಟೆ ತೆಗೆದು ಮೂರು ಲೀಟರಿನ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

9) ನಾಣ ಸಂಕೋಲೆ

ಕಿವಿಯ ಕೆಳಗಿನ ದುಗ್ಧರಸ ಗ್ರಂಥಿ ಊದುತ್ತದೆ. ಗಂಟಲು ಭಾಗದ ಶ್ವಾಸಾಂಗವ್ಯೂಹದ ಸೋಂಕನ್ನು ನಾಣ ಸಂಕೋಲೆ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯರು. ಈ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಸೋಮವಾರಿ ಗಿಡದ ತೊಗಟೆ ಜಜ್ಜಿ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

10) ಗಂಟಲು ನೋವು

ಗಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗಂಟಲು ನೋವು ನಿವಾರಣೆಗೆ ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಜಜ್ಜಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಸೇರು ಸೀಗೇಕಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟಿ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಮುದ್ದೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.

11) ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಸಿಂಬಳ

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ತುಳಸಿ, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ಜೀರಿಗೆ, ಓಮ

- ಐದು ತುಳಸಿ ಕುಡಿ, ಎಂಟು ಸಣ್ಣ ಮೆಣಸು (ಸೂಜಿ ಮೆಣಸು), ಎರಡು ಚಮಚ ಒಣ ಶುಂಠಿ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು, ಬೇಸಾಳ ಸೊಪ್ಪು ಕುಟ್ಟಿ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಓಮ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಂಚ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

5.4 ನೋವು ಪರಿಹಾರಗಳು

ರಾಸುಗಳಿಗೆ ತಗಲುವ ನೋವು ಮತ್ತು ಬಾವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಔಷಧದಿಂದ ಗುಣಪಡಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದು ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಂಥ ಔಷಧಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಬಳಕೆ ಇಲ್ಲಿದೆ.

1) ಚಂಡು ರೋಗ

ಗಂಟಲು, ಎದೆ ಮತ್ತು ಹೊಕ್ಕಳು ಊದಿಕೊಳ್ಳುವ ರೋಗ ಲಕ್ಷಣವೇ ಚಂಡು ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ ಎಂಬುದು ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಶುಂಠಿ, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸಾಸಿವೆ, ಜೀರಿಗೆ

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಒಣ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಕಾಳುಮೆಣಸು ಕುದಿಸಿ ಕಷಾಯ ತಯಾರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಸೂಜಿ ಮೆಣಸು ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕುಂಟನೇರಿಲ ತೊಗಟೆ, ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸಾಸಿವೆ ಮತ್ತು ಜೀರಿಗೆ ಹಾಗೂ ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ನುಗ್ಗೆ ತೊಗಟೆ, ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ, ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

2) ನೀರು ತುಂಬಿದಂತಹ ಬಾವು

ದೇಹದ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿದಂತಹ ಬಾವು ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಈ ಬಾವನ್ನು ಸಾಸಿವೆ, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಅರಿಶಿಣ, ಶುಂಠಿ ಬಳಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಔಷಧಗಳಿಂದ ಗುಣಪಡಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಅರ್ಧ ಸೇರು ತೊಗರಿ ಕಾಳು, ಹದಿನೈದು ಚಮಚ ಸಾಸುವೆ

ಪುಡಿ, ಆರು ಚಮಚ ಸೀಗೇಕಾಯಿ ಪುಡಿ, ಆರು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸಿನ ಪುಡಿ, ಆರು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ, ಆರು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಪುಡಿ, ಹದಿನೈದು ಚಮಚ ಸೆಜ್ಜೆ ಹಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬೇಯಿಸಿ ಒಂದು ಲೀಟರಿನಷ್ಟು ಮಾಡಿ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

3) ಮಂಡಿ ನೋವು

ಹಿಂಗಾಲುಗಳ ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ಕಾಲು ಗಂಟುಗಳು ಊದಿರುತ್ತವೆ. ಒತ್ತಿದರೆ ನೋವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಸಲೀಸಾಗಿ ಮಲಗಿ ಎದ್ದೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಮಂಡಿನೋವಿನ ಲಕ್ಷಣ. ಈ ಮಂಡಿ ನೋವು ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ಓಮ ಬಳಸಿ ಔಷಧ ತಯಾರಿಸಬಹುದು.

- ಹತ್ತು ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಕರಿ ಹುತ್ತದ ಮಣ್ಣು, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಚಳ್ಳೆ ಎಲೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಲೋಟ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ನೋವಿರುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು 'ಬೆಚ್ಚಾಲು ಬಳಿಯುವುದು' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಬೋಳುಕಾಳು ಪುಡಿಗೆ ಒಂದು ಕತ್ತಾಳೆ ಎಲೆಯನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಡಿಸಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಸೇರಿಸಿ ನೋವಿರುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಓಮದ ಪುಡಿಗೆ ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಶಿವನೆ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಸೇರಿಸಿ ಜಜ್ಜಿ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಬೆಲ್ಲ ಹಾಗೂ ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕರಿಹುತ್ತಿನ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಚಳ್ಳೆ ಎಲೆ ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ಊದಿಕೊಂಡ ಮಂಡಿಯ ಮೇಲೆ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಒಂದು ವಾರದ ಕಾಲ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.

4) ಕಾಲು ಬಾಗದೇ ರೋಮ ನಿಮಿರುವುದು

ಈ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೆ ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬಿಳಿ ಮುರುಗಲ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬಿಳಿಸುಳಿ ಗಡ್ಡೆ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

5) ಹೆಗಲು ಬಾವು

ನೊಗದ ಭಾರ ಹೊರುವ ಎತ್ತುಗಳ ಹೆಗಲು ಊದಿಕೊಂಡು ತೀವ್ರ ನೋವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಗಾಯ ಉಂಟಾಗಿ ರಕ್ತ ಮಿಶ್ರಿತ ಕೀವು ಹೊರಬರಬಹುದು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ದುರ್ಮಾಂಸ ಬೆಳೆದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಬಹುದು.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಅರಿಶಿಣ, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ತುಲಸಿ, ಸಾಸಿವೆ

- ಒಂದು ಚಮಚ ಅರಿಷಿಣ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಿಡಿ ತೊಂಡೆ ಎಲೆಯನ್ನು ಅರೆದು ಗಾಯಕ್ಕೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಸೂಜಿ ಮೆಣಸನ್ನು ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಹೆಗಲ ಹುಣ್ಣಿಗೆ ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಿಡಿ ತೊಂಡೆ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಸವರಬಹುದು.
- ಅರಿಶಿಣ ಮೊಸರು ಕಲಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಪೇಸ್ಟ್ ಹಚ್ಚಬಹುದು.
- ಸಾಸಿವೆಯನ್ನು ಬೆಚ್ಚನೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ, ಒಂದು ಸೇರು ತಪಸಿ ಚಕ್ಕೆ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಲೇಪಿಸಿದರೆ ಬಾವು, ನೋವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ, ಒಂದು ಹಿಡಿಯಷ್ಟು ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

6) ಜೇನಬಾವು / ತೊಟ್ಟಿಲ ಬಾವು

ರಾಸುಗಳ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಅಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೃದುವಾದ ನೀರು ತುಂಬಿ ಕೊಂಡಂತಹ ಬಾವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೆಚ್ಚಲಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮುಂಗಾಲುಗಳ ನಡುವಿನವರೆಗೂ ಕಾಣಿಸಬಹುದು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಾಲು ಹಿಂಡುವ ರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಕರು ಹಾಕಿ ಒಂದುವಾರದವರೆಗೆ ಈ ಬಾವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನಿಂತಾನೇ ಗುಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದ ಬಾವು ಕಂಡರೆ ಈ ನಾಟಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ: ಅಜವಾನ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕಾಳುಮೆಣಸು

- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಅಜವಾನ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅಂಟಾಳ ಮರದ ಬೇರು ಮತ್ತು ಜುಮ್ಮಿನ ಮರದ ಬೇರುಗಳನ್ನು ತೇಯ್ದು ಒಂದು ವಾಟೆ ಮರದ ಕಾಯಿ ಸೇರಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಐದು ದಿನ ಬಾವುಬಂದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಬೇಕು.
- ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ನಾಚಿಗೆ ಸೊಪ್ಪು, ಕುಂಟಗ್ಯಾನ ಬಳ್ಳಿಯ ಸೊಪ್ಪು, ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು ಕೂಡಿಸಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರು ಹಾಕಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಬತ್ತಿಸಿ ಎರಡು ಚಮಚ ಪಚ್ಚ ಕರ್ಪೂರ ಸೇರಿಸಿ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

7) ಜಜ್ಜಿದ/ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದು ನೋವು

ರಾಸುಗಳು ಪೆಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೋವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಅಜವಾನ ಬಳಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಔಷಧಗಳು ನೋವಿಗೆ ಉಪಶಮನ ನೀಡುತ್ತವೆ.

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕುಂಟಗ್ಯಾನ ಬಳ್ಳಿ (ಫಲಘಂಟಕಾ) ಅಥವಾ ಶತಾವರಿ ಗಡ್ಡೆಗೆ ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಶೇಂಗಾ ಎಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ 21 ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಅಜವಾನ ಅರೆದು ಒಂದು ಈರುಳ್ಳಿ ಕುಟ್ಟಿ ಸೇರಿಸಿ ಸಾಸಿವೆ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ಬಿಸಿ ಇರುವಾಗಲೇ ವೀಳ್ಯದೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಅದನ್ನು ನೋವಿರುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿ ಅರಿವೆಯಿಂದ ಪಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಬೇಕು.

8) ಯಾವುದೇ ಬಾವು

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಲವಂಗ, ಸಾಸಿವೆ, ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸು, ಲವಂಗ, ಕಾಳುಮೆಣಸು

- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ನೆಲ ಒರಲೆ ಹುತ್ತ, ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಗುಳಮಾವಿನ ತೊಗಟೆಗಳನ್ನು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- 15 ಬೋಳುಕಾಳು, ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಎರಡು ಹಿಡಿ ಆಡುಮುಟ್ಟದ ಬಳ್ಳಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹಾಲವಾಣದ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಆ ರಸವನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಅರ್ಧ ಲೀಟರಿನಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು. ಉಳಿದ ಚರಟವನ್ನು ಬಾವಿನ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಲವಂಗ, ಬೋಳುಕಾಳು, 100 ಗ್ರಾಂ ಬೆಲ್ಲ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಉಮ್ಮತ್ತಿನ ಸೊಪ್ಪು, ತುಂಬೆಸೊಪ್ಪು, ಕಪ್ಪು ಗಣಿಕೆ ಸೊಪ್ಪು, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಒಣಕೊಬ್ಬರಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಿಂಬೆರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕಾಲು ಲೀಟರಿನಂತೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ ಪುಡಿ, ಆರು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಪುಡಿ, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಸಜ್ಜೆ ಹಿಟ್ಟು, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಸೀಗೆಕಾಯಿ ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಹತ್ತು ಚಮಚ ತೊಗರಿ ಕಾಳಿನ ಜೊತೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಮೆಣಸು, ಲವಂಗ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಉಮ್ಮತ್ತಿನ ಸೊಪ್ಪು, ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು, ಕಪ್ಪುಗಣಿಗೆ ಸೊಪ್ಪು ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ರಸ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಚರಟವನ್ನು ಬಾವಿನ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಸಾಸಿವೆಯನ್ನು ನೀರಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಲೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, 15 ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಎರಡು ಹಿಡಿ ಆಡು ಮುಟ್ಟದ ಬಳ್ಳಿ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹಾಲವಾಣ ಚಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ

ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಇದರ ಚರಟವನ್ನು ಬಾವಿನ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

9) ಮೊಲೆ ಬಾವು

ರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮೊಲೆಗಳು ಊದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಬಹಳ ನೋವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತವೆ. ನೋವಿನಿಂದ ಹಾಲಿನ ಧಾರೆ ಸಣ್ಣಗಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಾಲು ಕೆಟ್ಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಮೊದಲ ಕರುವಿನ ಆಗಷ್ಟೇ ಕರು ಹಾಕಿದ ಎಮ್ಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಇದಕ್ಕೆ ವೈರಸ್ ಕ್ರಿಮಿ ಕಾರಣ.

ಮೊಲೆ ಬಾವು ನಿವಾರಣೆಗೆ ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಚಂದನ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಊದಿಕೊಂಡ ಮೊಲೆಗೆ ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ಲೇಪಿಸಿದರೆ ಬಾವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

10) ಕಾಲು ಗಂಟು ಬಾವು

ರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲು ಗಂಟು ಬಾವು ನಿವಾರಣೆಗೆ ಜೀರಿಗೆಯ ಔಷಧ ಬಳಸಬಹುದು. ಒಂದು ಹಿಡಿ ಜೀರಿಗೆ ಅರೆದು ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಎರಡು ಕೋಳಿ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಬಿಳಿ ದ್ರವ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಕಾಸರಕ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು. ಅದರ ಚರಟವನ್ನು ಬಾವಿನ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

11) ಪೆಟ್ಟಾಗಿ ಊದಿಕೊಂಡು ಗಾಯ

ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹುಣಸೆ ಸೊಪ್ಪು, ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು, ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಚಂದನ ಸೇರಿಸಿ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

ಅಜವಾನದ ಎಣ್ಣೆ ಮಾಡಿ ಹಚ್ಚಿ ಊದಿಕೊಂಡ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿ ತಿಕ್ಕಬೇಕು.

12) ಊತ, ನೋವು

ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಜಜ್ಜಿ ನೋವಿರುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

13) ವಾತ ಕಸ ರೋಗ

ನಾಟಿ ವೈದ್ಯದ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ವಾತ ಕಸವಾದರೆ ಮೈ ಅಥವಾ ಕಾಲು ನೋವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲು ಮಡಿಸಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಹಾರಸೇವನೆ ಸರಿಯಾಗಿಯೇ

ಇರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಬೋಳುಕಾಳು, ಅರಿಶಿಣ, ಜಾಯಿಕಾಯಿ ಬಳಸಿದ ಔಷಧಗಳಿಂದ ಕಸ ರೋಗ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ತರಬಹುದು.

- ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ತಿನ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ಕಸ ರೋಗ ನಿಯಂತ್ರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕೋಲ ಮದ್ದು (ಹುಳಿಮಜ್ಜಿಗೆ ಕೋಲು) ತೊಗಟೆ ಅಥವಾ ಶತಾವರಿ ಗಡ್ಡೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಬೋಳುಕಾಳು ಮತ್ತು ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಮೊದಲ ಸಲದ ಗಿಣ್ಣದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಾರದ ದಿನಗಳು (ನಿರಂತರವಾಗಿ ಗುರುವಾರ, ರವಿವಾರ, ಗುರುವಾರ) ಕೊಡಬೇಕು. ಎರಡನೇ ಸಲ ಕೊಡುವಾಗ ಗಿಣ್ಣದ ಹಾಲಿನ ಬದಲು ನೀರು ಸೇರಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಜಾಯಿಕಾಯಿ, 25 ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಎರಡು ಮುಷ್ಠಿ ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ತೈಲ ಮಾಡಿ ನೋವಿರುವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಇಡೀ ಮೈಗೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು.

14) ಉಳುಕು

ಕಾಲಿನ ಮೂಳೆನಾರಿಗೆ (ಲಿಗಮೆಂಟ್) ಪೆಟ್ಟಾದರೆ ಜಾನುವಾರು ಕುಂಟುತ್ತದೆ. ನೋವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಉಳುಕಿನ ಲಕ್ಷಣ. ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕಾಳು ಮೆಣಸು ಬಳಸಿದ ಔಷಧಗಳಿಂದ ಉಳುಕು ತೆಗೆಸಬಹುದು.

- ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕುಂಟಗ್ಯಾನ ಬಳ್ಳಿ (ಫಲ ಕಂಟಕಾ-ಇದು ಹಲಗೆ ಬಳ್ಳಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯ)ಯ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಉಳುಕಿದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸು ಪುಡಿ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಿಯ ತೌಡು ಸೇರಿಸಿ ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ಹಚ್ಚಬೇಕು.

15) ಸಂಧಿವಾತ

ಸಂಧಿವಾತ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸಾಸಿವೆ, ಶುಂಠಿ, ಲವಂಗದ ಔಷಧಗಳು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಮೂರು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಸಂಧಿವಾತ ನಿವಾರಿಸಬಹುದು.

- ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಏಳು ದಿನ ಒಂದೊಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಸಾಸಿವೆಗಳನ್ನು ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕೊಂಚ ಬಿಸಿ ಸಾಸಿವೆ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ನೋವಿರುವ ಸಂದುಗಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ಶುಂಠಿಯನ್ನು ಜಜ್ಜಿ ಮಾಡಿದ ಗಂಜಿಗೆ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

- 25 ಲವಂಗ, ಎರಡು ಚಮಚ ಕರ್ಪೂರ ಸೇರಿಸಿ ಸಾಸಿವೆ ಎಣ್ಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನೋವಿರುವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಿ ಮೃದುವಾಗಿ ತಿಕ್ಕಬೇಕು.

5.5 ಕಿವಿಯ ಪರಿಹಾರಗಳು

1) ಕಿವಿ ಸೋರಿಕೆ, ಹುಳ ಆಗುವುದು

ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಮ್ಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಕಿವಿಗಳಿಂದ ದುರ್ವಾಸನೆಯುಕ್ತ ರಕ್ತಮಿಶ್ರಿತ ಕೀವು ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಿವಿಯ ಬುಡ ಊದಿರಬಹುದಾದ ಸೂಚನೆ. ಈ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಪದೇ ಪದೇ ಕಿವಿ ಕೊಡವುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಲಿನಿಂದ ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ನೋವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತವೆ. ನೊಣ ಕೂತು ಹುಳುಗಳು ಕೂಡ ಆಗಬಹುದು.

- ಕಿವಿ ಸೋರಿಕೆ, ಹುಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಇಂಗು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕರಿತುಳಸಿ, ಮೆಂತೆ ಬಳಸಿ ಔಷಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಬಳಕೆ ವಿಧಾನ ಹೀಗಿದೆ.
- ಕಿವಿಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಸ್ವಚ್ಛ ಹತ್ತಿಯಿಂದ ಒರೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಇಂಗು, ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಕರ್ಪೂರ ಸೇರಿಸಿ ಕಾಯಿಸಿ ಆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಕಿವಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಹನಿ ಬಿಡಬೇಕು.
- ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕರಿತುಳಸಿ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಒಂದು ಚಮಚ ಮೆಂತೆಯನ್ನು ಈ ರಸದಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ ನಂತರ ಮೆಂತೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ರಸವನ್ನು ಬೆಚ್ಚಗೆ ಮಾಡಿ ಕಿವಿಗೆ ಹಾಕಬೇಕು.
- ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕಿವಿಗೆ ಹಾಕಬಹುದು.

2) ಕಿವಿ ಶೂಲೆ/ಕೀವು

ಕಿವಿಶೂಲೆ ಅಥವಾ ಕೀವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಒಂದು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸನ್ನು ಒಂದು ಲೋಟ ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ಕೊಂಚ ಬಿಸಿಯಿರುವಾಗಲೇ ಹತ್ತು ಹನಿ ಕಿವಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ.

3) ಕಿವಿ ನೋವು, ಗಾಯ

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ: ತುಳಸಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ

- ಇಂಗಿನ ಎಣ್ಣೆ ಕಿವಿಗೆ ಹಾಕಬಹುದು.
- ತುಳಸಿ ರಸ ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ಕಿವಿಗೆ ಹಾಕಬಹುದು.

- ಐದು ತೊಳೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಬಿಕ್ಕೆ ಅಂಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಲೋಟ ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುದಿಸಿ ತಂಪಾದ ಮೇಲೆ ಐದು ಬಿಲ್ಲೆ ಕರ್ಪೂರ ಹಾಕಿ ಕಲಸಬೇಕು. ಕಿವಿಯನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಕಿವಿಗೆ ಹಾಕಬಹುದು.

5.6 ಎಲುಬು ನರಮಂಡಲದ ಪರಿಹಾರಗಳು

ಪಶುಗಳಿಗೆ ಮೂಳೆ ಮುರಿತ, ಸೊಂಟದ ಕೀಲು ತಪ್ಪುವುದು ಇಂಥ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಎದುರಾದರೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ತುಂಬಾ ಕಷ್ಟ. ಕೆಲವು ಜನಪದ ಚಿಕಿತ್ಸಕರಲ್ಲಿ ಇವಕ್ಕೂ ಪರಿಹಾರವಿದೆ.

1) ಹಿಂದಿನ ಕಾಲು ಉಂಡೆ ಕಳಚುವುದು

ಪಶುವಿನ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲು ಮತ್ತು ಸೊಂಟದ ಮೂಳೆ ಸೇರುವ ಸಂದು ತನ್ನ ಸ್ಥಾನ ಬಿಟ್ಟು ಜಾರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಕಾಲುಗಳ ಸಂದುಗಳೂ ಜಾರಬಹುದು. ಇದು ಅಪಾಯಕರ ಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿದ್ದು ರಾಸಿಗೆ ಮೇಲೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡೂ ಕಾಲಿನ ಸಂದು ತಪ್ಪಿದರಂತೂ ಪಶು ಕಪ್ಪೆಯಂತೆ ಮಲಗುತ್ತದೆ. ಹಲವಾರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ನರಳಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪುವ ಸನ್ನಿವೇಶ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ಪಶುಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಜಾರಿದ ಮೂಳೆಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತರುವ ವಿಧಾನಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ನಾಟಿವೈದ್ಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಂದ ಕಾಲನ್ನು ಎಳೆದು ಕೂಡಿಸುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಳೆ ಒಮ್ಮೆ ಸ್ವಸ್ಥಾನ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನಿಸಿದರೂ ಪುನಃ ಜಾರಿಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭವೇ ಹೆಚ್ಚು.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಲವಂಗ, ಜಾಯಿಕಾಯಿ, ಇಂಗು

ಜಾರಿದ ಎಲುಬುಸಂದಿಯನ್ನು ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಹುಣಸೆ ಬೀಜದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಇಂಗನ್ನು ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ ಮುಂಜಾನೆ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

ಉಂಡೆಯನ್ನು ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ತಲಾ 10 ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಲವಂಗ ಮತ್ತು ಮೂರನೇ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಜಾಕಾಯಿ, ತಲಾ ಒಂದು ಮುಷ್ಠಿ ಗುಳಮಾವಿನ ತೊಗಟೆ, ಮಾಲೆಬಂದ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇಡಿಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಸಂದು ಕೂಡಿದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

2) ಹಕ್ಕಿ ದಾಟು / ಅರ್ಧಾಂಗವಾಯು

ಜಾನುವಾರು ಮಲಗಿದ್ದಲ್ಲಿಂದ ಏಳುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲುಬು ಸಂದುಗಳು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಾಲುಗಳ ಶಕ್ತಿ ಕುಂದಿ ಮೈ ಕಾಲು ನಡುಗುತ್ತ ಬಿದ್ದು ಒದ್ದಾಡುತ್ತವೆ. ಎದ್ದೇಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಹಿಂಭಾಗ ಮೇಲೇಳಲಾರದು. ಇದು ಅರ್ಧಾಂಗವಾಯು/ಹಕ್ಕಿದಾಟು ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ.

ಈ ರೋಗದ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಎರಡು ಮೆಣಸಿನ ಕಾಳು, ಐದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಕಾರೆಗಿಡದ ಸೊಪ್ಪು, ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹೊನಾಲ ಚಿಗುರುಗಳನ್ನು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಒಂದು ನಿಂಬೆ ರಸ ಅಥವಾ ಹುಳಿ ಕಂಚಿಕಾಯಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

3) ಮುಳ ಬಿಡುವುದು/ಮೊಳ ಜಾರುವುದು

ಮುಂದಿನ ಒಂದು ಕಾಲು ಮಾತ್ರ ನಿಃಸತ್ವಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲಿನ ನರದ (ರೇಡಿಯಲ್ ನರ್ವ್) ಕ್ಷಮತೆ ಕುಂದುತ್ತದೆ. ಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಾರ ಹಾಕಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪೀಡಿತ ಕಾಲನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತಿ ಇಡುತ್ತವೆ. ನಡೆಯುವಾಗ ಕುಂಟುತ್ತವೆ. ಆ ಕಾಲು ಹೆಚ್ಚು ಬಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಮೊಳಜಾರುವುದು ಅಥವಾ ಮುಳ ಬಿಡುವುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ: ಅರಿಸಿನ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ದಾಳಿಂಬೆ, ಜೀರಿಗೆ

- ಎರಡು ಚಮಚ ಒಣಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಐದು ಚಮಚ ಸವಿ ತೊಂಡೆ ಸೊಪ್ಪು ಕಲಸಿ ಅರೆದು ಎರಡೂ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಬೇಕು. ನಂತರ ಪಶುವಿನ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಎತ್ತಿ ಎರಡು ತಾಸು ಕಟ್ಟಿಡಬೇಕು.
- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಈರುಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ಗುದದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಹುರಿ ಮಾಡಿದ ಕಂಬಳಿಯಿಂದ ಏಳು ಸಾರಿ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆಯುವ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ದಾಖಲಿಸಲಾಗಿದೆ.
- ಒಂಭತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬೈನೆ ಮರದ ಒಣ ತೊಗಟೆಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಒಂಭತ್ತು ಜೋಳದ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹುಳಿಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.
- 12 ಕಾಳುಮೆಣಸಿನ ಪುಡಿಯನ್ನು ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಹಸಿ ಕೌಲು ಮರದ ತೊಗಟೆ ಜಜ್ಜಿ ತೆಗೆದ ರಸದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಮುಳ ಜಾರಿದ ವಿರುದ್ಧದ ಮೂಗಿಗೆ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹಾಕಬೇಕು.

- ಎರಡು ಚಮಚ ದಾಳಿಂಬೆಯ ಒಣ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಲೋಟ ಕಡೆದ ಮಜ್ಜಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

4) ಹೆಳವು ರೋಗ

ಹಿಂಗಾಲುಗಳು ಅಶಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಬಾಲ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆನ್ನು ಹುರಿಯ ಮೇಲೆ ಚುಚ್ಚಿದರೆ ನೋವು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಮಲಗಿದ ಪಶು ಮೇಲೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಹೆಳವು ರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ: ಶುಂಠಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಅಜವಾನ, ಅರಿಶಿಣ

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಬೋಳುಕಾಳು, ಐದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಬಿಲ್ಕಂಬಿ, ಬಲಗಣೆ ಹಾಗೂ ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ ಎಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲದಂತೆ ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಅಜವಾನ ಮತ್ತು ಅರಿಶಿಣ, ಎರಡು ಚಮಚ ಒಣ ಶುಂಠಿ, ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬಿಳಿ ಹಾಲವಾಣ ಮತ್ತು ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ, ಒಂದು ಬಿಳಿ ಗುಲಗಂಜಿ, ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಒಣ ಜುಮ್ಮಿನ ಕಾಯಿ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಚಿರಾತ ಕಡ್ಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಜಜ್ಜಿ ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಾಲು ಅಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಕಾಲು ಲೀಟರು ತೆಳ್ಳನೆಯ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಕುದಿಸಿ ಚರಟವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಮೂರು ಬೋಳುಕಾಳು ಮತ್ತು ಲವಂಗ, ಎರಡು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಮದ್ದಾಲೆ ತೊಗಟೆ ಎಲ್ಲ ಜಜ್ಜಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು. ಈ ಹೆಳವು ರೋಗ ವಾಸಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಪುಷ್ಟಿ ಮದ್ದು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

5) ಮೂರ್ಛೆ ರೋಗ

ಜಾನುವಾರುಗಳು ಮೂರ್ಛೆ ಹೋಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೂ ತಲೆಗೆ ಯಾವುದೇ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದಂತಹ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಶು ಮೂರ್ಛೆ ಹೋಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ರೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಾಸುಗಳು ಮೂರ್ಛೆ ಹೋದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

- ಮೂರ್ಛೆ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಈರುಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಜಜ್ಜಿ ರಸವನ್ನು ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹಿಂಡಬೇಕು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಒಂದೆಲಗ ಮತ್ತು ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಅರೆದು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಉಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ತುಳಸಿ ರಸ ಮತ್ತು ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ 10 ಹನಿ ಮೂಗಿಗೆ ಹಾಕಬೇಕು.

6) ಅರ್ಧಾಂಗವಾತ/ಹೆಳವು

ಹಿಂಗಾಲುಗಳು ಅಶಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಬಾಲ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆನ್ನು ಹುರಿಯ ಮೇಲೆ ಚುಚ್ಚಿದರೆ ನೋವು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಮಲಗಿದ ಪಶು ಮೇಲೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಅರ್ಧಾಂಗವಾತದ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ: ಶುಂಠಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಬೋಳುಕಾಳು, ಅರಿಶಿಣ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಜೀರಿಗೆ, ಸಾಸಿವೆ, ಮುರುಗಲು

- ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು, ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಮನುಷ್ಯರ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಲೋಟದಷ್ಟು ಹುಯ್ಯಬೇಕು.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಾಸಿವೆ, ಒಂದು ಕಿಲೋ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ ಸಮೂಲ, ಎಲ್ಲ ಅಕ್ಕಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಉಳಿದ ಚರಟಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಮುರುಗಲು ಸೊಪ್ಪು ಅಥವಾ ಮುರುಗಲು ಹಣ್ಣಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಒಂದು ವಾರ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಭೂತ ನೇರಳೆ ತೊಗಟೆ ಮುಕ್ಕಾಲು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಬೇಕು. ದನಕ್ಕೆ ಕಾಲು ಲೀಟರು ಈ ಮದ್ದನ್ನು ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಉಳಿದ ಚರಟವನ್ನು ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಬೋಳುಕಾಳು, ಐದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ, ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಬಿಲ್ಕಂಬಿ, ಬಲಗಣೆ, ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ ಎಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲ ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಇದು ಕುರಿಗಳಿಗೂ ಉತ್ತಮ.

7). ಎಲುಬು ಮುರಿತ

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ: ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಲವಂಗ, ಜಾಯಿಕಾಯಿ, ಕಾಳುಮೆಣಸು ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಗಂಧ ಮೆಣಸು, ಲವಂಗ, ಒಂದು ಜಾಯಿಕಾಯಿ, ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಗುಳಮಾವಿನ ತೊಗಟೆ, ಮಾಲೆಬಂದಿ ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ತುಪ್ಪ, ಬೆಲ್ಲ, ಕೋಳಿ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಬಿಳಿ ಲೋಳೆ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿ ತುರಿ ಸೇರಿಸಿ ರುಬ್ಬಿಕೊಂಡು ರಸವನ್ನು ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಉಳಿದ ಚರಟವನ್ನು ಮುರಿದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಮುಂಡಿಗೆ ತೊಗಟೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಬೇಕು.

ಒಂದು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸಿನ ಪುಡಿ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆಯಬೇಕು. ಮುರಿದ ಮೂಳೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಈ ಔಷಧ ದಪ್ಪಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿದಿರು ಪಟ್ಟಿ ಇಟ್ಟು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಬೇಕು.

8) ವಾತ/ಗಾಳಿ

ಪಶುವಿಗೆ ಹಿಂಗಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಕೊಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಳಲಾಗದು. ಇದು ವಾತದ ಸೂಚನೆಗಳು. ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕಾಳುಮೆಣಸು ಪುಡಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬಿಳಿ ಲಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಕರಿ ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಹಾಗೂ ಒಂದು ಹಂದಿಗಡ್ಡೆ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಿದರೆ, ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ವಾತ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

10) ಎಲುಬು ಮುರಿತ: ಗಾಯ, ಮುಳ ಬಿಡುವುದು

- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ ಪುಡಿಗೆ ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಕಾಡುಕಪ್ಪಿ/ನೀರಂಜನಿ/ಸುಲ್ಲೆ/ಮಡ್ಯಾಳ/ಮದ್ದಳೆ ಮರದ ಎಲೆ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಮುರಿದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಲೇಪಿಸಿ ಕಟ್ಟು ಹಾಕಬೇಕು.
- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಮದ್ದಾಲೆ ಎಲೆ, ಬೆಳ್ತಿಗೆ ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ರಾಗಿ ಹಿಟ್ಟು, ಎರಡು ಮೊಟ್ಟೆಯ ಬಿಳಿ ಭಾಗ ಸೇರಿಸಿ ಕಾಲು ಲೀಟರು ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ತುಂಡಾದ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಹಚ್ಚಿ ಪಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ.

5.7 ಗಾಯ, ವ್ರಣಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

ರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಗಾಯಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು, ಪಶುವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಔಷಧಗಳು ಇವೆ. ಅವುಗಳ ತಯಾರಿಕಾ ವಿಧಾನ ಇಲ್ಲಿದೆ.

1) ಗಾಯ/ವ್ರಣ

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಬೋಳುಕಾಳಿನ, ಅರಿಶಿಣದ ಮತ್ತು ಕಾಡಜೀರಿಗೆಯ ಪುಡಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬಿಳಿ ಹೂಗಳಾಗುವ ತಗ್ಗಿ ಸೊಪ್ಪು ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಯಾವುದೇ ಗಾಯಕ್ಕೂ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಓಮ, ಖಾರದ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಔಡಲ ಸೊಪ್ಪು ಕುಟ್ಟಿ ಶೇಂಗಾ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ತಣಿಸಿ ಹಚ್ಚಬೇಕು.
- ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಳುಮೆಣಸು ಚೂರ್ಣ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರನ್ನು ಹರಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.

- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಇಂಗು, ಮೈಲುತುತ್ತ, ಕರ್ಪೂರ, ಮುದಾರ ಸಿಂಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಮುಲಾಮು ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಬಾರಿ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಅರಿಶಿಣದೊಂದಿಗೆ ಸಬ್ಬಸಿಗೆ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಅರೆದು ಹುಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಿದರೆ ಕೀವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹುಣ್ಣು ಬೇಗ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ.
- ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಪುಡಿ ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ತುಳಸಿ ರಸ, ನಿಂಬೆರಸ ಮತ್ತು ಇಳ್ಳಿ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಇದ್ದಿಲು ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.

2) ಸುಟ್ಟ ಗಾಯ

- ಮುರುಗಲು ತುಪ್ಪ ಹಚ್ಚಬೇಕು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಅರಿಶಿನ ಮತ್ತು ಕಾಜೀರಿಗೆ ಅರೆದು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅಶ್ವತ್ಥ ತೊಗಟೆ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿ ಹಾಲು ಅಥವಾ ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂಭತ್ತು ಬೋಳುಕಾಳು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ, ಅರ್ಧ ಮುಷ್ಟಿ ಮದ್ದರಸ ತೊಗಟೆಗಳನ್ನು ಮಜ್ಜಿಗೆ ಅಥವಾ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಸೋಸಿಕೊಂಡು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಕುಡಿಸಬಹುದು.

3) ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಯ/ಹುಣ್ಣು

ನಿವಾರಣೆಗೆ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿಯನ್ನು ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಹುಣ್ಣು ಅಥವಾ ಗಾಯವಾದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

4) ಸುಟ್ಟ ಗಾಯ ನಿವಾರಣೆಗೆ

ದಾಳಿಂಬೆ ಸೊಪ್ಪು ಅರೆದು ಸುಟ್ಟದ ಜಾಗದ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು.

5) ಹುಲಿ ಕಚ್ಚಿದ ಗಾಯ

ನಾಲ್ಕು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ, 10 ಕಾಳುಮೆಣಸು, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಮದ್ದಾಲೆ, ಹಾಲವಾಣ ತೊಗಟೆ, ಈಶ್ವರಿ ಬೇರು, ಹೇತಾರಿ ಸೊಪ್ಪು ಎಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ ಗಾಯದೊಳಕ್ಕೆ ತುಂಬಿ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ಇದೇ ಔಷಧವನ್ನು ನಿಂಬೇಕಾಯಿ ಗಾತ್ರದಷ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮೊದಲನೇ ದಿನ ಮೂರು ಸಲ, ಎರಡನೇ ದಿನ ಎರಡು ಸಲ, ಮೂರನೇ ದಿನ ಒಂದು ಸಲ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

5) ಹುಲಿ ಕಚ್ಚಿದರೆ/ಯಾವುದೇ ಗಾಯ/ಹುಣ್ಣು

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ, ಕಾಡಜೀರಿಗೆ, 10 ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕಾಸರಕ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಸುಟ್ಟು ಆ ಕರಿಯನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುದಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ, ಕರಿಎಳ್ಳು, ಬೇವಿನ ಎಲೆಯನ್ನು ಹರಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹುರಿಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಚಮಚ ಕರ್ಪೂರ ಅರೆದು ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು.

6) ಮೊಲೆಯ ಬಿರುಕು

ಒಂದು ಹಿಡಿ ತುಳಸಿ ಎಲೆಯ ರಸಕ್ಕೆ 100 ಗ್ರಾಮ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಐದು ದಿನ ಊದಿಕೊಂಡ ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

7) ಹುಳು ಬಿದ್ದ ಗಾಯ

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ತುಳಸಿರಸ ಮತ್ತು ಚೆಂಡು ಹೂವಿನ ರಸಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಸುಣ್ಣ ಕಲಸಿ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಒತ್ತಬಹುದು.
- ಗಾಯವನ್ನು ತೊಳೆದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ತಾರಿಮರದ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಜಜ್ಜಿ ಹಚ್ಚಬಹುದು.
- ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕರ್ಪೂರ ಸೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆ ಮಾಡಿ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಮತ್ತು ಕಾಡಜೀರಿಗೆ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಚೆಂಡು ಹೂ ಸೊಪ್ಪು, ತಲಾ ಕಾಲು ಚಮಚ ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆ ಅರೆದು ಗಾಯಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು.
- ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚಬಹುದು.

5.8 ಕೆಚ್ಚಲು ಬಾವುಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು.

ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಚ್ಚಲುಬಾವು ತೀವ್ರವಾಗಿದ್ದರೆ, ಕೆಚ್ಚಲು ಬಿಸಿಯಾಗಿ ಊದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹಾಲು ಕೆಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಹಿಂಡುವಾಗ ರಾಸು ನೋವು ಅನುಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಜ್ವರವೂ ಬರಬಹುದು. ಸಾವು ಸಂಭವಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ ಇದೆ. ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ನಷ್ಟ ತರುವ ಈ ರೋಗವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛತೆ ಮತ್ತು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗಾಳಿ ಬೆಳಕು ಇರಬೇಕು. ತೀವ್ರತರದ ಕೆಚ್ಚಲು

ಬಾವಿಗೆ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಆಂಟಿಬಯೋಟಿಕ್ ಔಷಧ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯತನಕ ನಾಟಿ ಔಷಧವನ್ನೂ ರೈತರು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಪರಿಣಾಮ ಉತ್ತಮ, ಯಾವುದೇ ಔಷಧಿಯ ಲೇಪನಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಕೆಚ್ಚಲನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ತೊಳೆದು ಒರೆಸಬೇಕು.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ: ಅರಿಶಿಣ, ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಜೀರಿಗೆ

- ಹಸಿ ಅರಿಶಿಣದ ಕೊಂಬನ್ನು ಲಿಂಬೆಯಲ್ಲಿ ತೇಯ್ದು ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ, ಅರ್ಧ ಕಿಲೋ ಲೋಳೆಸರ, ಎರಡು ಹಿಡಿ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ ಸೊಪ್ಪು, ಎರಡು ಕಡಲೆಯಷ್ಟು ಸುಣ್ಣ ಎಲ್ಲ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಗುಣಕಾಣುವ ತನಕ ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ಆರು ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಅಂಗೈ ಗಾತ್ರದ ಬಿಳಿ ಬಸರಿ ಮರದ ಚಕ್ಕೆ, ಅಷ್ಟೇ ಬಿಳಿ ಕೊಂಡಮಾವು ಚಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಅರ್ಧ ಲೀಟರಿನಷ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಚರಟವನ್ನು ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಮೂರು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ಈಶ್ವರಿ ಬಳ್ಳಿ, ಮೂರು ಎಕ್ಕದ ಎಲೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಮರಹಾಲೆ ಸೊಪ್ಪು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಕ್ಕಿಯ ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆರಡು ಸಲ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ, ಎರಡು ಹಿಡಿ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ ಸೊಪ್ಪು, ಮೂರು ಗ್ರಾಂ ಸುಣ್ಣ, ಅರ್ಧ ಕಿಲೋ ಲೋಳೆಸರ ಅರೆದು ಊದಿಕೊಂಡ ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಐದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಎಸಳು, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಅಶ್ವಗಂಧದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಉಳಿದ ಚರಟವನ್ನು ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಗಾತ್ರದ ಗಾತ್ರದ ಸುಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಲೋಳೆಸರ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಐದು ದಿನ ಊದಿಕೊಂಡ ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿಯನ್ನು ಹರಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಲೇಪಿಸಿದರೆ ಊತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕೆಚ್ಚಲ ಸಡಿಲವಾಗುತ್ತದೆ.

5.9 ಕಣ್ಣಿನ ತೊಂದರೆಗಳು ಪರಿಹಾರಗಳು:

1) ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹೂ ಕುಂತರೆ/ಪೊರೆ

ಕಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡೆಗೆ ಗಾಯವಾದರೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೆಂಪಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೆಲ ದಿನಗಳ ನಂತರ ಇದು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು 'ಹೂ ಕುಂಡ್ರುವುದು' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಗಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದಿದ್ದರೆ ದೃಷ್ಟಿದೋಷ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಇಂಥ ಕಣ್ಣಿನ ಹೂವಿಗೆ ಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ ಔಷಧಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಹೀಗಿದೆ;

- ಎರಡು ಕಾಳು ಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಅಗಿದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಉಗಿಯುತ್ತಾರೆ.
- ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ ಮತ್ತು ಕಾಲು ಮುಷ್ಟಿ ತುಂಬೆ ಗಿಡದ ಹೂಗಳನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಅಗಿದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ತಾಗುವಂತೆ ಉಸಿರು ಬಿಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕೆಲ ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪೊರೆ ಬೆಳೆದರೆ ಹಸಿ ಶುಂಠಿಯನ್ನು ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ತೇಯ್ದು ಕಣ್ಣಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನೇ ಕಣ್ಣೊಳಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಕಿದರೆ ಬೇಗ ಗುಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ.
- ನಾಲ್ಕು ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಐದು ಚಮಚ ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಅರೆದು ಒಂದು ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಹನಿಯಂತೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿಡಬೇಕು.
- ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿ ದುರ್ಮಾಂಸ ಬೆಳೆದರೆ ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಕರಿಮೆಣಸಿನ ಕಾಳಿನ ಪುಡಿ, ಕೆಂಪು ಚಂದನದ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಕರೀ ಹೆಂಚಿನ ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ತುಂಬಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ತಿಕ್ಕಬೇಕು. ವಾರಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು.

2) ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾದರೆ

ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಗಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಕೆಲವು ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪು ನಿವಾರಣೆಗೆ ಅರ್ಧ ಕೆ.ಜಿ. ಮೆಂತೆ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು. ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಬೀಜವನ್ನು ರಾತ್ರಿ ನೆನೆ ಹಾಕಿ ಆ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಸುವ ವಿಧಾನವೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

3) ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಗಾಯ/ಉರಿ

ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿಯನ್ನು ಒಂದು ಲೋಟ ಕುದಿಸಿ ತಣಿಸಿದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಕಣ್ಣನ್ನು ತೊಳೆಯಬೇಕು. ನಾಲ್ಕು ಹನಿ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಬಿಡಬಹುದು.

5.10 ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು.

ಪಶುಗಳು ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ವೇಳೆ ಪಶುಗಳು ಅನುಭವಿಸುವ ವಿವಿಧ ಸಂಕಟಗಳಿಗೆ ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಔಷಧಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪರಿಹಾರ ಲಭ್ಯವಾಗಬಹುದು.

1) ಬೇನೆ ನಂತರ ಸರಳವಾಗಿ ಕರು ಹಾಕಲು

- ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಎರಡು ಮುಷ್ಟಿ ಬೇರು ಸಹಿತ ಒಂದೆಲಗ (ಸಮೂಲ) ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಮುಷ್ಠಿ ಹಳೇ ಹುಣಿಸೆಹಣ್ಣನ್ನು ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಕಿವುಚಿ ಐದು ಲಿಂಬೆ ಹಣ್ಣುಗಳ ರಸ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಬೇನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಮುಷ್ಠಿ ಹಳೆ ಹುಣಸೆಹಣ್ಣನ್ನು ಕಾಲು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಿವುಚಿ ಅರ್ಧ ಸೇರು ಬೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಐದು ಲಿಂಬೆ ಹಣ್ಣುಗಳ ರಸ ಸೇರಿಸಿ ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

2) ಗರ್ಭಪಾತ ತಡೆಯಲು

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತಿಂಗಳು ತುಂಬುವುದರೊಳಗೇ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಬೇನೆ ಶುರುವಾಗಿ ಗರ್ಭಪಾತವಾಗುವ ಲಕ್ಷಣ ತೋರಿಸಿತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಗರ್ಭಪಾತ ತಡೆಯಲು ಕಾಡಜೀರಿಗೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸಾಸಿವೆ, ಶುಂಠಿ, ಜೀರಿಗೆ ಬಳಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಔಷಧವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು.

- ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಡಜೀರಿಗೆಯನ್ನು ಎರಡು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಈ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಸಿಹಿಯಾಗುವಷ್ಟು ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಸೇರಿನಷ್ಟು ಎರಡು ಮೂರು ತಾಸಿಗೊಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ಏಳು ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕೌಲು ಮರದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದ ಬಂದಳಿಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.

- ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಶುಂಠಿ ಜೀರಿಗೆ, ಬಡೇಸೊಪ್ಪು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಲಕ್ಕಿ ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದ ಬಂದಳಿಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆಯ ಜೊತೆ ಎರಡು ಹಿಡಿ ಒಂದೆಲಗ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ವಾರ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

3) ನೆನೆ/ಮೈ ಹಾಯುವುದು

ಕರು ಹಾಕುವ ದಿನಗಳು ಹತ್ತಿರ ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅಥವಾ ಕರು ಹಾಕಿ ವಾರದೊಳಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗರ್ಭಕೋಶ ಅಥವಾ ಅದರ ಭಾಗಗಳು ಗರ್ಭದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಹೊರಚಾಚುತ್ತವೆ. ಆದಷ್ಟು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೊರಬಂದ ಗರ್ಭಕೋಶದ ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವುದು ಮೊದಲ ಆದ್ಯತೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ: ಜೀರಿಗೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಬೋಳುಕಾಳು

- ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನು ಆ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ತಲಾ 100 ಗ್ರಾಮ ಬೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಬೋಳುಕಾಳು ಪುಡಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಶಿಂಡ್ಲೆ ಬಳ್ಳಿ ಸೊಪ್ಪು ಎಲ್ಲ ಅರೆದು ತಿನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಸ್ವಲ್ಪ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾಲದ ಗಡ್ಡೆಯಿಂದ ಬೆನ್ನ ಹುರಿಯ ಕಡೆ ತಿಕ್ಕಲೂಬಹುದು.
- ನೆನೆ ಒಳಗೆ ಒತ್ತಿದ ನಂತರ ತಲಾ ಏಳು ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ ಹಾಗೂ ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಗುಳಮಾವಿನ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಕುಟ್ಟಿ ಸೋಸಿಕೊಂಡು ಅರ್ಧ ಹಿಡಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಸೇರಿಸಿ ಒಮ್ಮೆ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ನೆನೆಯನ್ನು ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದ ನಂತರ ತಲಾ ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಬೋಳುಕಾಳು, ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಒಳ ಮುಚ್ಚುಗ ಮತ್ತು ಹೊರಮುಚ್ಚುಗ ಗಿಡ, ಒಂದು ಇಂದ್ರನ ಗಡ್ಡೆ ಎಲ್ಲ ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

3) ಬೆದೆಗೆ ಬರಲು

- ರಾಸುಗಳು ಬೆದೆಗೆ ಬರಲು ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಆಲದ ಚಿಗುರಿನ ಜೊತೆ ಸೇರಿಸಿ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಕಾಡು ಲವಂಗ (ತಮಾಲ ವೃಕ್ಷ)ದ ತೊಗಟೆಗೆ ಒಂದು ಹಿಡಿ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ತುರಿ ಸೇರಿಸಿ ಮೂರು ದಿನ ಬೆಳಗ್ಗೆ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಹತ್ತು ವೆನಿಲ್ಲಾ ಎಲೆಗಳನ್ನು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

5) ಗರ್ಭಕೋಶದ ಸೋಂಕು

ಪಶುವಿನ ಗರ್ಭದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ದುರ್ವಾಸನೆಯುಳ್ಳ ಸ್ರಾವ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ರಾಸು ಬಡಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭ ಧರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

- ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಅರಳಿಮರದ ಅಂಟು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಮುರುಗಲು ಸೊಪ್ಪು, ಉದ್ದು, ಮತ್ತು ಬಸಳೆ ಸೊಪ್ಪು ತಿರುವಿ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

6) ಗರ್ಭಸ್ರಾವವಾದ ನಂತರ

ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ಗರ್ಭ ನಿಲ್ಲಲು ಐದು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ರಸ ಅರ್ಧ ಸೇರು ಹುಳಿ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

7)ಗರ್ಭ ಧರಿಸದಿರುವುದು

- ಎರಡು ಬೊಗಸೆ ಕರಿಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಸಿದ ನಂತರ ಹತ್ತು ದಿನಗಳ ತನಕ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಕರಿಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿಟ್ಟು ದಿನಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಚಮಚದಂತೆ 10 ದಿನಗಳ ತನಕ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

ಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

1) ಭೇದಿ

- ಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ನೀರಿನಂತೆ ಭೇದಿ ನಿವಾರಣೆಗೆ ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಓಮ, ಜೀರಿಗೆ, ಐದು ತುಳಸಿ ಚಿಗುರು, ಐದು ಮಜ್ಜಿಗೆ ಹುಲ್ಲು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ನಾಲ್ಕು ಹೊತ್ತು ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ಶುಂಠಿ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಲೋಟ ಬಿಸಿ ಹರಳೆಣ್ಣೆಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

2) ಮಲಬದ್ಧತೆ

ಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಲಬದ್ಧತೆ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಅರ್ಧ ಸೇರು ಮೆಂತೆಯನ್ನು ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸೇರಿನಂತೆ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

ಒಂದು ಚಮಚ ಸೋಂಪು ಹಾಕಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

3) ಹೊಕ್ಕುಳಿನ ಕೀವು

ಹುಟ್ಟಿದ ಕರುವಿನ ಹೊಕ್ಕಳ ಸ್ವಚ್ಛತೆ ಕಾಪಾಡದಿದ್ದರೆ ಸೋಂಕು ಉಂಟಾಗಿ ಕೀವಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಳ ಕೂಡ ಬೀಳಬಹುದು. ನಂತರ ಈ ಸೋಂಕು ಕಾಲಿನ ಗಂಟುಗಳಿಗೆ ಹರಡಬಹುದು. ಇದು ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕವೂ ಆಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೇ ಕರುವಿನ ಹೊಕ್ಕುಳನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಾಲು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಉದುರಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ಪ್ರತಿ ದಿನವೂ ಹೀಗೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಹೊಕ್ಕುಳಿಗೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ಲೇಪಿಸುವುದರಿಂದ ಕೀವು ತಡೆಗಟ್ಟಬಹುದು.

3) ಕರುವಿನ ಹೊಕ್ಕಳ ಬಳ್ಳಿಗೆ ನಂಜಾಗದಿರಲು

- ಕರು ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೇ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಳಿನ ಮೇಲೆ ಉದುರಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅಜವಾನ ಸುಟ್ಟು ಕರಿ ಮಾಡಿ ಗಂಗಮ್ಮನ ಎಣ್ಣೆ (ಕಂಗುಂಗೆ ಬೀಜದ ಎಣ್ಣೆ) ಕಲಸಿ ಹೊಕ್ಕುಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಎಣ್ಣೆಗೆ ಕರ್ಪೂರ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಹೊಕ್ಕಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

ಕಾಡುವ ಹೊರ ಪರೋಪಜೀವಿಗಳು

ಉಣ್ಣೆ ಕಾಟದಿಂದ ಬಳಲುವ ರಾಸುಗಳಿಗೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಎಣ್ಣೆ ಮಾಡಿ ಮೈಗೆ ಸವರುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು ಯಾವಾಗಲೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ರಾಸಿನ ಮೈಮೇಲೆ ದಪ್ಪಗೆ ಲೇಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕೋಣೆಕೇರಿಯ ಮಂಜು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಾನುವಾರುಗಳ ಮೈ ಮೇಲೆ ಉಣ್ಣೆ

ಹೇನುಗಳು ಅತಿಯಾದರೆ ರಕ್ತಹೀನತೆಯುಂಟಾಗಿ ಆಹಾರಾಂಶಗಳ ಕೊರತೆಯಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಹಲವು ರೋಗಗಳನ್ನೂ ತರುತ್ತವೆ. ತುರಿಕೆಯಿಂದ ರಾಸುಗಳಿಗೆ ಅತೀವ ಕಿರಿಕಿರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ತುರಿಕೆ, ಪರೋಪಜೀವಿಗಳ ಉಪಟಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಔಷಧಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ.

1) ನೊಣ/ ನುಸಿ/ ಹೇನು ಉಪಟಳ

- ಒಂದು ಚಮಚ ಮೆಣಸಿನ ಹಿಟ್ಟು, ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಸುಣ್ಣ, ಒಂದು ಲೋಳೆಸರ ಎಲೆ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪು, ಒಂದು ಸೇರು ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ಹದಿನೈದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಇಡೀ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅರಿಶಿಣ ಮತ್ತು ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪು ಅರೆದು ಮೈಗೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು.
- ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅರಿಷಿಣ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಮೂರು ಹಿಡಿ ವಿಷಮಧಾರಿ ಸೊಪ್ಪು ಅರೆದು ತಕ್ಕಷ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಮೈಗೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು.
- ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಮೂರು ಹಿಡಿ ಅಡವಿ ಬಿಕ್ಕೆ ಗಿಡದ ಸೊಪ್ಪು ಜಜ್ಜಿ ಶೇಂಗಾ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅರಿಶಿಣ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಳುವಾಗಿ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

2) ಉಣ್ಣೆ

- ವಯೋಬೇಧವಿಲ್ಲದೇ, ಲಿಂಗಭೇಧವಿಲ್ಲದೇ ರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಉಣ್ಣೆಯ ಸಮಸ್ಯೆ. ಉಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಹಿಡಿ ವಿಷಮಧಾರಿ ಸೊಪ್ಪು ಅರೆದು ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಅಡಿಕೆ ಮರದ ಚಿಗುರು ಸೇರಿಸಿ ಜಜ್ಜಿ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಶೇಡಿ ಮಣ್ಣು ಸೇರಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಅರಿವೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಮೈ ತಿಕ್ಕಿದರೆ ಉಣ್ಣೆಗಳು ಉದುರುತ್ತವೆ.
- ಅರಿಷಿಣ ಪುಡಿಯನ್ನು ದಪ್ಪನಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಇಡೀ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಷಿಣ ಪುಡಿಯನ್ನು ಕಾಡಜೀರಿಗೆಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಇಡೀ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಇಂಗನ್ನು ದಪ್ಪನಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಇಡೀ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

5.12 ಬಾಣಂತಿ ಪಶುವಿನ ಆರೈಕೆಗಳು

ಕರು ಹಾಕಿದ ನಂತರ ಪಶುವಿನ ಗರ್ಭದ ಹೊರದ್ವಾರವನ್ನು ಉಪ್ಪು ನೀರು ಸಿಂಪಡಿಸಿ ತೊಳೆದು ಒಂದು ಚಮಚ ಅರಿಷಿಣವನ್ನು ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ನಂತರ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕರ್ಪೂರದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿ ತೆಳ್ಳಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು. ಸಾಸಿವೆ ಗಂಜಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

1) ಬೇನೆ ಗಂಜಿ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ

ಬಾಣಂತಿ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಬೇನೆ ಗಂಜಿ ತಯಾರಿಸಿ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮಿಶ್ರತಳಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಲಾರಂಭಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಕಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಈ ಬೇನೆ ಗಂಜಿ, ಅವುಗಳ ಜೀರ್ಣಕ್ರಿಯೆ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರತೊಡಗಿದವು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪಶು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇನೆಗಂಜಿ ತಿನ್ನಿಸಲು ಸಲಹೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜಾನಪದ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿರುವಂತೆ ಬೇನೆ ಗಂಜಿ ತಯಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಬೇಕಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇದರ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ: ಜೀರಿಗೆ, ಓಮ, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಅರಿಶಿಣ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ

- ಕರು ಹಾಕಿ ಅರ್ಧ ದಿನದ ನಂತರ ತಲಾ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ಓಮ, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಕೆ.ಜಿ. ಅಕ್ಕಿಯ ಗಂಜಿ ತಯಾರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಬೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿಯ ತುರಿ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹಿಪ್ಪಲಿ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿ ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಅಕ್ಕಿಯ ಗಂಜಿಗೆ ಹಾಕಿ ಒಂದು ಹಿಡಿ ತೆಂಗಿನ ತುರಿ ಮತ್ತು ಎರಡು ಸೌಟು ಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ತಿನ್ನಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಬೋಳುಕಾಳು, ಐದು ತೆಂಗಿನ ಮಿಳ್ಳೆ, ಎರಡು ಚಮಚ ಉಪ್ಪು, ಹಸಿ ತೆಂಗಿನ ಹೆಡೆಯ ನಡುವಿನ ದಂಟಿನ ಒಳಭಾಗ ಎಲ್ಲ ಜಜ್ಜಿ ಒಂದು ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿಯ ತುರಿ ಸೇರಿಸಿ ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಅಕ್ಕಿಯ ಗಂಜಿಗೆ ಹಾಕಿ ತಿನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ತಲಾ

ಎರಡು ಚಮಚ ಬೋಳುಕಾಳು, ಅರಿಶಿಣ, ಕಾಜೀರಿಗೆ ಹಾಕಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಕರು ಹಾಕಿದ ಮೊದಲ ಮೂರು ದಿನ ನೀಡಬಹುದು.

- ಕರು ಹಾಕಿದ ಮೊದಲ ಮೂರು ದಿನ ತಲಾ ಎಂಟು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ, ಕಾಜೀರಿಗೆ, ಬೋಳುಕಾಳು ಮತ್ತು ಐದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆದು ಕಾಲು ಕೆ.ಜಿ. ಅಕ್ಕಿಯ ಗಂಜಿಗೆ ಹಾಕಿ ತಿನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

2) ಬಾಣಂತಿ ಮದ್ದು

ಹೆರಿಗೆ ನೋವನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸಲು ಮತ್ತು ಯಾವುದೇ ಸೋಂಕು ಉಂಟಾಗದಂತೆ ಈ ಔಷಧವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಹಿಪ್ಪಲಿ ಸಮೂಲ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಒಣ ಶುಂಠಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುದಿಸಿ ಒಂದು ಲೋಟ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಮೂರು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನಾಲ್ಕು ಸಲ ತಿನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

3) ಮಾಂಸ/ಮಾಸು/ಸತ್ತೆ ತಿಂದರೆ

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನವಾಡಾ ಗ್ರಾಮದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲೇ ಕಾದು ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆಯೇ ಕರು ಹಾಕಿದ ಅವರ ಹಸು ಮಧ್ಯಾಹ್ನವಾದರೂ ಸತ್ತೆ ಬೀಳಿಸಿಲ್ಲ. ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಅದನ್ನು ತಿಂದುಬಿಟ್ಟರೆ? ಇವರು ಕಾದು ಕಾದೂ ಸುಸ್ತಾಗಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬರುವುದರೊಳಗೆ ಆ ತನಕ ಗರ್ಭದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಕೊಂಚವೇ ಜೋತಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸತ್ತೆ ಹೊರಬಿದ್ದು ಹಸು ಅದನ್ನು ತಿಂದು ಮುಗಿಸಿಯೂ ಆಗಿತ್ತು! ಜಾನುವಾರು ಕರು ಹಾಕಿದ ನಂತರ ಐದಾರು ತಾಸಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ತೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಜಾನುವಾರುಗಳು ತಿನ್ನುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಇದು ಅಂತಹ ಅಪಾಯಕಾರಿಯೇನಲ್ಲ. ಮಾಸು ತಿಂದರೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಜೀರ್ಣವಾಗಬಹುದು. ಕೆಲವು ರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಕೊಂಚ ಕಡಿಮೆಯಾಗಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬಿಳಿ ಮುರುಗಲ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬಸಳೆ ಸೊಪ್ಪು ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಎಳ್ಳು ಸೇರಿಸಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಹುಳಿ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಮೂರು ಸಲ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

4) ಮಾಸು ಬೀಳದಿದ್ದರೆ

ತಲಾ ಐದು ಬೋಳು ಕಾಳು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆಗೆ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆ ಜಜ್ಜಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು. ಕರು ಹಾಕಿದ ಕೂಡಲೇ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಅಜವಾನ ನೀರಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲೋಟ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಎಮ್ಮೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತ.

ಹತ್ತು ಚಮಚ ಜವಾನ, ಹತ್ತು ಬೋಳುಕಾಳುಗಳನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಅಕ್ಕಿ ಗಂಜಿ ಹಾಕಿ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು. ನಾನು ಹುಟ್ಟಿ ಇವತ್ತಿಗೆ ಹತ್ತು ದಿನವಷ್ಟೇ. ಅಮ್ಮನ ಬೆಚ್ಚಗಿನ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದೇನೆ. ಯಜಮಾನರ ಪುಟ್ಟ ಮಗು ಆದಿತ್ಯ ನನ್ನ ಕುತ್ತಿಗೆಗೇ ಜೋತು ಬಿದ್ದು ಆಟವಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ನಾನು ಕಠ್ರಗೆ ಮುದ್ದಾಗಿದ್ದೇನಂತೆ. 'ಕರಿ ಸುಂದ್ರೀ..' ಎನ್ನುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ನನಗೂ ಅವನೆಂದರೆ ಖುಷಿ. ಹತ್ತಿರ ಬಂದರೆ ಅವನ ಮುಖ ಮೈ ನೆಕ್ಕಿ ಎಂಜಲು ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ನಿನ್ನೆ ಬಂದಿದ್ದ ಪಶುವೈದ್ಯರೂ ಕೂಡ ನನ್ನ ಬೆನ್ನು ನೇವರಿಸಿ ಗಲ್ಲ ಸವರಿದರು. ಅವರು 'ಒಳ್ಳೆ ಎಚ್ ಎಫ್ ತಳಿಯ ಕರು ಯಜಮಾನ್ರೇ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಲು ಕೊಟ್ಟು ಸಾಕಿ' ಎಂದು ಆದಿತ್ಯನ ಅಪ್ಪನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಮೇಲಂತೂ ನನಗೆ ಹಬ್ಬ. ಅಮ್ಮನ ಅಖಂಡ ಕೆಚ್ಚಲಿಗೆ ಬಾಯಿ ಹಾಕಿ ಬೇಕುಬೇಕಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಹಾಲು ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಆದರೆ ನನ್ನ ಈ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಒಂದು ಖೂಳ ಕಾಗೆಗೆ ನೋಡಲಾಗಲಿಲ್ಲವೇನೋ. ಮೊನ್ನೆ ಅದು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಅಮ್ಮ ಆ ಕಾಗೆಯನ್ನು ಕೊಂಬಿನಿಂದ ತಿವಿದು ಓಡಿಸಲು ನೋಡಿದರೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಇನ್ನೂ ಹಸಿಯಾಗೇ ಇದ್ದ ನನ್ನ ಹೊಕ್ಕುಳ ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಮಾಂಸದ ತುಂಡೆಂದು ತಿಳಿದು ಕಚ್ಚಿ ಎಳೆದು ತಿಂದುಬಿಟ್ಟಿತು. ರಕ್ತ ಧಾರೆಯಾಗತೊಡಗಿತು. 'ಅಮ್ಮಾ... ಉರಿ ಉರಿ...' ನಾನು ಕೂಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅಮ್ಮ ಅದನ್ನು ನೆಕ್ಕಿ ನೆಕ್ಕಿ ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸತೊಡಗಿದಳು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಬಂದ ಯಜಮಾನರು ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಅಡಿಗೆ ಮನೆಗೆ ಧಾವಿಸಿದರು. ಅದೇನೋ ಹಳದಿ ಪುಡಿಯನ್ನು ನನ್ನ ಹೊಕ್ಕುಳಲ್ಲಿ ಆದ ಕುಳಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದರು. ನನಗೂ ಒಂಥರ ಹಾಯೆನಿಸಿತು. ಅದು ಅರಿಶಿಣವಂತೆ. ಅದನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆ ಗಾಯದಲ್ಲಿ ಹುಳು ಆಗದೇ ಬೇಗ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಮ್ಮ ಆಮೇಲೆ ನನಗೆ ಹೇಳಿದಳು. ಚವಿ ದೋಷಕ್ಕೂ ಅರಿಶಿಣವೇ ಮದ್ದಂತೆ. ಇದು ಕಥೆಯಾದರೂ, ಕರುವಿನ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸಾಕ್ಷೀಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂದಹಾಗೆ ಚವಿ ಎಂದರೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ಕರುವಿನ ಮೈಮೇಲಿನ ಕೂದಲು ಉದುರುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತುರಿಕೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಒಂದಷ್ಟು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.

1) ಚವಿ (6 ತಿಂಗಳ ಒಳಗಿನ ಕರುಗಳಿಗೆ)

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಬೋಳುಕಾಳು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಅರಿಷಿಣ, ಕಾಡಜೀರಿಗೆ

- ತಲಾ ಐದು ಬೋಳುಕಾಳು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ ಸೇರಿಸಿ ಲಿಂಬೆಯ ಗಾತ್ರದ ಒಣ ಅಥವಾ ಹಸಿಯಾದ ಆನೆಲದ್ದಿಯ ಜೊತೆ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಅರಿಷಿಣ ಮತ್ತು ಕಾಡಜೀರಿಗೆ ಅರೆದು ಒಂದು ಲೋಟ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಎರಡೆರಡು ದಿನ ಬಿಟ್ಟು ಮೂರು ಸಲ ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಕಾಡಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಅರಿಶಿಣ, ಒಂದು ಲೋಟ ಆಚಾರಿ ಸಾಲೆಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಕಾಸಿದ ನೀರು, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಕಂಚಿ, ಲಿಂಬೆ ಪತ್ರೆ, ಹಪ್ಪುಗಿಡುಗನ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಎರಡೂವರೆ ಲೀಟರು ಕಾಯಿಸಿ ಆರಿಸಿದ ನೀರು ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ರಸವನ್ನು ತಾಮ್ರದ ಚೊಂಬಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸೇರಿನಂತೆ 10 ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಚರಟವನ್ನು ಮೈಗೆ ಹಚ್ಚಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಸಬೇಕು.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಗಂಗಮ್ಮನ ಬಳ್ಳಿಯ ತೊಗಟೆ, ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿ ತುರಿಯೊಂದಿಗೆ ರುಬ್ಬಿ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ವಾರಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಮೂರು ವಾರ ಕಾಲ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

2) ದೊಡ್ಡ ರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಚವಿ

ಇದನ್ನು ಬಂಜೆತನ, ಗರ್ಭಸ್ರಾವ, ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತ, ಹಾಲು ಒಡೆಯುವುದು, ಕರುಗಳು ಬದುಕದಿರುವುದು, ಕೂದಲು ಉದುರಿ ಬೋಳಾಗುವುದು, ನೀರು ನೀರಾದ ಸೆಗಣಿ– ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳೊಂದಿಗೆ ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

- ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕೌಲು ಮರದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದ ಬಂದಳಿಕೆ ಕೂಡಿಸಿ ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಸೋಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ರಸ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಉಳಿದ ಚರಟ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.
- ಕರುವಿಗೆ ಕೂದಲು ಉದುರಿದರೆ ನಾಲ್ಕು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ತೊಳೆ ಎರಡು ಸೌಟು ಸಾಸಿವೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಲಕ್ಕಿ ಮರದ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆದ ಬಂದಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಗಂಗಮ್ಮನ ಬಳ್ಳಿಯ ತೊಗಟೆ ಹಾಗೂ ಅರ್ಧ ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿ ತುರಿ ಅರೆದು ಕಾಲು ಲೀಟರು ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ಕರುವಿಗೆ ಮತ್ತು ತಾಯಿಗೂ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಿಷಪದಾರ್ಥ ಸೇವನೆ / ವಿಷ ಪ್ರಾಣಿ ಕೀಟಗಳ ಕಡಿತ

1) ಹುಳ ಮುಟ್ಟಿದರೆ / ಕಡಿದರೆ

ನಾಟಿ ಪಶುಚಿಕಿತ್ಸಕರ ಪ್ರಕಾರ ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ವಿಷಜಂತುಗಳು ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಕಡಿದರೆ ಅದನ್ನು ಹುಳ ಮುಟ್ಟುವುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹಲವರು ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ಪ ಕಚ್ಚಿದ್ದನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಸಮೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಎಳ್ಳು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಏಳು ಕೆಂಪು ಮೆಣಸು, ತಲಾ ಒಂದೊಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಕಾಡು ಕವಡೆ ಸೊಪ್ಪು, ಆಡು ಮುಟ್ಟದ ಸೊಪ್ಪು, ಮರಹಾಲೆ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

2) ವಿಷಾಹಾರ ಸೇವನೆ

ಜಾನುವಾರು ವಿಷ ಆಹಾರ ಸೇವಿಸಿದಾಗ, ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಹುಣಿಸೆಹಣ್ಣನ್ನು ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಿವುಚಿ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

3) ಕರಡದಲ್ಲಿರುವ ಸುಂಗುಹುಳ ತಿಂದರೆ

ಮಲೆನಾಡಿನ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ತಂತಾನೇ ಬೆಳೆಯುವ ಕರಡ ಎಂಬ ಕಾಡು ಹುಲ್ಲನ್ನು ಮೇಯುವಾಗ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಂಬಳಿಹುಳುವಿನಂತಹ ವಿಷಕ್ರಿಮಿಗಳನ್ನು ಜಾನುವಾರುಗಳು ತಿಂದು ಬಾಧೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಐದು ಚಮಚ ಒಣಶುಂಠಿ ಪುಡಿಯನ್ನು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರು ಅಥವಾ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

4) ಹಾವು, ವಿಷ ಜಂತುಗಳು ಕಚ್ಚಿದರೆ

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಮೂತಿ ಅಥವಾ ಕಾಲಿಗೆ ವಿಷಜಂತುಗಳು ಕಡಿಯುವ ಸಂದರ್ಭ ಹೆಚ್ಚು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಔಷಧ ಬಳಸಬಹುದು.

- ಜಾಯಿಕಾಯಿ ಪತ್ರೆಯನ್ನು ಸುಣ್ಣದ ತಿಳಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಯಬೇಕು. ಒಂದು ಬಿಳಿ ಗುಲಗಂಜಿಯನ್ನು ಲಿಂಬೆರಸದಲ್ಲಿ ತೇಯ್ದು ಪಿಂಗಾಣಿ ಬಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಕಡಿದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಉರಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಶಮನವಾಗುತ್ತದೆ.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಎರಡು ಎಲೆ ಬಿಳಿ ಎಕ್ಕ ಅಥವಾ ಕೆಂಪು ಎಕ್ಕ ಅರೆದು ಕಾಲು ಲೀಟರು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಚರಟವನ್ನು ಕಡಿದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

- ತಲಾ ಒಂಭತ್ತು ಬೋಳುಕಾಳು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ, ಅರ್ಧ ಮುಷ್ಟಿ ಮದ್ದರಸ ತೊಗಟೆ ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಮಜ್ಜಿಗೆ ಅಥವಾ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೀಸಿ ಸೋಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹಾಲೆ ಮರದ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಆಡು ಮುಟ್ಟದ ಸೊಪ್ಪು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು 150 ಮಿಲೀ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

4) ಸರ್ಪ ಕಚ್ಚಿದರೆ

- ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಹತ್ತು ಬೋಳುಕಾಳು ಮತ್ತು ಎರಡು ಚಮಚ ಬಿಳಿ ಹೂಕಣಗಳ (ಕರವೀರ) ಚಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹುಳಿ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ತಾಮ್ರದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕರಿ ತುಳಸಿ, ತಲಾ ಒಂದು ಸರ್ಪಗಂಧ (ಗರುಡಪಾತಾಳ), ಬಿಳಿ ಎಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಗುಲಗಂಜಿ ಬೇರು, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅತ್ತಿ ಚಕ್ಕೆ, ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ನಿಂಬೆರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎರಡು ಚಮಚ ಮೂಗಿನ ಹೊರಳಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದನ್ನು ತಲೆಗೂ ನೆತ್ತಿಗೂ ಹಚ್ಚುತ್ತಿರಬೇಕು. ಕೊಂಚ ಬಾಯಿಗೂ ನೆಕ್ಕಿಸಿ ಕಚ್ಚಿದ ಭಾಗಕ್ಕೂ ಹಚ್ಚಬೇಕು.

5) ಚೇಳು ಕುಟುಕಿದರೆ

- ತುಳಸಿ ಹಸಿ ಬೇರಿನ ತೇಯ್ದು ಲೇಪಿಸಬೇಕು.
- ಕುಟುಕಿದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಅರೆದು ಲೇಪಿಸಬೇಕು.

7) ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳ ಕಡಿತ

ಕಾಳುಮೆಣಸಿನ ಪುಡಿಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಕಡಿತದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಷಣ ಲೇಪಿಸಬೇಕು.

8) ಜೋಳದ ಚಿಗುರು ತಿಂದರೆ

ಜೋಳದ ಎಳೆ ಗಿಡ ತೀವ್ರ ವಿಷಕಾರಿ. ಅತಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವಿಷದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಗತ್ಯ. ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವವರೆಗೆ ಈ ನಾಟಿ ಔಷಧಿಯನ್ನು ರೈತರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಹುದು. ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ

ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಎರಡು ಲೋಟ ಸುಣ್ಣದ ನೀರು, ಒಂದು ಲೋಟ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ನೀರು ಹಾಕಿ ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

ಅಶಕ್ತಿ/ ಬಡಕಲು ರಾಸುಗಳ ಬಲವರ್ಧನೆ

ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿ ದಣಿದ ತಮ್ಮ ಎತ್ತಿನ ಜೋಡಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಮದ್ದು ನೀಡುವುದು ರೈತರ ವಾರ್ಷಿಕ ಕ್ರಮ. ಒಂದು ಹಿಡಿಯಷ್ಟು ಅರಿಶಿಣ, ಅರ್ಧ ಹಿಡಿ ಬೋಳುಕಾಳು ಮತ್ತು ಎರಡು ಬೊಗಸೆ ಶಿವಣೆ ಸೊಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಸೇರು ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಕುಡಿಸುವುದು ಅವರ ಪದ್ಧತಿ. ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ವಾರ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಉತ್ತಮ ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದಿಷ್ಟು ವಿಧಾನಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.

1) ಅಶಕ್ತಿ/ಬಡಕಲು

* ಅರ್ಧ ಕೆಜಿ ಒಣ ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ, ತಲಾ 100 ಗ್ರಾಂ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಅಜವಾನ ಕುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅರ್ಧ ಕಿಲೋ ಶೇಂಗಾ ಎಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ದೊಡ್ಡ ನಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನಷ್ಟು ಗಾತ್ರದ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಾ ಒಂದರಂತೆ 20 ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.

* ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಬೋಳುಕಾಳು, ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ನಂದಿ ಮರದ ಪೊಟರೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕುಲುಮೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ವಾರ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

* ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಓಮ ಮತ್ತು ಜೀರಿಗೆ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

2) ಲವಣ/ಖನಿಜಾಂಶಗಳ ಕೊರತೆ

ರೋಗ ನಿವಾರಣೆ ನಂತರವೂ ಕೆಲವು ರಾಸುಗಳಿಗೆ ಲವಣಗಳ ಕೊರತೆ ಕಾಡಬಹುದು. ಒಮ್ಮೆ ಬೋರಯ್ಯನವರ ಎಚ್.ಎಫ್. ಹಸುವಿಗೂ ಹೀಗೆಯೇ ಆಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಮಾರಣಾಂತಿಕವಾದ ಮತ್ತು ತೀವ್ರ ರಕ್ತಹೀನತೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಥೈಲೇರಿಯಾ ಜ್ವರ ತಗುಲಿತ್ತು. ಪಶುವೈದ್ಯರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಈ ಜ್ವರ ವಾಸಿಯಾಯಿತು. ಆದರೂ ಅದು ಆಹಾರದ ಜೊತೆಗೆ ಮಣ್ಣು ಕೂಡ ನೆಕ್ಕತೊಡಗಿತು. ಇದೇನಪ್ಪ ವಿಚಿತ್ರ ಎಂದು ವೈದ್ಯರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದಾಗ ಅವರು ನಸುನಕ್ಕು 'ನಿಂಹಸೂಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಖನಿಜಗಳ ಕೊರತೆ ಆಗಿದೆ ಬೋರಯ್ನೋರೇ. ಇದಕ್ಕೂ ಒಳ್ಳೇ ಔಷಧ ಇದೆ' ಎಂದು ಭರವಸೆ ತುಂಬುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಉಪ್ಪು, ಸಾಸಿವೆ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಸೇರಿಸಿ ತಯಾರಿಸುವ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ ಔಷಧಿಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಜಾನುವಾರುಗಳ ಆರೋಗ್ಯ, ಹಾಲು

ಉತ್ಪಾದನೆ, ಉಳುಮೆ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಖನಿಜಾಂಶಗಳು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಎಂಟು ಹಸಿರು ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಎರಡು ಹಿಡಿ ಉಪ್ಪು ಎಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ ಈ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ನಾಲಿಗೆಗೆ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಉಜ್ಜುತ್ತ ಬಂದರೆ ಲವಣಾಂಶದ ಕೊರತೆ ನೀಗುತ್ತದೆ.

3) ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿ ದಣಿದ ರಾಸುಗಳಿಗೆ

* ಐದು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ಅಂಗೈಯಗಲದ ಮಾಲೆ ಬಂದಿ ಗಿಡದ ತೊಗಟೆ, ಒಂದು ಲೋಟ ಹಳೇ ಬೆಲ್ಲ, ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈಯಗಲದ ಎಲುವು ಸಂಧಿ ಗಿಡದ ತೊಗಟೆ, ಬಿಳಿ ಕವರಿ ಗಿಡದ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಬೇರಿನ ತೊಗಟೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ತುಪ್ಪ ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೂರು ಮುದ್ದೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
* ಆರು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಎರಡು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಗುಳಮಾವಿನ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಕುಟ್ಟಿ ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಉದ್ದು ಕೂಡಿಸಿ ಅರೆದು ಹತ್ತು ಕೋಳಿ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಬಿಳಿ ಲೋಳೆ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
* ಹತ್ತು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ, ಒಂದು ಕಿಲೋ ಶಿವನೆ ಸೊಪ್ಪು, ಅರ್ಧ ತೆಂಗಿನ ಸಿಂಗಾರ (ಹೂವು), ಒಂದು ಕಿಲೋ ಉದ್ದು, ಒಂದು ಸೇರು ಎಳ್ಳು ಹುರಿದು ಪುಡಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಸೇರು ತುಪ್ಪ ಅಥವಾ ಅರ್ಧ ಸೇರು ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ, ಒಂದೂವರೆ ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿ ತುರಿ ಸೇರಿಸಿ ಅಷ್ಟೇ ಬೆಲ್ಲದ ಪಾಕದ ಸೇರಿಸಿ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು. ಆ ದಿನಗಳಂದು ದನವನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬಿಡಬಾರದು.
* ತಲಾ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ, ಬೋಳುಕಾಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಶಿವಣೆ ಸೊಪ್ಪು ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಸೇರು ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಔಷಧ ಮೈ ನೋವನ್ನೂ ಶಮನಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.
* ಹತ್ತು ಲವಂಗ, ಒಂದು ಜಾಯಿಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಅಶ್ವತ್ಥ ಚಕ್ಕೆ, ಹುಳಿ ಅಪ್ಪೆ ಮಾವಿನ ಚಕ್ಕೆ, ಹೊನಾಲ ಚಕ್ಕೆ ಕುಟ್ಟಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ನೆನೆಸಬೇಕು. ಒಂದು ಸೇರು ಈ ರಸಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸೇರು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಯಿಸಿದ ತೆಳ್ಳಗಿನ ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಲವಂಗ ಜಾಯಿಕಾಯಿ ಪುಡಿಯೊಂದಿಗೆ ಕಲಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

4) ಮರವಿ ರೋಗ

ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಪಶು ಬಡಕಲಾಗುವುದು. ಎಮ್ಮೆಯನ್ನು ಬಾಧಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚು. ಅವು ನಿಲ್ಲಲಾಗದೇ ದೊಪ್ಪನೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ ಎಂದು ನಾಟವೈದ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮರವಿ ರೋಗ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮರವಿ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಇಲ್ಲಿದೆ ಸಣ್ಣ ಪರಿಹಾರ.

* ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹಿಪ್ಪೆ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬರಿ ಅರೆದು ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
* ತಲಾ ಅರ್ಧ ಹಿಡಿ ಗಸಗಸೆ, ಮೆಂತೆ, ಎಳ್ಳು ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಉದ್ದು, ತೊಗರಿ, ಕಡಲೆ, ಅಕ್ಕಿ, ಗೋಧಿ, ಹಿಪ್ಪೆ ತೊಗಟೆ ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ರುಬ್ಬಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

5) ಬಡಿಗೋರೆ/ಬಡಕಲು ರೋಗ

ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ ಎಂಟು ತಿಂಗಳ ಕರುವಿಗೆ ಎರಡು ದಿನಗಳಿಂದ ಭೇದಿ. ಜೋಲು ಹೊಟ್ಟೆಯ, ಗುಂಗುರು ಗುಂಗುರಾಗಿ ಬಣ್ಣ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಕೂದಲಿನ ಆ ಕರು ಮೂರನೇ ದಿನ ಮಲಗಿದ್ದಲ್ಲಿಂದ ಮೇಲೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕುಳಿತಲ್ಲಿಂದಲೇ ಕೊಟ್ಟಷ್ಟು ಆಹಾರ ತಿನ್ನುತ್ತಿತ್ತು. ಗಂಟಲಿನ ಕೆಳಗೆ ಊದಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ಊತ ನೋಡಿದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಕರುವಿಗೆ ಬಡಿಗೋರೆ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ಗುರುತಿಸಿದರು. ಪೋಷಕಾಂಶಗಳ ತೀವ್ರ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಬಡಿಗೋರೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಐದಾರು ತಿಂಗಳ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟ ಕರುಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ದೊಡ್ಡ ರಾಸುಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ತಲೆದೋರಬಹುದು. ಉಣ್ಣೆಯ ಉಪಟಳ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಬಡಿಗೋರೆ ಉಂಟಾಗುವುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಅಧಿಕ.

* ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಎರಡು ಚಮಚ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಎರಡು ಕಡಜೀರಿಗೆ (ಕಡಿದರೆ ತೀವ್ರ ಉರಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಒಂದು ತರಹದ ಕೀಟ) ಗೂಡು ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕೆಂಡದ ಹೊಗೆಯನ್ನು ಊದಿಕೊಂಡಿರುವ ಗಂಟಲಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ತಾಗಿಸಬೇಕು.
* ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಸೂಜಿ ಮೆಣಸು, ಬೋಳು ಕಾಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ಟಿಸಿಲು ಬಿಡುವ ಕಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಜಜ್ಜಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
* ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ಐದು ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಒಂದು ಹಿಡಿ ತೆಂಗಿನ ತುರಿ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ನಾಲ್ಕು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಕರುಗಳಿಗೆ ತಿನ್ನಿಸಿದರೆ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಾರದು.
* ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಓಮ, ಎಂಟು ಚಮಚ ಒಣ ಶುಂಠಿ, ಒಂದು ಸೇರು ಒಣ ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ, ಒಂದು ಸಿಪ್ಪೆ ಸಹಿತ ಏಲಕ್ಕಿ, ಒಂದು ಲವಂಗ, ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ, ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಹಾಲವಾಣ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಹುಳಿಮಾವಿನ ಮರದ ತೊಗಟೆ, ಐದು ಗೋವಿನ ಜೋಳದ ಕಾಳು, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಜಜ್ಜಿ ಐದು ಭಾಗ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಐದು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
* ತಲಾ ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ. ತುರಿಕೆ ಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಈರುಳ್ಳಿ ರುಬ್ಬಿ ರಸ ತೆಗೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.

5.13 ಮೂಗುರಿ ರೋಗಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

ಮೂಗುರಿ ರೋಗ ಜಂತುಹುಳುಗಳ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದು ತರಹದ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಶ್ವಾಸನಾಳದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪಶುವಿನ ಉಸಿರಾಟಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಗಿನಿಂದ ಬಿಳಿಯ ಅಥವಾ ರಕ್ತಮಿಶ್ರಿತ ಗೊಣ್ಣೆ /ಸಿಂಬಳ ಸುರಿಯತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಉಸಿರಾಡುವಾಗ ಸರ್ರ್ ಸರ್ರ್ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಬರುತ್ತದೆ. ನಾಟಿ ಔಷಧ ಅಥವಾ ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕಷ್ಟವೇ. ಆದರೂ ಈ ಕೆಲವು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ದಾಳಿಂಬೆ, ತುಳಸಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ

ತಲಾ ಅರ್ಧ ಲೋಟ ದಾಳಿಂಬೆ ಹೂವಿನ ರಸ, ಕರಿತುಳಸಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಗುಗ್ಗುಳು ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಜರಮರಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಮತ್ತು ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ಹಾಗೂ ಎರಡು ಚಮಚ ರಸಕರ್ಪೂರ ಅರೆದು ಕಲಸಬೇಕು. ಈ ದ್ರಾವಣವನ್ನು ಹದ್ದಿನ ಗರಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಗಾಯವಾಗಿರುವ ಮೂಗಿನ ಹೊರಳೆಯೊಳಗ ಸರಿಯಾಗಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ 15 ದಿನ ಲೇಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಏಳು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಎಸಳು ಅರೆದು ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಲೋಟ ನಿಂಬೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಫಲ ಕಾಯಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಗಂಧಗಳನ್ನು ತೆಯ್ದು ಸೇರಿಸಿ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ಸಲ ಪಶು ಉಸಿರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಎರಡು ಚಮಚ ಬೋಳುಕಾಳು ಪುಡಿ, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಅರಿಷಿಣ ಪುಡಿ, ಅರ್ಧ ಕೆ.ಜಿ ಬೆಣ್ಣೆ, ಒಂದು ಸೌಟು ಕಲ್ಲು ತುಂಬೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಸೇರಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬಾಳೆ ರೆಂಬೆಯ ನಳಿಗೆಯ ಹಾಗಿರುವ (ಪೈಪಿನಂತಿರುವ) ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವೇ ಇಟ್ಟು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಳನ್ನು ಕಾಸಿ ಈ ಮದ್ದಿಗೆ ತಾಗಿಸಿದರೆ ಬೆಣ್ಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಔಷಧ ಮಿಶ್ರಣ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಕರಗಿ ಬಿಸಿಯಾಗಿ ಮೂಗಿನೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಹಿಡಿಯಬೇಕು.

ಕಾಮಾಲೆ ರೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಾರಗಳ ಮದ್ದು

ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಯಕೃತ್ತಿನ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾದರೆ ಪಶುವಿನ ಲೋಳ್ಪದರಗಳು ಮತ್ತು ತಿಳಿಯಾದ ಚರ್ಮವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹಳದಿಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಾಮಾಲೆ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ಒಣ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಬಿಳಿ ಹಾಲವಾಣ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಜಜ್ಜಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಒಂದು ವಾರ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ಕರುವಿಗೆ ಕಾಮಾಲೆಯಾದರೆ ಶುಂಠಿ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಲೋಟ ಬಿಸಿ ಹರಳೆಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ವಾರ ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಹುಣಸೆಹಣ್ಣಿನ ಗೊಜ್ಜಿಗೆ ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಂದಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಒಣ ಶುಂಠಿ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ವಾರ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರದ ತೊಂದರೆ

1) ಉರಿ ಮೂತ್ರ

ರಾಸುಗಳು ತಡೆತಡೆದು ಮತ್ತು ಅತಿಯಾಗಿ ಬೆನ್ನು ಬಾಗಿಸಿ ನೋವಿನಿಂದ ಮೂತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಉರಿ ಮೂತ್ರ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ. ಒಂದು ಹಿಡಿ ಮೆಂತೆ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕೊಂಚ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ತಿನ್ನಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವಿದೆ.

2) ಮೂತ್ರದ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು

ಜಾನುವಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸೋಂಪಿನ ಕಷಾಯವನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಡಬಹುದು.

3) ಮಲ ಮೂತ್ರ ಕಟ್ಟಿದರೆ

ಐದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ, ಎರಡು ಚಮಚ ಅಜವಾನ, ಒಂದು ಶಿಂಡ್ಲೆ ಕಾಯಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹುಳಿ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಅರ್ಧರ್ಧ ಲೀಟರಿನಂತೆ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

4) ಮೂತ್ರ ಕಟ್ಟಿದರೆ

- ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ ಬೇರು ಜಜ್ಜಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಆಗಾಗ ಕುಡಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕಾಕೆ ಗಿಡ ಸಮೂಲ, ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಹತ್ತು ಚಮಚ ಕಲ್ನಾರು ಹಾಕಿ ಎರಡೂವರೆ ಲೀಟರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಮೂರು ತಾಸಿಗೊಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

5) ರಕ್ತಮಿಶ್ರಿತ ಮೂತ್ರ

ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಲೋಳೆ, ಕೀವು ಅಥವಾ ಚಿಕ್ಕ ಕೆಂಪು ತುಣುಕುಗಳು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ರಕ್ತಮಿಶ್ರಿತ ಮೂತ್ರದ ಲಕ್ಷಣ.

- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಮೆಂತೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆದು ಒಂದು ಲೀಟರು ರಾಗಿ ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಒಂದು ದಿನ ಹಾಗೆಯೇ ಇಟ್ಟು ಮರುದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಎರಡು ದಿನ ಮಾಡಬಹುದು.
- ಐದು ಚಮಚ ಏಲಕ್ಕಿ ಪುಡಿ, ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಬನ್ನಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಐದು ರಸಬಾಳೆ ಹಣ್ಣು, ಒಂದು ಸೇರು ಮೊಸರು ಎಲ್ಲ ಕಲಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

ಕಾಲು ಬಾಯಿ ಜ್ವರ

ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಬಾಧಿಸುವ ಮತ್ತು ಸಾವು ನೋವು ತರುವ ರೋಗವಿದು. ರೋಗದ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜ್ವರ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣು, ನಂತರ ಕಾಲಿನ ಗೊರಸುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಗಾಯ, ಅದರಲ್ಲಿ ಹುಳ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಮೊಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಗಾಯ ಮತ್ತು ಕೆಚ್ಚಲು ಬಾವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಬದುಕುಳಿದ ರಾಸುಗಳು ತೋರಿಸುವ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು 'ಗೂಬೆ ರೋಗ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳು ತಿಂಗಳಾನುಗಟ್ಟಲೆ ನಿಶ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ನರಳುತ್ತವೆ. ಕಂದಿದ ಚರ್ಮ, ಕೂದಲು ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಒರಟಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬಡಕಲಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಗರ್ಭಕಟ್ಟುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ತೀರಾ ಕುಂದುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ರೈತರು ಈ ರೋಗ ಬರದಂತೆ ತಮ್ಮ ರಾಸುಗಳಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆರಡು ಬಾರಿ ಲಸಿಕೆ ಹಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವಶ್ಯ.

1) ರೋಗ ತಗಲದಂತೆ

- ಆಗಾಗ ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕರಿತುಳಸಿ ಕೊಡುವುದು ಈ ರೋಗದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಕ್ರಮವಾಗಿದೆ.
- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಇಂಗು, ಪಾತಾಳ ಗರುಡನ ಸೊಪ್ಪು ಅಥವಾ ಅದರ ಬೇರು ಎಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದೆರಡು ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.

2) ರೋಗ ಬಂದ ನಂತರ

ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಗಾಯವನ್ನು ಒಂದು ಚಮಚ ಪಟಕದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ನಂತರ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ತೊಳೆಯಬಹುದು.

3) ಸಣ್ಣ ಕರುವಿಗೆ ಕಾಲು ಬಾಯಿ ಬೇನೆ

ಒಂದು ಹಿಡಿ ಸಮೂಲ ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಬೀಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

4) ಬಾಯಿಯ ಗಾಯ ಒಣಗಿದರೆ

ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಎರಡು ಚಮಚ ಚೋರಂಗಿ ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಕಾಲು ಕಿಲೋ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಐದು ಪಾಲು ಮಾಡಿ ಐದು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

5) ಕಾಲಿನ ಗಾಯ ತೊಳೆಯಲು

ತಲಾ ಒಂದು ಸೇರು ಕರಿಬೇವಿನ ಚಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಸೊಪ್ಪು, ಬೇವಿನ ಚಕ್ಕೆ ಹೆಬ್ಬೇವಿನ ಚಕ್ಕೆ, ನೇರಲೆ ಚಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಜಜ್ಜಿ ಒಂದು ಕೊಡ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಎರಡು ತಾಸು ಕುದಿಸಿ ಸೋಸಿ ಆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆಯಬಹುದು.

6) ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹುಳು ಆದರೆ

ಎರಡು ಎಸಳು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯ ಜೊತೆ ತಲಾ ಒಂದು ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಕಾಸರಕ ಮರದ ತೊಗಟೆ. ಸುರಗಿ ಮರದ ತೊಗಟೆ, ಮದ್ದರಸ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ನುಗ್ಗೆ ಮರದ ತೊಗಟೆ ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಕಾಲಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ ಬಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಬಹುದು.

7) ಕಾಲಿನ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಲು

ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ, ಕಾಡ(ಕಹಿ) ಜೀರಿಗೆಯನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಾಗವಾನಿ ಚಿಗುರನ್ನು ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಈ ಪುಡಿಯನ್ನು ಕಲಸಿ ಹಚ್ಚಬಹುದು. ಕಾಲನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ತೊಳೆದು ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಜಜ್ಜಿ ಗೇರು ಬೀಜದ ಕವಚದ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

8) ರೋಗ ಬಂದಾಗ

ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ನೆಲಗಡಲೆ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಅದನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಸಲ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು. ಆಗಾಗ ಒಂದೊಂದು ಹಿಡಿಯಂತೆ ಮೆಂತೆ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

9) ಬಾಯಿ ಬೇನೆಯುಂಟಾದಾಗ

ನಾಲಿಗೆಗೆ ಗಾಯವಾಗಿ ಆಹಾರ ಸೇವನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾಲು ಚಮಚ ನುಣ್ಣಗೆ ಪುಡಿ ಮಾಡಿದ ಮೆಣಸನ್ನು ಬಾಯಿಗೆ ಹಾಕಿ ನೆಲಗಡಲೆ ಎಣ್ಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಕರಿಬಾಳೆ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ವ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಚಮಚ ಅರಿಷಿಣ ಹಾಗೂ ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

10) ಗೂಬೆ ರೋಗ

ಕಾಲು ಬಾಯಿ ಜ್ವರದ ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡರೂ ರಾಸು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಬಳಲಬಹುದು. ಕೂದಲು ಉದ್ದವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಬೆನ್ನು ಬಾಗಿಸಿ ತಲೆ ನೆಲಕ್ಕಿಟ್ಟು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಕೆಮ್ಮು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅತಿ ಭೇದಿ ಶುರುವಾಗಬಹುದು. ದಿನೇ ದಿನೇ ನಿತ್ರಾಣವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ನಾಟಿ ಚಿಕಿತ್ಸಕರು ಕಾಲುಬಾಯಿ ಜ್ವರ ಬಂದು ಕೆಲವು ವಾರಗಳು ಕಳೆದ ನಂತರ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಗೂಬೆ ರೋಗ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಬಳಸುವ ಸಂಬಾರ : ಲವಂಗ, ಚಕ್ಕೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕರಿಜೀರಿಗೆ, ಸಾಸಿವೆ, ಇಂಗು, ಮೆಂತೆ, ಶುಂಠಿ, ಕೊತ್ತಂಬರಿ, ತುಳಸಿ

- ಐದು ಗ್ರಾಂ ಇಂಗು, 10 ಬಾಳೆ ಹಣ್ಣು, ಅರ್ಧ ಕಿಲೋ ಹೆಸರು ಬೇಳೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ಹಿಡಿ ಸಣ್ಣ ಮೀನು ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ರುಬ್ಬಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ 20 ದಿನ ತಿನ್ನಿಸುವ ರೂಢಿ ಇದೆ.
- ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಮೆಂತೆ ಮೊಳಕೆ ಬರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಕರಿ ಎಳ್ಳು, ಅರ್ಧ ಲೋಟ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು 10 ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು. ಜೊತೆಗೆ ದಿನಾಲೂ ಮೂರು ಚಮಚ ಅಯೋಡಿನ್‌ಯುಕ್ತ ಉಪ್ಪು ಕೊಟ್ಟರೆ ಉತ್ತಮ.
- ಮೂರು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಐದು ಚಮಚ ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಬೀಜ ಮತ್ತು ಐದು ಚಮಚ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಲೀಟರು ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಬೆಚ್ಚಗಿರುವಾಗಲೇ ಒಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

- ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಸೊಪ್ಪು, ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು, ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪು, ಗ್ಯಾವಿನ ಗಿಡದ ಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಗಜ್ಜುಗದ ಸೊಪ್ಪು ಅರೆದು ಮೂರು ಪಾಲು ಮಾಡಿ ಮೂರು ಕಳಿತ ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಕೆ.ಜಿ. ಮೆಂತೆ ಸೊಪ್ಪು, 12 ಬಾಳೆ ಹಣ್ಣು, ಮೂರು ಹಿಡಿ ತುಳಸಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪು ಎಲ್ಲ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಐದು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಅರ್ಧ ಕೆ.ಜಿ. ಹುರಿದ ಎಳ್ಳು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ 10 ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ 100 ಗ್ರಾಂ ಲವಂಗದ ಎಲೆ, ಚಕ್ಕೆ, ಲವಂಗ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ತಲಾ 150 ಗ್ರಾಂ ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ, ದುಂಪುರಾಸ್ಮೆ, ಕರಿಜೀರಿಗೆ, ಬಿಳಿ ಸಾಸಿವೆ ಮತ್ತು ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಪುಡಿ, 12 ಬಾಳೆ ಹಣ್ಣು, ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಬೆಲ್ಲದ ಅಚ್ಚು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಚನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಿಕೆಗೆ ತುಂಬಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕುದಿಸಿ ಇಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಕ್ಕಾಲು ಲೀಟರು ಮಜ್ಜಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ರಾತ್ರಿ ನೆನೆಸಿಟ್ಟು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಎಂಟು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

11) ಮೊಲೆ ಬಿರುಕು

ರಾಸುಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕೆಲವೊಂದು ಚಲಾಪಚಯ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮೊಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿರುಕು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಗಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಹಾಲು ಹಿಂಡುವಾಗ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ನೋವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲುಬಾಯಿ ಜ್ವರ ಬಂದನಂತರವೂ ಈ ತೊಂದರೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಮೊಲೆ ಬಿರುಕು ನಿವಾರಣೆಗೆ ಮುರುಗಲು ಬೀಜದ ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ಸೇರಿಸಿ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

ಚಪ್ಪೆ ಬೇನೆ

ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಜ್ವರ, ದೇಹದ ದಪ್ಪನೆಯ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ಒಳಗಿನಿಂದಲೇ ಕೊಳೆಯತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಒಳಗೆ ವಾಯು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಒತ್ತಿದರೆ ಚರ ಚರ ಶಬ್ದ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾವು ತರುವ ರೋಗ. ಈ ರೋಗ ಬರದಂತೆ ಲಸಿಕೆ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ಪಶುವೈದ್ಯರಿಂದ ಸೂಕ್ತ ರೋಗ ನಿರೋಧಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಗತ್ಯ. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ನಾಟಿ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥ ಔಷಧಗಳ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

- ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಎರಡು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಒಂದು ರಕ್ಕಸಬಾಳೆ ಪಟ್ಟೆಯ ರಸ ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಸುಣ್ಣ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಸಲ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ತಲಾ ಒಂದು ಸೇರು ಬಾಳೆ ಹೂ, ಈರುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಕೇತಕಿ ಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಎಂಟು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ ಕುಟ್ಟಿ ತಲಾ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಮುಂಗರವಳ್ಳಿ ಗಿಡದ ರಸ, ಕತ್ತಾಳೆ ಎಲೆಯ ರಸ ಮತ್ತು ರಾಗಿ ಹಿಟ್ಟು ಕೂಡಿಸಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಕುಡಿಸಿ ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಬಾವಿರುವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಬೇಕು.
- ತಲಾ ಐದು ಗ್ರಾಂ ಮೆಣಸಿನ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಸೇರಿಸಿ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಬಿಳಿ ಕೊಮ್ಮೆ ಗಿಡದ ರಸ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

ಹಾಲು ಜ್ವರ/ಮಿಲ್ಕ್ ಫೀವರ್

ಅಧಿಕ ಹಾಲು ಹಿಂಡುವ ಮಿಶ್ರತಳಿ ರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಜ್ವರ ಅಥವಾ ಮಿಲ್ಕ್ ಫೀವರ್ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕರು ಹಾಕಿ ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ ಮೂರು ದಿನಗಳೊಳಗೆ ಕಾಣುವ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತದೊಳಗಿನ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಲವಣದ ಅಂಶ ತೀರಾ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ರಾಸು ಮೇಲೇಳಲಾಗದೇ ಮಲಗುತ್ತದೆ. ದೇಹದ ಉಷ್ಣತೆ ಕುಸಿಯುತ್ತದೆ. ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ದೊರೆಯದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಸು ಸಾವನ್ನೊಪ್ಪಬಹುದು. ಪಶುವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ದೊರೆಯುವವರೆಗೆ ನಾಟಿ ಔಷಧ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು ಅಂಥ ಔಷಧಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗದ ತುಣುಕುಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ.

- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ಕಾಡಜೀರಿಗೆ, ಚಿರಾತ ಕಡ್ಡಿ, ಜ್ಯೇಷ್ಠಮಧು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಲೀಟರು ನೀರಿನ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಒಣ ಶುಂಠಿ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಚಿರಾತ ಕಡ್ಡಿ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿ ಎಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಲೀಟರು ನೀರಿನ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಲೋಟ ಹುಳಿ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ.

1) ಹಾಲಿನ ಇಳುವರಿ, ಗುಣಮಟ್ಟ ಹೆಚ್ಚಳ

ಕೆಚ್ಚಲು ಬಾವು ಆಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹಾಲು ತೀರ ತೆಳುವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಮಾಣವೂ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ, ಕಹಿಯಾಗಿದ್ದು ದುರ್ವಾಸನೆ ಇದ್ದರೆ ಅಥವಾ ರಕ್ತ ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ನಾಟಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದು.

- ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಮೆಂತೆ ಮತ್ತು ಗಸಗಸೆ ಸೇರಿಸಿ ರುಬ್ಬಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಮೆಂತೆ, ಅರಿಷಿಣ, ಅಶ್ವಗಂಧ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಮಧು ಹಾಗೂ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಶತಾವರಿ ಗಡ್ಡೆ ಸೇರಿಸಿ ರುಬ್ಬಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ 15 ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಶತಾವರಿ ಗಡ್ಡೆ, ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಅಕ್ಕಿ, ಅರ್ಧ ಮುಷ್ಟಿ ಮರಬಾಳೇಕಾಯಿ ಸೇರಿಸಿ ರುಬ್ಬಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಒಂದುವಾರ ಕಾಲ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ನಂತರ ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ಒಂದು ಬೊಗಸೆ ಅಕ್ಕಿ, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಮೆಂತೆ, ಹತ್ತು ಚಮಚ ಕೊತ್ತಂಬರಿ, ಅರ್ಧ ಈರುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ಹತ್ತು ಚಮಚ ಬೀಜ ತೆಗೆದ ಒಣ ಮೆಣಸು, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಜೀರಿಗೆ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ತುರಿ ಸೇರಿಸಿ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಐದು ವಾರ ಕಾಲ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಕಾಳುಮೆಣಸು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಕಾಡು ಹಿಪ್ಪಲಿ ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಉಗಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಒಂದು ವಾರ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಮುಷ್ಠಿ ಮೆಂತೆ, ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಬ್ಬಸಿಗೆಗಳನ್ನು ಕಡಲೆ ನೆನೆ ಹಾಕಿದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಒಂದು ವಾರ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

2) ಹಾಲು ಮಂದವಾಗಲು

- ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಮೆಂತೆ, ಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಬ್ಬಸಿಗೆ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ತಲಾ ಕಾಲು ಕಿಲೋ ಕಡಲೆ ಮತ್ತು ಗೋಧಿ ನೆನೆಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಐದು ದಿನ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು.
- ತಲಾ ಒಂದು ಮುಷ್ಟಿ ಮೆಂತೆ, ಸಬ್ಬಸಿಗೆ ಬೀಜ, ತೊಗರಿ, ಹುರುಳಿ, ಎರಡು ಮುಷ್ಠಿ ಕುಚ್ಚುಲಕ್ಕಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅತ್ತಿ ತೊಗಟೆಗಳನ್ನು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಅರ್ಧ ದಿನ ನೆನೆಸಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಕಾಲ ನೀಡಬಹುದು.

3) ಹಾಲಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಏರಿಕೆ

ತಲಾ 10 ಗ್ರಾಂ ಜೀರಿಗೆ, ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಮತ್ತು ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು 100 ಗ್ರಾಂ ಶತಾವರಿ ಬೇರಿನ ಜೊತೆ ರುಬ್ಬಿ ದಾಣಿ ಜೊತೆ ಹಾಕಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹತ್ತು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

4) ಹಾಲು ಕೆಟ್ಟಿದ್ದರೆ

ಕೆಚ್ಚಲು ಬಾವು ಆಗಿಲ್ಲದೇ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹಾಲು ನೀರಾಗಿ ಅಥವಾ ರುಚಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ವಾಸನೆಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಇಂಥ ವೇಳೆ ಎರಡು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ ಅರೆದು ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

ಹಾಲೆ, ಕ್ಷಯ, ಬಾಲದ ನೂತಿ, ಇತ್ಯಾದಿ

ಹಾಲೆ ರೋಗ, ಕ್ಷಯ, ಬಾದ ನೂತಿ, ಧನುರ್ವಾಯು ಇತ್ಯಾದಿ ರೋಗಗಳು ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ತಗಲುವಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೋಗಗಳು. ಒಂದೊಂದು ರೋಗಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯ ಲಕ್ಷಣ. ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯ ಮನೆ ಮದ್ದುಗಳಿವೆ. ಬಿಸಿಲು ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಮೇವು ತಿಂದಮೇಲೆ ಜೋರಾಗಿ ಉಸಿರಾಡ ತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಹಾಲೆ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು.

1) ಹಾಲೆ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಮದ್ದು

- ಎರಡು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, 10 ಜುಮ್ಮಿನ ಕಾಯಿ, ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಮದ್ದಾಲೆ ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಹಾಲವಾಣ ತೊಗಟೆ ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಅಥವಾ ಹಳೆ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.
- ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ, ಬೀಜ ತೆಗೆದ ಮೂರು ಕೆಂಪು ಮೆಣಸು, ಒಂಭತ್ತು ಬೋಳುಕಾಳು, ಅಂಗೈ ಅಗಲದ ಮದ್ದಾಲೆ ತೊಗಟೆ ಎಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಲೀಟರು ನಂದಿಮರದ ಪೊಟರೆಯಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕುಲುಮೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಸೋಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಆರು ಚಮಚ ಸಾಸಿವೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಬೋಳುಕಾಳು, ಓಮ ಮತ್ತು ತಲಾ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹಾಲೆ ಮತ್ತು ಹಾಲವಾಣ ತೊಗಟೆ ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದೂವರೆ ಲೀಟರು ನೀರು ಹಾಕಿ ಅರ್ಧಾಂಶ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಹುಳಿ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕಾಲು ಲೀಟರಿನಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು.

2) ಕ್ಷಯ ರೋಗ /ಟಿಬಿ

ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೂ ಕ್ಷಯ ರೋಗ ಹರಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾದಿಂದ ಹರಡುವ ಶ್ವಾಸಕೋಶದಲ್ಲಿ ಸೋಂಕು ಉಂಟಾಗುವ ರೋಗ. ಸೋಂಕುಪೀಡಿತ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಹಾಲಿನ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ಹರಡಬಹುದು. ರಾಸುಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬಡಕಲಾಗುತ್ತ

ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕ್ಷಯ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಔಷಧ ಬಳಸಬಹುದು. ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಕ್ಷಯ ರೋಗ ನಿರೋಧಕವಾಗಿದ್ದು ಈ ರೋಗ ಬರದಂತೆ ವಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು. ಎರಡು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಚಿರಾಯತ ಚೂರ್ಣ ಅರೆದು ಒಂದು ಸೇರು ಅನ್ನದ ಗಂಜಿ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ದಿನ ಕುಡಿಸುವ ಕ್ರಮವಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರ ತೈಲ ಮಾಡಿ ಎದೆ ಪಕ್ಕೆಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ ನೀವಬೇಕು.

3) ಬಾಲದ ನೂತಿ

ಬಾಲದ ತುದಿಯ ಕೂದಲು ಉದುರಿ ಬೋಳಾಗತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಚರ್ಮ ಬಿರುಸಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕೂದಲು ಉದುರುವಿಕೆ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಚಲಿಸಬಹುದು. ಬಾಲವು ಒಳಗಿಂದೊಳಗೇ ಕೊಳೆಯ ತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಬಾಲದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣಾಗಬಹುದು. ಇದು ಬಾಲದ ನೂತಿ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ. ಈ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಮುರುಗಲ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಅದರೊಳಗೆ ರೋಗಗ್ರಸ್ಥ ಬಾಲವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಅದ್ದಬೇಕು. ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಲೇಪಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

4) ರಾಸುಗಳ ದೇಹ ತೀವ್ರ ತಂಪಾದರೆ

- ಒಂದು ಚಮಚ ಹಸಿ ಸಾಸಿವೆ ಅರೆದು ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಕಾಯಿಸಿ ಆರಿಸಿದ ನೀರಿಗೆ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಸಾಸಿವೆಯ ಚರಟವನ್ನು ಮೈಗೆ ಸವರುತ್ತಾರೆ.
- ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಹಸಿ ಶುಂಠಿ, ಸಾಸಿವೆ, ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಮತ್ತು ಜೀರಿಗೆಗೆ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಮಜ್ಜಿಗೆ ಹುಲ್ಲು ಸೇರಿಸಿ ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸಲ ಎರಡು ದಿನ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಇದರ ಚರಟವನ್ನು ಮೈಗೆ ಸವರುತ್ತಾರೆ.

5) ನರಡಿ/ಗುಲ್ಮ ರೋಗ

- ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಕಾಳುಮೆಣಸು, ಎರಡು ಚಮಚ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಗೆ ತಲಾ ಎರಡು ಚಮಚ ಬಾಗೆ ಮರದ ಚಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕಾಡುಮೆಣಸಿನ ಸೊಪ್ಪು ಅರೆದು ಅರ್ಧ ಲೀಟರು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ತಲಾ ಆರು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುದ್ಧ ಮಾಡಿದ ಗುಲಗಂಜಿ ಸಮೂಲ ಎಲ್ಲ ಅರೆದು ಒಂದು ಸೇರು ನೀರಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಐದು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

6) ಧನುರ್ವಾಯು/ಟೆಟನಸ್

ಚೂಪಾದ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ರಾಸುಗಳಿಗೆ ಆಳವಾದ ಗಾಯವಾದರೆ ಧನುರ್ವಾಯು ರೋಗ ತಗಲುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ಸ್ರವಿಸುವ ವಿಷಪದಾರ್ಥದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪಶು

ಸ್ನಾಯುಗಳು ತೀವ್ರ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾರಣಾಂತಿಕವೂ ಹೌದು. ಧನುರ್ವಾಯು ನಿವಾರಣೆಗೆ ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಲವಂಗ, ಬಾಲ ಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಪಚ್ಚ ಕರ್ಪೂರ ಎಲ್ಲ ಅರೆದು ತಲಾ ಹತ್ತು ಚಮಚ ಬುಗುಡಿಹಂಬಿನ ರಸ, ವಿಷಮಧಾರಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ದಾಳಿಂಬೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಕತ್ತಾಳೆ ಎಲೆ ರಸ, ನಾಗದಾಳಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ನರಿಬಾಲದ ಗಡ್ಡೆ ರಸ ಮತ್ತು ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಲೋಟದಷ್ಟು ಕುಡಿಸಿ ಉಳಿದ ರಸವನ್ನು ಮೈಗೆ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಐದು ದಿನ ಲೇಪಿಸಬಹುದು.

7) ಕೊಂಬಿನ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ

ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿಯನ್ನು ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಂಬಿನ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಿದರೆ, ಕೊಂಬಿನ ಆರೋಗ್ಯ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ.

8) ಮಿಂಚಿ ರೋಗ

ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರ ಪ್ರಕಾರ ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಪಶು ಹಾರಿ ಹಾರಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ನರನಾಡಿ ಸ್ಥಬ್ದವಾಗಿ ಮೇಲೇಳಲಾಗದೇ ನರಳುತ್ತದೆ. ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ, ಕರಿಜೀರಿಗೆ, ಓಮ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಸಾಸಿವೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಹೆಂಟಾರ/ಮದ್ದರಸ/ನಂದಿಬಟ್ಲ ತೊಗಟೆ ಅರೆದು ಅಡಿಕೆ ಗಾತ್ರದ ಮೂರು ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂಚ ಹುಳಿಬೆಲ್ಲದ ಜೊತೆ ಎರಡು ಸಲದಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

9) ಸರ್ವ ರೋಗ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ

ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹನ್ನೆರಡು ಹಸಿಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ ತಿನ್ನಿಸಬೇಕು. ಇದು ಕಾಲುಬಾಯಿ ರೋಗ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ತರದ ರೋಗವಿರಲಿ, ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಪ್ರಥಮೋಪಚಾರವೆಂದು ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ತುಳಸಿ ಎಲೆಯ ಕಷಾಯವನ್ನು ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಕುಡಿಸುವ ಪದ್ದತಿ ಇದೆ.

5.14 ಕಣ್ಣಿನ ತೊಂದರೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

1) ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹೂ ಕುಂತರೆ/ಪೊರೆ

ಕಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡೆಗೆ ಗಾಯವಾದರೆ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೆಂಪಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೆಲ ದಿನಗಳ ನಂತರ ಇದು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ. ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು 'ಹೂ ಕುಂಡ್ರುವುದು' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಗಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದಿದ್ದರೆ ದೃಷ್ಟಿದೋಷ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಇಂಥ ಕಣ್ಣಿನ ಹೂವಿಗೆ ಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ ಔಷಧಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಹೀಗಿದೆ;

- ಎರಡು ಕಾಳು ಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಉಪ್ಪು ಸೇರಿಸಿ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಅಗಿದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಉಗಿಯುತ್ತಾರೆ.
- ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ ಮತ್ತು ಕಾಲು ಮುಷ್ಟಿ ತುಂಬೆ ಗಿಡದ ಹೂಗಳನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಅಗಿದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ತಾಗುವಂತೆ ಉಸಿರು ಬಿಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕೆಲ ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪೊರೆ ಬೆಳೆದರೆ ಹಸಿ ಶುಂಠಿಯನ್ನು ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ತೇಯ್ದು ಕಣ್ಣಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ಅದನ್ನೇ ಕಣ್ಣೊಳಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಕಿದರೆ ಬೇಗ ಗುಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ.
- ನಾಲ್ಕು ಕಾಳುಮೆಣಸು ಮತ್ತು ಐದು ಚಮಚ ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಅರೆದು ಒಂದು ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು ತಲಾ ನಾಲ್ಕು ಹನಿಯಂತೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಸಲ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿಡಬೇಕು.
- ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿ ದುರ್ಮಾಂಸ ಬೆಳೆದರೆ ತಲಾ ಒಂದು ಚಮಚ ಕರಿಮೆಣಸಿನ ಕಾಳಿನ ಪುಡಿ, ಕೆಂಪು ಚಂದನದ ಪುಡಿ ಮತ್ತು ಕರೀ ಹೆಂಚಿನ ಪುಡಿ ಸೇರಿಸಿ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ತುಂಬಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ತಿಕ್ಕಬೇಕು. ವಾರಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬಹುದು.

2) ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾದರೆ

ಉಷ್ಣತೆಯಿಂದ ಜಾನುವಾರುಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಗಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಕೆಲವು ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪು ನಿವಾರಣೆಗೆ ಅರ್ಧ ಕೆ.ಜಿ. ಮೆಂತೆ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಮೂರು ದಿನ ಕುಡಿಸಬಹುದು. ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಬೀಜವನ್ನು ರಾತ್ರಿ ನೆನೆ ಹಾಕಿ ಆ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಸುವ ವಿಧಾನವೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

3) ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಗಾಯ/ಉರಿ

ಎರಡು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣ ಪುಡಿಯನ್ನು ಒಂದು ಲೋಟ ಕುದಿಸಿ ತಣಿಸಿದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಕಣ್ಣನ್ನು ತೊಳೆಯಬೇಕು. ನಾಲ್ಕು ಹನಿ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಬಿಡಬಹುದು.

5.15 ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರಗಳು.

1) ನಾಯಿ/ಬೆಕ್ಕು/ಮೊಲಗಳಿಗೆ ವಾಂತಿ ನಿಯಂತ್ರಣ

- ಒಂದು ಏಲಕ್ಕಿಯನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಚಮಚ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಏಲಕ್ಕಿ ಸಿಪ್ಪೆಯ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಒಂದು ಚಮಚ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಏಲಕ್ಕಿಯ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಚಮಚ ಬೆಲ್ಲ ಮತ್ತು ಒಂದು ಲೋಟ ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ಪದೇ ಪದೆ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಲೋಟ ತಣ್ಣೀರಿಗೆ ಒಂದು ಲಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಒಂದು ಚಮಚ ಜೀರಿಗೆ, ಐದು ಏಲಕ್ಕಿ ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಎರಡು ತಾಸಿಗೊಮ್ಮೆ ಎರಡು ಚಮಚದಷ್ಟು ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ಚಮಚ ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಬೀಜವನ್ನು ಒಂದು ಲೋಟ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿ ನನೆ ಹಾಕಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಒಂದು ಚಮಚ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಆಗಾಗ ಕುಡಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

2) ವಿಷ ಪದಾರ್ಥ ತಿಂದರೆ

ಒಂದು ಚಮಚ ಅರಿಶಿಣವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

3) ಭೇದಿ ನಿಯಂತ್ರಣ

- ದಾಳಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನ ತೊಗಟೆ ಒಣಗಿಸಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಒಂದು ಚಮಚ ಈ ಪುಡಿಯನ್ನು ಒಂದು ಲೋಟ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂರು ಬಾರಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.
- ಒಂದು ದಾಳಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನ ಬೀಜವನ್ನು ಅರೆದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕುಡಿಸಬಹುದು.

4) ರೋಗನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು

- ಅಂಕೋಲೆ ಮರದ ದೋಣಿ ತಯಾರಿಸಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಆಹಾರ ಹಾಕಬೇಕು.
- ಯಾವುದೇ ಆಹಾರ ನೀಡುವಾಗಲೂ ಮಜ್ಜಿಗೆ, ಹಾಲು ಮತ್ತು ಉಪ್ಪು ಹಾಕುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ಚಿಟಿಕೆ ಜೀರಿಗೆ ಪುಡಿ ಹಾಕಬೇಕು.

- ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಲ ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಾಂ ಇಂಗು ಜೀರಿಗೆ ಕಾಳು ಮೆಣಸು ಸಮನಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಉಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.

5.16 ಕೋಳಿ, ಕುರಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳು

1) ಕೋಳಿಗಳಿಗೆ ರೋಗನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು

100 ಕೋಳಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಡ್ಡೆ ಮತ್ತು 10 ಗ್ರಾಂ ಇಂಗು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಗಡ್ಡೆ ಈರುಳ್ಳಿಯ ಜೊತೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಲ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಯಾವುದೇ ರೋಗ ಬಂದಾಗಲೂ ಸೂಕ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಇದನ್ನು ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಬೇಗ ಗುಣವಾಗುತ್ತದೆ.

2) ಕೋಳಿಗಳಿಗೆ ಸಿಆರ್‌ಡಿ ಕಾಯಿಲೆ

ಸಿಆರ್‌ಡಿ ಕಾಯಿಲೆ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳ ಸೋಂಕು ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ಗೊರಗೊರ ಶಬ್ದ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಹಾರ ಸೇವನೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ದೇಹದ ತೂಕ ಹೆಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಯಲೂಬಹುದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ 1000 ಮಾಂಸದ ಕೋಳಿಗಳಿಗೆ 3 ನೇ ವಾರದ ವಯಸ್ಸಿನ ನಂತರ ತೊಂದರೆ ಕಂಡಲ್ಲಿ 50 ಗ್ರಾಂ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, 100 ಗ್ರಾಂ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಒಂದೂವರೆ ಕಿಲೋ ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಅಗತ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ನೀರು ಸೇರಿಸಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಂತೆ ಮೂರು ದಿನ ನೀರಿನ ಮೂಲಕ ಕೊಡಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಆಹಾರ ಸೇವನೆ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಕೂಡ ಇದೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕೋಳಿಗಳ ವಯಸ್ಸು ಮತ್ತು ತೂಕವನ್ನಾಧರಿಸಿ ಪ್ರಮಾಣ ಬದಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

3) ಕುರಿಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆ

ಕುರಿ ಸಾಕಣೆ ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಲಾಭ ತರಬಲ್ಲ ಉದ್ಯೋಗ. ಒಂದು ಹಿಂಡಿನಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಕುರಿಗಳಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಆರೋಗ್ಯದ ವಿವರ ಕುರಿಗಾರರಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ರೋಗಗಳಿಗೆ ತಾವೇ ಜನಪದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವವರೂ ಅನೇಕರಿದ್ದಾರೆ.

4) ಕುರಿಗಳ ಆರೋಗ್ಯ ಬಲವರ್ಧನೆ

- ಕುರಿಗಳ ಆರೋಗ್ಯ ಬಲವರ್ಧನೆಗೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡಬಹುದು. 30 ಗ್ರಾಂ ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ದಕ್ಕೆ, 100 ಗ್ರಾಂ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ತಲಾ 50 ಗ್ರಾಂ ಇಂಗು, ಹಸಿ ಶುಂಠಿ, ಲವಂಗ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಮತ್ತು ಹಿಪ್ಪಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಲೀಟರು ಬೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಒಂದು ದಿನ ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ

ನೆನೆಹಾಕಬೇಕು. ಆ ಮಜ್ಜಿಗೆಯನ್ನು ಹತ್ತು ಕಿಲೋ ಕುರಿ ತಿನ್ನುವ ಯಾವುದಾದರೂ ಧಾನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಚಿಮುಕಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆರೆಸಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು. ಇಷ್ಟು ಔಷಧ 200 ಕುರಿಗಳಿಗೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ.

- ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಲಬದ್ಧತೆ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಕಾಲು ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಪುಡಿ ತಿನ್ನಿಸಬಹುದು.
- ಕುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಳವು ರೋಗ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ರೋಗ ಬಂದ ವೇಳೆ ಕುರಿಗಳ ಹಿಂಗಾಲುಗಳು ಅಶಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಬಾಲ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆನ್ನು ಹುರಿಯ ಮೇಲೆ ಚುಚ್ಚಿದರೆ ನೋವು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಮಲಗಿದ ಕುರಿ ಮೇಲೇಳುವುದಿಲ್ಲ.
- ತಲಾ ಅರ್ಧ ಚಮಚ ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ಬೋಳುಕಾಳು, ಎರಡು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ತೊಳೆ, ಗೇಣುದ್ದದ ಬಿಲ್ಕಂಬಿ, ಬಲಗಣೆ ಮತ್ತು ಆನಂಗಿ ತೊಗಟೆ ಎಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಲ ಒಂದು ವಾರ ಕಾಲ ಕುಡಿಸಿದರೆ ಹೆಳವು ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಯಾಗಬಹುದು.

ಅಧ್ಯಾಯ : 6

ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ : 6

ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳು

ಪಶು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವ ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಟ್ಟಿರುವ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಪಶು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗಬಲ್ಲ ಆಯಾ ಸಂಬಾರ ವಸ್ತುವಿನ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಚಿತ್ರಣ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಇವು ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕಂಡುಕೊಂಡಂಥವು. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಚಾರವೆಂದರೆ ಜಾನಪದ ಪಶುಚಿಕಿತ್ಸಕರು ಸಂಬಾರ ವಸ್ತುಗಳ ಈ ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲದೆಯೂ ಇರಬಹುದು ಅಥವಾ ಇವುಗಳಿಗೆ ಹೊರತಾದ ಉಪಯೋಗವನ್ನೂ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು.

1) ಅಜವಾನ : ವಾಯುಹರ. ಬೀಜವು ಗಾಯವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅಧಿಕ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಮ್ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಂಶ ಹೊಂದಿದೆ. ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ನಾಶಕ. ಮೂತ್ರದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಊತ ಮತ್ತು ಕೆಮ್ಮಿನ ಶಮನಕಾರಿ

2) ಅಜಮೋದ / ಸೆಲರಿ : ಆಂಟಿಆಕ್ಸಿಡೆಂಟ್, ವಾಯುಹರ, ಊತನಿವಾರಕ, ಪ್ರಜನನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ವೀರ್ಯನಾಶಕ, ನರವ್ಯೂಹದ ಚಟುವಟಿಕೆ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ನದ್ರಾಕಾರಕ. ಬೀಜದ ಸಾರ ಯಕೃತ್ ರಕ್ಷಕ. ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ತಡೆಗಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಹಲ್ಲು ನೋವು, ಚರ್ಮರೋಗ, ಜಲೋದರ, ವಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ.

3) ಅಜವಾನ : ಗಾಯ ಗುಣವಾಗಲು, ಕೆಮ್ಮು, ಉರಿಮೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ, ಸೆಳೆತ ನಿವಾರಕ. ವಾಯುಹರ, ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ನಾಶಕ, ಮೂತ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ.

4) ಅರಿಶಿಣ : ಭೇದಿಕಾರಕ. ವಾಂತಿಕಾರಕ, ಕೆಮ್ಮು, ಚರ್ಮರೋಗ, ಗಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ. ಇದರ ಸಾರ ಆಮಶಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ, ಕರುಳಿನ ಸೆಳೆತ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ರಕ್ತದೊತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ನರವ್ಯೂಹದ ಚಟುವಟಿಕೆ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಗುಣ ಕೀಟನಾಶಕ, ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಸ್ಟರಾಲ್ ಅಂಶ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ಮತ್ತು ವೈರಸ್ ನಾಶಕ. ಉರಿಯೂತ ನಿವಾರಕ. ಸಂಧಿವಾತ ನಿವಾರಕ. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಕಟ್ಟುವುದನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಂಟಿ ಆಕ್ಸಿಡೆಂಟ್. ಹುಣ್ಣು ನಿವಾರಕ. ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ನಿವಾರಕ. ಅರಿಶಿಣದ ಕಷಾಯವು ಕೀವು ಆಗಿರುವ ಕಣ್ಣಿನ ಉರಿಯೂತ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ

ಕಷಾಯವು ಯಕೃತ್ ರಕ್ಷಕ. ಜೀವತಂತುಗಳ ವಿಕೃತಿ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿಯ ಲೋಳ್ಪದರದ ಗಡ್ಡೆಗಟ್ಟುವಿಕೆ ತಡೆ. ಇರುವೆ ನಿರೋಧಕ.

5) ಇಂಗು : ವಾಯುಹರ. ಭೇದಿಕಾರಕ. ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ವಿಷಕಾರಿ. ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ನಾಶಕ. ಗರ್ಭಪಾತಕಾರಿ. ಸಸ್ಯದ ಸಾರ ಊತ ಶಮನಕಾರಿ. ಹಸಿವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಂತಿಕಾರಕ.

6) ಎಳ್ಳು : ಗಿಡವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ತಿಂದರೆ ವಿಷಕಾರಿ. ಬೀಜದಲ್ಲಿ ಥಯಮಿನ್ ಮತ್ತು ನಯಾಸಿನ್ ವಿಟಮಿನ್‌ಗಳಿವೆ. ಎಳ್ಳಿನ ಹಿಂಡಿಯು ಹಾಲು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಂತಿ ಕಾರಕ. ಎಲೆಗಳು ಕರುಳು ಶಾಮಕ. ಎಲೆಯನ್ನು ಚರ್ಮರೋಗದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮೂತ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ.

7) ಏಲಕ್ಕಿ : ಬೀಜವು ಗರ್ಭನಾಶಕ. ಶ್ವಾಸನಾಳದ ಸೋಂಕಿನಲ್ಲಿ, ಚರ್ಮರೋಗ ಶಾಮಕ, ಗರ್ಭಕೋಶದ ಗಡ್ಡೆ, ಪೈಲ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ. ಬೀಜ ಜೊಲ್ಲುರಸ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕರುಳಿನ ಸೆಳೆತ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ.

8) ಕರಿಬೇವು : ರೋಗನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಭೇದಿ ಮತ್ತು ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗದ ನೋವಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಗ್ಲುಕೋಸ್ ಅಂಶವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಹುರಿದ ಎಲೆ ವಾಂತಿ ನಿವಾರಕ. ಗರ್ಭಕಟ್ಟುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ. ಬೇರು ಭೇದಿಕಾರಕ.

9) ಕಾಳುಮೆಣಸು/ಬೋಳುಕಾಳು : ವಾಯುಹರ, ಜೊಲ್ಲು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿ. ಗರ್ಭಪಾತಕಾರಿ, ಲೇಪಿಸಿದರೆ ನೋವು ನಿವಾರಕ.

10) ಕೊತ್ತಂಬರಿ : ವಾಯುಹರ, ಕರುಳು ನೋವು ಗಂಟಲುನೋವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ. ಬೀಜವು ನಿದ್ರೆಕಾರಕ, ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾನಾಶಕ. ಬೀಜಸಾರವು ಶಿಲೀಂಧ್ರನಾಶಕ.

11) ಗಸಗಸೆ : ಬೀಜವು ಶಮನಕಾರಿ, ನಿದ್ರಾಕಾರಕ.

12) ಜಾಯಿಕಾಯಿ/ಜಾಪತ್ರೆ : ನೋವು ಶಮನಕಾರಿ, ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ, ಬೀಜವು ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗ. ಬೀಜದ ಸಾರ ಪ್ಲೇಟ್‌ಲೆಟ್‌ಗಳ ಒಗ್ಗೂಡುವಿಕೆ ತಪ್ಪಿಸುತ್ತದೆ.

13) ಜೀರಿಗೆ : ಗರ್ಭನಾಶಕ ಗುಣ, ಸೆಳೆತ ನಿವಾರಕ, ರಕ್ತದೊತ್ತಡ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ಮತ್ತು ಶಿಲೀಂದ್ರ ನಾಶಕ. ವಾಯುಹರ. ಹೊಟ್ಟೆ ನೋವಿಗೆ ಉಪಯೋಗ.

14) ತುಳಸಿ : ಜ್ವರ ಮತ್ತು ಕೆಮ್ಮು ನಿವಾರಕ, ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಅಂಶ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲೆಯು ಚರ್ಮರೋಗ, ತುರಿಕೆ, ಅರೆತಲೆ ನೋವು, ಬಾಯಿ ದುರ್ವಾಸನೆ, ಕಿವಿ ನೋವು, ಭೇದಿ, ಉರಿಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ. ಹಾಲಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಮಿ ನಾಶಕ. ಕೀಟ ವಿರೋಧಿ. ಒತ್ತಡ ನಿರೋಧಕ. ರೋಗನಿರೋಧಕ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಊತನಿವಾರಕ, ವಿಕಿರಣ ನಿರೋಧಕ ಗುಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಜಠರದ ಹುಣ್ಣು ನಿವಾರಕ. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಕೊಬ್ಬಿನ ಅಂಶ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜನನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಿರೋಧಕ, ಆಂಟಿ ಆಕ್ಸಿಡೆಂಟ್ ಗುಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ನಿರೋಧಕ. ಬೀಜವು ಮೂತ್ರಾಂಗವ್ಯೂಹ ಮತ್ತು ಪ್ರಜನನ ವ್ಯೂಹದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ. ಕಣ್ಣಿನಪೊರೆ ಬೆಳೆಯುವುದನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.

15) ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ : ವಾಯುಹರ, ಶಿಲೀಂಧ್ರದ ವಿಷ ಉತ್ಪತ್ತಿ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ವಾಂತಿ ನಿವಾರಕ. ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ. ಇದರ ಎಣ್ಣೆಯು ರಕ್ತಸ್ರಾವ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎಲೆ ಮತ್ತು ಚಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ನಿರೋಧಕ. ಎಲೆಯ ಎಣ್ಣೆಯು ಶಿಲೀಂಧ್ರನಾಶಕ. ಕಾಯಿಯ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸಂಧಿವಾತದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

16) ದಾಳಿಂಬೆ : ಬೀಜವು ಶಾಮಕ ಗುಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಹೂ ಮೂಗಿನಿಂದ ಆಗುವ ರಕ್ತಸ್ರಾವ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬೇರಿನ ತೊಗಟೆ, ಹಣ್ಣಿನ ಸಿಪ್ಪೆ ಮತ್ತು ಕಾಂಡವು ಲಾಡಿಹುಳು ನಾಶಕ. ಬೀಜದ ಎಣ್ಣೆಯು ಈಸ್ಟ್ರೋಜೆನ್ ಅಂಶ ಹೊಂದಿದ್ದು ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ನಾಶಕ. ಬೀಜದ ಸಾರವು ಸಸ್ಯಶಿಲೀಂಧ್ರನಾಶಕ. ಎಲೆ ಮತ್ತು ಚಿಗುರು ಶಾಮಕ ಹಾಗೂ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ನಾಶಕ. ಮೊಗ್ಗು ಶ್ವಾಸನಾಳದ ಸೋಂಕಿನಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ. ಹಣ್ಣಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯ ಒಣ ಪುಡಿಯನ್ನು ಮಜ್ಜಿಗೆಯ ಜೊತೆ ಸೇರಿಸಿ ಭೇದಿ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಬಳಕೆ.

17) ಪುದೀನ : ವಾಯುಹರ. ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ. ಸೌಮ್ಯ ಅರಿವಳಿಕೆ ಗುಣ ಹೊಂದಿದೆ. ಶಮನಕಾರಿ. ವಾಂತಿಕಾರಕ. ಗರ್ಭಪಾತಕಾರಿ.

18) ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ: ಸ್ವೇದಜನಕ, ವಾಯುಹರ, ಕೆಮ್ಮು ನಿವಾರಕ. ಜಂತುನಿವಾರಕ. ರಸ ನೋವು ಬಾವು ನವಾರಕ ಮತ್ತು ಕಿವಿ ನೋವಿಗೆ ಉಪಯೋಗ. ಇದರ ತೈಲ ಯಕೃತ್ ರಕ್ಷಕ. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಗ್ಲುಕೋಸ್ ಅಂಶವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಜೀವಿ ಮತ್ತು ವೈರಸ್ ನಿರೋಧಕ. ಕೀಟನಾಶಕ. ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ. ಶಿಲೀಂಧ್ರನಾಶಕ. ರಿಕೆಟ್ಸಿಯಾ ರೋಗ ನಿವಾರಕ. ಮಿದುಳಪೊರೆ ಉರಿಯೂತದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ.

19) ಮುರುಗಲು : ಭೇದಿ, ರಕ್ತಮಿಶ್ರಿತ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಹೃದಯರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣಿನ ಉಪಯೋಗ. ಬೀಜದ ತುಪ್ಪವು ಗಾಯ ಗುಣಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಸ್ಟರಾಲ್ ಅಂಶ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಬೊಜ್ಜು ನಿವಾರಕ.

20) ಮೆಂತೆ : ವಾಯುಹರ, ಅಂಟು ಸ್ರಾವಕ ಶಮನಕಾರಿ ವಾಂತಿ ಕೆಮ್ಮು ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ. ಬೀಜದ ಸಾರ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ನಾಶಕ. ಬೀಜವು ಲೈಂಗಿಕ ಆಸಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ರಕ್ತದ ಗ್ಲುಕೋಸ್ ಅಂಶವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ರಕ್ತದ ಕೊಬ್ಬಿನಂಶ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕೊಲೆಸ್ಟರಾಲ್ ಅಂಶ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಗಿಡದ ಸಾರವು ಊತಶಮನಕಾರಿ, ಮೂತ್ರದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ, ಹೃದಯದ ಕ್ಷಮತೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ, ರಕ್ತದೊತ್ತಡ ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ನರಮಂಡಲದ ಉದ್ವಿಗ್ನತೆ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ವೈರಸ್ ನಿರೋಧಕ.

21) ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ : ಹಣ್ಣುಮೆಣಸಿನ ಸಾರವು ರಕ್ತದ ಗ್ಲುಕೋಸ್ ಅಂಶವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜಠರದಲ್ಲಿ ಆಮ್ಲ ಉತ್ಪತ್ತಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಬೀಜ ವಾಯುಹರ. ಎಲೆಯ ಲೇಪನ ಬಾವು ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ.

22) ಲವಂಗ: ವಾಯುಹರ, ಕರುಳಿನ ಸೆಳೆತ ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ಮತ್ತು ವೈರಸ್ ನಾಶಕ, ನೋವು ನಿವಾರಕ. ಜ್ವರ ಇಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿತಕಾರಿ. ಕೆಮ್ಮು ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ದಂತ ನೋವು, ಬಾಯಿಯ ದುರ್ವಾಸನೆ, ಹಾಲು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು, ಶುದ್ಧ ಹಾಲು ಉತ್ಪಾದನೆಯಾಗಲು, ವಾಂತಿ, ಉರಿಚರ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ತೊಂದರೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ.

23) ವೆನಿಲ್ಲಾ : ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ಮತ್ತು ಶಿಲೀಂಧ್ರನಾಶಕ, ಆಂಟಿಆಕ್ಸಿಡೆಂಟ್ ಗುಣ

24) ಶುಂಠಿ: ಭೇದಿಕಾರಕ. ವಾಯುಹರ. ಆಂಟಿಆಕ್ಸಿಡೆಂಟ್. ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಜಲೋದರ, ಕೆಮ್ಮು, ವಾಂತಿ, ಆನೆಕಾಲು ಜ್ವರ, ಅಜೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ. ಕುಕ್ಕುಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಕ್ಸಿಡಿಯಾ ರೋಗನಾಶಕ. ನಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಂತಿಕಾರಕ. ಕಾಳುಮೆಣಸಿನೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಗರ್ಭನಾಶಕ.

25) ಸಬ್ಬಸಿಗೆ : ಮೂತ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿಯ ದುರ್ವಾಸನೆ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಭೇದಿಯಾದರೆ ಬಳಕೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಣುಜೀವಿ ಮತ್ತು ವೈರಸ್ ನಿರೋಧಕ. ಕೀಟನಾಶಕ. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಗ್ಲುಕೋಸ್ ಅಂಶವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸೆಳೆತ ನಿರೋಧಕ. ಇದರ ಸಾರವು ಶಿಲೀಂಧ್ರನಾಶಕ.

26) ಸಾಸಿವೆ: ಜೊಲ್ಲು ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿ. ನೋವು ಶಮನಕಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಹುಣ್ಣು/ ಊತಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಲು ಬಳಕೆ.

27) ಸೋಂಪು ಬಡೇಸೊಪ್ಪು: ವಾಯುಹರ. ಹಾಲು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಬಳಕೆ. ಬೀಜದ ತೈಲ ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ನಾಶಕ. ಗಿಡ ಹಸಿವು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಗಿಡದ ಸಾರವು ಸೆಳೆತನಿವಾರಕ.

28) ಹಿಪ್ಪಲಿ : ವಾಯುಹರ, ಕೆಮ್ಮು ನಿವಾರಕ. ಬೇರು ಭೇದಿಕಾರಕ. ಬೇರನ್ನು ಗರ್ಭದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟರೆ ಮಾಸು ಹೊರಹಾಕುತ್ತದೆ.

29) ಹುಣಿಸೆ : ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಬೇರು ಸಂಕೋಚಕ. ಸ್ರಾವ ನಿರೋಧಕ. ಭೇದಿ, ಅಸ್ಥಮಾ ಮತ್ತು ಹುಣ್ಣು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ. ಹುಣಿಸೆಹಣ್ಣು ವಾಯುಹರ. ವಿರೇಚಕ. ಹಲವು ವಿಷ ಸೇವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ. ಕಫ ನಿವಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಗಾಯ ಗುಣ ಮಾಡಲು ಬಳಕೆ. ಇದರ ಬೀಜ ಸ್ರಾವ ನಿರೋಧಕ. ಹೊಟ್ಟೆ ನೋವು, ರಕ್ತಸ್ರಾವ, ಗರ್ಭಸ್ರಾವ ತಲೆ ಸುತ್ತು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ. ಎಲೆ ಉತ್ತಮ ಕ್ಯಾಲ್ಸಿಯಂ ಹೊಂದಿದೆ. ವಿರೇಚಕ, ಶಿಲೀಂಧ್ರನಾಶಕ. ಮೂತ್ರದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಊತ ಶಮನಕಾರಿ. ಚರ್ಮ, ರೋಮ, ಕಿವಿ ನೋವು, ಕಣ್ಣಿನ ನೋವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ. ಪ್ಯಾರಾಲಿಸಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ತೊಗಟೆಯ ಲೇಪನ ಬಳಕೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : 7

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯ

ಅಧ್ಯಾಯ : 7

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯ

ಜನಪದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದುದು, ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾದುದು, ಅದು ಬದುಕಿನಿಂದ ದೂರವಾದುದೂ ಅಲ್ಲ. ಬೇರೆಯಾದುದೂ ಅಲ್ಲ. ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಬೆರೆತು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾಲದ, ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ, ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಾನಪದ ಸೊಗಡು ಸೂಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ನಮ್ಮ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಆದರಿಂದ ಹೊರತಾದುದಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಜಾನಪದ ಸತ್ವ ಮತ್ತು ತತ್ವ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದಗಳು ಒಂದೇ ತಾಯಿ ಬೇರಿನ ಎರಡು ಟಿಸಿಲುಗಳೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಜಾನಪದವೇ ಮೂಲ. ಜಾನಪದವೇ ಪರಿಷ್ಕೃತಗೊಂಡು ಶಿಷ್ಟಪದವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವೆರಡರ ಕೊಡು ಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಬಂಧ, ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ ನಿರಂತರವಾದುದೇ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದದ ಸಮೃದ್ಧ ಸೇರ್ಪಡೆ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಕವಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಿತೋ ಅರಿಯದೆಯೋ, ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಂಶಗಳು ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮಹಾಕವಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಜಾನಪದೀಯತೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದುವರೆ ಸಾವಿರ ವರುಷಗಳ ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಇತಿಹಾಸ, ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕನ್ನಡ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದುದ್ದಕ್ಕೂ ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಅದರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ್ಕ ಅಂಶಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಜನಪದ ಗಾದೆ, ಗೀತೆ, ಕಲೆ, ಕಥಾ ಮಾದರಿ, ನುಡಿಗಟ್ಟು, ಭಾಷೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆ, ಮಾಟ–ಮಂತ್ರ–ಯಂತ್ರ–ತಂತ್ರ, ಜನಪದ ವೈದ್ಯ, ಪಶು ವೈದ್ಯ, ಜಾತ್ರೆ–ಉತ್ಸವ... ಇವೆ ಮುಂತಾದ ಜಾನಪದೀಯ ಅಂಶಗಳು ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಅಡಕಗೊಂಡಿವೆ. ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೆಕ್ಕಿ ತೆಗೆದು, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರೆ, ಜಾನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಿನೂತನ ಆಯಾಮವೊಂದು ತೆರೆಕಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರುಚಿಂತನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಜಾನಪದದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು, ಆಧುನಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ

ನಡುಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡ 'ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ' ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗುರುತಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಗೊಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪು ಕೊಡುವ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸಸ್ಯಸಂಕುಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡೇ ನಿಸರ್ಗದಡಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಬದುಕನ್ನು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಡೆಯಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಪರಿಸರ ಈತನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದು ಮತ್ತು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗಾಗುವ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಜನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ನಾರು-ಬೇರು, ಗಿಡ-ಮೂಲಿಕೆ, ಎಲೆ-ಹೂಗಳು ಇವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತನಗೆ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಸಾಕು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಬರುವ ನಾನಾ ರೋಗಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈತನಿಗೆ ತಗುಲಿದ ರೋಗರುಜಿನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಸಸ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪರಂಪರಾಗತ ಅನುಭವದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಮಾಡುವ ಜನಪದ ವೈದ್ಯರು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರನ್ನು 'ಪಂಡಿತ, ಅಳಲೆಕಾಯಿ ಪಂಡಿತ' ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಮಾಡುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಜನಪದ ವೈದ್ಯ, ಮನೆ ವೈದ್ಯ, ನಾಟಿ ಔಷಧಿ, ನಾಡ ಔಷಧಿ, ಹಳ್ಳಿ ಔಷಧಿ, ಕಾಡುಮದ್ದು, ಹಸಿರುಮದ್ದು, ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇದನ್ನು 'ಗಂವಟೆ ಔಷಧಿ', 'ದೇಶಿ ಔಷಧಿ' ಎಂದೂ ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ವೈದ್ಯ ಪಂಡಿತರು ಮಾಡುವ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಂಶಗಳು ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ಸಹಜ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಅಥವಾ ಮನೋವೈದ್ಯ, ಮಕ್ಕಳವೈದ್ಯ, ಬಸುರಿಬಾಣಂತಿ ವೈದ್ಯ, ಪಶುವೈದ್ಯ, ಸಸ್ಯವೈದ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಾದರೂ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ಸಸ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ತಗಲುವ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ವೈದ್ಯರೆ. ಅಂದರೆ ಒಬ್ಬ ವೈದ್ಯ ಪಂಡಿತ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ರೋಗಗಳಿಗೂ ಔಷಧಿ ನೀಡಿ ರೋಗ ಗುಣಪಡಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯರಲ್ಲಿ ಹಲವರು ತಮ್ಮ ವೈದ್ಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನೆ ಜೀವನದ ಆಧಾರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಬಹುತೇಕ ವೈದ್ಯರು ತಮ್ಮ ವ್ಯವಸಾಯದ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಒಂದು

ಪುಣ್ಯದ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಯಾವುದೇ ಪ್ರತಿಫಲವಿಲ್ಲದೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಅನುಭವ. ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಔಷಧಿಗಾಗಿಯೇ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅಮೇರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಔಷಧಿ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗುಳ್ಳ ಪರಿಣಿತ ತಜ್ಞರನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಬೌದ್ಧ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಜೀವಕನೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈದ್ಯನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹೊಸ ಗುಡ್ಡೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ವೈದ್ಯವಿದ್ಯಾ ಪಾರಂಗತನಾಗಿದ್ದ 'ಜೈಯು' ಎಂಬ ವೈದ್ಯನ ಹೆಸರು ಶಾಸನೋಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1071–72ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಮ್ಮಿನಬಾವಿಯ ಶಾಸನ ಒಂದು 'ಬಿಬ್ಬಣ್ಣ' ಎಂಬುವನನ್ನು 'ವೈದ್ಯಾಂಬುರಾಶಿ ಕುಳತಿಳಕಂ' ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದೆ. ಕೇವಲ ಪರಂಪರಾಗತ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದಲೇ ಈ ಜನಪದೀಯ ವೈದ್ಯರುಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದವರು. ಭಾರತೀಯ ಈ ವೈದ್ಯರು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನು ತನ್ನ ಸೈನಿಕರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯರನ್ನೇ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದು ಮೆಗಾಸ್ತನೀಸ್, ಸ್ಟ್ರಾಬೋಪೆಟ್ರೋಕ್ಸಸ್ ಮುಂತಾದವರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವುದು. ಹಾಗೂ ಸೈನ್ಯದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯರೂ ಯುದ್ಧರಂಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಯುಧಿಷ್ಠರನ ಸೈನ್ಯದ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಡಿಗಳೂ ಅಂಗಡಿಗಳೂ ಅಲ್ಲದೆ ವೈದ್ಯರೂ ಚಿಕಿತ್ಸಕರೂ ತೆರಳಿದರೆಂದು ಮಹಾಭಾರತ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅಶೋಕನು ಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ದೇಶಾಂತರಿಗಳಿಂದ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ತರಸಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮೂರನೇ ಶತಮಾನದ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ, ಪಶುಗಳಿಗೆ ಔಷಧಕ್ಕೆ ಬರುವ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ತಂದು ನೆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಿ.ಪೂ. 400ರಲ್ಲಿ ಸುಮಂತಭದ್ರನು ಪದ್ಮಾವತಿ ದೇವಿಗೆ ಭಸ್ಮಕ ರೋಗ ಗುಣಪಡಿಸಿದ ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದೆ. 'ನಾಗಾರ್ಜುನ ಪುಟ' ವೆಂದ ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥ, ವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮೊದಲ ಗ್ರಂಥ. 1100ರ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ 'ಗೋವೈದ್ಯ', 1175ರ ಜಗದ್ದಳ ಸೋಮನಾಥನ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರ' 1200 ರ ದೇವೇಂದ್ರ ಮುನಿಯ ಬಾಲಗ್ರಹ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, 1500 ರ ಬಾಚರಸನ ಅಶ್ವವೈದ್ಯ, ಶ್ರೀಧರದೇವನ ವೈದ್ಯಾಮೃತ, 1360ರ ಮಂಗರಾಜನ 'ಖಗೇಂದ್ರ ಮಣಿದರ್ಪಣ' ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವೇದಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ

ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಮತ್ತು ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಮಾನವನ ಒಟ್ಟು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನ ವಿಧಾನದ ಫಲವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದುದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಈಗಾಗಲೇ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ 12ನೇ ಶತಮಾನದ ಶಿವಶರಣ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಹೇರಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಕಂಡು ಬರುವುದರಿಂದ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೆಸರೇ ವೈದ್ಯನೆಂದು ಸೂಚಿಸುವ ವಚನಕಾರ ವೈದ್ಯ ಸಂಗಣ್ಣನು ವೈದ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ಬದುಕಿದವನು. ಜನಪದ ವೈದ್ಯನ ವನಸ್ಪತಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಮಂತ್ರವೈದ್ಯ, ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ, ಗಜವೈದ್ಯ ಮತ್ತು ರಸವೈದ್ಯ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ವೈದ್ಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಯಸೇನನೂ ಮಂತ್ರ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅಶ್ವವೈದ್ಯ, ಗುಜವೈದ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಒಂದೆರಡು ಅಮೂಲ್ಯ ಅಂಶಗಳು ಪಂಪನಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. 'ಜೈಯು' ಎಂಬ ವೈದ್ಯ 'ಗಜವೈದ್ಯ' ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದುದು ಶಾನವೊಂದರಲ್ಲಿದೆ. ಸೋಮೇಶ್ವರನ 'ಅಭಿಲಪಿತಾರ್ಥ ಚಿಂತಾಮಣಿ' ಶಸ್ತ್ರ ಕರ್ಮ ಕಲಾದಕರಾದ ವೈದ್ಯರನೂ ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ವಚನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಔಷಧವನ್ನು ಕೊಡುವ ವೈದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಇದ್ದವು. ದೇವಸ್ಥಾನ ಮಠಮಾನ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೆ ಔಷಧ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ಬಳ್ಳಿಗಾವಿಯ ಕೊಡಿಮಠ'ವು ಅನಾಥ ರೋಗಿಗಳ ಆಶ್ರಮವಾಗಿತ್ತು. ಸೊಗಲಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ತನುಮುಟ್ಟಿ ಸಿದ್ಧಂ ಮಾಡುವ ಸೆಲಗಂತ ಶೇಷರಸ ಮೂಲಿಕೆಗಳು' ಇದ್ದ ಸಿದ್ಧ ಕ್ಷೇತ್ರಾಂತರದ ವರ್ಣನೆ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಮಠದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೌಲಭ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟಿತ್ತು. ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯರು, ಪರಿಚಾರಕರು, ಸೇವಕರು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ವರುಷಗಟ್ಟಲೆ ಸಾಲುವಷ್ಟು ಔಷಧ ಸಂಗ್ರಹವುಳ್ಳ ಔಷಧ ಭಂಡಾರವೂ ಇಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಕಾವ್ಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾದ 'ಮೂವಿಟ್ಟಿ' ಎಂದರೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡವರನ್ನು ಔಷಧಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೊತ್ತು ಸಾಗಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ. ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಗಾಯಗೊಂಡ ಸೈನಿಕರ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಗಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಯಿಸುವ ಔಷಧವೂ ಇತ್ತು. ಶರೀರದೊಳಗೆ ನಟ್ಟ ಈಟಿ, ಕತ್ತಿ, ಖಡ್ಗ, ಬಾಣದ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವ ವೈದ್ಯರಿದ್ದುದನ್ನು ಪಂಪಭಾರತ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಆನೆ-ಕುದುರೆಗಳ ಗಾಯದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಮರ್ದು, ಬೆಜ್ಜಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಸೈನಿಕರ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಟ್ಟ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯಲು ಇಕ್ಕುಳವನ್ನು, ಬೆನ್ನಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟ

ಅಂಬು ಇಲ್ಲವೆ ಕತ್ತಿಯ ತುಣುಕು ಹೊರಗೆಳೆಯಲು ಆಯಸ್ಕಾಂತವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಗೆಗೆ ಪಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಗಾಯಗೊಂಡವರನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಡಾ. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ಬೇಗೂರು ಶಾಸನವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಳ್ಳಿವೈದ್ಯರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಯಿಲೆಯಾದವರ ಮನೆಗೂ ಹೋಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡುತ್ತ ಬಂದುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾನವವೈದ್ಯ, ಪಶುವೈದ್ಯ, ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯ, ಮಂತ್ರವೈದ್ಯ ಮುಂತಾದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪ್ರಭೇದಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. 'ಜೋಯಿಸ ವೈದ್ಯ' ವೊಂದು ಸರ್ವಜ್ಞನಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ಜನಪದೀಯ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಸರಿಬೆರಿಕೆ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಯುದ್ಧದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡ ಸೈನಿಕರ ಶುಶ್ರೂಷೆಗಾಗಿ 'ನರವೈದ್ಯ ಘಟಕ' ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾದಾಡಿ, ಅಪಘಾತಕ್ಕೀಡಾದ ಗಜಶ್ವಾದಿಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಘಟಕ ಇರುತ್ತಿದ್ದುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶುಶ್ರೂಷಾಕಾರ್ಯ ಯುದ್ಧ ವಿರಾಮದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿದಿನ ಸಂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸೈನಿಕರು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಗಾಯಗೊಂಡಾಗ ಖಡ್ಗಗಳ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಛಿದ್ರಗೊಂಡ ಗಾಯಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರಜಲದಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ, ಸೂಕರನ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಆ ಗಾಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡೆದು ಕರ್ಪೂರದ ಕವಳವನ್ನು ನೀಡಿ ರಕ್ಷಾಯಂತ್ರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮಂತ್ರೌಷಧಿಗಳಿಂದ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಬಾಣಗಳ ಇರಿತದಿಂದ ಛಿದ್ರಗೊಂಡ ದೇಹದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹದವರಿತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಾರಂಗೀ ಸಸ್ಯಮೂಲಿಕೆಯ ತೈಲವನ್ನು ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುರಿದು, ದೇಹದ ಮೈಗರಡಿಗಳಲ್ಲಿಯ ರಕ್ತವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ, ಹಳೆತಾದ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಬಳಿದು ಸುಭಟರ ಗಾಯಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದ ಭೀಷ್ಮಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. (ಭೀ.ಪ. 5–41, 42). ಅಂತೆಯೇ ಕುದುರೆಗಳು ಗಾಯಗೊಂಡಾಗ, ಅವುಗಳ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಶುಶ್ರೂಷೆ ನೀಡುವ ರೀತಿ ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದುದು. ಅಶ್ವದ ಹರಿದ ಕೊರಳನ್ನು ಬಿಗಿದು, ಉರದಲ್ಲಿ ಮುರಿದ ಬಾಣವನ್ನು ಕಿತ್ತು, ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದ ನಿರಿಗರುಗಳನ್ನು ಒಳಗಿಟ್ಟು ಹೊಲಿದು, ಮದ್ದು ನೀಡಿ, ಹದವಾದ ಬಿಸಿಯುಳ್ಳ ಸಸ್ಯದ ಸೇಕರಿಂದ ಕುದುರೆಗಳ ನೋವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.(ಭೀ.ಪ. 5–39). ಹಾಗೆಯೇ ಆನೆಗಳ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಾಟಿಮುರಿದಿದ್ದ ಈಟಿಯ ಕಿಂಚಿತ್ತು ಭಾಗವು ಒಳಗೆ ಉಳಿಯದಂತೆ ಹಾಗೂ ನೋಯದಂತೆ

ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಕಿತ್ತಿತೆಗೆದು, ಆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಂಜೀವಿನಿ ರಸಯುಕ್ತ ಔಷಧವನ್ನು ತುಂಬಿ ಪಟ್ಟಿಕಟ್ಟಿ ಗಜಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಚೈತನ್ಯಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು– (ಭೀ.ಪ.5–40). ತ್ರಿಕಟುಕದ ಕಜ್ಜಾಯ (ಕ.ಪ. 12–18), ಜೀವಣಿಗೆ (ಸಂಜೀವಿನಿಗಿಡ (ಭೀ.ಪ. 5–40), (ಬಾರಂಗಿ/ಗಿಡಮೂಲಿಕಿ), (ಭೀ.ಪ. 5–41), ಹಳದುಪ್ಪ, ಸೂಕರನ ತುಪ್ಪ (ಭೀ.ಪ. 5–40, 41) ಮುಂತಾದವು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡ ಸೈನಿಕರಿಗೆ, ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯರು ದೇಶೀ ಔಷಧಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವಂಥವುಗಳು. ಈ ಬಗೆಯ ಔಷಧಿ ನೀಡುವವರು ಜನಪದವೈದ್ಯರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವೇ ಇಲ್ಲ. ತ್ರಿಕಟುಕದ ಕಜ್ಜಾಯವಿದು, ಬಾಲಕರ ಸೊಗಸೇ (ಕ.ಪ. 12–18) ಎಂಬಲ್ಲಿಯ 'ತ್ರಿಕಟುಕ' ವೆಂದರೆ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ ಎಂಬ ತ್ರಿದೋಷ ಪರಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುಂಠಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಿಶ್ರಣವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅರ್ಥೈಸಿದ್ದು ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. 'ಬೆಂದ ಹುಣ್ಣಲಿ ಸಾಸಿವೆಯ ಬಳಿಯದಿರು, (ದ್ರೋ.ಪ. 1–8) ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಬೆಂದ ಹಣ್ಣಿಗೆ ಸಾಸಿವೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲ ಎಂಬು ಸೂಚನೆಯಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ನಯಸೇನನ ಧರ್ಮಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೃತಘ್ನ ಹುಲಿಯ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವೈದ್ಯನೊಬ್ಬ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುವಾಗ ಬೇನೆಯಿಂದ ನರಳಿ ಸತ್ತು ಹೋದ ಹುಲಿಯನ್ನು ತನ್ನ ವೈದ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬದುಕಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಹುಲಿ ಈತನ ಉಪಚಾರವನ್ನು ಗಮನಿಸದೆ ಇವನನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿ ಕತೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಧರ್ಮಾಮೃತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿ ವೈದ್ಯರಿದ್ದರೆಂಬುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಪ್ರಾಣಿವೈದ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಾದರಿಯ ಹಲವಾರು ಕಥೆಗಳು ಜನಪದ ಜನಾಂಗದ ನಾಲಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ನಲಿದಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ಮನುಷ್ಯ ದೇಹದ ನರ, ನಾಡಿ, ಸಂದುಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆ: ರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ, ದೇಹರಚನೆಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವಾದರೂ ವೈದ್ಯರಿಗೆ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನರ, ನಾಡಿ, ಸಂದುಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ರೋಗ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಲು, ನರಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಮಾನವ ದೇಹದಲ್ಲಿ 68 ಕೀಲುಗಳಿವೆಯೆಂದು ಸರ್ವಜ್ಞ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ನಾಡಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ ವೈದ್ಯ ಸಂಗಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬಂದಿದೆ. 'ಕೀಲು' ಎಂದರೆ 'ಸಂದು' ಎಂತಲೂ, 'ನಾಡಿ' ಎಂದರೆ 'ನಾಳ' ವೆಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವೈದ್ಯ ಸಂಗಣ್ಣನ ವಚನವೊಂದು 27 ನಾಡಿ (ನಾಳ)ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅವು ಮಯೂರನಾಡಿ, ಮಂಡೂಕನಾಡಿ, ಜಳೂಕನಾಡಿ, ಅಹಿವಳಿನಾಡಿ, ಮಂಡಲ ಕೋಕಮನಾಡಿ,

ಷಂಡೋತಪಥನಾಡಿ, ದೀರ್ಘನಾಡಿ, ಅಧಮನಾಡಿ, ಉತ್ತರನಾಡಿ, ಪೂರ್ವನಾಡಿ, ಪಶ್ಚಿಮನಾಡಿ, ಗಜಗಮನನಾಡಿ, ಹಚ್ಚೊತ್ತಿನಾಡಿ, ವಿಕ್ರಮನಾಡಿ, ಸೂತ್ತನಾಡಿ, ಸಂಚುನಾಡಿ, ಶೈತ್ಯನಾಡಿ, ವಿಷ್ಣುನಾಡಿ, ವಿಹಂಗನಾಡಿ, ಕೂಮನನಾಡಿ, ಮರ್ಕಟನಾಡಿ, ಪಿಪಿಲಿಕನಾಡಿ, ದೌಷ್ಪನಾಡಿ, ಕರ್ಕೋಟಕನಾಡಿ, ಸಮರಸನಾಡಿ ಮತ್ತು ಸಂತೋಷನಾಡಿ ಎಂದು ವೈದ್ಯರು ರೋಗಿಯ ರಕ್ತದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ನಾಡಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಯಿಲೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಮೊದಲು ರೋಗಿಯ ನಾಡಿ ಮತ್ತು ಚಿಹ್ನಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ವೈದ್ಯಸಂಗಣ್ಣ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯರೂ ರೋಗದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ ಮೊದಲು ಅನುಸರಿಸುವ ಕ್ರಮ ಇದೇ ಆಗಿದೆ. ವೈದ್ಯಸಂಗಣ್ಣ ದೇಹದ ಸಂದುಗಳ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಟಿ ಮೊದಲಾದ ಕೀಳುದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿ ಭೇದ ಅಂಗುಲಿಸಂದು ಇಪ್ಪತ್ತು, ಮಡಸಂದೆರಡು, ಪಚ್ಚಳಸಂದೆರಡು ಇಂತೀ ಅಧಮನಾಳದಿಂದ ಕೆಳಗಾದ ನಾಳನಾಡಿಗಳ ಸೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಉರ್ದ್ವದಂಡದಲ್ಲಿ ಉಭಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಂದ ಸಿಂದು ಅರವತ್ತಾರು, ಅಂತುಕೀಳು ಮೊದಲಾದ ಸಂದುನರ ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು ಅದರಿಂದ ಮೊದಲಾದ ಉಭಯಕರದ ಸಂದು ಅಂಗುಲಿಯ ಸಂದು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಇಂತೀ ಉಭಯಕರದ ಸಂದಾರು ಇಂತೀಕರದೊಳಗಾದ ಮೂವತ್ತನಾಲ್ಕರ ಸಂದಿನ ನಾಳನಾಡಿಗಳನರಿದು ಅದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಸಂಪುಟವೆರಡು, ಚಿಹ್ವೆ ಮೊದಲಾದ ಏಳುದ್ವಾರಗಳ ಸೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಕಪಾಲದ ತ್ರಿವಿಧದ ಹೊಲಿಗೆಯ ಕಂಡು ಉರ್ದ್ವನಾಳದಲ್ಲಿ ಏರಿಳಿವ ಜೀವನ ತನಕ.... ಇತ್ಯಾದಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದ ಕೆಲವಾರು ದೇಹದ ನರ, ನಾಡಿ, ಸಂದುಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯರಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಕಾಲು-ಕೈ ಉಳುಕಿದರೆ, ಮೊಳಕಾಲು, ಮೊಳಕೈ ಸಂದು ತಪ್ಪಿದರೆ ನಾಟಿವೈದ್ಯರು ಸಂದುವಿನ ತಿಳಿವಿಳಿಕೆ ಇರುವುದರಿಂದ, ತಿಕ್ಕಿ ಇಲ್ಲವೆ ಔಷಧ ನೀಡಿ ಸರಿಪಡಿಸುವರು.

ಜನಪದ ವ್ಯಾಧಿಗಳು: ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನ ತಮಗೆ ತಗಲುವ ರೋಗಗಳು ಎಂಥವು ? ಅವುಗಳಿಗೆ ಔಷಧೋಪಚಾರ ಹೇಗೆ? ಮುಂತಾದುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ರೋಗಗಳಿಗೆ ಪರಂಪರಾಗತ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದುದು. ವಿವಿಧ ರೋಗಗಳ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಧಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಶಿಷ್ಟಕವಿ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟೋತ್ತರಶತವ್ಯಾಧಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಬಸವಣ್ಣ, ಅಕ್ಕಮ್ಮ, ವೈದ್ಯಸಂಗಣ್ಣ ಮೊದಲಾದ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ

ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯೆ ರೋಗಗಳಿಗೆ 'ನೂರಾ ಎಂಟು ರೋಗ' ಎನ್ನುವ ನುಡಿಗಟ್ಟು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅಷ್ಟೋತ್ತರ ಶತವ್ಯಾಧಿ ಎಂಬುದು ಬಹುಶಃ ಈ ನುಡಿಗಟ್ಟಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪ. ಆದರೆ ಮುನ್ನೂರರತ್ತು ವ್ಯಾಧಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವು ಗಣದಾಸಿ ವೀರಣ್ಣ, ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯರಲ್ಲಿದೆ. ಹೀಗೆ, ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬರುವ ರೋಗಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಗಣದಾಸಿ ವೀರಣ್ಣ ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ, ವಾತ–81, ಪಿತ್ತ–64, ಶ್ಲೇಷ್ಮ–215, ಒಟ್ಟು –360 ವ್ಯಾಧಿಗಳಾದುವೆಂದು ವ್ಯಾಧಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಧಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ವಚನಕಾಲದ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇತ್ತು. ದೇಹದಲ್ಲಿನ ವಾತ, ಪಿತ್ತ ಮತ್ತು ಕಫಗಳೆಂಬ ತ್ರಿಧಾತುಗಳು ಸಮತೋಲ ತಪ್ಪಿದಾಗ ತ್ರಿದೋಷಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ರೋಗಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಪರಂಪರಾಗತ ವಿಚಾರ. ಈ ತ್ರಿಧಾತುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಅನೇಕ ವಚನಗಳಲ್ಲಿದೆ. ವಾಂತಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವೊಂದು ವೈದ್ಯ ಸಂಗಣ್ಣನಲ್ಲಿದೆ. ಬಹುಜ್ವರ, ಜಾತಜ್ವರಗಳೂ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ನಯಸೇನನೂ ಕೆಲವು ರೋಗಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಾರಿಗುತ್ತ, ಜ್ವರವಾತ, ಉಷ್ಣ, ಕಣ್ಬೇನೆ, ಬಾಸ, ಕುರು ಇತ್ಯಾದಿ. ಕ್ಷಯರೋಗದ ಉಲ್ಲೇಖವೊಂದು ಸರ್ವಜ್ಞನಲ್ಲಿದೆ. ಅತಿಯಾದ ಕೂಳಸೇವನೆ ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂಬುದನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞ 'ಕೂಳರೋಗವೇ ರೋಗ' ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. 'ಕೂಳ ಕುತ್ತ ನೀರ ಪಿತ್ತ' ಎಂಬ ಗಾದೆ ಮಾತು ಇದನ್ನೇ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ರೋಗ ಪೀಡಿತ ಮನುಷ್ಯ ಸಂತೋಷ ಪಡಲಾರ ಎಂಬುದನ್ನು 'ರೋಗ ಭೋಗಿಗೆ ಹೊಲ್ಲ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಜ್ವರಬಡಿದ ಬಾಯಿಗೆ ನೊರೆ ಹಾಲು ಉಣಿಸುವುದೆ. ಪಿತ್ತ ಜ್ವರವುಳ್ಳವನಿಗೆ ಕುದಿವ ಹಾಲನ್ನು ಕೊಡಬಾರದು. ಜ್ವರವಾದ ಮನುಜನಿಗೆ ನೊರೆವಾಲು ಕಹಿಯುಕ್ಕು, 'ರೋಗಿ ಹಳಿದಡೆ ಹಾಲು ಹುಳಿಯಪ್ಪುದೆ?' 'ರೋಗಿಗೆ ಹಾಲು ಸಿಹಿಯಪ್ಪುದೆ?' ಎಂಬ ಕ್ರಮವಾಗಿ ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯ, ನಯಸೇನ, ಸರ್ವಜ್ಞ, ರಾಘವಾಂಕ ಮತ್ತು ಘಟ್ಟಿವಾಳಯ್ಯರುಗಳು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ರೋಗಿಯ ನಾಲಗೆಗೆ ಏನೂ ರುಚಿಸದು, ಹಾಲೂ ರುಚಿಸದು ಎಂಬ ರೂಢಿಗತ ಜನಪದರ ಮಾತು ಇವರಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ದೇಹಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ಬಾಧೆಯನ್ನು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ 'ಕುಜರೋಗ'ವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಗೆ ಆಗರವು ಓಡಲು ಎಂಬುದೇ ಚೌಡಯ್ಯನ ವಿಚಾರ. 'ನಾಸಿಕರೋಗ'ದ ಉಲ್ಲೇಖವೊಂದು ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯನಲ್ಲಿದೆ.

ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ತಗಲುವ ರೋಗಗಳಿಗೆ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ 'ವ್ಯಾಧಿ'ಯೆಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಧಿಯಾದವನು ನರಳುತ್ತಾನೆನ್ನುವ ಸಣ್ಣ ವಿಚಾರವನ್ನು ಶರಣರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಗಲುವ 'ಈರಿಲುವು' ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಗು ಹಸುರು ಹಸುರಾಗಿ ಬೇಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಈರಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಹಿಷ್ಠೆಯಾಗಿರುವಾಕೆ ಹೆರಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಗುವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅಥವಾ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಹೀಗಾಗುವುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಯಿಲೆ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಯಕೃತ್ತಿನ ಕೆಲಸ ಅಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಇದು ಬರಬಹುದು. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಈರಲ್, ಈರಳ್ ಎಂದೂ ಮಲೆಯಾಳದಲ್ಲಿ ಈರಲ್ ಎಂದೂ ಯಕೃತ್ತು ಅಥವಾ ಮೇದೋಜೀರಕ ಎಂಬರ್ಥದ ಶಬ್ದವುಂಟು, ಎಂದು ಡಿ.ಎಲ್.ಎನ್. ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿದ್ದಂತಿದೆ.

ರೋಗದ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆ ಕ್ರಮ: 'ಊಟ ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ರೋಗವಿಲ್ಲ, ಮಾತು ಬಲ್ಲವನಿಗೆ ಜಗಳವಿಲ್ಲ' ಎಂಬುದೊಂದು ನಾಣ್ಣುಡಿ. ಊಟದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನರಿತು ದೇಹಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗುವಂಥ ಹಿತ ಮಿತ ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಆರೋಗ್ಯವೃದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ, ರೋಗರುಜಿನಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರಲಾರವು. ಕಚ್ಚಾ ಆಹಾರ ಸೇವನೆ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು, ಸಮತೂಕ ಆಹಾರವನ್ನರಿಯದವರಿಗೆ ನಾನಾ ರೋಗಗಳು ಬಂದು ಕಾಡುವುದುಂಟು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾದ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಹಾರ ಪಾನೀಯಗಳ ಕೆಲವಾರು ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದಾಸರಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಧುರವಿಲ್ಲದ ಊಟ, ಮೊಸರಿಲ್ಲದ ಊಟ, ಉಪ್ಪಿಲ್ಲದೂಟ, ಹಾಲಿಲ್ಲದೂಟ ಊಟವೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ ಸರ್ವಜ್ಞ, ರೊಟ್ಟಿ, ಅಲ್ಲ, ಅಂಬಲಿ, ರಾಗಿ, ಮಜ್ಜಿಗೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಲ್ಲದ ಊಟ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ್ದೆಂಬುದು ಸರ್ವಜ್ಞನ ವಿಚಾರ. ಜನಪದರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದ ಊಟದ ಸಂದರ್ಭದ ಅಂಬಲಿಯನ್ನು ರಾಗಿ ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ರಾತ್ರಿ ಮಾಡಿಟ್ಟು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಕುಡಿದರೆ ಶರೀರಕ್ಕೆ ತಂಪು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಹಳ್ಳಿಗರದು. ಅಂಬಲಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸರ್ವಜ್ಞ 'ಕೆಟ್ಟ ಹಾಲಂದಲತೀ ಕಷ್ಟದಂಬಲಿ ಲೇಸು' ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. 'ಅಂಬಲಿಯ ನಂಬುವಗೆ ಅಮೃತಾನ್ನವ ತಾನೇಕೆ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ದಾಸರು, ಕುದಿಹದ ಕೂಳಿಂದೆ ಹದುಳದಂಬಲಿ ಲೇಸೆಂದು ಸರ್ವಜ್ಞ ಕೂಡ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹಸಿಯದೆ ಉಣಬೇಡ ಉಂಡಮೇಲೆ ಎಲೆ, ಅಡಿಕೆ, ಮಲ್ಲು ಎಂದು ಉಪದೇಶವಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಊಟದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿವರಗಳು

ಸರ್ವಜ್ಞನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಹಸಿವಿಲ್ಲದುಣಬೇಡ, ಹಸಿದುಮತ್ತಿರಬೇಡ, ಬಿಸಿಬೇಡ, ತಂಗುಳವು ಬೇಡ ವೈದ್ಯನ ಗಸಣಿಯೇ ಬೇದ ಪರಮಾರ್ಥ ॥ ಉಂಡು ನೂರಡಿ ನಡೆದು ಕೆಂಡಕ್ಕೆ ಕೈಕಾಸು । ಗಂಡು ಮೇಲೆ ಮಾಡಿ ಮಲಗಿದರೆ । ಮಿಂಡವೈದ್ಯನಾರೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ ಸರ್ವಜ್ಞ ॥ ಉಂಡು ಕೆಂಡವಕಾಸಿ, ಉಂಡು ನಡೆ ಶತಪಥ । ಉಂಡೆಡದ ಮಗ್ಗುಲೊಳಗಿರಲು ವೈದ್ಯನ । ಭಂಡಾಟ ನೋಡ ಪರಮಾರ್ಥ ॥ 'ಹಸಿಯದಿರೆ ಕಡುಗಾಯ್ದ ಬಿಸಿ ನೀರಕೊಂಬುದು ಹಸಿವಕ್ಕು ಸಿಕ್ಕು ಮಲಬಿಡಗು ದೇಹತಾ । ಸಸಿನವಾಗುವುದು ಪರಮಾರ್ಥ' ॥ ಹಸಿವರಿತು ಉಂಬುದು ಬಿಸಿ ನೀರ ಕುಡಿವುದು । ಹಸಿವಕ್ಕು ವಿಷಯ ಘನವಕ್ಕು–ವೈದ್ಯಗೆ । ಬೆಸಸ ಬೇಡೆಂದ ಸರ್ವಜ್ಞ ॥ ಒಚ್ಚನೆ ಉಂಬುದು ಕೆಚ್ಚನೆ ಕಾಯ್ದುದು । ಬೆಚ್ಚನೆ ತಾವಲೊರಗುವುದು–ವೈದ್ಯನ । ಕಿಚ್ಚಲಿಕ್ಕೆಂದ ಸರ್ವಜ್ಞ ॥ ಎಂಥ ಊಟ ? ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ? ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕು ? ಊಟದ ನಂತರ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು ? ಇತ್ಯಾದಿ ಊಟದ ಮೂಲಕ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಆರೋಗ್ಯದ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವ ಮೇಲಿನ ತ್ರಿಪದಿಗಳಿಗೆ ವಿವರಣೆಯ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಜನಪದರಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಾತ್ರಿಹೊತ್ತು ಊಟ ಮಾಡದೆ ಹಸಿದು ಮಲಗಬಾರದು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ ರೀತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ 'ನಿದ್ರೆಗಳು ಬಾರವು ಬುದ್ಧಿಗಳು ತೋರವು ಮುದ್ದಿನ ಮಾತು ಸೊಗಸವು ಕೂಳೊಂದು' ಮುದ್ದೆ ತಪ್ಪಿದರೆ ಪರಮಾರ್ಥ ॥ ಊಟದಲ್ಲಿ 'ಮುದ್ದೆ'ಯ ಮಹತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಸರ್ವಜ್ಞ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ರಾಗಿ'ಯು ಉಲ್ಲೇಖ ಕನಕದಾಸರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬಂದಿದೆ. 'ರಾಗಿ ಉಂಡವ ನಿರೋಗಿ' ಎನ್ನುವ ಸರ್ವಜ್ಞನ ಮಾತು, ಮುದ್ದೆ ಉಂಡು ನಂತರ ಅನ್ನ ಉಣ್ಣು ಎಂಬಂಥ ದಾಸರ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಊಟದ ನೆನಪಾಗದೇ ಇರದು. ರಾಗಿ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಸಹೊಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಗಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ ತುಂಬ ಕಡಿಮೆ ರಾಗಿ ಮುಂದೆ ಭತ್ತ ಹಿಂದೆ ಎಂಬಂತಹ ಮಾತುಗಳು ಕನಕದಾಸರ ರಾಮಧ್ಯಾನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಜ್ಞ, ದಾಸರು ಆರೋಗ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಊಟದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ನೀಡಿದರೂ ನಮ್ಮ ಜನ ಹಿತ್ತಲಗಿಡ ಮದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ನಮ್ಮ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಇನ್ನೊಬ್ಬರದನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಸರ್ವಜ್ಞ ನೊಂದುಕೊಂಡು ಮೇಲಿನಂತೆ ನುಡಿಯುತ್ತಾನೆ. 'ಹಿತ್ತಲಗಿಡಮದ್ದಲ್ಲ' ವೆಂಬ ಗಾದೆಯು ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಸ್ತಾರವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಮೀಣ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಜನ ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಗಾದೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ರೋಗ ಬರಬಹುದೆಂಬ ಭೀತಿಯಿಂದ ಹಲವರು

ರೋಗ ಪೀಡಿತರಾದವರಿರಬೇಕು. ಅಂಥವರನ್ನು ಸಮಾಜ ಕಂಡು ಹಿಡಂಬಿಸುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞ ಹೀಗೆ ಕಂಡರಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಬಂದೀತು ರೋಗವೆಂದು ನರಳಲು ಬೇಡ। ಬಂದುದನುಂಡು ಸುಖಿಯಾಗು ರೋಗ ಬಂ । ದಂದಿಗೇ ನರಳು ಪರಮಾರ್ಥ ॥ ಮನುಷ್ಯ ಪಡೆದುಬಂದುದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲೇಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆ. ರೋಗ ಬರುವುದೆಂದು ಅಂಜಿ ನರಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬಂದುದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ, ಸುಖಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ರೋಗ ಬಂದಾಗ ನರಳುವುದು ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಬರುವ ಮುನ್ನ ಅದರ ಚಿಂತೆ ಬೇಡ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ರೋಗ ಬಾರದಂತೆ ಎಷ್ಟೇ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆ ವಹಿಸಿದ್ದರೂ ಕಲ್ಮಶಗೊಂಡ ಪರಿಸರದಿಂದ ಅಶುದ್ಧ ಆಹಾರಪಾನೀಯಗಳ ಸೇವನೆಯಿಂದ ರೋಗರುಜಿನಗಳು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಔಷಧೋಪಚಾರದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ರೋಗ ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವ ಅಗತ್ಯತೆ ಎದುರಾಗುತ್ತದೆ.

ರೋಗನಿವಾರಣೋಪಾಯ – ಔಷಧಿ : ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಗೆ ದೈವಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲಿ, ಭೂತಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಭಾವಿಸುವುದು ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ರೂಢಿಗತ. ಪ್ಲೇಗು, ಕಾಲರಾ, ಸಿಡಿಬು ಮುಂತಾದ ಸಾಮೂಹಿಕ ರೋಗಗಳು ಮಾರಿಮಸಣಿಗಳು ಮುನಿದ ಕಾರಣ ಬಂದದ್ದುವೆಂದು ನಂಬುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವುಗಳ ತಡೆಗಾಗಿ ಜನತೆ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಹರಕೆ ಹೊರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಆಲೋಪತಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ದೈವವಿರೋಧ ಕ್ರಮವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಈ ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಇಂದಿಗೂ ಸಹ ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದೆ. ತದ್ದುತುರಿ, ತಲೆಬೇನೆ, ಸೀತ, ವಾತ, ಪಿತ್ತಜ್ವರ, ಹುಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳು ತಟ್ಟಿದರೆ ಅವುಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಔಷಧಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಜೋಳ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಾಟಗಾತಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವಳು ಹೇಳಿದಂತೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕೊಳನಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂಬುಳವಾದೆಡೆ ಷಣ್ಮುಖನೆಂಬರು, ನಿವಳಿಗೆಯಾಗೆ ಸಲೆಮಾರಿಯ ಹುಣ್ಣೆಂಬರು, ತರಿಯಾದರೆ ಫಣಯೆಂಬರ್ ಮತಿಹೀನಜನರೇನಂ ಮಾಡರ, ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಶಿವನು ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಕಾರಣವೆನ್ನುವ ಮೂಢರನ್ನು ವಿಡಂಬಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವರು ರೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾಯಿಲೆಯ ಉಪಶಮನಕ್ಕಾಗಿ ವೈದ್ಯರಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆತನಿಗೆ ಹಣ, ಹೊನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ದೈನ್ಯಂಬಟ್ಟು ಔಷಧಿಯನ್ನು ತಂದು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ರೋಗಿಯ

ರೋಗವನ್ನರಿತು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂಥ ವೈದ್ಯರನ್ನು ಪಂಡಿತರೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗಲೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದವನಾಗಿದ್ದು, ರೋಗಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಮೂಲಿಕಾ ಔಷಧಿ ಕೊಡುವವನಿಗೆ 'ಪಂಡಿತ' ಅಥವಾ 'ನಾಟಿವೈದ್ಯ'ನೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಾಧಿಗೆ ಔಷಧವ ಕೊಡುವರಲ್ಲದೆ ಮರಣಕ್ಕೆ ಔಷಧವ ಕೊಡುವರಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧರಾಮ ಸರಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಾವಿಗಿಲ್ಲದೌಷಧಿಯು ಸಂಚಿ ತುಂಬಿ ಇದ್ದರೇನು? ಎಂದು ದಾಸರೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಮರಣಗಾಲಕ್ಕೆ ಮದ್ದಿಲ್ಲ, ಮರಣಕ್ಕೆ ಮದ್ದುಗಳಿಲ್ಲ...' ಎಂದು ಅನೇಕ ತ್ರಿಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ಕೂಡ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ವೈದ್ಯ ಅಥವಾ ಮದ್ದು ರೋಗಿಯ ವೇದನೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಆತನ ಸಾವಿಗೆ ಹೊಣೆಯಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಕಾವ್ಯದ ಮಾತುಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ನಾಡ ಮದ್ದಂ ತಿಂದು ಕುತ್ತ ಕೆಡದಿರಬಹುದೆ? ಮತ್ತು ಮೆಣಸು ಹುಳುಕಾದರೂ ಔಷಧಿ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆಂದು ರಾಘವಾಂಕ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ (ಮೆಣಸು ಹುಳಿತಡೆ ಜೋಳದಿಂ ಕುಂದೆ?) ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಔಷಧಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಅಕ್ಕಮ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ತುಳಸಿ ತಪ್ಪಲಿನಿಂದ ಕೆಮ್ಮು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅನುಭವ ಜನಪದರದು. ಅಂತೆಯೇ ಒಳ್ಳೆ ತುಳಸಿಯೆಲೆ ಕಡೆಗಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. (ಕಷಾಯದಿ ಕೆಮ್ಮೆಲ್ಲ ಕಡೆಗು) ರೋಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮದ್ದುಕೊಡಬೇಕು. ಯಾವುದೋ ಮದ್ದು ಸೇವಿಸಿದರೆ, ಅದರಿಂದಾಗುವ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. 'ಮದ್ದು ತಿಂಬಾತನ ಬದವನೆನೆಬೇಡ। ಮದ್ದಿನ ರಸವು ತಲಗೇರೆ – ಹೆಡಕತ್ತ ಗುದ್ದವರಯ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞ ॥ ಈ ಮಾತನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಜನಪದ ವೈದ್ಯರು ಕೊಡುವ ಎಲ್ಲ ಮದ್ದು ರೋಗ ಗುಣಕಾರಿಯಲ್ಲ, ಮುದುಕರಿಗೆ ಪಿತ್ತವೋಕರಿಕೆಗಳು ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮುದ್ದಿಕೊಡಬೇಕು ಮತ್ತು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಉಪಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸರ್ವಜ್ಞ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ (ಪಿತ್ತವೋಕರಿಕೆ ಮುದುಕರಿಗೆ ವಿಶೇಷವು। ಹೊತ್ತುಹೊತ್ತಿಗೆ ಜೊಲ್ಲು ಚೆಲ್ಲಬೇಕು ಮೆತ್ತನವೆರಡು ಮುದ್ದಿಯ ಮಾಡಲು ಬೇಕು । ಒತ್ತೊತ್ತಿ ಕೂಗಿ ಕರೆಯಲುಬೇಕು). ವನಸ್ಪತಿಗಳಿಂದ ಔಷಧಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಶಿಷ್ಟ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಧಿಗೆ ಮೂಲಿಕೆಯ ಬೇರನರಿದು ಹಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಮದ್ದು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಲವಣ, ಪಾಷಣ, ಲೋಹ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಔಷಧಿ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಮುಂತಾದ

ವಿವರಗಳು ವೈದ್ಯ ಸಂಗಣ್ಣನಲ್ಲಿವೆ. ಆರು ವರ್ಣದ ಬೇರು, ಮೂರು ವರ್ಣದ ಉದಕಗಳಿಂದಲೂ ಅರೆದು ಔಷಧಿ ತಯಾರಿಸುವ ಬಗೆಯನ್ನು ವೈದ್ಯ ಸಂಗಣ್ಣ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆರು ವರ್ಣಗಳ ಬೇರುಗಳು ಯಾವವು ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. 'ನವಪಾಷಾನರಸಿ ಔಷಧಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ವೈದ್ಯ ಸಂಗಣ್ಣನಲ್ಲಿದೆ. ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳಿಂದ ಔಷಧಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಔಷಧಿ ತಯಾರಿಕೆ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ತಂದೆಯಿಂದ ಮಗ, ಮಗನಿಂದ ಆತನ ಮಗ... ಹೀಗೆ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದೆಲ್ಲ ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಈ ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜ್ಞಾನ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಮದ್ದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ನಾರು-ಬೇರುಗಳನ್ನು ಅಗುಳಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ನಯಸೇನ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಗಿಡಮರ ಬಳ್ಳಿಗಳ ನಾರು-ಬೇರುಗಳ ಶರೀರದೊಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದಡೆ ರೋಗಿಯ ಹಲವು ರೋಗಗಳು ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತವೆಂದು ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಜ್ವರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಜ್ವರದ ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಅವುಗಳ ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವ ಪದ್ಧತಿ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಇದೆ. ನಯಸೇನ ತನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಅಣಿಲೆಯ ಗಡೆಯಿಂದ ಬಸಿರೊಡೆವುದು..... ತ್ರಿಫಲಯ ಸೇವೆಯಿಂ (ಸೇವನೆಯಿಂದ) ಮಲಶುದ್ಧಿಯಕುಂ, ಪುಣಿಸೆಯ ಕೊನರು ಮುಪ್ಪುಂ ಕಣ್ಬೇನೆಯಂ ಕಳೆವುದು..... ಸುಂಟಿಯುಮ ಮರ್ದವಳ್ಳಯಂ ಪುಷ್ಕರಮೂಲಮಂ ಬರವದನೆಯಂ ಜ್ವರದ ಕೇಡು..... ತೊಟ್ಟಿಯೆಲೆಯ ಕಷಾಯ ಮಳ್ಳಿಮೆಯಂ ಕಳೆವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಈಗಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಔಷಧಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ 'ಜಾಯಿಕಾಯಿ' ಮತ್ತು 'ಜಾಯಿಪತ್ರೆ'ಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನಲ್ಲಿದೆ. ಮದ್ದನರಿದು ಫಲವೇನು, ಪ್ರಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲದೆ ರೋಗ ಮಾಣದು' ಎಂದು ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುದೇವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ 'ಮದ್ದಿನಲ್ಲಿ ರೋಗಿಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಇರಬೇಕು, ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ರೋಗ ವಾಸಿಯಾಗದು' ಎನ್ನುವ ಹಳ್ಳಿಗರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾತನ್ನೇ ಪ್ರಭುದೇವರು 'ಮದ್ದನಂಬಿಕೊಂಡಡೆ ರೋಗ ಮಾಣದಿಪ್ಪುದೆ? ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರೂ 'ನಂಬಿದರೆ ಪ್ರಸಾದ, ನಂಬದಿದ್ದರೆ ವಿಷಾ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವನ ನಂಬಿಕೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ನಿಂತಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ದಾಸರೂ ಕೂಡ ನಂಬಿ ಕೆಟ್ಟವರಿಲ್ಲ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಹಳ್ಳಿಗರಿಗಂತೂ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಪಂಚಪ್ರಾಣ ಅದು ದೈವೀ ನಂಬಿಕೆ. ಗಿಡದ ಎಲೆಯನ್ನು ನೀರಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹಿಂಡಿ, ಅದರಿಂದ ಬರುವ ರಸವನ್ನು ಗಾಯಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸರ್ವಜ್ಞನಲ್ಲಿ 'ಲೋಳಿಸರ' ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ನಯಸೇನನಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಯಿಸರ (ಲೋಳೆಸರ) ದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಲೋಯಿಸರವನ್ನು ಹಳ್ಳಿಗರು ಲೋಳಿಸರ, ಲೋಳ್ಯಾಸರ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯ ಬೇಸಿಗೆಯ ಬೇಗೆಯಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ತನ್ನ ಅಂಗಾಲಿಗೆ ಲೋಳಿಸರವನ್ನು ಮುರಿದು ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಲೋಳೆಯಂತಹ ರಸದಿಂದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ತಂಪಾಗುತ್ತದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಜನಪದರದು. ಇದನ್ನು ಅನೇಕ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಔಷಧಿಯಾಗಿಯೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. 'ದತ್ತೂರಿ' ಮೂಲಿಕೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವೊಂದು ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನಲ್ಲಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣರು ಔಷಧಿಗಾಗಿ ಬಳಸುವ 'ಮದ್ದುಗುಣಿ'ಕೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಶಿಷ್ಟ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. 'ಮದ್ದುಗುಣಿಕೆ' ತಿಂದವನಿಗೆ ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣು, ಮರ ಪೊಂಬಣ್ಣವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅವನು ಮೈಮರೆಯುತ್ತಾನೆಂದು ಧರ್ಮಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ನಸುಗುನ್ನಿ' ಮುಟ್ಟಿದ ಮೈ ತಿಂಡಿ ಬಿಡುತ್ತದೆಯೆಂಬ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಧರ್ಮಾಮೃತ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಸರ್ವಜ್ಞ ಕವಿಯೂ ತನ್ನ ತ್ರಿಪದಿಗಳಲ್ಲಿ 'ನಸುಗುನ್ನಿ'ಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಔಷಧಕೊಟ್ಟು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು 'ಮದ್ದಿಕ್ಕಿ ಕೊಲ್ಲುವವ ಮಾರಿಹೊಲೆಯ' ಎಂದು ದಾಸರು ಜರಿದು ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ರೋಗ ಪೀಡಿತ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕೆಲವು ಪಥ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ರೋಗಿಗೆ ಅಪಥ್ಯವೆ ಮಾಯೆ' ಎಂಬ ಸಿದ್ಧರಾಮನ ವಚನದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. 'ಕುಡಿದೌಷಧಂ ಬಾಯ್ಗೆ ನಿಗ್ರಹಂ ಮಾಡಿ ತಾಳ್ದೊಡರಿಂಗೆ ಸುಖವನೀವಂತೆ......' ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಪಥ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರ ಸೂಚನೆಯಿದೆ. ಮೂಲಿಕೆಗಳಿಂದ ಔಷಧಿ ತಯಾರಿಸುವುದನ್ನು ಬಹುಶಃ 'ಮೂಲಿಕಾಸಿದ್ಧಿ' ಯೆಂದು ಬಸವಣ್ಣ ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಿವಶರಣರು ಕರೆದಂತೆ ತೊರುತ್ತದೆ. ಮದ್ದಿನ ಗುಳಿಗೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಔಷಧಿಯನ್ನು ಹಸಬೆ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬರುವ ವೈದ್ಯರಿದ್ದುದನ್ನು ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. 'ನಾರಿಯರೊಲುಮೆಗೆ ನಾರು ಬೇರಿಕ್ಕುವರೆ' ಸರ್ವಜ್ಞನ ಈ ವಿಡಂಬನದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಜನ ನಾರಿಯರನ್ನು ನಾರುಬೇರುಗಳ ಮೂಲಕ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದರ ಸೂಚನೆಯಿದೆ. ಅಡಿಕೆಲೆ ಅಗಿದರೆ, ಹೆಂಗಸರು ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ, ಪುರುಷರನ್ನು ಸೆಳೆಯುವರೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು 'ಮುಂಡೆ ಅಡಿಕೆಲೆಯನಗಿದರೆ ಕಂಡವರ ಕೊಂಡಳೆಂದರಿಯ

ಪರಮಾರ್ಥ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ಅಡಕಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ವೀಳೆಯದೊಳಗೆ ಮದ್ದುಂಟೆಂದು' ಭರತೇಶವೈಭವ ಕೂಡ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸೂಳೆಯರು ಮೋಹನಚೂರ್ಣವೆಂಬ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಪುರುಷರಿಗೆ ತಿನ್ನಿಸಿ, ಅವರಲ್ಲಿ ಕಾಮಾಸಕ್ತಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವರ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದನ್ನು 'ಧರ್ಮಾಮೃತ' ಚಾರುದತ್ತನ ಕತೆಯ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ (ಚಾರುದತ್ತಂ ನೀರಂ ಕುಡಿಯಲ್ವೇಡೆ ಮೋಹನ ಚೂರ್ಣಮಂ ಕಲೆಸಿದಹಿ ಮೋದಕಮಂ ನುಣ್ಣಗದರೊಳ್ ತೀವಿತಂದು ಕೆಲದ ಕೆಳದಿಯೋರ್ವಳ್ಕುಡಿಯ ತೆರೆವುದು ಮಾಗಳೆ ಮತಿ ವಿಹ್ವಳನಾಗಿ ರತಿಗಿಚ್ಚೈಸಿ...). ಅಂತೆಯೇ ಗಾಢ ನಿದ್ರೆತರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಧರ್ಮಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಕೇಡುಬಗೆಯುವ ಔಷದಿಗಳನ್ನ ಜನಪದರು ಈಗಲೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮದ್ದು ಕುಡಿದರೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದೆ. ಅದು ಧರ್ಮಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವೂ ಆಗಿದೆ (ಮಕ್ಕಳಂ ಪಡೆವೆನೆಂದು ಮರ್ದಂ ಕುಡಿದ ಮರುದಿವಸಕ್ಕೆ ಗಂಡಂ ಸತ್ತನೆಂಬಂತೆ). ಮಂತ್ರ ಪರಸಮ್ಮೋಹನೌಷಧಿಯಿಂದ ಹೆಂಗಳೆಯರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯ ಸೂಚನೆಯೊಂದು 'ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತ' ದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಔಷಧಿಗಳ ಮೂಲಕ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆಯುಸ್ಸ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತಮ್ಮ ಮಲಮೂತ್ರ ಸೇವಿಸುವ, ಮೈಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆಂದು ನಟಿಸುವವರೂ ಇದ್ದರು. ಇಂಥವರು ಬಂಜೆಯರಿಗೆ ಔಷಧಿ ಕೊಟ್ಟು ಮಕ್ಕಳಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ, ಈ ಔಷಧದಲ್ಲಿ ಆಡಿನ ಮೂತ್ರ ಸೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು 'ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆ'ಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆರೋಗ್ಯ ವೃದ್ಧಿಗೆ ಸ್ವಮೂತ್ರಪಾನ, ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ಗೋಮೂತ್ರ ಮತ್ತು ಸೆಗಣಿಯಿಂದ ಸಾರಿಸುವುದು, ಜ್ವರ ನಿರ್ಮೂಲನೆಗೆ ಗೋಮೂತ್ರಪಾನ, ಗಾಯದ ಮಾಯುವಿಕೆಗೆ ಸ್ವಮೂತ್ರ ಹುಯ್ಯುವುದು ಇವೆಲ್ಲ ಜನಪದ ಔಷಧೋಪಚಾರಗಳೇ. ಇದೇ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 'ಕತ್ತೆಯ ಮೂತ್ರವೆರೆದರೆ ರಸಭಸ್ಮ ಉತ್ತಮವಕ್ಕು, ಎನ್ನುವ ಸರ್ವಜ್ಞನ ಮಾತನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಬೇಕು. ಆಡಿನ ಗಂಜಳ, ಹಸುವಿನ ಗಂಜಳ, ತುಪ್ಪ ಇವು ಔಷಧ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ದಾಸರ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಭಸ್ಮಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರೋಗಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರ ಬಗೆಗೆ ಅನೇಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು

ದಾಸರಲ್ಲಿವೆ. ವಾತವಿದ್ವಾಂಸಿನಿ, ಜ್ವರಾಂಕುಶ, ಮಂತೂರ, ಮಾಲ್ಯವಂತ, ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಚೂಡಾಮಣಿ, ಭೂಪತಿ–ಮಾತ್ರೆ, ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರೋದಯ, ಶೇಷ್ಮಕುಠಿರ, ವಸಂತ ಕುಸುಮಾಕರ, ಕರ್ಣಚೂರ್ಣ, ದಿವ್ಯಸಿಂಧೂರ, ತಾಮ್ರ, ಭಸ್ಮ, ಲೋಹಭಸ್ಮ, ವಂಗಭಸ್ಮ ಮುಂತಾದ ಆಯುರ್ವೇದ ಪದ್ಧತಿಯ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ ಜನಪದೀಯ ವೈದ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಾಗಿರಬಹುದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮೇಲಾಗಿ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಜನಪದ ವೈದ್ಯವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಮಂತ್ರ ವೈದ್ಯ: ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವೈದ್ಯಕ್ಕೂ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. 'ಪ್ರಾನ್ಸುವಾಪಿರಾರ್ಡ್ ದೆಲವಲ್' ತನ್ನ ಪ್ರವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಮಂತ್ರಗಾರ ಮತ್ತು ಆತನ ಮಂತ್ರದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ 'ಕಾಯಿಲೆಯಾದರೆ ಮಂತ್ರ–ತಂತ್ರಗಾರರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಮಂತ್ರ ಹಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಮಂತ್ರ–ತಂತ್ರಗಾರರಿಗೆ ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಗೌರವ, 'ಅಲ್ಬೆರೂನಿ' ಎನ್ನುವ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪ್ರವಾಸಿ ಕೂಡ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಮಂತ್ರದ ಬಗೆಗೆ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. 'ಮಂತ್ರ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಲೆಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಹಾವು ಕಚ್ಚಿದವನನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುವ ವಿದ್ಯೆಯೊಂದಿಗೆ ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ, ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಗರುಡ, ಹಾವು ಕಚ್ಚಿದವನನ್ನು ಮಂತ್ರದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಗುಣಪಡಿಸಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದರು' ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದುವರಿದು 'ಅಲ್ಬೆರೂನಿ' ವಿಷಸರ್ಪವೊಂದು ಕಚ್ಚಿದಾಗ ಮಂತ್ರಗಾರ ತಕ್ಷಣ ಸಿಗದೇ ಇದ್ದಾಗ ಹಾವು ಕಚ್ಚಿದವನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಗೆ ಹೊರಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಅವನ ಮೇಲೆ ಮಂತ್ರಗಾರನ ಆಶಿರ್ವಾದವನ್ನು ಬರೆದ ಎಲೆಯೊಂದನ್ನು ಇಡುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಜನರಿಗೆ ಹಾವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಭಯ–ಭಕ್ತಿ. 'ತುರಿ' ಎಂಬ ಚರ್ಮರೋಗವನ್ನು 'ಫಣಿ' ಎಂದು ನಾಗರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ತೊನ್ನು ಮುಂತಾದ ಚರ್ಮರೋಗಗಳು ನಾಗದಿಂದ ಉಂಟಾಗಿವೆ ಎಂದು ನಂಬಿ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗರಮುರಿಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹುತ್ತಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಬ್ರಹ್ಮಶಿವನ ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಈಗಲೂ ಇದೆ. ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಿಣತನಾದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ತನ್ನ ಭಾರತವನ್ನು ಶಿಷ್ಟ ಕಾವ್ಯವನ್ನಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದರೂ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ, ಮಂತ್ರ–ಮಾಟ, ಶುಭಾಶುಭ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ದೇಶೀ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಕಗೊಳಿಸಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ತದ್ದು, ತುರಿ, ತಲೆಬೇನೆ ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳು ತಗುಲಿದರೆ ಲೋಕದ ಜನರು ಅದ್ದನಜೋಳ, ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರೋಗದ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಮಾಟಗಾತಿಯ ಮನೆಗೆ

ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಿದೇವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ಯಕ್ಕ, ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಬಸವಣ್ಣ, ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ಮೊದಲಾದವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ' ಮಂತ್ರದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಮಂತ್ರಹಾಕಿ ಯಂತ್ರ ಕಟ್ಟುವವನನ್ನು ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಯಾಂತ್ರಿಕ, ಮಾಟಕೂಟ (ಮಾಟಗಾರ)ದವನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಮಂತ್ರ ಹಾಕುವುದು ರೋಗ ಗುಣಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಮಾಟ ಮಾಡುವುದು ರೋಗ ಉಲ್ಬಣಗೊಳ್ಳಲೆಂದು ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾಟಕ್ಕೆ ಜನ ಅಂಜುತ್ತಾರೆ, ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಂಜುವದಿಲ್ಲ. 'ಮಾಟ'ವನ್ನು ಕೈಯಿಂದ, ಕಣ್ಣಿನಿಂದ, ಮಾತಿನಿಂದ, ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ, ಮುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಬಸವಣ್ಣನವರಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದೆ. ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳಿಂದಲೂ ಮಂತ್ರಗಾರರು ಯಂತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಹಾಗೂ ಯಂತ್ರ-ಮಂತ್ರ ಮತ್ತು ಅದರ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ಪ ಕಚ್ಚಿದರೆ, ಸ್ತ್ರೀ ಹಡೆಯದಿದ್ದರೆ ಮಂತ್ರಿಸಿದ ಉದಕವನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕೆನ್ನುವ ನಂಬಿಕೆಯೊಂದು ಗಣದಾಸಿ ವೀರಣ್ಣನಲ್ಲಿದೆ. ಅದೃಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಆಯುಷ್ಯವಿದ್ದವರಿಗೆ ಮಂತ್ರೌಷಧಿ ಹಾಕಿ ಸಾಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಒದುಕಿಸಬಹುದೆಂದು 'ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆ'ಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ (ಮಂತ್ರೌಷಧಿಗಳಿಂ ಕಾವಡಮಾಯಷ್ಯ ಮಿಲ್ಲದವಂಗೆ ಸಫಲವಾಗದಂತೆ). ವಿಷವೇರಿದ ಮನುಷ್ಯನ ವಿಷವನ್ನು ಇಳಿಸುವ ಮಂತ್ರವನ್ನು 'ಗಾರುಡ ಮಂತ್ರ' ವೆಂದು ಬಸವಣ್ಣನವರಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಭರತೇಶ ವೈಭವದಲ್ಲಿ 'ಗರುಡ ಮಂತ್ರ'ವೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ. ಗಾರುಡ ಮಂತ್ರ ಕಲಿತವನನ್ನು ಗಾರುಡಿಗ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ಪಂಚನಮಸ್ಕಾರ ಮಂತ್ರ'ದ ಉಲ್ಲೇಖವೊಂದು ಜೈನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಯಂತ್ರ-ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಪಿಶಾಚಿಗಳು, ಬಡಿದಿದ್ದ ಭೂತಗಳು ಒಡಿಹೋಗುತ್ತವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯ ಮಾತೊಂದನ್ನು ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರೀಯರಾದವರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ 'ವಶೀಕರಣ' ಮಂತ್ರವನ್ನು ವಚನಗಳು 'ವಶ್ಯ' ಎಂದು ಕರಿದಿವೆ. 'ಭರತೇಶ ವೈಭವ' ವಶ್ಯಮಂತ್ರವೆಂದೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಭೂತಗಳನ್ನು ಧೂಪದ ಹೊಗೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಬಹುದೆಂಬ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಪಂಪ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ (ಪಂಪಭಾರತ 7 ಪು. 358 ಮರುಳ್ಗೆ ಧೂಪಮಂ ತೋರಿದ ಮಾಳ್ಕೆಯಿಂ). ಭೂತ ಬೇತಾಳಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಲು 'ಕವಚ' ಅಥವಾ 'ತಾಯಿತ'ಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಬಸವಣ್ಣನವರಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕೊರಳಲ್ಲಿ ದೇವರ ತಾಯಿತಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳ ದ್ಯೋತಕವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಪಂಪಭಾರತ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ (10.9 ಪು.

488) ಗರ ಹೊಡದವರ ನುಡಿಸಬಹುದು' ಎನ್ನುವ ಬಸವಣ್ಣನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಭೂತ ಹಿಡಿದವರನ್ನು ಮಂತ್ರವಾದಿ ಮಾತ್ರ ನುಡಿಸಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ಸೂಚಿತವಾದಂತಿದೆ. ಜನಪದರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ದೃಷ್ಟಿತಾಗದಿರಲೆಂದು 'ದೃಷ್ಟಿನಿವಾಳಿಕೆ' ಮಾಡುವರು, ಅಂತೇ ಮಗುವಿಗೆ ದೃಷ್ಟಿ ಆಗದಿರಲೆಂದು ತಾಯಿ ದೃಷ್ಟಿ ತೆಗೆಯುವದು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬಂದಿದೆ. ಮಗು ಭೀಮನ ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಕುಂತಿ ಅವನಿಗೆ ದೃಷ್ಟಿ ಆಗದಿರಲೆಂದು 'ಶಿಶುವ ತೂಪರಿದಳು ನಿವಾಳಿಸಿ ಬಿಸುಟು ರಜವನು ಮಂತ್ರರಕ್ಷಾ ಪುಸರವನು ಮುನಿಗಳಲಿ...' ಮಾಡಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಹೀಗೆ ದೃಷ್ಟಿ ನಿವಾಳಿಸುವುದು, ಕೆಂಪುನೀರು ತೆಗೆಯುವುದು, ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಉಪ್ಪು ನಿವಾಳಿಸುವುದು, ಕಸಬರಿಗೆ, ಒನಕಿ, ಕೊಡ ನಿವಾಳಿಸಿ ಥೂ ಎಂದು ಹೊರಚೆಲ್ಲುವುದು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ನಿವಾಳಿಕೆ ವಿಧಾನಗಳು ಈಗಲೂ ಗ್ರಾಮೀಣರಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ. ನಾಗರಿಕರೂ ಇವುಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿಲ್ಲ.

ಅಂಜನ ವೈದ್ಯ: ಕಣ್ಣಿಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಾಡಿಗೆಯನ್ನು ಬಳಿದುಕೊಂಡು ಬರಿಗಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸದೆ ಇರುವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ವಿದ್ಯೆಗೆ 'ಅಂಜನವೈದ್ಯ' ಅಥವಾ 'ಅಂಜನಸಿದ್ಧಿ' ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ವಿದ್ಯೆ ಬಲ್ಲವರಿಗೆ 'ಅಂಜನಸಿದ್ಧ'ರೆಂದು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣ, ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ, ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯ ಮತ್ತು ನಯಸೇನಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅಂಜನದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬಂದಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನ ತಾವೇ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂತಿಟ್ಟ ಅಥವಾ ಯಾರಾದರೂ ಹೂತಿಟ್ಟ ನಿಧಿಯ (ಹಣ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಬಂಗಾರ ಇತ್ಯಾದಿ) ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಅಂಜನ ಸಿದ್ಧರನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಅಂಜನ ಸಿದ್ಧರು ನಿಧಿ ಇಂಥಲ್ಲೇ ಇದೆ ಎಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಅಂಜನವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಸವಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ 'ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ನಿಧಾನವ ಸಾಧಿಸುವಡೆ ಶಿವಪ್ರೇಮವೆಂಬ ಅಂಜನದ ನೆಚ್ಚಿಕೆಂಬುದು' ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನಿಧಾನದ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಾಗಿ ಅಂಜನದ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಜನ ನೆಚ್ಚಿಕೊಂಡುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂಜನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ದಿವ್ಯನಿಕ್ಷೇಪ ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಸಾಧನಕ್ರಿಯೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು 'ಅಂಜನಸಿದ್ಧಿಯ ನಿಧಾನವ ಕಂಡಡೇನು ಸಾಧನಕ್ರೀಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದನ್ನಕೆ.?' ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಭು ದೇವರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇತರರಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ಅಂಜನದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಳುವು ಮಾಡುವ ಚೋರನ ಪ್ರಸ್ತಾಪವು ಧರ್ಮಾಮೃತದಲ್ಲಿದೆ.

ಭೂಜಲವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲೂ ಅಂಜನವನ್ನು ಜನಪದರು ಬಳಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಜನದ ಮೇಲೆ, ಅಂಜನಸಿದ್ಧರ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿರಿಸಿದ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ಭೂಗರ್ಭಶಾಸ್ತ್ರದ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ರಸವೈದ್ಯ: ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ 'ರಸವಿದ್ದಂ' ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಸವಣ್ಣನವರಲ್ಲಿ 'ರಸವೈದ್ಯ' ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನಲ್ಲಿ ರಸವಿದ್ಯೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ತಮ್ಮ ಕಾಯಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಜನರು ರಸ ರಸಾಯನದ ಹಂಗಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಸಿದ್ಧರಾಮ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ರಸರಸಾಯನದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತರಾದವರನ್ನು 'ರಸಸಿದ್ಧ'ರೆಂತಲೂ ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ರಸಸಿದ್ಧಿಯಂತಲೂ ಕರೆಯುವ ರೂಢಿ. ಈ ರಸರಸಾಯನದ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಪ್ರಸಾದಕಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು (ಪ್ರಸಾದಕಾಯನಾದ ಬಳಿಕ ರಸಾಯನೌಷಧಿಯ ಹಂಗೇಕೆ? ಸಿ.ರಾ.ವ. 621). ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಮೂಲಿಕೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಚಿನ್ನವನ್ನಾಗಿಯೂ ಬೇರೊಂದು ಲೋಹವಾಗಿಯೂ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದು ಈ ಎರಡು ನಂಬಿಕೆಗಳು 12ನೇ ಶತಮಾನದ ಜನಪದ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಕಿಸುವನ್ನು (ತಾಮ್ರ) ಮತ್ತು ಮೂಲಿಕೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಬಂಗಾರವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಧರ್ಮಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಮತ್ಸೇಂದ್ರನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ನಾಗಾರ್ಜುನನೆಂಬ ರಸಸಿದ್ಧನು ಮೂಲಿಕೆಗಳ ಬಲದಿಂದ ಶ್ರೀ ಪರ್ವತವನ್ನು ಚಿನ್ನವಾಗಿಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು. ಶಿವಶರಣರ ಕಥಾರತ್ನಕೋಶ'ದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ (ಪು. 218). ರಸವೈದ್ಯವನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ, ತಮಗಿದ್ದ ಸಿದ್ಧಿಯು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇದೆ. ವಜ್ರಪಂಜರ ಚಿನ್ನಮಾಡಲು ಕಲಿತಿದ್ದ ಸಿದ್ಧನೊಬ್ಬ ವೇಶ್ಯೆಗೆ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡುದ್ದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ಔಷಧಿ ಅಥವಾ ಔಷಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಯ ಹೆಸರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಮತ್ತು ಸ್ವತ: ತಾವು ಅದರ ಹೆಸರನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಿದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿಯ ಶಕ್ತಿ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತದೆನ್ನುವ ಮೌಢ್ಯ ಜನಪದ ವೈದ್ಯರಲ್ಲಿ ಗಾಢವಾಗಿ ಬೇರು ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ವೈದ್ಯರು ಔಷಧಿಯ ಹೆಸರು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಂಜೀವಿನಿ ವೈದ್ಯ : 'ಸಂಜೀವಿನಿ' ಇದು ಸತ್ತವರನ್ನು ಮರಳಿ ಬದುಕಿಸಬಲ್ಲದೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಸಸ್ಯೌಷಧಿ. ಇದನ್ನು ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯ ಅಮುಗಿರಾಯಮ್ಮ ಮೊದಲಾದವರು 'ಮರುಜೀವಣಿ' ಎಂದೂ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುದೇವರು ಮರುಜೀವಣಿ ಹಾಗೂ ಸಂಜೀವಿನಿ ಎಂತಲೂ

ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಜೀವಿನಿಯ ಬೇರಿನಿಂದ ಮರಣವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬಹುದೆಂದು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (ಸಂಜೀವಿನಿಯ ಬೇರೆ ಕಾಣದೆ ಮರಣಕ್ಕೊಳಗಾದವರು: ಪ್ರಭುದೇವರು). ಈ ಸಂಜೀವಿನಿ ಔಷಧಿಗೆ, ಸಂಜೀವಿನಿ ಬೇರು. ಸಂಜೀವಿನಿಕಡ್ಡಿ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವುರು. ಇದು ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆಂದು ಹಳ್ಳಿ ವೈದ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂಜನವೈದ್ಯ, ರಸವೈದ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಜೀವಿವೈದ್ಯ ಈ ಮೂರನ್ನು ನಂಬುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೂ ಇವು ಜನಪದ ಜನಾಂಗದ ನಾಲಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದುದು ಕುತೂಹಲದ ಸಂಗತಿಯೇ. ಕಕ್ಕೆಯ ಕಸುಗಾಯಿ, ಎಕ್ಕೆಯ ಹೂಗಾಯಿ, ಕಾರೆಯ ಕಸುಗಾಯಿ, ಹೀರೆಮ ಹೂಗಾಯಿ, ಉಪ್ಪಲಿಕ, ಮುತ್ತುಗ ಮುಂತಾದ ಔಷಧೀಯ ವನಸ್ಪತಿಗಳನ್ನು ಸರ್ವಜ್ಞ ಅನೇಕ ತ್ರಿಪಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ವೃಕ್ಷಗಳು, ಬೇರುಗಳು, ಸಸ್ಯಗಳು, ಬಳ್ಳಿಗಳು, ಹೂಗಳು, ಹಣ್ಣು-ಕಾಯಿ, ಎಲೆಗಳು ಜನಪದರಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿರುವಂತೆ ಔಷಧವೂ ಆಗಿವೆ. ಜನಪದ ವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಸ್ಯಜನಪದವೇ ಮೂಲ ಆಕರವಾಗಿದೆ. ಕಾಡು ಕಣಗಿಲೆ, ಹಚ್ಚೆಬಳ್ಳಿ, ಮುತ್ತುಗ, ಕೆಂಗುಲಾಬಿ, ಬೋಧಿಮರ, ಗಿಡಬಳ್ಳಿ, ಅತ್ತಿ, ಕ್ಯಾದಗಿ, ಪುಂಡಿ, ಕುಂಬಳ, ಈಸುಗುಂಬಳ, ಜಾಜಿಬಳ್ಳಿ, ಹೊಂಗೇಮಾವು, ನಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ತೆಂಗು, ದಾಳಿಂಬೆ, ತಾವರೆ, ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಬಾಳಿ, ಕಾಬಾಳ, ಪಪ್ಪಾಯಿ, ತಾಂಬೂಲ, ಬೆಟ್ಬೌಡ್ಲ, ಕವಳಿಕಂಟಿ, ದವನ, ಚೊಗಚಿ, ಚದುರ ಹೂ, ಗುಲಬಾಕ್ಷಿ, ಸುರೇಪಾನ, ಶ್ಯಾವಂತಿಗೆ, ಚಂಡುಹೂ, ಕರಿಕೆ, ಕಳ್ಳಿ, ಮದಗುಣಿಕೆ, ಹಲಸು ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಸಸ್ಯ ಸಂಕುಲವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ, ನವೋದಯ, ನವ್ಯ, ದಲಿತ, ಬಂಡಾಯ ಕವಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯಿದೆ. ವಚನಕಾರರು ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದರೆ ನವೋದಯ ಕವಿಗಳು ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಂಡಾಯಕವಿಗಳು, ನವ್ಯಕವಿಗಳು ವರ್ಗಹೋರಾಟದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಬಡತನ, ಶೋಷಣೆ, ನೋವುಗಳನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಸಲ ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 'ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ತಿಂದು ನೀರು ಕುಡಿದರೆ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯದೆಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಲಿಂಗ ದೇಸಾಯಿ ಅವರು ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ತಿಂದು ನೀರು ಕುಡಿದಂಗ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹುಣ್ಣಿಗೆ ಸುಣ್ಣಾ ಹಚ್ಚಬಾರದೆಂಬುದನ್ನು ಸೋಮಶೇಖರ ಅವರು 'ಹುಣ್ಣಿಗೆ ಸುಣ್ಣಾನ ಇಡುತ್ತೀರಿ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲೆತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಹಿತ್ತಲಗಿಡ ಮದ್ದಲ್ಲ' ಎಂಬುದನ್ನು ಬೇಂದ್ರೆಯವರು 'ನಾದಲೀಲೆ' ಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೇ ಮಂತ್ರ ವೈದ್ಯಕ್ಕೂ ಕೆಲವಾರು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಬೇಂದ್ರೆ ಅವರು ತಮ್ಮ 'ಕರಡಿಕುಣಿತ' ಭಾವಗೀತೆಯ 'ಬಂದಾರೆ ಬರ್ರೆವ್ವ ಕಂದನ್ನ ತರ್ರೆವ್ವ ಅಂಜಿಕೀ ಗಿಂಜೀಕಿ ಕೊಂದಾನ ರೋಮ ರೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಭೀಮರಕ್ಷೆಯ ಬಲಕೊರಲಾಗ ಕಟ್ಟೇರಿ ಬಂದಾನ' ಎಂಬ ಕವಿತೆಯ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರವೈದ್ಯದಿಂದ ಮಕ್ಕಳ ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ನಂಬಿಕೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ ಚೆನ್ನವೀರ ಕಣವಿಯವರು ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಜನಜನಿತವಾದ ಮಂತ್ರವೈದ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ 'ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾವಿನಕಾಯಿ ಉದುರುವುದೆ?' ಎಂಬ ಗಾದೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಜನದಿಂದ ತವನಿಧಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಬೇಂದ್ರೆಯವರ 'ಮತ್ತೆ ಶ್ರಾವಣ ಬಂತು' ಕವನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಶೇಷ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶಿಷ್ಟಪದ ಕವಿಗಳು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪದರಲ್ಲಿ ರೂಢಮೂಲವಾದ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಮುಂತಾದ ಜಾನಪದೀಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳ ಸತ್ತ್ವಸಾರ, ಮೌಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದುದು ಸರ್ವಶ್ರುತ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಅನುಭವದ ಆಧಾರದಿಂದ ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದ, ಜನಪದ ವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶವೆಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡ ಜನಪದ ವೈದ್ಯರ ವಿವಿಧಾಂಶಗಳು ಆಧುನಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಜನಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವಂತೂ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಅದು ಅನಿವಾರ್ಯ, ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾತ್ರ ಅವನ್ನು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದೆ. ಪಂಪಭಾರತ, ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ, ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆ, ಧರ್ಮಾಮೃತ, ಶರಣರ ವಚನಗಳು, ಸರ್ವಜ್ಞನ ತ್ರಿಪದಿಗಳು, ದಾಸರ ಪದಗಳು, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತ, ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ, ಭರತೇಶವೈಭವ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ, ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯಗಳು ಮುಂತಾದ ಜನಪದ ಸಂವೇದನೆಯುಳ್ಳ ಕೃತಿಗಳು. ಬೇಂದ್ರೆ,

ಬೇಟಗೇರಿ, ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ, ಕಣವಿ, ಕಂಬಾರ, ಇಮ್ರಾಪೂರ, ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯ, ವಾಲೇಕಾರ ಮೊದಲಾದ ಜನಪದ ಸಂವೇದನೆಯುಳ್ಳ ಕವಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಮನವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ, ತಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಅವರ ನರನಾಡಿಗಳನ್ನು ಬಡಿದೆಚ್ಚರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯ 'ಕಲ್ಪನಾ ಶ್ರೀಮಂತ'ವಾದುದು. ಆದರೆ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಮುಂತಾದ ಜಾನಪದೀಯ ಅಂಶಗಳ ಗಾಢ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಂತೆ ಅದು ನೈಜ, ಸಜೀವವೂ ಆಗಿ, ಹಚ್ಚಹಸಿರಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಸಮಕಾಲೀನತೆ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಕಾಲೀನತೆಯನ್ನು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಜೀವಂತಿಕೆಗಳೆರಡರಿಂದಲೂ ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಬೆರೆತ ಜನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಅಂಶಗಳೂ ಇಂಥ ಮಹತ್ವಕ್ಕೆ ತಮ್ಮದೇ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿವೆ. ಈ ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯು ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಬಗೆಗಿನ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿಡಂಬಿಸಿದೆ. ಖಂಡಿಸಿದೆ ಕೂಡ. ಹಾಗೆ ಖಂಡಿಸುವಾಗಲೂ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾರ್ಯ ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ನಡೆದುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಯೇ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಬಗೆಯ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾದುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಂಡಷ್ಟು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಷ್ಟು ಗುರುತಿಸಿ, ಕಲೆಹಾಕಿ, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳಿಗೊಂದು ರೂಪ ನೀಡಲು ಮಾಡಿದ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಯತ್ನ ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

1.	ಮಳಲಿ ವಸಂತಕುಮಾರ	:	ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ – ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಪು. 14, 1979
2.	ಮಳಲಿ ವಸಂತಕುಮಾರ	:	ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ – ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಪು. 14, 1979
3.	ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ	:	ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪು. 56, 1975
4.	ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ	:	ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಪು. 28, 1979
5.	ಬಿ.ವ್ಹಿ. ಮಲ್ಲಾಪುರ	:	ನಯಸೇನ ಮತ್ತು ಅವನ ಕೃತಿಗಳು, ಪು. 306, 1978
6.	ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ	:	ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪು. 356, 1975
7.	ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ	:	ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪು. 356, 1975
8.	ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ	:	ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಪು, 28, 1979
9.	ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ	:	ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪು. 356, 1975
10.	ಬಿ.ಎಸ್.ಸ್ವಾಮಿ	:	ಜಾನಪದ ಸೌರಭ, ಪು. 369, 1993
11.	ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 653 ಪು. 261, 1968
12.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 653 ಪು. 261, 1968
13.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 243 ಪು. 101, 1968
14.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 243 ಪು. 101, 1968
15.	ಆರ್. ಶಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರಿ (ಸಂ.)	:	ಧರ್ಮಾಮೃತ, 4.48, 1924
16.	ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ	:	ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಪು. 280.
17.	ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ	:	ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಪು. 280.
18.	ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ	:	ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಪು. 281
19.	ಎಂ.ಎಸ್. ಲಠ್ಠೆ (ಸಂ.)	:	ಜಾನಪದ ಸಂಪದ, ಪು. 296 – 97, (ಜನಪದ ವ್ಯಾಧಿ ಮತ್ತು ಔಷಧ-ಲೇಖನ, ಲೇಖಕರು ಡಾ. ವಿ. ಶಿವಾನಂದ) 1982

20.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ, 40. ಪು. 20
21.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ, 498. ಪು. 195
22.	ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ (ಸಂ.)	:	ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು – ವೈದ್ಯ ಸಂಗಣ್ಣನ ವ. 8 (ಸಂ. 3) 1978.
23.	ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ (ಸಂ.)	:	ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು – ವೈದ್ಯ ಸಂಗಣ್ಣನ ವ. 1978.
24.	ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ (ಸಂ.)	:	ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು – ವೈದ್ಯ ಸಂಗಣ್ಣನ ವ. 11, 1978.
25.	ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ (ಸಂ.)	:	ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು, ವೈದ್ಯ – ಸಂಗಣ್ಣನ ವ. 11, 1978.
26.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 1129
27.	ಅದೇ	:	ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನಗಳು (ಅಕ್ಕಮ್ಮ : ವ. 85) ಪು. 498
28.	ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ (ಸಂ.)	:	ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು, ಸಂ.3 ವೈ.ಸಂ. ವ. 1, ಪು. 285.
29.	ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ : ಪರಿಷ್ಕರಣ, ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿ ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ	:	ವಚನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾರ:1 (ಗಣದಾಸಿ ವೀರಣ್ಣ ವ. 27 ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ ವ. 1473) 1982
30.	ಅದೇ	:	ವಚನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾರ : 1 (ಗಣ, ವೀರಣ್ಣ ವ. 28) 1982
31.	ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ (ಸಂ.)	:	ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು – ವೈ. ಸಂ. ವ. 12 (ಸಂ.3) ವೈ. ಸಂ. ವ. 1 (ಸಂ.3)
32.	ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ : ಪರಿಷ್ಕರಣ, ಎಂ. ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ – ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ	:	ವಚನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾ:1 ಬಾಲ ಸಂಗಯ್ಯ ವ. 232
33.	ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ (ಸಂ.)	:	ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು, ಮೈ. ಸಂ. ವ. 3 (ಸಂ. 3) ವೈ. ಸಂ. ವ. 1 (ಸಂ. 3)
34.	ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ : ಪರಿಷ್ಕರಣ, ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿ– ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ	:	ವಚನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾರ:1 ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ ವ. i473
35.	ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ : ಪರಿಷ್ಕರಣ, ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ–ವೀರಣ್ಣ ರಾಜೂರ	:	ವಚನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾರ:1 ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ ವ. 1530
36.	ಶಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರಿ (ಸಂ.)	:	ಧರ್ಮಾಮೃತ, 8, 161, ಪು. 393
37.	ಶಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರಿ	:	ಧರ್ಮಾಮೃತ, 9, 87, ಪು. 433.
38.	ಬಸವರಾಜ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮ, ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ (ಸಂ.)	:	ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ವಚನಗಳು ವ. 255 ಪು. 105, 1980.
39.	ಬಸವರಾಜ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮ, ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ (ಸಂ.)	:	ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ವಚನಗಳು ವ. 255 ವ, 225 ಪು. 105
40.	ಉಮಾಪತಿ (ಸಂ.)	:	ಮಡಿವಾಳಯ್ಯನ ವಚನಗಳು, ವ. 317, 1973

41.	ಸಣ್ಣಯ್ಯ (ಸಂ.)	:	ಮೋಳಿಗೆ ಮಾರಯ್ಯನ ವಚನಗಳು, ವ. 72, 1969
42.	ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ (ಸಂ.)	:	ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣನ ವಚನಗಳು, ವ. 43, ಪು. 56, 1929
43.	ಡಾ. ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 399, ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ
44.	ಡಿ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್	:	ಪೀಠಿಕೆಗಳು ಲೇಖನಗಳು, ಪು. 920, 1971
45.	ಮಳಲಿ ವಸಂತಕುಮಾರ	:	ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ : ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ, ಪು. 23.
46.	ಪರಿಷ್ಕರಣ : ಕಲಬುರ್ಗಿ, ರಾಜೂರ	:	ವಚನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾರ – 1, ಮ. ಮಾ. ವ. 1473
47.	ಬಿ.ಎಸ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಸಂ)	:	ಸಮಯ ಪರೀಕ್ಷೆ 9.26.
48.	ಎಂ. ಜೀವನ (ಸಂ.)	:	ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ವಚನಗಳು, ವ. 27, ಪು. 12.
49.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ವಚನಗಳು, ವ. 27, ಪು. 22.
50.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನಗಳು : ಅಕ್ಕಮ್ಮ, ವ. 85.
51.	ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ (ಸಂ.)	:	ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು–ವೈದ್ಯ, ಸಂಗಣ್ಣ, ವ. 1, ಪು. 285 (ಸಂ. 3)
52.	ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ (ಸಂ.)	:	ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು, ವೈದ್ಯ, ಸಂ.1ವ,17.
53.	ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ (ಸಂ.)	:	ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು–ವೈದ್ಯ, ವ.19,ಪು. 295.
54.	ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ (ಸಂ.)	:	ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು–ವೈದ್ಯ, ವ.20, ಪು. 296.
55.	ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ (ಸಂ.)	:	ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು–ವೈದ್ಯ, ವ. 5, ಪು. 287.
56.	ಬಸವರಾಜ ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮ (ಸಂ.) ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ	:	ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ವಚನಗಳು, ವ. 212, ಪು. 93
57.	ಶಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರಿ ಆರ್. (ಸಂ.)	:	ಧರ್ಮಾಮೃತಂ, 1, 128.
58.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 41, ಪು. 18, ಪ್ರ. ಮು.
59.	ಬಿ.ಬಿ. ಮಹೀಷವಾಡಿ (ಸಂ.) ಎಸ್.ಪಿ. ಪಾಟೀಲ	:	ಧರ್ಮಾಮೃತ 9,73, ಪು. 402, 403, 1984
60.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ	:	ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 501, ಪು. 495, 1965, ಪ್ರ.ಮು.
61.	ಎಲ್. ಬಸವರಾಜು	:	ಅಲ್ಲಮನ ವಚನ ಚಂದ್ರಿಕೆ : 876, 1960
62.	ಎಲ್. ಬಸವರಾಜು	:	ಅಲ್ಲಮನ ವಚನ ಚಂದ್ರಿಕೆ : 255, 1960
63.	ಎಲ್. ಬಸವರಾಜು	:	ಅಲ್ಲಮನ ವಚನ ಚಂದ್ರಿಕೆ : 375, 1660
64.	ಬಿ.ಬಿ. ಮಹೀಷವಾಡಿ–ಪಾಟೀಲ	:	ಧರ್ಮಾಮೃತ – 2. 57, ಪು. 52.

65.	ಎಲ್. ಬಸವರಾಜು	:	ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯನ ವಚನಗಳು, ವ. 45, 1978
66.	ಆರ್. ಶಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರಿ	:	ಧರ್ಮಾಮೃತ – 1, 118
67.	ಆರ್. ಶಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರಿ	:	ಧರ್ಮಾಮೃತ – 1, 165
68.	ಡಾ. ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 1111, 1968.
69.	ಪರಿಷ್ಕರಣ : ಕಲಬುರ್ಗಿ, ರಾಜೂರ	:	ವಚನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾರ–1 ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ ವ. 2353.
70.	ಎಸ್. ಉಮಾಪತಿ (ಸಂ.)	:	ಮಡಿವಾಳಯ್ಯನ ವಚನಗಳು, ವ. 59, ಪು. 68.
71.	ಎಚ್.ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡ	:	ಪ್ರವಾಸಿಕಂಡ ಇಂಡಿಯಾ ಸಂ. ಪುಟ 3, ಪು. 407 – 1977
72.	ಎಚ್.ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡ	:	ಪ್ರವಾಸಿಕಂಡ ಇಂಡಿಯಾ – ಸಂ. ಪು. 1, ಪು. 360–1964
73.	ಪರಿಷ್ಕರಣ–ಕಲಬುರ್ಗಿ, ರಾಜೂರ	:	ವಚನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾರ–1, ಮಡಿ. ಮಾ. ದೇವ. ವ. 1473 ಪು. 352.
74.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 41. ಪು. 19, ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ, 1965.
75.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 71, ಪು. 33, ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ, 1971.
76.	ಶಿ.ಶಿ. ಬಸವನಾಳ (ಸಂ.)	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲದ ವಚನಗಳು ವ. 100, ಪು. 96–1954.
77.	ಬ. ಸಿದ್ಧಾಶ್ರಮ, ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ	:	ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ವಚನಗಳು, ವ. 212
78.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 20, ಪು. 77,78, 79.
79.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 41, ಪು. 19, ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ.
80.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 78, ಪು. 38.
81.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ.)	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 1031. ಪು. 429.
82.	ಮಹೀಷವಾಡಿ, ಪಾಟೀಲ	:	ಧರ್ಮಾಮೃತ – 2–79, ಪು. 70
83.	ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ	:	ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪು. 357
84.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ	:	ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 243, ಪು. 101.
85.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ	:	ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವ. 208, ಪು. 95, ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ.
86.	ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ	:	ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ವಚನಗಳು. ವ. 574. ಪು. 172.
87.	ತ.ಸು. ಶಾಮರಾಯ	:	ಶಿವಶರಣ ಕಥಾ ರತ್ನಕೋಶ. ಪು. 383. 1967.

ಅಧ್ಯಾಯ:–8

* ಸಮಾರೋಪ

ಸಮಾರೋಪ

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನವು ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಶುವೈದ್ಯ ಜಾನಪದವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಪಶುವೈದ್ಯದ ಪಾರಂಪರಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಪರಿಚಯವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ ಸಿದ್ಧಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪಶುವೈದ್ಯದ ಭೂ ತ ಮತ್ತು ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶತಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದನ್ನು ನಮ್ಮ ಜನಪದರು ಹೇಗೆ ಆ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಶುವೈದ್ಯ ಜಾನಪದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಕೊಡುಗೆ ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಅಪರಿಮಿತ, ದೇಶದ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಹಾಗೂ ರೈತಾಪಿ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ದನಕರುಗಳು ಬೆನ್ನೆಲುಬಾದರೆ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯು ಅವುಗಳಿಗೆ ಬೆನ್ನೆಲುಬು. ಆದರೆ ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯಕೀಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ವಿರಳವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಖೇದಕರ ಸಂಗತಿ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಆಧುನಿಕ ಪಶುವೈದ್ಯದ ಪರಿಣಾಮದಿಂದಾಗಿ ಜಾನಪದದ ಪಶುವೈದ್ಯರು ದಿನೇ ದಿನೇ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೊಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಸಣ್ಣ ನಿದರ್ಶನ ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಹತ್ತು ಹಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಾಸ್ತವಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಚಿತ್ರಣ. ಮೌಖಿಕ ಆಕರಗಳ ಹಾಗೂ ಪಶುವೈದ್ಯದ ಕುರಿತು ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಪುಸ್ತಿಕೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥೈಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಹಲವು ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವಂತೆ ನೂರಾರು ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯ ಸಂಕುಲಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳ ರೋಗಕ್ಕೆ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಹಕೀಮರು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತೆಯರು, ಮನೆಗೆಲಸ ಮಾಡುವ ಅಜ್ಜ ಅಜ್ಜಿಯರು, ಮುಂತಾದವರು ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ತಮ್ಮ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ಹಿತ್ತಲು ಹೊರಬಾಗಿಲುಗಳ

ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶುರೋಗಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವ ಔಷಧಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಇವರು ರೋಗಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ತಾವು ಗುರುತಿಸಿರುವ ಹೊಲದ ದಂಡೆ, ಊರ ಬದಲು ಅಥವಾ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಔಷಧಿ ತಯಾರಿಸಿ ಪಶುಗಳಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಹಿಂದೆ ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಋಷಿಮುನಿಗಳ ಅಮೂಲ್ಯ ಜ್ಞಾನವಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಯುಗಧರ್ಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅವರು ಅನುಸರಿಸಿದ 'ಔಷಧಿ ಪದ್ಧತಿ' ಯ ವಿಧಾನಗಳು ರೂಢಿಗತವಾಗಿ ಆಯಾ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿವೆ. ಸಮೂಹ ಜೀವ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿರುವ ಈ ಪಶುವೈದ್ಯ ಔಷಧಿಯು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೆನ್ನಬಹುದು. ಆದಿ ಮಾನವನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿವಿಧ ಸಸ್ಯ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಶೇಖರಿಸಿ, ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನವಲ್ಲ, ಇದೊಂದು ಔಷಧ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮೂಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಇಂದಿನ ಆಲೋಪತಿ, ಹೋಮಿಯೋಪಥಿ, ಯುನಾನಿ ಹಾಗೂ ಆಯುರ್ವೇದಿಕ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ವಿಧಾನಗಳು ಜನಪದ ಮೂಲದ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಸಂಶೋಧಿತಗೊಂಡಿರುವ ಹೊಸ ವಿಧಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಈ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ತಾಯಿಬೇರು ಎನ್ನಬಹುದು. ಮೂಲ ಎನಿಸಿರುವ ಈ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಇಂದು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಇಂದು ತನ್ನ ಮೂಲವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ಸ್ವರೂಪ, ವಿಧಾನ ಹಾಗೂ ಆ ಔಷಧಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವ ಕೆಲವು ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದು ರಸವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದು, ಗೌಂಟಿ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದು, ಹೆಸರಿದೆ. ಇದು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ನಂಬಿಕೆ ಮೇಲೆಯೇ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಪಶುಗಳಿಗೆ ರೋಗ ಬಂದಾಗ, ಔಷಧ ಕೊಡುವವನ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಂಬಿಕೆ ಇಟ್ಟಾಗ ಮಾತ್ರ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ಜನಪದರಲ್ಲಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಈ ಪಶುವೈದ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವೆನ್ನಬಹುದು.

ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೂ ರೀತಿಯದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸಸ್ಯ ಮೂಲಿಕಾ ಪದ್ಧತಿ, ಎರಡು ರಸ ಮೂಲಿಕಾ ಪದ್ಧತಿ, ಮೂರು ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪದ್ಧತಿ, ನಾಲ್ಕೂ ಯಂತ್ರ ಮಂತ್ರ ಪದ್ಧತಿ. ಮೊದಲನೆಯದು ಸಸ್ಯಮೂಲಿಕಾ ಪದ್ಧತಿ ಇದು ಬೀದರನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿದೆ. ಪಶುವೈದ್ಯರು ದನಕರುಗಳ ರೋಗವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅದರ ರೋಗಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಗಿಡ, ಬಳ್ಳಿ, ಎಲೆ, ಕಾಯಿ, ಹಣ್ಣು, ಬೀಜ, ಸಸ್ಯಗಳ ಬೇರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅದನ್ನು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಔಷಧವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ರೋಗ ರುಜಿನಗಳಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುವ ದನಕರುಗಳಿಗೆ ಔಷಧವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಸ್ಯಮೂಲಿಕಾ ಪದ್ಧತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ.

ಎರಡನೇ ಪದ್ಧತಿಯೆಂದರೆ ರಸ ಮೂಲಿಕಾ ಪದ್ಧತಿ. ಔಷಧಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗುವ ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಎಲೆ, ಕಾಂಡ, ಬೇರು, ಹೂ, ಬೇರುಬೀಜ ಮುಂತಾದವುಗಳೊಂದಿಗೆ ನೀರು. ಹಾಲು, ತುಪ್ಪ, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಬೆಲ್ಲ, ಚಂದ್ರ, ಕರ್ಪೂರ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ, ಜೀರಿಗೆ, ಉಪ್ಪು, ಇಂಥ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಔಷಧವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಔಷಧ ನೀಡವದಕ್ಕೆ ರಸಮೂಲಿಕಾ ಪದ್ಧತಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತ ಬರಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪಶುವೈದ್ಯ ಔಷಧವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ವೈದ್ಯರು ಒಂದು ದಿನವನ್ನೋ ಅಥವಾ ಮೂರು ದಿನವನ್ನೋ ಔಷಧ ಸಿದ್ಧತೆಗಾಗಿ ಸಮಯ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪದ್ಧತಿ ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ. ದನಕರುಗಳ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಗಡ್ಡೆ, ಹೆಗಲು ಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಚಾಕು, ಚೂರಿ, ಸೂಜಿ, ಡಬ್ಬಣ, ಕತ್ರಿ, ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ ಹೊಲಸು ತೆಗೆದು ಔಷಧ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ವೈದ್ಯರನ್ನು ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾ ವೈದ್ಯರೆನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳ ಮೇಲೆ ಡಬ್ಬಣ, ಸಲಾಕೆ, ಗುಣಜಿಲ್ಲ ಖಡ್ಡಿ, ಬೇವಿನ ಖಡ್ಡಿ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ರೋಗವಿದ್ದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಸುಟ್ಟು ನೋವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೊನೆಯ ಪ್ರಕಾರವೇ ಯಂತ್ರ-ಮಂತ್ರ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ. ದನಕರುಗಳು, ವಾಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಶಕ್ತಿಹೀನವಾದಾಗ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸೊರುತ್ತಿರುವಾಗ, ಮೈ ಕೈ ತುಂಬಿಕೊಂಡಾಗ ಪಶುಗಳಿಗೆ ದೃಷ್ಟಿದೋಷವಾಗಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿದು ತಾಯಿತ, ಕವಡಿ ಸರದೊಂದಿಗೆ ಮಂತ್ರಹಾಕಿ, ಪಶುಗಳ ಮೇಲೆ ನೀರು ಚಿಮಕಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಎಮ್ಮೆ ಹಾಲು ಕೊಡದಿದ್ದಾಗ

ಮಂತ್ರಹಾಕಿಸಿ ನೀರು ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆಂಬ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆ ಜನಪದರಲ್ಲಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಒಟ್ಟಾರೆ ಎಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ, ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ವೈಧಾವಿಕತೆ ಮತ್ತು ಇದುವರೆಗೆ ನಡೆದ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯದು ಸ್ವರೂಪ, ಅವುಗಳ ಇತಿಮಿತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶಗಳೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಸಸ್ಯ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಸ್ಯ ರೋಗ ವೈದ್ಯ ಚಿಕ್ಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಪರಂಪರೆ, ಧಾನ್ಯದ ಬೆಳೆಗಳು, ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳುಗಳ ಬೆಳೆಗಳು, ಬೆಳೆ ಕಾಳು ಬೆಳೆಗಳು, ವಾಣಿಜ್ಯ ಬೆಳೆಗಲು, ತರಕಾರಿ ಬೆಳೆಗಳು, ಹಣ್ಣಿನ ಬೆಳೆಗಳು, ಪ್ಲಾಂಟೇಶನ್ ಬೆಳೆಗಳು, ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಬೆಳೆಗಳು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಗಿಡಗಳು ಕುರಿತು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿವರಗಳು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸುವ ವಿಷಯದ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ "ಪಶುವೈದ್ಯ ವಿಧಾನಗಳು" ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಕುರಿತಾಗಿ ರೈತರು ತಾವೇ ನಾಟಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆಂಬ ಕ್ರಮ ಯಾವ ರೀತಿಯಿತ್ತು? ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜಾನುವಾರು ಕಾಯಿಲೆಗಳೆಂದರೆ ಜೀರ್ಣತೆ, ಭೇದಿ, ಕೆಮ್ಮು, ಜ್ವರ, ಕೆಚ್ಚಲು, ಗರ್ಭಧರಿಸದೆ ಇರುವಿಕೆ, ಮಾಸು ಬೀಳದೆ ಇರುವುದು, ಕಾಲುಬಾಯಿ ಜ್ವರ, ಚಪ್ಪೆರೋಗ, ಕಡಿಮೆ ಹಾಲಿನ ಇಳುವರಿ, ವಾಯು, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ, ಚರ್ಮರೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಾನಪದ ಪಶುವೈದ್ಯ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವ ಒಂದು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಐದರಲ್ಲಿ "ಪಶುಗಳ ಕಾಯಿಲೆ ಮತ್ತು ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳು" ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಪಶುವಿನ ಮೈ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುವುದು. ರೋಮಗಳು ನಿಮಿರಿ ನಿಲ್ಲುವುದು. ಮೂಗಿನ ತುದಿ

ಒಣಗಿರುವುದು, ಬೆನ್ನನ್ನು ಕೊಂಚ ಬಾಗಿಸಿ ತಲೆ ಕೆಳಗೆ ಹಾಕಿ ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲುವುದು, ಕಿವಿ ಮತ್ತು ಬಾಲವಾಡಿಸುವುದು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದು, ಗುದದ್ವಾರದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಲದ ಬುಡದ ಕೆಳಗೆ ಬೆರಳನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ, ಕಿವಿಯ ಬುಡವನ್ನು ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದರೆ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುವುದು, ಜ್ವರ ತೀವ್ರವಾದರೆ ಹಾಲು ಮತ್ತು ಸೆಗಣಿ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುವುದು. ಇಂಥ ಹತ್ತು ಹಲವು ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಔಷಧದ ಪರಿಹಾರೋಪಾಯಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಬಳಸುವ ವಿಧಾನಗಳು ಹೇಗಿರುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಆರರಲ್ಲಿ "ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಔಷಧೀಯ ಗುಣಗಳು" ಹೇಗಿರುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಶು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವ ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಟ್ಟಿರುವ ಔಷಧ ಗುಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಪಶುವೈದ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಬಲ್ಲವು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತ. ಆಯಾ ಸಂಬಾರ ವಸ್ತುವಿನ ಔಷಧ ಗುಣಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಚಿತ್ರಣ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಪಶುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಏಳರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವೈದ್ಯ" ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದುದು, ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾದುದು, ಅದು ಬದುಕಿನಿಂದ ದೂರವಾದುದೂ ಅಲ್ಲ. ಬೇರೆಯಾದುದೂ ಅಲ್ಲ. ಒಂದರೊಳಗೊಂದು ಬೆರೆತು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಕಾಲದ, ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ, ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಾನಪದ ಸೊಗಡು ಸೂಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ನಮ್ಮ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಆದರಿಂದ ಹೊರತಾದುದಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಜಾನಪದ ಸತ್ವ ಮತ್ತು ತತ್ವ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದಗಳು ಒಂದೇ ತಾಯಿ ಬೇರಿನ ಎರಡು ಟಿಸಿಲುಗಳೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮಹಾಕವಿಗಳ ಜಾನಪದವೇ ಮೂಲ. ಜಾನಪದವೇ ಪರಿಷ್ಕೃತಗೊಂಡು ಶಿಷ್ಟಪದವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವೆರಡರ ಕೊಡು ಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಬಂಧ, ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಭಾವ ನಿರಂತರವಾದುದೇ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದದ ಸಮೃದ್ಧ ಸೇರ್ಪಡೆ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಕವಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಿತೋ ಅರಿಯದೆಯೋ, ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಂಶಗಳು ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮಹಾಕವಿಗಳ

ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಜಾನಪದೀಯತೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದುವರೆ ಸಾವಿರ ವರುಷಗಳ ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಇತಿಹಾಸ, ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಕನ್ನಡ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದುದ್ದಕ್ಕೂ ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಅದರ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ್ಕ ಅಂಶಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಜನಪದ ಗಾದೆ, ಗೀತೆ, ಕಲೆ, ಕಥಾ ಮಾದರಿ, ನುಡಿಗಟ್ಟು, ಭಾಷೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆ, ಮಾಟ-ಮಂತ್ರ-ಯಂತ್ರ-ತಂತ್ರ, ಜನಪದ ವೈದ್ಯ, ಪಶು ವೈದ್ಯ, ಜಾತ್ರೆ-ಉತ್ಸವ... ಇವೆ ಮುಂತಾದ ಜಾನಪದೀಯ ಅಂಶಗಳು ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಅಡಕಗೊಂಡಿವೆ. ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೆಕ್ಕಿ ತೆಗೆದು, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರೆ, ಜಾನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಿನೂತನ ಆಯಾಮವೊಂದು ತೆರೆಕಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಗ್ರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರುಚಿಂತನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಜಾನಪದದ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು, ಆಧುನಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಡುಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡ 'ಜನಪದ ವೈದ್ಯದ' ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗುರುತಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಗೊಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪು ಕೊಡುವ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ ಎಂಟರಲ್ಲಿ "ಸಮಾರೋಪದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಅಧ್ಯಯನ" ಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎದುರಾದ ದ್ವಂದ್ವಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯ್ದೆ, ಪಶು ಔಷಧೀಯ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹೆಸರು, ಪಶು ಔಷಧಗಳ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು, ವಕ್ತಾರರ ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥ ಋಣ ನೀಡಿ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

* ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ಪಾರಂಪರಿಕ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆ.

* ಹೊಸ ತಲೆಮಾರಿನ ಮಕ್ಕಳು ಪಾರಂಪರಿಕ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ಲಕ್ಷ ತಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪಶುವೈದ್ಯ ಬಗೆಗೆ ನಿರಾಸೆ ತಳೆದು ಉದ್ಯೋಗ ಹುಡಕಿಕೊಂಡು ಪಟ್ಟಣ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

* ಪಶು ವೈದ್ಯರು ಭೂಮಿಯ ಬಗೆಗೆ, ಗಿಡಮರಗಳ ಬಗೆಗೆ ಭಕ್ತಿಭಾವನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ ಅದರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

* ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದನಕರುಗಳನ್ನು ರೋಗ ರುಜಿನಗಳಿಂದ ಕಾಪಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಜಾನಪದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

* 'ತಪ್ಪಲ ಕೊಡುವವನಿಗೆ ತಿಪ್ಪಲ ಬಹಳ' ಎನ್ನುವಂತೆ ಪಶುವೈದ್ಯರು ಬಡವರಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ.

* ಪಶುವೈದ್ಯರು ತುಂಬಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ತಾವು ಕೊಡುವ ಔಷಧಿಯ ವಿಧಾನವನ್ನಾಗಲೀ ಹಾಗೂ ತಾವು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಬೇರಾರಿಗೂ ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಕೆಲವು ವೈದ್ಯರಂತೂ ಸಸ್ಯಗಳ ಹೆಸರನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ, ಹೀಗಾಗಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಮಾಹಿತಿಯು ಸುಲಭವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಾಗುವುದು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

* ಪಶುವೈದ್ಯದಿಂದ ಅಂದಿನ ಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ವಿವಿಧ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಜನಪದ ಜಗತ್ತಿನ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಲಿದೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭದ ಜಾಗತೀಕರಣದಂತಹ ಸಂದಿಗ್ಧ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮರು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಪಶುವೈದ್ಯದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅರಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

* ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಂತಹ ಬಹು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಹೇಗೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

* ಪಶುವೈದ್ಯರು ಯಾವ ರೋಗಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ಗಿಡ ಮರದ ಸೊಪ್ಪು, ರಸ, ಹೂ, ಕಾಯಿ, ಹಣ್ಣು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆಂಬುದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ ಅಂಥ ಗಿಡ ಮರದ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಕಂಪ ಹುಟ್ಟಿ ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

* ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪಶುವೈದ್ಯರಿಗೂ ಇತರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪಶುವೈದ್ಯರಿಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪಶುಸೇವೆಯೇ ದೇವರ ಸೇವೆ ಎಂಬುದು ಪಶುವೈದ್ಯರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

* ಪಶುವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಸರ್ಗವೇ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಔಷಧ ಸಸ್ಯಗಳು ಯಾವುವು? ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ.

* ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಶುವೈದ್ಯರು ಕೃಷಿ ಅವಲಂಬಿಸಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

* ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದನಕರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ.

* ಎತ್ತು ಮತ್ತು ಆಕಳುಗಳಿಗೆ ದೇವರೆಂದು ಪೂಜಿಸುವ ಮನೋಭಾವ ಜನಪದರು ಬೆಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎತ್ತು, ಆಕಳುಗಳಿಗೆ ರೈತಾಪಿ ವರ್ಗ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಳಜಿ ವಹಿಸಿ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ರೋಗರುಜಿನಗಳು ಬರದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಎತ್ತು ಮತ್ತು ಆಕಳಗಳನ್ನು ಹತ್ಯೆ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ಕಾಯ್ದೆ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದೆ.

* ಅಲೋಪಥಿಕ ಔಷಧದ ಬಳಕೆ ಇದ್ದರೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಶು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಜನಪದ ಔಷಧ ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಡ್ಡಪರಿಣಾಮಗಳಿಲ್ಲ. ಉಚಿತ ಇಲ್ಲವೆ ಕಡಿಮೆ ದರದಲ್ಲಿ ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ಸೀಗುತ್ತದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಜನಪದರದು.

* ಪಶುವೈದ್ಯರು ಅಲ್ಪ ಸಂಭಾವನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸದ್ಯದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

* ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ತರಹದ ರೋಗವಿರಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಪ್ರಥಮೋಪಚಾರವೆಂದು ಶುಂಠಿ ಮತ್ತು ತುಳಸಿ ಎಲೆಯ ಕಷಾಯವನ್ನು ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಕುಡಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ.

* ಹಾಲೆ ರೋಗ, ಕ್ಷಯ, ಬಾದ ನೂತಿ, ಧನುರ್ವಾಯ ಇತ್ಯಾದಿ ರೋಗಗಳು ಜಾನುವಾರುಗಳಿಗೆ ತಗಲುವಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೋಗಗಳು.

* ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಪಶುವೈದ್ಯರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತೆರೆಮರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

* ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವೇದಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ಪ್ರಚಲಿತಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಮತ್ತು ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಪಶುವೈದ್ಯ ಮಾನವನ ಒಟ್ಟು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನ ವಿಧಾನದ ಫಲವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದುದಾಗಿದೆ.

* ಅನೇಕ ಸಂಬಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳ ಔಷಧೀಯ ಗುಣವಿದೆ.

* ಆಧುನಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದೇಶೀ ಪಶುವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಹಳ್ಳಿಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲಕರವೆನಿಸಿದೆ. ದೂರದ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಔಷಧಗಳು ತರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದುಬಾರಿ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಅನುಬಂಧಗಳು

1.1 ಪಶುಗಳ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆ – ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯ್ದೆಗಳು

ಪಶುಗಳಿಗೆ ತಡೆಮದ್ದು ಚುಚ್ಚುವ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಚಲನಗಳನ್ನು ಕ್ರಮ ಗೊಳಿಸುವ ಮತ್ತು ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಜಾತ್ರೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಪಶುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣಗೊಳಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ:– (1) ಆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅಲ್ಲಿಂದ ಯಾವುದೇ ಸೋಂಕಿನ ಅಥವಾ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗದ ತಲೆದೋರಿಕೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಹರಡುವಿಕೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರವು ಅಧಿಸೂಚನೆಯ ಮೂಲಕ, ––

(ಕ) ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪಶುಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಅಂಥ ಪಶುಗಳ ಯಾವುದೆ ವರ್ಗಕ್ಕೆ, ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದಂಥ ನಿಯಮಗಳ ಮೇರೆಗೆ ಅಥವಾ ಅಧಿಸೂಚನೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರಬಹುದಾದಂಥ ನಿರ್ದೇಶನಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ತಡೆಮದ್ದು ಚುಚ್ಚ ತಕ್ಕುದೆಂದು ನಿದೇಶಿಸಬಹುದು.

(ಖ) ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕತೆಯನ್ನು ಒಯ್ಯುವ ಜೀವಂತ ಅಥವಾ ಮೃತ ಪಶುಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಆ ಪಶುಗಳ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಯಾವುದೇ ಭಾಗಗಳ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಆ ಪಶುಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾದ ಯಾವುದೇ ಮೇವನ್ನು ಹಾಸನ್ನು ಅಥವಾ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು (i) ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶದೊಳಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯದ ಅಥವಾ ಅದರ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶದೊಳಕ್ಕೆ ತರುವುದನ್ನು, (ii) ರಾಜ್ಯದ ಅಥವಾ ಅದರ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದ ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇತರ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವುದನ್ನು ಅಥವಾ (iii) ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುವುದನ್ನು ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದಂಥ ಅಥವಾ ಅಧಿಸೂಚನೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಿಖಿಸಬಹುದಾದಂಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರೋಧಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಕ್ರಮಗೊಳಿಸಬಹುದು.

(ಗ) ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದಂಥ ಅಥವಾ ಅಧಿಸೂಚನೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಿಖಿಸಬಹುದಾದಂಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅದರ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ಇತರ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ.—

(i) ಪಶು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳು, ಪಶು ಜಾತ್ರೆಗಳು, ಪಶು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದನ್ನು, ಅಥವಾ ಪಶುಗಳ ಇತರ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವುದನ್ನು, ಅಥವಾ

(ii) ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಪಶುಗಳು ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಯಾವುವೇ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು, ಅಥವಾ ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿದ್ದ ಪಶುಗಳ ಮೃತ ದೇಹಗಳು ಅಥವಾ ಅಂಥ ಪಶುಗಳ ಯಾವುವೇ ಭಾಗಗಳು ಅಥವಾ ಅಂಥ ಪಶುಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ, ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕತೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಬಹುದಾಗಿರುವ ಯಾವುವೇ ಮೇವು, ಹಾಸಂ ಅಥವಾ ಇತರ ವಸ್ತು ಇವುಗಳ ಮಾರಾಟವನ್ನು ಅಥವಾ ಇತರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಕ್ರಮಗೊಳಿಸಬಹುದು.

ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಪಶುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಇರಿಸಲು ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆ – (1) ಯಾವುದೇ ಪಶು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಂಬಲು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರಿಗೆ ಕಾರಣವಿರುವಲ್ಲಿ ಅವನು, ಅಂಥ ಪಶುವಿನ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಸ್ವಾಧೀನವನ್ನು ಅಥವಾ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಲಿಖಿತ ಆದೇಶ ಕೊಡುವ ಮೂಲಕ –

(ಕ) ಸಧ್ಯಕ್ಕೆ ಅದು ಇದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ಇರಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಥವಾ ಆದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಾದಂಥ ಬೇರೆ ಇರಿಸುವ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಇರಿಸುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಥವಾ ಸಾಗಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು;

(ಖ) ಆದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಿಖಿಸಬಹುದಾದಂಥ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಅದನ್ನು ಒಳಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು; ನಿದೇಶಿಸಬಹುದು.

ಅಂಥ ಪಶುವಿನ ಒಡೆಯನು ಅಥವಾ ಸ್ವಾಧೀನವನ್ನು ಅಥವಾ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅಂಥ ಆದೇಶವನ್ನು ಪಾಲಿಸತಕ್ಕುದು.

(2) ಪಶುವಿನ ಸ್ವಾಧೀನವನ್ನು ಅಥವಾ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಇರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಒಡೆಯನು ಯಾರೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅಸಮರ್ಪಕವಾದ ವಿಳಂಬವಿಲ್ಲದೆ ಅವನನ್ನು ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅಸಮರ್ಪಕವಾದ ವಿಳಂಬವಿಲ್ಲದೆ ಅವನಿಗೆ ಆದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ ವಿರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅದರ ಸ್ವಾಧೀನವನ್ನು ಅಥವಾ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು (1) ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಮೇರೆಗೆ ಆದೇಶವನ್ನು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾದ ಕಾಲದೊಳಗಾಗಿ ಪಾಲಿಸಲು ತಪ್ಪಿದಲ್ಲಿ, ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು ಆ ಪಶುವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕುದು. ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಇರಿಸುವ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಇರಿಸುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಸಾಗಿಸತಕ್ಕುದು ಮತ್ತು ಅವನು ಅದನು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಬಹುದಾದಂಥ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬಹುದು.

(3) (1)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಅಥವಾ (2)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಮೇರೆ ಮಾಡಲಾದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆದೇಶದ ಅಥವಾ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನಂ ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ವರದಿ ಮಾಡತಕ್ಕುದು.

(4) (3)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಮೇರೆಗೆ ವರದಿ ತಲುಪಿದ ಮೇಲೆ ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಆ ಪಶುವನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಥವಾ ಅದರ ತೀರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಪಶುಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸತಕ್ಕುದು ಮತ್ತು ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಪಶುವನ್ನು ನಿಯಮಿಸಲಾದ ಯಾವುದೇ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬಹುದು–

(5) ಇಂಥ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ತರುವಾಯ, ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು—

(ಕ) ಯಾವುದೇ ಪಶುವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವನಾದರೆ, ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ಹಕ್ಕಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕೂಡಲೇ ಮರಳಿಸತಕ್ಕುದು;

ಪರಂತು, ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ, ಅಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸಿಕ್ಕಲಾರನೆಂದಾದರೆ ಅವನು ಆ ಪಶುವನ್ನು ಅತಿ ಸಮೀಪದ ದನಗಳ ದೊಡ್ಡಿಗೆ ಕಳುಹಿಸತಕ್ಕುದು; ಅಥವಾ ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸತಕ್ಕುದು;

(ಖ) ಯಾವುದೇ ಪಶುವಿಗೆ ಸೋಂಕು ಅಥವಾ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗವು ತಗುಲಿದೆ ಎಂದು ಲಿಖಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸಿದರೆ, ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು ಆ ಪಶುವನ್ನು ನಾಶಮಾಡತಕ್ಕುದು ಅಥವಾ ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದ ಇತರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸ ತಕ್ಕುದು; ಅಥವಾ

(ಗ) ಸೋಂಕು ಅಥವಾ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗ ತಗುಲಿರದಿದ್ದರೂ ಯಾವುದೇ ಪಶುವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಲಿಖಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸಿದರೆ, ಆ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಇದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಪಶುವನ್ನು ಒಳಪಡಿಸತಕ್ಕುದು ಮತ್ತು ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದಂಥ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸತಕ್ಕುದು.

(6) ಯಾವುದೇ ಪಶುವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಅಥವಾ ಸೋಂಕು ಅಥವಾ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗ ತಗುಲಿದೆಯೆಂದು ಸಂದೇಹಪಡಬಹುದಾದ ಪಶುವಿನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿತ್ತೆಂಬ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಅತಿ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿತ್ತೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ, ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯ ತೀರ್ಮಾನವು ಅಂತಿಮವಾದುದಾಗಿರತಕ್ಕುದು.

(7) ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಖಾಸಗಿ ಸ್ಥಳಗಳ ಘೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಿಂದ ಇಂಥ ಸ್ಥಳಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆ—(1) ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳನ್ನು ಇರಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಯಾವುದೇ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಇತರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಪಶು ಇದೆಯೆಂದು ನಂಬಲು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನಿಗೆ ಕಾರಣವಿದ್ದರೆ, ಅವನು ಲಿಖಿತ ಆದೇಶದ ಮೂಲಕ, ಅಂಥ ಭೂಮಿಯು, ಕಟ್ಟಡವು ಅಥವಾ ಸ್ಥಳವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಕೂಡಲೇ ಘೋಷಿಸತಕ್ಕುದು; ಮತ್ತು ಆ ಆದೇಶದ ಒಂದು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಸ್ಥಳದ ಒಡೆಯನಿಗೆ, ಅಧಿಭೋಗದಾರನಿಗೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಸ್ವಾಧೀನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ತಲುಪಿಸತಕ್ಕುದು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಆ ಕ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ವರದಿ ಮಾಡತಕ್ಕುದು.

ಪರಂತು ಪಶುಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟಕ್ಕಾಗಿ, ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ರವಾನೆಗಾಗಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇಡಲಾಗಿದ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಅಥವಾ ರೈಲ್ವೆ ಆಡಳಿತದ ಒಡೆತನದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಈ ಉಪಪ್ರಕರಣವು ಅನ್ವಯಿಸತಕ್ಕುದಲ್ಲ.

(2) (1)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಮೇರೆಗೆ ವರದಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಆದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಇರಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಪಶುಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸತಕ್ಕುದು ಮತ್ತು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನ ಆದೇಶವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸತಕ್ಕುದು ಅಥವಾ ರದ್ದುಗೊಳಿಸತಕ್ಕುದು.

(3) ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಆ ಆದೇಶವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿದರೆ, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಒಂದು ಮೈಲಿಗೆ ಮೀರದ ತ್ರಿಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪಶುಗಳನ್ನು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇರಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳ ಒಡೆಯನಿಗೆ, ಅಧಿಭೋಗದಾರನಿಗೆ, ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಸ್ವಾಧೀನ ಹೊಂದಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಂಥ ಸ್ಥಳವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿತ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಘೋಷಿಸುತ್ತ ಒಂದು ನೋಟೀಸನ್ನು ಜಾರಿ ಮಾಡಿಸಬಹುದು. ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಈ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಮೇರೆಗೆ ತಾನು ಕೈಗೊಂಡ ಕ್ರಮವನ್ನು ನಿಯಮಿಸಲಾದ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಕೂಡಲೆ ವರದಿ ಮಾಡತಕ್ಕುದು.

(4) ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು ಹೊರಡಿಸಿದ ಆದೇಶವನ್ನು ರದ್ದು ಗೊಳಿಸಿದರೆ, ಆ ಆದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಿಖಿಸಿದ್ದ ಸ್ಥಳವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಸ್ಥಳವಾಗಿರುವುದು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳತಕ್ಕುದು ಮತ್ತು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು, ಆ ಕಟ್ಟಡದ ಒಡೆಯನಿಗೆ, ಅಧಿಭೋಗದಾರನಿಗೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಸ್ವಾಧೀನ ಹೊಂದಿರುವವನಿಗೆ ನೋಟೀಸಿನ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸತಕ್ಕುದು.

8. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳದ ಘೋಷಣೆ:- (1) ಪಶುಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟದ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಅಥವಾ ರವಾನೆಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಇರಿಸಲಾಗಿದೆ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಅಥವಾ ರೈಲ್ವೆ ಆಡಳಿತದ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿದ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಪಶುವನ್ನು ಇರಿಸಿದೆಯೆಂದೂ ಅಥವಾ ಇರಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಂಬಲು ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಕಾರಣವಿರುವಲ್ಲಿ, ಅವನು ಅಂಥ ಸ್ಥಳವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದಾಗಿ ಲಿಖಿತ ಆದೇಶದ ಮೂಲಕ ಘೋಷಿಸಬಹುದು.

(2) ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು—

(ಕ) (1) ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಮೇರೆಗೆ ತನ್ನಿಂದ ಮಾಡಲಾದ ಆದೇಶದ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಆ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಹಾಗೆ, ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡತಕ್ಕುದು.

(ಖ) ಆ ಆದೇಶದ ಒಂದು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಿಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ರೈಲ್ವೆ ಆಡಳಿತದ ಅತಿ ಸಮೀಪದ ಸ್ಟೇಶನ್ ಮಾಸ್ತರನಿಗೆ ತಲುಪುವಂತೆ ಮಾಡತಕ್ಕುದು;

(ಗ) ಅದರ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ತೀರ ಸಮೀಪದ ಪೋಲೀಸ್ ಠಾಣೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡತಕ್ಕುದು; ಮತ್ತು

(ಘ) ತಾನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಯಮಿಸಲಾದ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಕೂಡಲೆ ವರದಿ ಮಾಡತಕ್ಕುದು.

9. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಘೋಷಿಸಲು ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರದ ಅಧಿಕಾರ:-- (1) 7 ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದ (3)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಮೇರೆಗೆ ಅಥವಾ 8ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದ (2)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಮೇರೆಗೆ ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯ ವರದಿ ತಲುಪಿದ ಮೇಲೆ, ನಿಯಮಿಸಲಾದ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಿಯು ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸುವಂಥ ಮುಂದಿನ ತನಿಖೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ತರುವಾಯ, ಆ ಬಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಯಾವುದಾದರೂ ಇದ್ದರೆ, ಅದರೊಡನೆ ಅಂಥ ವರದಿಯನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸತಕ್ಕುದು; ಅದು

(ಕ) 7ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದ (1)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ, 7ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದ (3)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಅಥವಾ 8ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದ (1)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಮೇರೆಗೆ ಮಾಡಲಾದ ಯಾವುದೇ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು, ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಥವಾ ಅವುಗಳಿಲ್ಲದೆ ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಬಹುದು; ಅಥವಾ

(ಖ) ಅಂಥ ಯಾವುದೇ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಬಹುದು,

(2) (ಕ) ಇಂಥ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರವು ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಥವಾ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳಿಲ್ಲದೆ ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಅದು ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳು ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅದು ಅನ್ವಯಿಸತಕ್ಕ ಪ್ರದೇಶದ ಪರಿಮಿತಿಗಳನ್ನು ಅಧಿಸೂಚನೆಯ ಮೂಲಕ ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರವು ವಿವರಿಸತಕ್ಕುದು ಮತ್ತು ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಘೋಷಿಸತಕ್ಕುದು;

(ಖ) ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರವು ಅಧಿಸೂಚನೆಯ ಮೂಲಕ ತಾನಾಗಿ ಅಥವಾ ನಿಯಮಿಸಲಾದ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಿಯ ಮೂಲಕ ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಒಪ್ಪಿಸಿದ ಹೆಚ್ಚಿನ ವರದಿಯ ಮೇಲೆ, (ಕ) ಖಂಡದ ಮೇರೆಗೆ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾದ ಯಾವುದೇ ಅಧಿಸೂಚನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು, ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಬಹುದು, ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು ಅಥವಾ ರದ್ದುಗೊಳಿಸಬಹುದು;

(ಗ) (ಕ) ಅಥವಾ (ಖ) ಖಂಡದ ಮೇರೆಗೆ ಅಧಿಸೂಚನೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ತರುವಾಯ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರಿನಿಂದ ಅಥವಾ ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಿಂದ ಘೋಷಿಸಲಾದ ಮತ್ತು ಅಂಥ ಅಧಿಸೂಚನೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ ಸಾಂಕ್ರಮಿಕವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರದ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿತವಾದ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿ ಇರುವುದು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳತಕ್ಕುದು; ಮತ್ತು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನಂ ಅಂಥ ಸ್ಥಳದ ಒಡೆಯನಿಗೆ, ಅಧಿಭೋಗದಾರನಿಗೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಸ್ವಾಧೀನ ಹೊಂದಿರುವ ಯಾವನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಆ ಪ್ರಕಾರ ನೋಟೀಸಂ ಕೊಡತಕ್ಕುದು;

(ಘ) (ಕ) ಅಥವಾ (ಖ) ಖಂಡದ ಮೇರೆಗೆ ಹೊರಡಿಸಲಾದ ಅಧಿಸೂಚನೆಯ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡತಕ್ಕುದು.

(3) (1)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾದ ಯಾವುದೇ ಘೋಷಣೆಯನಂ ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರವು ರದ್ದುಪಡಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಅಂಥ ಘೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಿಖಿಸಲಾದ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳವು, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಸ್ಥಳವಾಗಿ ಇರುವುದು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳತಕ್ಕುದು; ಮತ್ತು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು ಅಂಥ ಘೋಷಣೆಯ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು, ತಲುಪಿಸಿರುವ ಅಥವಾ ಅಂಥ ಘೋಷಣೆಗಳ ನೋಟೀಸುಗಳನ್ನು ಜಾರಿ ಮಾಡಿರುವ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಆ ಪ್ರಕಾರ ನೋಟೀಸಂ ಕೊಡತಕ್ಕುದಂ.

10. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಲೈಸೆನ್ಸು ಇಲ್ಲದೆ ಪಶುಗಳ ಅಥವಾ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವುದಂ :–(1) ಈ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಉಪಬಂಧಗಳ ಮೇರೆಗೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅಥವಾ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿತವಾದ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಅಥವಾ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಅಥವಾ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಗಿರುವಲ್ಲಿ, ಅಂಥ ಘೋಷಣೆಯ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರವಾಗಬದುಕಿರುವ, ಅಥವಾ ಸತ್ತಿರುವ ಯಾವುದೇ ಪಶುವನ್ನು ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಪಶುವಿನ ಯಾವುದೇ ಭಾಗವನ್ನು ಅಥವಾ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಪಶುವಿನ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾದ ಯಾವುದೇ ಆಹಾರವನ್ನು, ಹಾಸನ್ನು ಅಥವಾ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ, ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿದ ಲೈಸೆನ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಷರತ್ತುಗಳ ಮೇರೆಗಲ್ಲದೆ ಸಾಗಿಸತಕ್ಕುದಲ್ಲ.

(2) (1)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯಾವುದೇ ಪಶುವನ್ನು ಅಥವಾ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳದ ಮುಖಾಂತರ ರೈಲಿನ ಮೂಲಕ ಸಾಗಿಸುವಿಕೆಗೆ ಆ ಉಪಪ್ರಕರಣವಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೂ ಅನ್ವಯವಾಗತಕ್ಕುದಲ್ಲ.

ಪರಂತು, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಪ್ರದೇಶದ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳದ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಅಂಥ ಯಾವುದೇ ಪಶುವನ್ನು ಅಥವಾ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿಳಿಸಿದಲ್ಲಿ, (1)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಉಪಬಂಧಗಳ ಮೇರೆಗಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಾಗಿಸತಕ್ಕುದಲ್ಲ.

11. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಲೈಸೆನ್ಸಿಲ್ಲದೆ ತರಲಾದ ಪಶು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವಾಪಸ್ಸು ಮಾಡಲು ಅಗತ್ಯಪಡಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ :– 10ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾದ ಯಾವುದೇ ಪಶುವನ್ನು ಅಥವಾ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸದರಿ ಪ್ರಕರಣದ ಮೇರೆಗೆ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿದ ಲೈಸೆನ್ಸಿನ ಷರತ್ತಿನ ಮೇರೆಗಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಿಂದ, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸಾಗಿಸಲಾಗಿರುವಲ್ಲಿ, ಯಾವನೇ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು ಅಥವಾ ಪೋಲಿಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಯು, ಅದನ್ನು ಅಂಥ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವಾಪಸು ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಂಥ ಪಶುವಿನ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಿನ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಸ್ವಾಧೀನ ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಗತ್ಯಗೊಳಿಸಬಹುದು.

ಪರಂತು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಪಶುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸಲು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನಿಗೆ 6ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದ ಮೇರೆಗೆ ಇರತಕ್ಕ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು, ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೂ ಬಾಧಿಸತಕ್ಕುದಲ್ಲ.

12. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೋಧಕ ಸಿಡುಬು ಹಾಕುವುದು ಅಥವಾ ತಡೆಮದ್ದು ಚುಚ್ಚುವುದು – (1) ಈ ಅಧಿನಿಯಮದ ಮೇರೆಗೆ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಅಥವಾ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪಶು ವೈದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯು ಅಥವಾ ಪಶು ವೈದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಿಂದ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅಧಿಕೃತನಿರುವ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು ನಿರೋಧಕ ಸಿಡುಬು ಹಾಕುವುದು ಅಥವಾ ತಡೆಮದ್ದು ಚುಚ್ಚುವುದು ಶಕ್ಯವಿರುವ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ, ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇರುವ ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದಂಥ ಪಶುಗಳ ವಿಧಗಳ ಅಥವಾ ವರ್ಗಗಳ ಪಶುಗಳಿಗೆ ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಸಿಡುಬು ಹಾಕತಕ್ಕುದು, ತಡೆಮದ್ದು ಚುಚ್ಚ ತಕ್ಕುದು. ಮತ್ತು ಅಂಥ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಶುವಿನ ಒಡೆಯನು ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಸ್ವಾಧೀನವನ್ನು ಅಥವಾ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅಂಥ ಸಿಡುಬು ಹಾಕುವುದನ್ನು ಅಥವಾ ತಡೆಮದ್ದು ಚುಚ್ಚುವುದನ್ನು, ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಪಶುವೈದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಅಥವಾ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಅಥವಾ ಸಹಾಯವನ್ನು ನೀಡತಕ್ಕುದು.

(2) ಯಾವುದೇ ಪಶುವಿಗೆ ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಅಥವಾ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು ಸಿಡುಬು ಹಾಕಿದಾಗ ಅಥವಾ ತಡೆಮದ್ದು ಚುಚ್ಚಿದಾಗ, ಗುರುತಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ, ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದಂಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಪಶುವಿಗೆ ಅವನು ಗುರುತು ಹಾಕಬಹುದು.

13. ದೋಣಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವಾಹನಗಳನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕಗೊಳಿಸುವುದು :– (1) ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಾಗಾಟಗಾರನು ಪಶುಗಳ ಸಾಗಾಟಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೋಣಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ವಾಹನವನ್ನು, ವಿನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದಂಥ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಂಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛ ಗೊಳಿಸತಕ್ಕುದು ಮತ್ತು ನಿಸ್ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕಗೊಳಿಸತಕ್ಕುದು.

(2) ಇಂಥ ದೋಣಿಗಳನು ಅಥವಾ ವಾಹನಗಳನ್ನು ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಮತ್ತು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದಾದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರವು ನೇಮಿಸಬಹುದು ಮತ್ತು ಅದು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿರದಿದ್ದರೆ, ಅದನ್ನು ನಿಯಮಿಸಲಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛ ಗೊಳಿಸಲು ಮತ್ತು ನಿಸ್ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕಗೊಳಿಸಲು ಅಗತ್ಯಪಡಿಸಬಹುದು.

(3) ಯಾವುದೇ ರೈಲ್ವೆಯ ಸಂಚಾರಿ ಬಂಡಿಗಳಿಗೆ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಅನ್ವಯವಾಗತಕ್ಕದಲ್ಲ,

14. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಆವರಣಗಳನ್ನು, ದೋಣಿಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ವಾಹನಗಳನ್ನು ನಿಸ್ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕಗೊಳಿಸುವುದು :- ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದಂಥ ನಿಯಮಗಳಿಗೊಳಪಟ್ಟು ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು, ಲಿಖಿತ ಆದೇಶದ ಮೂಲಕ, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಪಶುವನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದ್ದ ಯಾವುದೇ ಭೂಮಿಯ, ಕಟ್ಟಡದ ಅಥವಾ ಇತರ ಸ್ಥಳದ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ದೋಣಿಯ ಅಥವಾ ವಾಹನದ ಒಡೆಯನಿಗೆ, ಅಧಿಭೋಗದಾರನಿಗೆ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಸ್ವಾಧೀನ ಹೊಂದಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಂಥ ಭೂಮಿಯನ್ನು, ಕಟ್ಟಡವನ್ನು, ಸ್ಥಳವನ್ನು ದೋಣಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ವಾಹನವನ್ನು ನಿಸ್ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಮತ್ತು, ಅವುಗಳ ಒಳಜೋಡಣೆಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೆಖಿಸಬಹುದಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಂಥ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಸ್ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಥವಾ ನಾಶಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಗತ್ಯ ಪಡಿಸಬಹುದು; ಅಂಥ ಒಡೆಯನು, ಅಧಿಭೋಗದಾರನು ಅಥವಾ ಸ್ವಾಧೀನ ಹೊಂದಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅಂಥ ಆದೇಶವನ್ನು ಪಾಲಿಸತಕ್ಕದು.

15. ಮರಣೋತ್ತರ ಶವ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲು ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಅಧಿಕಾರ:- ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿದ್ದ ಅಥವಾ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಯಾವುದೇ ಪಶುವಿನ ಮರಣೋತ್ತರ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದಂಥ ನಿಯಮಗಳಿಗೊಳಪಟ್ಟು ಮಾಡಬಹುದು ಅಥವಾ ಮಾಡಿಸಬಹುದು ಮತ್ತು ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಅವನು ಅಂಥ ಪಶುವಿನ ಮೃತ ದೇಹವನ್ನು ಅಗೆಸಿ ತೆಗೆಸಬಹುದು.

16. ಸೋಂಕು ಅಥವಾ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳ ವರದಿ ಕೊಡುವುದು ಕೆಲವೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಕರ್ತವ್ಯ:- ಪಶುವಿಗೆ ಸೋಂಕು ಅಥವಾ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗ ತಗಲಿದೆಯೆಂದು ನಂಬಲು ತನಗೆ

ಕಾರಣವಿದ್ದ ಅದರ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಒಡೆಯನು ಅಥವಾ ಅದರ ಸ್ವಾಧೀನವನ್ನು ಅಥವಾ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಮತ್ತು ಅದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪಶುವೈದ್ಯನು, ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಂದಿರುವ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನಿಗೆ ಆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೂಡಲೇ ವರದಿ ಮಾಡತಕ್ಕುದು;

17. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಪಶುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿಡಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯ:- ಪಶುವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕಕಾರಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಂಬಲು ತನಗೆ ಕಾರಣವಿದ್ದ ಅದರ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಒಡೆಯನು ಅಥವಾ ಅದರ ಸ್ವಾಧೀನವನ್ನು ಅಥವಾ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿರುವ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಪಶುಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಅದನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಿರಬಹುದಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಇಡತಕ್ಕುದು ಮತ್ತು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿತ ವಲ್ಲದ ಯಾವುದೇ ಪಸುವು ಅಂಥ (ಸಾಂಕ್ರಾಮಿತವಾದ) ಪಶುವಿನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಬಾರದಂತೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಸಮಿಾಪಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದು.

18. ಪ್ರವೇಶದ ಮತ್ತು ಪರಿಶೀಲನೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು:- ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದಂಥ ನಿಯಮಗಳಿಗೊಳಪಟ್ಟು ಯಾವನೇ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರನು ಅಥವಾ ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು, ಈ ಅಧಿನಿಯಮದ ಮೂಲಕ ಅಥವಾ ಇದರ ಮೇರೆಗೆ ತನಗೆ ಪ್ರದತ್ತವಾದ ಅಥವಾ ವಿಧಿಸಲಾದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುವ ಮತ್ತು ಪಾಲಿಸುವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವಾಹನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಹುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು.

19. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿತ ಪಶುಗಳ ಶವಗಳ ಹೂಳುವಿಕೆಯ ಅಥವಾ ವಿಲೇವಾರಿಯ ರೀತಿ :-

(1) ಮರಣದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿದ್ದ ಅಥವಾ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕಕಾರಿಯಾಗಿದಿತೆಂದು ಶಂಕಿಸಲಾದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಶುವನ್ನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಿಂದ ಕನಿಷ್ಠ ಆರು ಅಡಿಗಳ ಕೆಳಗೆ ಹೂಳತಕ್ಕುದು ಅಥವಾ ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾದ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡತಕ್ಕುದು.

(2) 15ನೆಯ ಪ್ರಕರಣದ ಮೇರೆಗೆ ಮೃತ ದೇಹದ ಶವವನ್ನು ಅಗೆಸಿ ತೆಗೆಯುವ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನುಳಿದು, (1)ನೆಯ ಉಪಪ್ರಕರಣದ ಉಪಬಂಧಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಹೂಳಲಾದ ಪಶುವಿನ

ಮೃತ ದೇಹವನ್ನು ಯಾವನೂ ಅಗೆಸಿ ತೆಗೆಯತಕ್ಕದಲ್ಲ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸತಕ್ಕದಲ್ಲ.

20. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಜಾತ್ರೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧ:– ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕ್ರೀಡೆಯ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪಾರದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಪಶು ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯನು, ಪಶು ಜಾತ್ರೆಯನು, ಪಶು ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಅಥವಾ ಪಶುಗಳ ಇತರ ಬಗೆಯ ಒಟ್ಟುಗೂಡುವಿಕೆಯನ್ನು ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಮಿಷನರನ ಅಥವಾ ಈ ಬಗ್ಗೆ ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರದಿಂದ ಅಧಿಕೃತನಾದ ಯಾವನೇ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಲಿಖಿತ ಅನುಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಏರ್ಪಡಿಸತಕ್ಕುದಲ್ಲ, ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸತಕ್ಕುದಲ್ಲ ಅಥವಾ ನಡೆಸತಕ್ಕುದಲ್ಲ.

21. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಪಶುಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲು ಪಶುವೈದ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಅಧಿಕಾರಗಳು:– ಪಶುವು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪಶುವೈದ್ಯಕೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಶಂಕಿಸಿದರೆ, ಅವನು ಅದನ್ನು ನಿಯಮಿಸಬಹುದಾಂಥ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬಹುದು ಮತ್ತು ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಅಂಥ ಪಶುವಿನ ಒಡೆಯನು ಅಥವಾ ಅದರ ಸ್ವಾಧೀನವನ್ನು ಅಥವಾ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಅಥವಾ ಸಹಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸತಕ್ಕುದು. ಕರ್ನಾಟಕ ಪಶು ರೋಗಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ಅಧಿನಿಯಮ 1961 – ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಸಂಸದೀಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಇಲಾಖೆ.

1.2 ಪಶು ಔಷಧೀಯ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಹೆಸರು

- ಅಜವಾನ – ಅಜಮೋದ, ಓಮ
- ಕೊಡಸಿಗ ಬೀಜ – ಕುಟಜ
- ಜಿರಾತ ಕಡ್ಡಿ – ಚಿರಾಯತ
- ಆನಂಗಿ ಚಕ್ಕೆ – ದುಂಡುಕಾರ, ಹೆಗ್ಗುಗೆಟ್ಟೆ
- ನಂಜಟ್ಲೆ ಸೊಪ್ಪು – ನಂದಿಬಟ್ಟಲು
- ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರು – ಚಿತ್ರಕ, ಅಗ್ನಿಪಾವಕ
- ಹಿರೇಮದ್ದಿನ ಸೊಪ್ಪು – ಅಶ್ವಗಂಧ
- ಹಲಗೆ ತೊಗಟೆ (ಬಳ್ಳಿ) – ಸಿಲ್ವರ್ ಬೆರಿ, ಜಿಹ್ವಾಕತ್ರಿ
- ಹೊನಾಲ / ಹೊನಗಲ ತೊಗಟೆ – ಕಿಂದಳ ಮರ
- ಕುಂದರನ (ಕೊಂದಟ್ಟು) – ಮಲೆನಾಡಿನ ಕಡೆ ಮನೆಯ ಗೋಡೆಗೆ ಕೆಂಜಿರುವೆ ತರಹದ ಹಾರುವ ಕೀಟವು ಹೆಬ್ಬೆರಳು ಗಾತ್ರದ ಮಣ್ಣಿನ ಗೂಡು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಈ ಗೂಡನ್ನು ಪಶು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಗೂಡೊಂದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಕೀಟ ಮಾತ್ರ ವಾಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೀಟ ಕಚ್ಚಿದರೆ ಅಸಾಧ್ಯ ಉರಿ.
- ಬೋಳುಕಾಳು – ಬಿಳಿ ಕಾಳುಮೆಣಸು
- ಕಾರೆ ಎಲೆ – ಗಂಡುಕ ಕೊರ್ಲ, ಅಚ್ಚು ಮುಳ್ಳು
- ಕಕ್ಕೆ ಕಾಯಿ – ರಾಜದಂಡ, ಕೊನ್ನೆ, ರಾಜತರು, ಕಾಡು ಕೊಂಡೆ ಮರ
- ಕಾಡ ಜೀರಿಗೆ – ಕರೀ ಜೀರಿಗೆ, ವನಜೀರಿಗೆ, ಕಾಲ ಜೀರಿಗೆ
- ಕರಿ ಬಾಳೆ ಬೇರು – ಬಾಳೆಯ ಒಂದು ಉಪಜಾತಿ.
- ಬಡೇಸೊಪ್ಪು – ಸೋಂಪು
- ಗೋವೆ ಸಂಪಿಗೆ ತೊಗಟೆ – ದೇವ ಕಣಿಗಿಲೆ

- ಚಕ್ರಾಣಿ ಬೇರು – ನೀರುವಾಟೆ
- ಕಂಚಿಕಾಯಿ – ಹುಳಿಕಂಚಿ
- ಶಿವಣಿ ಸೊಪ್ಪು – ಶಿವಣೆ ಮರದ ಎಲೆ, ಗುಬ್ಸಿ, ಗಂಭಾರಿ, ಕುಮಡಾ ಮರ
- ವಾಯುವಿಳಂಗ – ವಿಡಂಗ
- ಈಶ್ವರಿ ಬೇರು – ನಂಜಿನ ಬೇರು, ತಕಡಿ ಬೇಲಿ ತಪಲ/ಗೋಪಾಲಪುಟ್ಟಿ ತಪಲ
- ತಪಸಿ ಚಕ್ಕೆ – ಬಿಗಡಾ ಮರ, ಕಲಾದ್ರಿ
- ಸೋರುಪ್ಪು – ಪೆಟ್ಲುಪ್ಪು, ಪೊಟ್ಯಾಸಿಯಂ ನೈಟ್ರೇಟ್
- ಅಂದರು ಸೊಪ್ಪು – ಅಂಗಾರಕ, ಹಂಗರಕ, ಬಂಡಾರಿ, ಬಂಡುರ್ಗಿ
- ಹೊಳೆ ಮತ್ತಿ ಚಕ್ಕೆ – ಅರ್ಜುನ ವೃಕ್ಷ, ಬಿಳಿ ಮತ್ತಿ, ಹೊಳೆ ಮತ್ತಿ, ನೀರ್ ಮತ್ತಿ
- ಹೂವರಸಿ ಚಕ್ಕೆ – ಬುಗುರಿ ಮರ
- ಮರಹಾಲೆ – ಕಡುನೀಲಿ / ಕುಟಜ
- ಉಮ್ಮತ್ತಿ – ಉನ್ನತ್ತಿ, ದತ್ತೂರಿ
- ಗಾಜು ಲವಣ – ಕಾಚಲವಣ, ಸ್ಯಾಂಡ್ ಎವಿರೆ–ಗ್ರಂದಿಗೆ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ.
- ಮುರುಕು ಲವಣ – ಗ್ರಂದಿಗೆ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ.
- ಬೀಡು ಲವಣ – ಬಿಡ ಲವಣ, ಬ್ಲಾಕ್ ಸಾಲ್ಟ್, ವಿಟ್ ಸಾಲ್ಟ್ – ಗ್ರಂದಿಗೆ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ.
- ಕಾಕಂಜಿ (ಪಾಣಲಾ) ಸೊಪ್ಪು – ಕಾಡು ನಿಂಬೆ, ಕಂಚಿಲೆ
- ಭದ್ರಮುಷ್ಠಿ – ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಕಳೆ ಹುಲ್ಲು
- ಸೀತಾಳ ಮರ – ಒಜಿದು ಜಾತಿಯ ಮರ
- ಕುಂಟನೇರಳೆ – ಗುಡ್ಡನೇರಳು

- ಕಹಿ ಹಿಂಡ್ಲೆ – ಅರ್ಧ ಮುಷ್ಠಿ ಗಾತ್ರದ, ಸೌತೆಕಾಯಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ, ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಹಸಿರುಬಣ್ಣದ ತೀರಾ ಕಹಿಯಾದ ಕಾಯಿ.
- ಹುನಾಲ – ಕಿಂದಳ, ಹೊಣಗಲು
- ಕೂಮನ ಗಡ್ಡೆ – ಹೊಳಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕೇದಿಗೆ ಜಾತಿಯ ಸಸ್ಯ
- ಬೇಸಾಳ ಸೊಪ್ಪು – ಆಡು ಸೋಗೆ
- ಕುಂಟಗ್ಯಾನ ಬಳ್ಳಿ (ಫಲಘಂಟಕಾ) – ಉಗುರುಸುತ್ತಿನ ಬಳ್ಳಿ, ಕುಂತಳಿಗ, ಬೇಲಿ ಹತ್ತಿ,
- ನೆಲ ಒರಲೆ ಹುತ್ತ – ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಹುತ್ತ. ಸೆಗಣಿ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.
- ಗುಳಮಾವಿನ ತೊಗಟೆ – ಗುಳಮಾವಿನ ಮರದ ತೊಗಟೆ
- ಕೋಲ ಮದ್ದು (ಹುಳಿಮಜ್ಜಿಗೆ ಕೋಲು) – ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಪೊದೆ. ಇದರ ಕಾಯಿಯು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಂತೆ ರುಚಿ.
- ಬಿಕ್ಕೆ ಅಂಟು – ದಿಕಾಮಲಿ, ಕಂಬಿ ಮೇಣ – ಬಿಕ್ಕೆ ಗಿಡದ ಚಿಗುರನ್ನು ಚಿವುಟಿದರೆ ಅಂಟು ಬಸರುತ್ತದೆ.
- ಕೌಲು ಮರ – ಕವಲು ಮರ
- ಬಲಗಣೆ – ಜಗಳಗಂಟಿ ಮರ, ಬಿಲಾರದ ಮರ–
- ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪು – ಭೃಂಗರಾಜ
- ಕಾಡುಕಪ್ಪಿ/ ಮದ್ದಾಲೆ ಮರ – ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಮರ
- ಬೆಳ್ತಿಗೆ ಅಕ್ಕಿ – ಅಕ್ಕಿಯ ಒಂದು ವಿಧ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.
- ತಗ್ಗಿ ಸೊಪ್ಪು – ತಗ್ಗಿ ಗಿಡ/ ಮದ್ರಾಸ್ ಮಲ್ಲಿಗೆ

- ಮುದಾರ ಸಿಂಗಿ – ಮೃದಾರ್ ಶಿಂಗಿ, ಲೆಡ್ ಮಾನಾಕ್ಸೈಡ್ – ಗ್ರಂದಿಗೆ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ.
- ಮದ್ದರಸ ತೊಗಟೆ – ಬಿಳಿ ಕೊಡಸಲು
- ತಾರಿ ಮರ – ಗೋಟಿಂಗ, ಶಾಂತಿ ಮರ, ಸೋಹೊನ್ನೆ
- ಶಿಂಡ್ಲೆ ಬಳ್ಳಿ – ಕಹಿ ಹಿಂಡ್ಲೆ – ಅರ್ಧ ಮುಷ್ಠಿ ಗಾತ್ರದ, ಸೌತೆಕಾಯಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ, ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಹಸಿರುಬಣ್ಣದ ತೀರಾ ಕಹಿಯಾದ ಕಾಯಿ.
- ಒಳಮುಚ್ಚುವ ಗಿಡ – ನಾಚಿಗೆ ಗಿಡ, ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ
- ಹೊರಮುಚ್ಚುವ ಗಿಡ – ಜಲಪುಷ್ಪ, ಹೊರಮುನಿ
- ಕಾಜೀರಿಗೆ – ಕಾಡಜೀರಿಗೆ
- ಗಂಗಮ್ಮನ ಬಳ್ಳಿ – ಕಂಗುಂಗೆ
- ಸರ್ಪಗಂಧ – ಗರುಡಪಾತಾಳ
- ಗುಗ್ಗುಳು ಸೊಪ್ಪು – ಕೌಷಿಕ, ಮಹಿಷಾಕ್ಷ
- ಜರಮರಿ ಸೊಪ್ಪು – ಕುಪ್ಪಿ ಗಿಡ, ತುಪ್ಪ ಕೀರೆ
- ಕಾಕೆ ಗಿಡ ಸಮೂಲ – ಕಪ್ಪು ಗಣಿಕೆ ಸೊಪ್ಪು
- ಗ್ಯಾವಿನ ಗಿಡದ ಸೊಪ್ಪು – ದೊಡ್ಡ ಬೇವು, ದೊಡ್ಡ ಮರ, ಹೆಮ್ಮರ, ತಿರುಗಿ ಗಿಡ
- ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ – ಕಾಲಾ ಜೀರ,
- ದುಂಪುರಾಸ್ಮೆ – ಶುಂಠಿಯ ಬದಲಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಗಡ್ಡೆ, ದುಂಬರಾಸ್ಮ
- ಮುಂಗರವಳ್ಳಿ ಗಿಡ – ಸಂದು ಬಳ್ಳಿ, ಸಂದಕದ ಗಿಡ
- ಕೇತಕಿ ಗಡ್ಡೆ – ಕೇದಿಗೆ
- ಬುಗುಡಿ ಹಂಬು – ಇಸಮಲ್ಲಿಗೆ, ರಾಮರಸ, ಭದ್ರವಲ್ಲಿ
- ವಿಷಮಧಾರಿ ಸೊಪ್ಪು – ಹೊಳೆಮದರಂಗಿ, ಕುಂಡಲಿ ಗಿಡ, ನಾಯಿ ತಿಕ್ಕಿಲೆ
- ಸರಿಬಾಲದ ಗಡ್ಡೆ – ಅಪು ಹುಲ್ಲು
- ಅಂಕೋಲೆ ಮರ – ಕಲ್ಲುಮಾವು, ಗುಡ್ಡದ ಗೋಣಿ ಮರ, ಅಸ್ರೋಳಿ

1.3 ಪಶು ಔಷಧಗಳ ಸಸ್ಯಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು

ಅಂಟುವಾಳ
ಅಂದರು ಗಿಡ
ಅರಿಷಿಣ
ಅತ್ತಿ
ಅಂಕೋಲೆ
ಅಡಿಕೆ
ಅರಳಿ / ಅಶ್ವತ್ಥ
ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿ
ಆಡುಸೋಗೆ/ಆಡುಸಾಲ
ಆಲದ ಮರ
ಆಡುಮುಟ್ಟದ ಗಿಡ
ಆಡು ಮುಟ್ಟದ ಬಳ್ಳಿ/ ಕಿರುಮುಂಜಿ ಬಳ್ಳಿ/ ನಾಯಿ ಹಾಲೆ
ಆನಂಗಿ ಮರ
ಈರುಳ್ಳಿ
ಈಶ್ವರಿ ಬಳ್ಳಿ/ ನಂಜಿನ ಬೇರು
ಉತ್ತರಣೆ
ಉಮ್ಮತ್ತಿ/ಮದಗುಣಿಕೆ
ಕತ್ತಾಳೆ
ಕಟು ರೋಹಿಣಿ
ಕಾಗೆ ಮಾಡಿ ಗಿಡ
ಕಣಗಲು / ಕರವೀರ
ಕರಿ ಉಮ್ಮತ್ತಿ
ಕರಿ ಲಕ್ಕಿ

ಉದ್ದು
ಊರಾಳ ಗಿಡ
ಎಕ್ಕ/ಅರ್ಕ
ಎಲವು ಸಂಧಿ ಗಿಡ
ಎಸಗಳೆ/ಉಪ್ಪಿಮುಳ್ಳಿನ ಸೊಪ್ಪು
ಎಳ್ಳು
ಏಲಕ್ಕಿ
ಒಂದೆಲಗ
ಏಕನಾಯಕನ ಗಿಡ
ಓಮ
ಔಡಲ/ಹರಳಿನ ಗಿಡ
ಕರಿಬೇವು
ಕಂಚಿ
ಕಲ್ನಾರು
ಕಾಗೆಮಾರಿ
ಕಾಕಂಚಿ
ಕಕ್ಕೆ ಮರ
ಕಾಡು ಮೆಣಸಿನ ಗಿಡ
ಕಾಕೆ ಹಣ್ಣು
ಕಾಡು ನಿಂಬೆ/ಕಾಕಂಚಿ
ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆ
ಕೊಂಡಮಾವು
ಕಪ್ಪುಗಣಿಕೆ ಸೊಪ್ಪು

ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ

ಕರಡಿಕಣ್ಣಿನ ಗಡ್ಡೆ/ ಅಗ್ನಿಶಿಖೆ

ಕಹಿಬೇವು

ಕರಿಜೀರಿಗೆ

ಕವರಿ/ಎಡಮುರಿ

ಕಾರೆ

ಕಾಡುದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ

ಕಾಳು ಮೆಣಸು

ಕಾಡುಜೀರಿಗೆ

ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿ

ಕಾಡು ಮೆಣಸು

ಕಾಡು ಕಣಗಲ ಮರ/ಮುಚ್ಚಿರೆ

ಕೇತಕಿ

ಕೊಮ್ಮೆ

ಗರುಗ

ಗರಿಕೆ/ದೂರ್ವೆ

ಗುಗ್ಗುಳ

ಗಸಗಸೆ

ಗಜ್ಜುಗ

ಗರ್ಗತ್ತಿ

ಗರುಡಪಾತಾಳ

ಗರುಡಫಲ

ಗುಲಗಂಜಿ

ಗುಡ್ಡೆ ಗೇರು/ಕಾಡುಗೇರು

ಕಾಚು

ಕಾಸರಕ

ಕಾಗೆಮಾರಿ/ದಾಗಡಿ

ಕಾಡುಕಪ್ಪಿ/ನೀರಂಜನಿ/ಸುಲ್ಲೆ ಮರ

ಕುರೆಜ್ಜಿ/ ಬಿಳಿಕೇಪಲ/ ಹೆಣ್ಣುಗೊರವಿ

ಕುಂಟಗ್ಯಾನ ಬಳ್ಳಿ

ಕುಂಟುನೇರಳೆ

ಕುನ್ನೇರಳೆ

ಕೌಲು ಮರ

ಕೊಡಸಿಗ

ಕೊತ್ತಂಬಡಿ/ಧನಿಯಾ/ಹವೀಜ

ಕೌಲು ಮರ

ಚಿತ್ರಮೂಲ

ಚಕ್ರಾಣಿ

ಚಿರಾಯತ/ನೆಲಬೇವು

ಚೆಂಡು ಹೂ/ಗೊಂಡೆ ಹೂ

ಜರಮರಿ

ಜಾಯಿಕಾಯಿ/ಜಾಪತ್ರೆ

ಜಾಜಿ

ಜೀವಂತಿ/ಜೀವಹಾಲೆ ಬಳ್ಳಿ

ಜೀರಿಗೆ

ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಮಧು/ಅತಿಮಧುರ

ತಗಟೆ

ತಗಿ ಗಿಡ/ ಮದ್ರಾಸ್ ಮಲ್ಲಿಗೆ

ಗೇರು ಮರ

ಗೋವೆ ಸಂಪಿಗೆ

ಗೋರಂಟಿ/ಮದರಂಗಿ

ಗೋಳಿ ಮರ

ಗ್ಯಾವಿನ ಗಿಡ

ಚಳ್ಳೆಗಿಡ

ತುಳಸಿ

ತುಪ್ರದ ಮರ

ತೊಂಡೆಬಳ್ಳಿ

ತೊಂಡೆ

ತೊಗಚೆ/ಅಗಸೆ/ಚೊಗಚೆ

ದಾಳಿಂಬೆ

ದಾಸವಾಳ

ದಾಗಡಿಬಳ್ಳಿ

ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ

ದಾಸವಾಳ

ದಾಗಡಿ ಬಳ್ಳಿ/ ಕಾಗೆ ಮಾರಿ

ದಾಳಿಂಬೆ

ದಾಸಪತ್ರೆ/ ಬೆಳ್ಳೊಟ್ಟೆ

ದುಂಪುರಾಸ್ಮೆ

ದೊಡ್ಡಪತ್ರೆ

ನಂದಿಬಟ್ಟಲು/ನಂಜಾಟ್ಲೆ

ಸೊಪ್ಪು/ಪುನರ್ನವ

ದೊಮ್ಮೆಗಡ್ಡೆ

ತಮಾಲ/ ಕಾಡುಲವಂಗ

ತಪಸಿ

ತಾಳೆ ಮರ

ತಾರಿ

ತಿಗಡೆ/ಆನೆಮುಂಗು

ತುಂಬೆ

ನರಿಬಾಲದ ಗಡ್ಡೆ

ನಂದಿ

ನಾಗದಾಳಿ

ನಿಂಬೆ

ನೀಲಿಮರ

ನುಗ್ಗೆ

ನೆಲ್ಲಿ

ನೆಲನೆಲ್ಲಿ

ನೇರಳೆ

ಪಪಾಯ/ಪರಂಗಿ ಮರ

ಪುದೀನ

ಬಜೆ

ಬದನೆ

ಬಸಳೆ

ಬಂದಳಿಕೆ

ಬಳೆವಡಕಿನ ಗಿಡ/ಕೊಮ್ಮೆ

ಬಲಗಣೆ ಮರ/ ಜಗಳಗಂಟಿ ಮರ

ದೊಡ್ಡಮರ	ಬಡೇಸೊಪ್ಪು
ಬಗನಿ	ಮಜ್ಜಿಗೆ ಹುಲ್ಲು
ಬಾಳೆ/ಕದಳಿ	ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮಲ್ಲಿಗೆ
ಬಾಗೆ	ಮದ್ದಾಲೆ
ಬಿಳಿ ಎಳ್ಳು	ಮದ್ದರಸ
ಬಿಲ್ವ ಪತ್ರೆ	ಮರಹಾಲೆ/ಕುಟಜ
ಬಿಕ್ಕೆ	ಮರಬಾಳೆ
ಬಿಳಿಜಾಲಿ	ಮಾವಿನ ಮರ
ಬಿಳಿಕೊಂಡಮಾವು / ಕಲ್ಲ ಮಾವು	ಮುತ್ತುಗ
ಬಿಲ್ವ ಪತ್ರೆ	ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುನಿ
ಬುಗುಡಿಹಂಬಿನ ಗಿಡ	ಮಾಚಿಪತ್ರೆ
ಬುಗುರಿ ಮರ	ಮುಂಡಗಳ್ಳಿ
ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿ	ಮೆಂತೆ
ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ	ಲಕ್ಕಿ
ಬೇಲ	ಲವಂಗ
ಬೇವು	ಲಕ್ಕಿ ಸೊಪ್ಪು
ಬೇಲ	ಲಕ್ಕಿ ಗಿಡ
ಬೈನೆ ಮರ	ಲಾವಂಚ
ಮದರಂಗಿ/ಗೋರಂಟಿ/ಮೆಹಂದಿ	ಲೋಳೆಸರ
ವಾಯುವಿಳಂಗ	ಹಲಗೆ
ವಿಷಮಧಾರಿ/ಹೊಳೆಮದರಂಗಿ/ಕುಂಡಲಿ ಗಿಡ	ಹಾಲೆ ಮರ
ವೀಳ್ಯದೆಲೆ	ಹಾಲುವಾಣ
ಶತಾವರಿ	ಹಾಡಿಬಳ್ಳಿ/ ಆಡೇಮಣೆ ಬಳ್ಳಿ
ಶುಂಠಿ	ಹಿಪ್ಪಲಿ

ಸಳ್ಳೆ
ಸಂದುಬಳ್ಳಿ
ಸಮುದ್ರ ಫಲ
ಸಜ್ಜೆ
ಸೋಮವಾರ ಗಿಡ
ಸರ್ಪಗಂಧ
ಸಪೋಟಾ/ಚಿಕ್ಕು ಹಣ್ಣು
ಸಿಹಿಹಾಲೆ/ಜೀವಂತಿ
ಸೀಬೆ/ಪೇರಲ/ಚೇಪೇಕಾಯಿ
ಸೀತಾಫಲ
ಸೊರವಿನ ಗಡ್ಡೆ/ಅಚ್ಚೆದಿಂಬದ ಬೇರು/
ಹಲವುಮಕ್ಕಳ ಗಡ್ಡೆ/ ಶತಾವರಿ
ಸಾಗವಾನಿ
ಹಂಗರಕ ಸೊಪ್ಪು/ ರಸ್ನಾ

ಹಿರೇಮದ್ದು
ಹಿಪ್ಪೆ ಮರ
ಹುರುಳಿ
ಹುಣಸೆ ಮರ
ಹುಳಿ ಕಂಚಿ ಕಾಯಿ
ಹೂವರಸಿ
ಹೆಸರು ಕಾಳು
ಹೆಂಟಾರ/ಮದ್ದರಸ/ನಂದಿಬಟ್ಲ
ಹೊಂಗೆ
ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು
ಹೆಬ್ಬೇವು
ಹೊಳೆ ಮತ್ತಿ
ಹುನಗಲು

1.4 ಗ್ರಂಥ ಋಣ

1. ಅಮರೇಶ ನುಗಡೋಣಿ (ಸಂ) ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವೈಧಾನಿಕತೆಗಳು; 2011 ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ.
2. ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿ (ಪ್ರ.ಸಂ) ಕನ್ನಡ ವಿಷಯ ವಿಶ್ವಕೋಶ; 2005; ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
3. ಉಮೇಶ ಎಚ್.ಎಸ್.ಮತ್ತು ಹಾಲತಿ ಸೋಮಶೇಖರ (ಸಂ) ಸಮಕಾಲಿನ ಸಂಶೋಧನೆ ಎನು? ಎತ್ತ? ; 2014 ವಿಸ್ಮಯ ಪ್ರಕಾಶನ ಮೈಸೂರು.
4. ಕರ್ನಾಟಕ ಪಶು ರೋಗಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ಅಧಿನಿಯಮ, 1961 ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ ಬೆಂಗಳೂರು.
5. ಕೋಟಿಕಲ್ ವೈ.ಕೆ. (ಸಂ) ಔಷಧೀಯ ಮತ್ತು ಸುಗಂಧ ದ್ರವ್ಯ ಬೆಳೆಗಳ ಬೇಸಾಯ ಕ್ರಮಗಳು ; 2013 ತೋಟಗಾರಿಕೆ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬಾಗಲಕೋಟ.
6. ಕೊಂಡಾ ಬಿ.ಆರ್ (ಲೇ); ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ ; 2009; ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾಲೇಜ ಬೀದರ.
7. ಗಣೇಶ ಹೆಗಡೆ ನೀಲೇಸರ (ಲೇ) ಒಗ್ಗರಣೆ ಡಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ಪಶು ಆರೋಗ್ಯ; 2016 ನಂದಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.
8. ಗಿರಿಜಾಪತಿ ನೆ.ಮ. (ಲೇ) ಸಂಶೋಧನೆ;2015 ಚೈತನ್ಯ ಪಬ್ಲಿಷರ್ಸ್ ರಾಮಸಾಗರ.
9. ಗುರುರಾಜ ಕಿವಿಯೂರುಬಾಗವತ (ಲೇ) ಆಯುರ್ವೇದ ದ್ರವ್ಯಗುಣ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ; 2002 ; ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು.
10. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ (ಸಂ) ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಸಂ.1 ಮತ್ತು ಸಂ.2; 1985; ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು.
11. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ ಎಂ. (ಲೇ) ಸಂಶೋಧನೆ; 2012 ಡಿ.ವಿ.ಕೆ. ಮೂರ್ತಿ ಪ್ರಕಾಶನ ಮೈಸೂರು.

12. ಜಗನ್ನಾಥ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ (ಸಂ) ಅಕ್ಷರ ಪ್ರೀತಿ; 2003 ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನ ಕೇಂದ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾಲೇಜ ಬೀದರ.

13. ಜಗನ್ನಾಥ ಹೆಬ್ಬಾಳೆ (ಸಂ) ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಟಿವೈದ್ಯ; 2006; ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು.

14. ಜವರೇಗೌಡ ದೇ. (ಲೇ) ಜಾನಪದ ವಾಹಿನಿ: 1986 ಡಿ.ವಿ.ಕೆ. ಮೂರ್ತಿ ಮೈಸೂರು.

15. ದೇವರಾಜ ಟಿ.ಎಲ್ (ಲೇ) ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳು:2014 ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು.

16. ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ ಎಚ್.ಎನ್.ಮತ್ತು ಇತರರು (ಸಂ) ಸುಧಾರಿತ ಪಶುಪಾಲನೆ, ಕುಕ್ಕುಟ ಹಾಗೂ ಮತ್ಸ್ಯ ಸಾಕಾಣಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು: 2009 ಕರ್ನಾಟಕ ಪಶುವೈದ್ಯಕೀಯ, ಪಶು ಹಾಗೂ ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಬೀದರ.

17. ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ ಎಂ (ಲೇ) ದೇಶಿ ಜಾನುವಾರಗಳು 2008 ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ ಬೆಂಗಳೂರು.

18. ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ ಎಂ. (ಲೇ) ಪಶುವೈದ್ಯ ಸಂಪದ: 2014 ಕೃಷಿವಿಕಾಸ್ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್ ಬೆಂಗಳೂರು.

19. ನಾವಡ ಎ.ವಿ.(ಸಂ) ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಶೋಧನಾ ಜಾನಪದ ; 2014; ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಗೊಟಗೋಡಿ.

20. ನಾಗರಾಜಯ್ಯ ಹಂಪಾ: (ಪ್ರಸಂ) ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷಾ ಜ್ಞಾತಿ ಪದಕೋಶ: 2014: ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು.

21. ಪಾಟೀಲ ವ್ಹಿ.ಎಲ್.(ಸಂ) ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ – 27:2009 ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಧಾರವಾಡ.

22. ಪಾರಂಪರಿಕ ವೈದ್ಯರ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಮಾಹಿತಿ ದ್ರವ್ಯಕೋಶ ಭಾಗ–4 :2014 ಆಯುಷ್ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

23. ಪಾಟೀಲ ಎಸ್.ಎ. (ಲೇ) ಹೈನುದನಗಳ ರೋಗಗಳು ಔಷಧಿ: ಚಿಕಿತ್ಸೆ; 2010 ಸಮಾಜ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ ಧಾರವಾಡ.

24. ಪಾಟೀಲ ಎ.ಬಿ.(ಸಂ) ಸಮಗ್ರ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಕೈಪಿಡಿ:2015 ತೋಟಗಾರಿಕೆ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬಾಗಲಕೋಟ.

25. ಪುಟ್ಟಯ್ಯ ಬಿ.ಎಂ. (ಲೇ) ಸಂಶೋಧನೆ ತಾತ್ವಿಕ ಆಯಾಮಗಳು:2015 ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ.

26. ಬಸವರಾಜ ಸಬರದ (ಲೇ) ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ : 1982: ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಧಾರವಾಡ.

27. ಬಸವರಾಧ್ಯ ಎನ್ (ಪ್ರ.ಸಂ.) ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು : 2001 : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು.

28. ಮಂಜುನಾಥ ಎಂ.ಟಿ(ಲೇ) ಹಟ್ಟಿ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಕೆ ಸಾಕಣೆ : 2013 ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಬೆಂಗಳೂರು.

29. ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ (ಲೇ) ಸಂಶೋಧನ ಮಾರ್ಗ: 2000 ನವಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶನ ಬೆಂಗಳೂರು.

30. ಮಳಲಿ ವಸಂತಕುಮಾರ (ಲೇ) ಜಾನಪದ ಜಾಗೃತಿ : 2013 ಸಪ್ನ ಬುಕ್ ಹೌಸ್ ಬೆಂಗಳೂರು.

31. ಮೈಥಿಲಿ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರರಾವ (ಲೇ) ತಾಳಪತ್ರ ನಿಧಿ: 2014 ಶ್ರೀ ಶಿವಸಾಯಿ ಕೃಪ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್ ಶ್ರೀಶೈಲಂ.

32. ಲಿಂಗಯ್ಯ ಡಿ. ಮತ್ತು ಚಕ್ಕೆರೆ ಶಿವಶಂಕರ್ (ಸಂ) ರೋಗ ಜಾನಪದ : 2008 : ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು.

33. ವಿಶ್ವನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಕೆ.ಎನ್. (ಲೇ) ದೈಹಿಕ ರೋಗ ತಪಾಸಣೆ: 2000 ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಬೆಂಗಳೂರು.

34. ವಿಶ್ವನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿ ಕೆ.ಎನ್. (ಲೇ) ಜಾನುವಾರು ರೋಗಗಳು : 2013 ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಬೆಂಗಳೂರು.

35. ಶಾಂತಕುಮಾರಿ ಪಾಟೀಲ (ಇಮ್ರಾಪುರ) (ಸಂ) ಜನಪದ ವೈದ್ಯ : 1980 ಚೇತನಾ ಪ್ರಕಾಶನ ಧಾರವಾಡ.

36. ಶಿವಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳು (ಲೇ) ಆರೋಗ್ಯ ದರ್ಪಣ: 1983: ರಾಜಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಕಾಶನ ಬೆಂಗಳೂರು.

37. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ ಎಲ್.ಎಸ್. (ಪ್ರ.ಸಂ.) ಕಿರಿಯರ ಕರ್ನಾಟಕ : 1994: ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ.

38. ಷಂಶುದ್ದೀನ್ ಬಿ.ಎ. (ಸಂ) ಸಂಶೋಧನೆಯ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ:2011 ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಮಡಿಕೇರಿ.

39. ಸಿದ್ರಾಮಪ್ಪ ಮಡಿವಾಳ (ಸಂ) ಔಷಧಿ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳು : 2013 ವೈದ್ಯ ಕಲ್ಪತರು ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೀದರ.

40. ಸೂಗಯ್ಯ ಹಿರೇಮಠ (ಲೇ) ಜನಪದ ವೈದ್ಯ ಪದ್ಧತಿ:2000 ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಗುಲಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಕಲಬುರ್ಗಿ.

41. ಸೋಮನಾಥ ಯಾಳವಾರ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಶ್ರೀ ಪ್ರದೀಪ ಕೊಟ್ಟಗಿ (ಲೇ) ವೈದ್ಯ ಜಾನಪದ: 2006: ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಜಾನಪದ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಬೀದರ

42. ಹೆಗಡೆ ಜಿ.ಆರ್. ಮತ್ತು ಹೆಗಡೆ ಜಿ.ವಿ. (ಲೇ) ನಾಡ ಹಸುಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರತಳಿ ಸಂವರ್ಧನೆ:2010 ಬೈಫ್ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆ ಕರ್ನಾಟಕ ತಿಪಟೂರು.

43. ಹೆಗಡೆ ಜಿ.ವಿ. ನಿಂಬಾಳಕರ ಎಸ್.ಡಿ. ಮತ್ತು ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ) ಮೂಲಿಕಾ ಪಶುವೈದ್ಯ:2010 ಬೈಫ್ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆ, ತಿಪಟೂರು.

44. Koppula Hemadri (W) Folklore Medicine in india in Medicine Herbs in Indian lite ; 1987;

45. Seshagiri Rao L.S. (Ed): Subhas English- English-Kannada Dictionary: 2012: Subhash Stores Books Corner Banglore.

46. Donyoder(w) Folk Medicine in Folklore & Folklife : 1972; the University of Chicago.

ವಕ್ತಾರರ ಪಟ್ಟಿ

ಕ್ರ ಸಂ.	ವಕ್ತಾರರ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ವಿಳಾಸ	ವಯಸ್ಸು	ವೃತ್ತಿ
01	ಅಮೃತಪ್ಪಾ ನೌಬಾದೆ, ಮರಖಲ್ , ತಾ: ಜಿ: ಬೀದರ	70	ಒಕ್ಕಲುತನ
02	ಮುನಿಹನುಮಪ್ಪ ಮರಖಲ್ , ತಾ: ಜಿ: ಬೀದರ	65	ಕೃಷಿ
03	ಮುನಿಯಮ್ಮ ಕಾಡವಾದ, ತಾ: ಜಿ: ಬೀದರ	60	ಕೂಲಿ
04	ಮುನಿಯಪ್ಪ ಚಂದಾಪೂರ, ತಾ: ಭಾಲ್ಕಿ ಜಿ: ಬೀದರ	58	ಕೃಷಿ
05	ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಅತಿವಾಳ ತಾ: ಜಿ: ಬೀದರ	55	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯ
06	ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಸಿಂದೋಲ, ತಾ: ಜಿ: ಬೀದರ	65	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯ
07	ಮಹಾದೇವಪ್ಪಾ ಕಾಡವಾದ, ತಾ: ಜಿ: ಬೀದರ	70	ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕ
08	ರಾಮಣ್ಣಾ ಬೀದರ, ಜಿಲ್ಲೆ ಬೀದರ	65	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯ
09	ಶಿವಪ್ಪಾ ಶಾಮಣ್ಣಾ ಹುಮನಾಬಾದ, ಜಿ: ಬೀದರ	65	ಕೂಲಿ ಕೆಲಸ
10	ರುದ್ರಯ್ಯಾ ಸ್ವಾಮಿ ಹಳ್ಳದಕೇರಿ, ಬೀದರ	70	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
11	ಶಂಕರೆಪ್ಪಾ ಹಾರೂರಗೇರಿ ಬೀದರ.	68	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
12	ಗೌರಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕಪೇಟ, ತಾ: ಜಿ: ಬೀದರ	70	ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು
13	ನಾಗಪ್ಪಾ ಅತಿವಾಳ ತಾ: ಜಿ: ಬೀದರ	65	ಒಕ್ಕಲುತನ
14	ಮೋಹನ ಮುರಳಿ ನೌಬಾದ, ತಾ: ಜಿ: ಬೀದರ	55	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
15	ರಾಮಣ್ಣಾ ಬೀದರ, ತಾ: ಜಿ: ಬೀದರ	54	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು

16	ಸಿದ್ರಾಮಪ್ಪಾ ಮಡಿವಾಳ ಪ್ರತಾಪನಗರ, ಬೀದರ	68	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
17	ಜಬ್ಬರಮಿಯ್ಯಾ ಬೇಲೂರು (ಎನ್) ತಾಲೂಕಾ : ಔರಾದ ಜಿ: ಬೀದರ.	65	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
18	ಸಂಗಯ್ಯಾ ತಂದೆ ಮಾದಯ್ಯಾ ಸ್ವಾಮಿ ಬೇಲೂರು(ಎನ್) ತಾಲೂಕಾ : ಔರಾದ	50	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
19	ಬಾಲಪ್ಪಾ ತಂದೆ ಬಾಬು ಗ್ರಾಮ : ಬೇಲೂರ(ಎನ್) ತಾಲೂಕಾ: ಔರಾದ (ಬಿ)	65	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
20	ಕಂಟೆಪ್ಪಾ ತಂದೆ ಭೀಮಣ್ಣಾ ಪಾಟೀಲ ಮ.ನಂ. 9-9-180, ಹಾರೂರಗೇರಿ ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ.	78	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
21	ಪಂಚಯ್ಯಾ ತಂದೆ ಶಂಕರಯ್ಯಾ ಸ್ವಾಮಿ ಹಾರೂರಗೇರಿ ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ	69	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
22	ಲಾಲಮದ ತಂದೆ ಅಲಿಸಾಬ ಗ್ರಾಮ : ಅಮಲಾಪೂರ ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ.	66	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
23	ಮಾಣಿಕಪ್ಪಾ ತಂದೆ ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಅಡಕರ ಗ್ರಾಮ : ಮಲ್ಕಾಪೂರ ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ	88	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
24	ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪಾ ತಂದೆ ಹಣಮಂತಪ್ಪ ಬಸಣ್ಣನೊರ ಗ್ರಾಮ : ಚಿಟ್ಟಾವಾಡಿ ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ	60	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
25	ಮಹ್ಮದ ಸಾಬ ತಂದೆ ಇಸ್ಮಾಯಿಲ್ ಸಾಬ ಬಡಾಬಡಾ ಗ್ರಾಮ : ಅಮಲಾಪೂರ ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ	75	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು

26	ಹಣಮಂತ ಮೈಪಲಿ ಶೆರಿಕಾರ ಗ್ರಾಮ : ಗಾದಗಿ ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ	70	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
27	ಶ್ರೀಮತಿ ಸುಬ್ಬಮ್ಮಾ ಗಂಡ ಹಣಮಂತ ಶೆರಿಕಾರ ಗ್ರಾಮ : ಗಾದಗಿ ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ	55	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
28	ಸಿದ್ರಾಮ ತಂದೆ ತುಕಾರಾಮ ಭೂತೇನೊರ ಗ್ರಾಮ : ಸಿಪ್ಪಲಗೇರಿ (ಮಿರಾಗಂಜ) ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ	60	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
29	ಕಲ್ಲಮ್ಮ ಗಂಡ ಬಸಪ್ಪಾ ಮೆತ್ರೆನೊರ ಗ್ರಾಮ : ಕಬೀರವಾಡಿ (ಮಿರಾಗಂಜ) ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ	80	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
30	ಶ್ರೀಮತಿ ನಿರ್ಮಲ ಗಂಡ ರಮೇಶ ಮೇಸ್ತ್ರೀ ಗ್ರಾಮ : ಕಬೀರವಾಡಿ (ಮಿರಾಗಂಜ) ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ	40	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
31	ಶ್ರೀಮತಿ ಚಂದ್ರಕಲಾ ಗಂಡ ತುಕಾರಾಮ ಗ್ರಾಮ : ಕಬೀರವಾಡಿ (ಮೀರಾಗಂಜ) ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ	35	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
32	ವಿಶ್ವನಾಥ ಉಪ್ಪೆ ವಿಳಾಸ : ಸೂಪರ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ಸ್ ಹೊಸ ಬಸ್ ನಿಲ್ದಾಣ ಡೆಂಟಲ್ ಕಾಲೇಜು ರೋಡ್, ಬೀದರ.	49	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
33	ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಪಾಂಚಾಳ ಜೊನ್ನೆಕೇರಿ ತಾಲೂಕಾ : ಔರಾದ (ಬಿ) ಜಿಲ್ಲಾ : ಬೀದರ.	46	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
34	ಸಿದ್ರಾಮಪ್ಪ ಮಡಿವಾಳ ಮ.ಸಂ. 1-9-493, ಪ್ರತಾಪನಗರ, ನೌಬಾದ. ಜಿಲ್ಲೆ : ಬೀದರ.	47	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
35	ಶ್ರೀಧರಗೌಡ ತಂದೆ ನಾಗನಗೌಡ ಎಲ್.ಐ.ಜಿ. 74, ಬೀದರ.	30	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು

36	ಸಿದ್ರಾಮ ಕಾಶಿನಾಥ ಮಾಲಿ ಪಾಟೀಲ ಕೊಟಗ್ಯಾಳ, ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ ಜಿಲ್ಲಾ : ಬೀದರ.	25	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
37	ಸಾದರ ಕಲೀಂ ಕೋಸಂ, ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ ಜಿಲ್ಲಾ : ಬೀದರ.	35	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
38	ಸಿದ್ರಾಮ ದಂಡೆ ಕೋಸಂ, ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ ಜಿಲ್ಲಾ : ಬೀದರ.	70	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
39	ಲಾಲ ಮಹಮ್ಮದ ತಂದೆ ಅಲಿಸಾಬ ಬಂಗಲೆವಾಲೆ ಅಮಲಾಪೂರ, ತಾ: ಜಿ:: ಬೀದರ	81	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
40	ಅಬ್ದುಲ ರಜಾಕ್ ಪಾಟೀಲ ಅಮಲಾಪೂರ, ತಾ: ಜಿ:: ಬೀದರ	88	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
41	ಶೇಖ್ ಖುರ್ಶೀದ ಪಾಟೀಲ ಅಲ್ಲೂರಕರ್ ರಾಯವೇಲ ಗಲ್ಲಿ, ಬೀದರ.	54	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
42	ಶ್ರೀಮತಿ ಕುಂದನಬಾಯಿ ಗಂಡ ಸುರೇಶಚಂದ್ರ ಮನೆ ನಂ. 19–2–4, ನ್ಯೂ ಆದರ್ಶ ಕಾಲೋನಿ, ಏರ್ ಫೋರ್ಸ್ ರಸ್ತೆ, ಬೀದರ.	39	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
43	ಶಿವಾಜಿರಾವ ತುಕಾರಾಮ ಚೌವ್ಹಾಣ್ ಶ್ರೀ ಧನವಂತರಿ ಆರ್ಯುವೇದಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸಾಲಯ ಮ.ನಂ. 1–5–49/50, ಪಾಠಕ ಗಲ್ಲಿ, ಬೀದರ.	53	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
44	ಅಂಬಾಜಿ ಪೆಂಟಪ್ಪ ದುಬಲಗುಂಡೆ ಮ.ನಂ. 5, ಲೀಡಕರ್ ಕಾಲೋನಿ, ಮೈಲೂರ ರಸ್ತೆ, ಬೀದರ.	55	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
45	ಸೈಯದ್ ಶಾ ದುರ್ವೇಶ ಖಾದ್ರಿ ಮ.ನಂ. 5–3–100, ಗೋಲೇ ಖಾನಾ, ಖಾದ್ರಿಪುರಾ, ಬೀದರ.	39	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
46	ಬಲರಾಜ ನಮಶೇಖರ ಮ.ನಂ. 14–5–170, ಪ್ಲಾಟ ನಂ.103, ಬೀದರ.	48	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು

47	ಗೋದಾವರಿ ಗಂಡ ಪ್ರಲ್ಹಾದ ನಾಗೂರ (ಕೆ) ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿಲ್ಲಾ ಬೀದರ.	45	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
48	ಇಟಬಾಯಿ ಗಂಡ ನರಸಿಂಗರಾವ ನಾಗೂರ (ಕೆ) ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿಲ್ಲಾ ಬೀದರ.	52	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
49	ಉಮಾಕಾಂತ ಕಾರಬಾರಿ ನಾಗೂರ (ಕೆ) ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿಲ್ಲಾ ಬೀದರ.	40	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
50	ನಾಗಯ್ಯಾ ಸ್ವಾಮಿ ನಾಗೂರ (ಕೆ) ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿಲ್ಲಾ ಬೀದರ.	70	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
51	ಬಲರಾಜ ನಮಶೇಖರ ಮ.ನಂ. 14–5–170, ಪ್ಲಾಟ ನಂ. 103, ಬೀದರ.	48	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
52	ಬಸಪ್ಪಾ ಎಸಗೆ ಬಾಳೂರು, ತಾ: ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿ: ಬೀದರ.	98	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
53	ಗೋದಾವರಿ ಗಂಡ ಪ್ರಲ್ಹಾದ ನಾಗೂರ (ಕೆ), ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿ: ಬೀದರ.	45	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
54	ಇಟಬಾಯಿ ಗಂಡ ನರಸಿಂಗರಾವ ನಾಗೂರ (ಕೆ), ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿ: ಬೀದರ.	52	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
55	ಉಮಾಕಾಂತ ಕಾರಬಾರಿ ನಾಗೂರ (ಕೆ), ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿ: ಬೀದರ.	40	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು

56	ನಾಗಯ್ಯಾ ಸ್ವಾಮಿ ನಾಗೂರ (ಕೆ), ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿ: ಬೀದರ.	70	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
57	ಮ. ಅಜೀಜ್ ಸೂಫಿ ಮನೆ ನಂ. 5–1–165, ಖಾದ್ರಿಪೂರಾ ಗೋಲೆಖಾನಾ, ಬೀದರ.	40	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
58	ಅಂಬಾಜಿ ಪೆಂಟೆಪ್ಪಾ ದುಬಲಗುಂಡೆ ಮನೆ ನಂ. 5, ಲೀಡಕರ್ ಕಾಲೋನಿ, ಮೈಲೂರು ರಸ್ತೆ, ಬೀದರ.	55	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
59	ನಾಗಣ್ಣಾ ಚಿದ್ರಿ ಚಾಂಬೋಳ ತಾಲೂಕಾ/ಜಿಲ್ಲೆ : ಬೀದರ.	60	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
60	ದಿಗಂಬರ ಹೊಗಲೆ ನಾಗೂರ (ಕೆ) ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿಲ್ಲೆ ಬೀದರ.	45	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
61	ಕಾಸಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ನಾಗೂರ (ಕೆ) ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿಲ್ಲೆ ಬೀದರ.	65	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
62	ಚಂದ್ರಪ್ಪಾ ಸುಗ್ರೆ ಜ್ಯಾಂತಿ, ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿಲ್ಲೆ ಬೀದರ.	65	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
63	ಸಿದ್ರಾಮಪ್ಪಾ ನಾಗಶೆಟ್ಟಿ ಪ್ರಭಾ ಹಲಬರ್ಗಾ ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿಲ್ಲೆ ಬೀದರ.	52	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
64	ನಾಗಮ್ಮಾ ಬಿರಾದಾರ ಹಲಬರ್ಗಾ ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿಲ್ಲೆ ಬೀದರ.	52	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
65	ಆನಂದರಡ್ಡಿ ತಂದೆ ಪಂಚಾರಡ್ಡಿ ಮಂಗಲಗಿ ತಾಲೂಕಾ : ಹುಮನಾಬಾದ, ಜಿಲ್ಲೆ ಬೀದರ.	35	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
66	ನಜೀರಮಿಯ್ಯಾ ತಂದೆ ಮಹಿಬುಸಾಬ್ ಹೆಡಗಾಪೂರ ತಾಲೂಕಾ : ಔರಾದ, ಜಿಲ್ಲೆ ಬೀದರ.	35	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು

67	ರವಿಂದ್ರ ಕರಂಜೆ ಕೊಟಗ್ಯಾಳ ತಾಲೂಕಾ : ಭಾಲ್ಕಿ, ಜಿಲ್ಲೆ ಬೀದರ.	30	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
68	ಕೆ. ಹಣಮಂತರಾವ ರಾಮಶೆಟ್ಟಿ ಚಿಮಕೋಡ ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ.	40	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು
69	ಮ. ಉಸ್ಮಾನಸಾಬ್ ತಂದೆ ರಾಜ್ ಮಹ್ಮದ ಸಾಬ ಅಮಲಾಪೂರ ತಾಲೂಕಾ : ಬೀದರ.	65	ನಾಟಿ ವೈದ್ಯರು